

Business Integrity Country Agenda

BUSINESS INTEGRITY COUNTRY AGENDA ROMANIA

raport de cercetare 2020

with the support by the EBRD

Business Integrity Country Agenda

BUSINESS INTEGRITY COUNTRY AGENDA

- raport asupra integrității mediului de afaceri din România -

**București
2020**

Transparency International Romania implementează în România “Business Integrity Country Agenda (BICA)”, un proiect coordonat de Transparency International - Secretariat și finanțat de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare.

Proiectul creează cadrul necesar pentru ca actori cheie din mediul de afaceri, sectorul public și societatea civilă să lucreze împreună în scopul elaborării unei agende de reforme menite să diminueze corupția în practicile comerciale și implicit să promoveze integritatea în mediul de afaceri din România.

Autori

Victor Alistar - coordonator cercetare

Irina Lonean - cercetător

Patricia Berianu - documentarist

Maria Maxim - revizor cercetare

București, Octombrie 2020

Mulțumiri

Raportul de evaluare Business Integrity Country Agenda (BICA) a fost realizat prin munca dedicată a cercetătorilor, partenerilor și finanțatorilor. Munca și expertiza acestora au condus la întocmirea unui material valoros, cuprinzător și informativ.

Dorim pe această cale să mulțumim tuturor membrilor Grupului Național Consultativ, care au reprezentat, în cadrul întâlnirilor desfășurate, instituții precum Ministerul Economiei, Secretariatul General al Guvernului (SGG), Agenția Națională pentru Achiziții Publice (ANAP), Camera de Comerț și Industrie a României (CCIR), Societatea Academică din România (SAR), Asociația Managerilor Publici din România (AMR), Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România (CNIPMMR), International Consulting Group SRL, AECTRA Agrochemicals SRL, DB Global Technology, Sand Hill Petroleum Romania SRL, Soluții Avansate SRL, Honeywell. Le suntem recunoscători pentru implicarea lor pe parcursul proiectului și pentru feedback-ul important oferit asupra prezentului raport de evaluare.

De asemenea, ne exprimăm recunoștința față de experții recenzori externi implicați în proiect, doamna Nieves Zuniga și domnul Matthew Jenkins din partea Transparency International Secretariat (TI-S), doamna Maria Maxim și domnul Victor Alistar din partea Transparency International Romania, în special pentru comentariile lor obiective și feedback-ul important oferite asupra raportului de evaluare. Mulțumirile noastre se adresează, totodată, și doamnei Irem Roentgen (TI-S) pentru instruirea, suportul și îndrumarea echipei proiectului.

Mulțumiri speciale adresăm și finanțatorului proiectului, respectiv Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), care a făcut posibilă desfășurarea unui astfel de proiect și care, prin echipa sa, a oferit nu doar sprijin financiar, ci și un feedback obiectiv și esențial pentru buna realizare a prezentului raport de evaluare.

Materialul de față nu ar fi fost posibil de realizat fără contribuția echipei Transparency International Romania. Cercetătorii implicați doresc să mulțumească pe această cale doamnei Georgiana Ciută pentru buna coordonare a echipei și pentru contribuția semnificativă pe care aceasta a adus-o proiectului, doamnei Georgeta Filip pentru feedback-ul și opiniile exprimate, precum și doamnei Despina Bălășoiu pentru sprijinul logistic oferit.

TI-Romania dorește să își exprime adâncă recunoștință față de autorii prezentului raport, cercetător principal Dr. Irina Lonean, precum și celorlalți cercetători implicați, Corina Benga și Marius Lazăr, de asemenea asistentului de cercetare Patricia Berianu, a căror muncă a făcut posibilă realizarea raportului de evaluare BICA.

În final, am dori să ne exprimăm recunoștința pentru cooperare și implicare tuturor celor care au acceptat să fie intervievați în cadrul procesului de cercetare, inclusiv foștilor și actualilor oficiali publici, managerilor companiilor internaționale și naționale, experților și liderilor din societatea civilă.

Cuprins

MULȚUMIRI.....	1
LISTA DE TABELE	5
LISTA DE FIGURI	5
ACRONIME ȘI ABREVIERI	6
ROLUL PE CARE ÎL ARE INTEGRITATEA MEDIULUI DE AFACERI ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA CORUPȚIEI	7
METODOLOGIE.....	9
EXECUTIVE SUMMARY	12
REZULTATELE RAPORTULUI BICA.....	12
<i>Context general</i>	12
EVALUAREA SECTORULUI PUBLIC	14
<i>Recomandări pentru sectorul public</i>	15
EVALUAREA SECTORULUI PRIVAT	17
<i>Recomandări pentru sectorul privat</i>	17
EVALUAREA SECTORULUI SOCIETATE CIVILĂ	19
<i>Recomandări pentru societatea civilă</i>	19
CONTEXT GENERAL AL RAPORTULUI DE CERCETARE BICA IN ROMANIA.....	21
CONTEXTUL ȚARII.....	21
<i>Situația politică actuală</i>	21
<i>Progresul macroeconomic în România și reformele economice actuale</i>	21
<i>Piața muncii</i>	23
<i>Investițiile străine directe</i>	25
<i>Pregătire din punct de vedere digital</i>	26
<i>Resursele naturale</i>	27
<i>Sistemul fiscal și economia informală</i>	28
<i>Privatizare</i>	29
COMPONENȚA SECTORULUI DE AFACERI	29
<i>Industria internă și relația dintre întreprinderile multinaționale și cele naționale</i>	29
<i>Rolul întreprinderilor de stat</i>	30
<i>Ponderea întreprinderilor mici și mijlocii</i>	30
<i>Profilul corupției</i>	31
<i>Date relevante legate de corupție</i>	31
<i>Propensiune pentru corupție în sectoarele de afaceri și sectoarele sociale dominante</i>	32
<i>Politici și măsuri publice anticorupție</i>	33
ACTIVITAȚI DE INTEGRITATE A AFACERII	35
RAPORTUL DE CERCETARE BICA.....	37

SCORURI GENERALE ALE INDICATORILOR BICA	37
RAPORTUL DE CERCETARE PRIVIND SECTORUL PUBLIC.....	39
EVALUARE GENERALA.....	39
ARIA TEMATICĂ 1: INTERZICEREA MITUIRII OFICIALILOR PUBLICI	40
<i>Legislație care interzice mituirea oficialilor publici</i>	<i>40</i>
<i>Aplicarea legislației care interzice mituirea oficialilor publici</i>	<i>42</i>
<i>Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice mituirea oficialilor publici.....</i>	<i>47</i>
ARIA TEMATICĂ 2: INTERZICEREA MITEI ÎN RELAȚII COMERCIALE.....	50
<i>Legislația care interzice mita în relații comerciale</i>	<i>50</i>
<i>Aplicarea legislației care interzice mita în relații comerciale.....</i>	<i>51</i>
<i>Capacitatea de aplicare a legislației care interzice mita în relații comerciale.....</i>	<i>53</i>
ARIA TEMATICĂ 3: INTERZICEREA SPĂLĂRII BANILOR SAU ALTOR BENEFICII ALE INFRAȚIUNILOR.....	54
<i>Legislația care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor</i>	<i>54</i>
<i>Aplicarea legislației care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor.....</i>	<i>55</i>
<i>Capacitatea de aplicare a legislației care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor</i>	<i>57</i>
ARIA TEMATICĂ 4: INTERZICEREA ÎNȚELEGERILOR NECONCURENȚIALE	59
<i>Legislația care interzice înțelegerile neconcurențiale</i>	<i>59</i>
<i>Aplicarea legilor care interzic înțelegerile neconcurențiale.....</i>	<i>59</i>
<i>Capacitatea de aplicare a legislației care interzice înțelegerile neconcurențiale</i>	<i>61</i>
ARIA TEMATICĂ 5: AVERTIZAREA DE INTEGRITATE	63
<i>Legislația privind avertizarea de integritate</i>	<i>63</i>
<i>Aplicarea legislației privind avertizările de integritate</i>	<i>65</i>
ARIA TEMATICĂ 6: CONTABILITATE, AUDIT ȘI TRANSPARENȚA	66
<i>Standarde de contabilitate și audit</i>	<i>66</i>
<i>Implementarea standardelor de audit și contabilitate.....</i>	<i>68</i>
<i>Furnizori profesioniști de servicii de contabilitate și audit.....</i>	<i>69</i>
<i>Beneficiarii reali</i>	<i>70</i>
ARIA TEMATICĂ 7: INTERZICEREA INFLUENȚEI NEJUSTIFICATE.....	72
<i>Legislația privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale</i>	<i>72</i>
<i>Aplicarea legislației privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale</i>	<i>74</i>
<i>Legislația privind lobby-ul</i>	<i>75</i>
<i>Aplicarea legislației privind transparența activităților de lobby</i>	<i>76</i>
<i>Legislația privind alte conflicte de interese</i>	<i>76</i>
<i>Aplicarea legislației privind alte conflicte de interese</i>	<i>78</i>
ARIA TEMATICĂ 8: ACHIZIȚIILE PUBLICE	79
<i>Reglementări în achiziții publice</i>	<i>79</i>
<i>Integritatea autorităților contractante</i>	<i>81</i>
<i>Pârghii de control extern.....</i>	<i>83</i>
<i>Reglementări pentru sectorul privat.....</i>	<i>85</i>
ARIA TEMATICĂ 9: FISCALITATE ȘI VAMĂ	88

<i>Proceduri generale privind fiscalitatea și vama</i>	88
<i>Integritatea autorităților de administrare fiscală</i>	90
<i>Pârghii de control extern</i>	92
RAPORTUL DE CERCETARE PRIVIND SECTORUL PRIVAT	93
EVALUARE GENERALA	93
ARIA TEMATICĂ 10: MANAGEMENTUL INTEGRITAȚII	93
<i>Existența politicilor de integritate</i>	93
<i>Implementarea politicilor de integritate</i>	95
<i>Avertizări de integritate</i>	96
<i>Managementul partenerilor de afaceri</i>	97
ARIA TEMATICĂ 11: AUDIT ȘI ASIGURĂRI	98
<i>Control intern și structuri de monitorizare</i>	98
<i>Audit extern</i>	99
<i>Asigurări independente</i>	100
ARIA TEMATICĂ 12: TRANSPARENȚA	101
<i>Transparența programelor anticorupție</i>	101
<i>Transparența structurii organizaționale</i>	102
<i>Transparența datelor financiare, în fiecare țară în care o companie operează</i>	102
<i>Alte elemente de transparență</i>	103
ARIA TEMATICĂ 13: IMPLICAREA STAKEHOLDERILOR	103
<i>Relațiile cu stakeholderii</i>	103
<i>Inițiative anticorupție ale mediului de afaceri</i>	104
<i>Asociații de afaceri</i>	105
ARIA TEMATICĂ 14: ORGANISMELE DE CONDUCERE ALE COMPANIILOR	105
<i>Supraveghere și control</i>	105
<i>Remunerația membrilor organismelor de conducere</i>	106
<i>Conflicte de interese</i>	107
RAPORTUL DE CERCETARE PRIVIND SOCIETATEA CIVILĂ	108
EVALUARE GENERAL	108
ARIA TEMATICĂ 15: MECANISME DE VERIFICARE AMPLE	108
<i>Independența mass-media</i>	108
<i>Implicarea societății civile în construirea unui mediu de afaceri integru</i>	110
<i>Monitorizarea integrității mediului de afaceri de către societatea civilă</i>	111
RECOMANDARI	113
RECOMANDĂRI PENTRU SECTORUL PUBLIC	113
<i>Recomandări pe termen scurt</i>	113
<i>Recomandări pe termen lung</i>	114
RECOMANDARI PENTRU SECTORUL PRIVAT	114

<i>Recomandări pe termen scurt</i>	114
<i>Recomandări pe termen lung</i>	115
RECOMANDARI PENTRU SOCIETATEA CIVILA	116
<i>Recomandări pe termen scurt</i>	116
<i>Recomandări pe termen lung</i>	116
ANEXA 1 - EFECTE POSIBILE ALE PANDEMIEI COVID-19 ASUPRA INTEGRITAȚII MEDIULUI DE AFACERI DIN ROMANIA	117
ANEXA 2 - INSTITUȚII RELEVANTE PENTRU CERCETAREA BICA	120
BIBLIOGRAFIE	128

Lista de tabele

Tabelul 1. Reguli de punctare BICA	10
Tabelul 2. Evoluție PIB și PIB pe cap de locuitor, 2010-2019	22
Tabelul 3. Evoluția investițiilor străine directe în România, în perioada 2010-2019	25
Tabelul 4. Clasamentul privind competitivitatea digitală, România 2015-2019	27

Lista de figuri

Figura 1. Etapele BICA	8
Figura 2. Arhitectura raportului de cercetare BICA	8
Figura 3. Ariile tematice, indicatorii și întrebările raportului de cercetare BICA	9
Figura 4. Balanța comercială exprimată în procente din PIB, în perioada 2009-2019	22
Figura 5. Rata șomajului în România, în perioada 2009-2019, în funcție de vârstă	23
Figura 6. Rata de angajare în România, între 2007-2018, pentru zona rurală și zona urbană	24
Figura 7. Productivitatea muncii / lucrător, în România, în perioada 2007-2017	25
Figura 8. România în clasamentul IMD World Digital Competitiveness	26
Figura 9. Exporturile de tehnologie au devenit mai intensive	27

Acronime și abrevieri

ASPAAS	Autoritatea pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar
BICA	Agenda Națională de Integritate în mediul de afaceri (en. Business Integrity Country Agenda)
CAFR	Camera Auditorilor Financiari din România
CECCAR	Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România
CEO	Chief Executive Officer
IPC	Indicele de Percepție a Corupției
GRECO	Grupul Statelor împotriva Corupției
MCV	Mecanismul de Cooperare și Verificare
GDPR	Protecția Datelor cu Caracter Personal (General Data Protection Regulation)
DG	Direcție Generală
DIICOT	Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism
EITI	Extractive Industries Transparency Initiative
UE	Uniunea Europeană
ISD	Investiții Străine Directe
FIU	Financial Intelligence Unit
PIB	Produs Intern Brut
VAB	Valoarea adăugată brută
IFA	Federația Internațională a Contabililor
FMI	Fondul Monetar Internațional
DNA	Direcția Națională Anticorupție
ANAF	Agenția Națională de Administrare Fiscală
NAG	Grupul Național Consultativ (National Advisory Group)
ONG	Organizație neguvernamentală
ANI	Agenția Națională de Integritate
OCDE	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
CSM	Consiliul Superior al Magistraturii
IMM	Întreprinderi mici și mijlocii
ÎS	Întreprindere de stat
TI	Transparency International
TI-Romania	Transparency International Romania
TRAC	Transparency in Reporting on Anti-corruption
UNCAC	Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției
TVA	Taxa pe valoarea adăugată
BM	Banca Mondială

Raportul de cercetare BICA

Rolul pe care îl are integritatea mediului de afaceri în lupta împotriva corupției

Transparency International definește integritatea mediului de afaceri drept „aderarea la standarde etice recunoscute la nivel global, în conformitate atât cu spiritul, cât și cu litera legii și reglementărilor în vigoare, precum și promovarea valorilor de bază ce privesc responsabilitatea, ca de exemplu onestitatea, corectitudinea și încrederea”.¹ Prin aceasta se arată că integritatea în afaceri, în sensul larg al conceptului, completează gama de bune practici în afaceri frecvent asociată cu responsabilitatea socială a întreprinderilor. Pe scurt, acesta reflectă angajamentul unei companii de a respecta prevederile minime legale, precum și normele etice de conduită în afaceri. Organizațiile care acționează cu integritate sunt acelea care respectă legile și normele etice și își tratează angajații, clienții și partenerii de afaceri în mod corect și respectuos, își duc angajamentele la bun final și în general își coordonează afacerile într-o manieră responsabilă social.

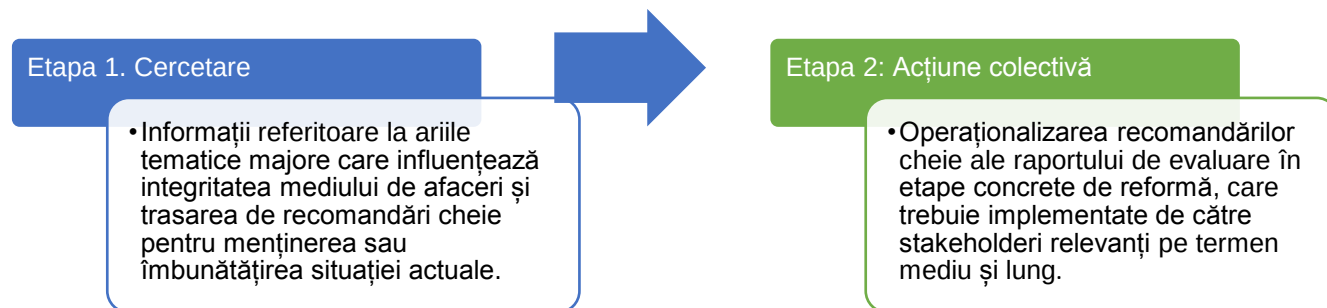
Transparency International subliniază că, adesea, companiile sunt văzute în ecuația corupției ca fiind partea care oferă mită sau alte câștiguri cu scopul de a obține avantaje pe care în mod normal nu le-ar fi obținut, fapt care se poate întâmpla, de exemplu, în achizițiile publice. Însă, companiile pot fi, de asemenea, victime ale slabei guvernări în țări unde mediul de afaceri integru poate pierde contracte importante în fața competitorilor corupți, precum pot fi și victime ale acțiunilor de extorcare realizate de oficiali publici corupți sau de alți parteneri de afaceri. Așadar, combaterea corupției în și din sectorul de afaceri trebuie să vizeze ambele perspective: atât cererea (venită din sectorul public), cât și oferta (venită din sectorul privat).

Obiectivul major al proiectului Business Integrity Country Agenda (BICA) este acela de a propune o agendă de reformă, care să îmbunătățească integritatea din mediul de afaceri din țară și, în același timp, să reducă corupția de la nivelul mediului de afaceri. Pentru îndeplinirea acestor țeluri, raportul de cercetare redactat în cadrul proiectului BICA evaluează atât ariile tematice referitoare la influența pe care domeniul legislativ și cel societal o au asupra mediului de afaceri, cât și modul în care companiile contribuie la construirea și dezvoltarea unui mediu de afaceri integru. Prin urmare, BICA oferă o abordare cuprinzătoare și inovativă de culegere a tuturor informațiilor relevante pentru a construi o bază credibilă de acțiune.

Prin implementarea proiectului BICA, Transparency International Romania și o variată serie de stakeholderi precum actori guvernamentali, corpuri de reglementare și implementare a legii, investitori, reprezentanți ai mediului de afaceri, organizații ale societății civile vor avea de câștigat din două puncte de vedere: prin participarea la realizarea unei analize complexe și definitorii pentru mediul de afaceri din România, respectiv prin implicarea acestora într-un amplu proces de dezbatere, generator de schimbare.

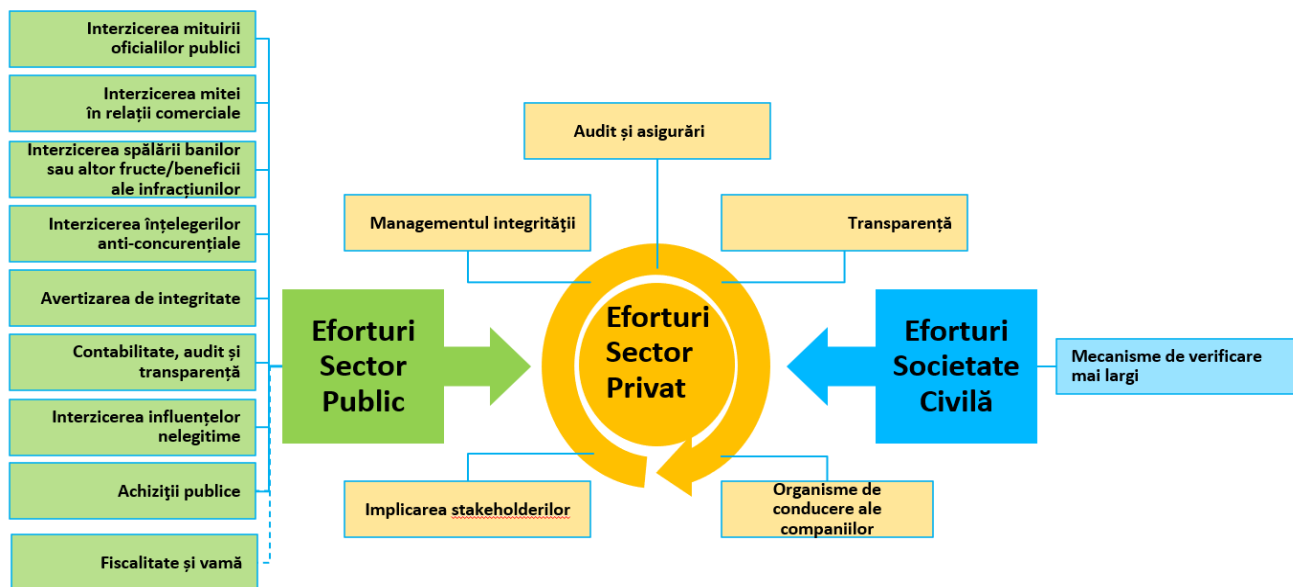
¹ Transparency International, Policy Position, Building Corporate Integrity Systems to Address Corruption Risks, #4/2009.

Figura 1. Etapele BICA

Modelul raportului de cercetare BICA este orientat spre stakeholderi relevanți, evaluând o varietate de arii tematice cu scopul de a ajuta companiile să dezvolte comportamente integre.

Figura 2. Arhitectura raportului de cercetare BICA

Sursa: Arhitectura BICA – Transparency International

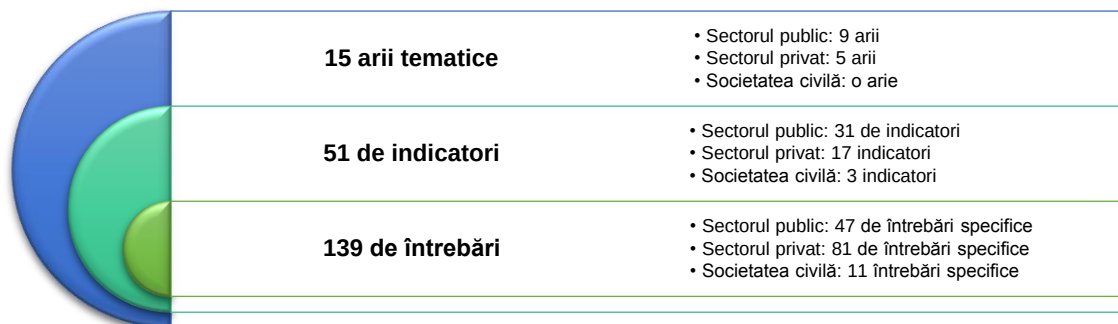
În ceea ce privește integritatea în afaceri, recunoscând importanța interacțiunii dintre părțile interesate (stakeholderi) din sectorul public, sectorul privat și societatea civilă, acest raport ia în considerare următoarele:

- mediul creat de sectorul public pentru derularea activității companiilor;
- interacțiunea sectorului public cu sectorul privat;
- transparența și auto-reglementarea sectorului privat;
- inițiativele colective și sectoriale deja existente la nivelul stakeholderilor din sectorul public, sectorul privat și societatea civilă.

Metodologie

Cei trei piloni societali principali sunt evaluați pe baza unor arii tematice. Pentru sectorul public, există nouă arii tematice/categorii de evaluare. Pentru sectorul privat există cinci arii tematice/categorii de evaluare. Societatea civilă are o singură arie tematică/categorie de evaluare. Trei sau mai mulți indicatori specifici sunt evaluați pentru fiecare arie tematică.

Figura 3. Ariile tematice, indicatorii și întrebările raportului de cercetare BICA

Procesul de evaluare a indicatorilor BICA a constatat în următoarele elemente: o cercetare de birou privind informațiile relevante existente; o analiză a măsurilor anticorupție aplicabile mediului de afaceri; practici de transparentizare relevante, adaptate din metodologia TI: Transparency in Reporting on Anti-corruption (TRAC), precum și o serie de interviuri cu experți din domenii relevante, pentru a suplimenta și/sau valida informațiile obținute prin intermediul cercetării de birou.

Indicatorii de evaluare BICA pornesc de la o întrebare generală urmată de o serie de criterii de ghidare ce solicită răspunsuri cu informații și dovezi corespunzătoare. Indicatorii BICA oferă o evaluare sumară cantitativă a datelor investigate. Pentru a oferi o perspectivă generală asupra integrității mediului de afaceri, raportul include de asemenea un sistem de gradare bazat pe culori. Este utilizată o scală numerică de la 0 la 100 de puncte, unde valoarea minimă (0) indică absența totală a factorilor de evaluare, iar valoarea maximă (100) indică îndeplinirea tuturor criteriilor evaluate, rezultatul fiind bazat pe completarea răspunsurilor la întrebările de *follow-up*. Pentru a facilita comunicarea, rezultatele sunt exprimate prin intermediul simbolurilor comune ușor înțelese, reprezentate printr-un "semafor": roșul indică un scor de 0 (zero) puncte, portocaliu reprezintă 25 de puncte, galben 50 de puncte, verde deschis pentru un scor de 75 de puncte și verde închis pentru un scor de 100 de puncte.

Tabelul 1. Reguli de punctare BICA

Scală	Culori	Comentariu
0		Întrebarea primește răspunsul "Nu, deloc" . Dovezile strânse pentru criteriile de evaluare indică faptul că există cerințe care nu sunt deloc respectate.
25		Întrebarea primește răspunsul "Într-o măsură limitată" . Dovezile strânse pentru criteriile de evaluare indică faptul că puține dintre cerințe sunt respectate, iar acelea într-o măsură limitată.
50		Întrebarea primește răspunsul "Într-o oarecare măsură" . Dovezile strânse pentru criteriile de evaluare indică faptul că aproximativ jumătate dintre cerințe sunt respectate într-o oarecare măsură.
75		Întrebarea primește răspunsul "În mare măsură" . Dovezile strânse pentru criteriile de evaluare indică faptul că majoritatea cerințelor sunt respectate în mare măsură.
100		Întrebarea primește răspunsul "Da, în totalitate" . Dovezile strânse pentru criteriile de evaluare indică faptul că toate cerințele sunt respectate.

Sursa: *Transparency International BICA Assessment, Supplement #1: Assessment Process*

Datele pentru acest raport au fost strânse prin intermediul următoarelor metode:

- cercetare de birou, care a vizat consultarea legislației relevante în vigoare, a strategiilor și rapoartelor publice relevante;
- consultarea unor rapoarte anterior elaborate de TI-Romania și de alte organizații ale societății civile, cu privire la problematica abordată;
- interviuri cu experți în domenii cheie, incluzând membrii Grupului Național Consultativ (NAG).

Limitările metodologiei și ale datelor existente sunt legate de faptul că inițiativele companiilor și ale altor entități din sectorul privat, cu privire la integritate, sunt, prin natura lor, descentralizate. În plus, în multe cazuri, nu este asigurată transparența informațiilor respective. Lipsa de transparență privind programele anticorupție și de integritate implementate de mediul de afaceri (de altfel, un indicator separat cuprins în raport), reprezintă o limitare importantă în evaluarea multor altor elemente legate de integritatea mediului de afaceri. Din cauza acestor limitări, în unele cazuri evaluarea are la bază numai opinia experților intervievați.

O caracteristică cheie a BICA este faptul că evaluările și observațiile cercetătorilor implicați în redactarea raportului trebuie discutate și validate de stakeholderi relevanți. În acest scop, în cadrul proiectului implementat în România a fost creat un Grup Național Consultativ (NAG) care cuprinde 13 membri reprezentativi la nivel național.²

² Din Grupul Național Consultativ fac parte:: Ministerul Economiei (reprezentat de dl. Cezar Iuliu după septembrie 2019 și dl. Nicolae Bădălu până în septembrie 2019), Secretariatul General al Guvernului (SGG) (reprezentant anterior: Dl. Toni Greblă), Agenția Națională pentru Achiziții Publice (reprezentant anterior: dl. Bogdan Pușcaș) Camera de Comerț și Industrie a României (CCIR, reprezentată de dl. Mihai Ivașcu), Societatea Academică din România (SAR, reprezentată de dl. Cristian Ghingheș și dl. Andrei Macsut), Asociația Managerilor Publici din România (AMR, reprezentată de dl. Marian Florea), Consiliul Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România (CNIPMMR, reprezentat de dl. Liviu Rogojinaru până în noiembrie 2019), International Consulting Group SRL (reprezentat de dl. Mihai Vilnoiu), AECTRA Agrochemicals SRL (reprezentată de dl. Dan Popescu), DB Global Technology (reprezentată de dl. Marian Popa), Sand Hill Petroleum Romania SRL (reprezentată de d-na. Eva Peter), Soluții Avansate (reprezentată de dl. Sebastian Văduva), Honeywell (reprezentată de dl. Cătălin Sturza).

După cum se menționează în *“Conceptual Framework for BICA Assessment, Supplement #1: Assessment Process”* elaborată de Transparency International, NAG are rolul de a:

- sfătui cercetătorii în selectarea sau adăugarea de arii tematice, implicându-se activ;
- identifica persoanele intervievate și participanții la atelierele de lucru;
- oferi feedback asupra cercetării BICA (discutând posibile cauze și soluții);
- identifica recomandări strategice;
- discuta metode prin care recomandările strategice se pot concretiza într-o agendă de reformă operațională;
- întări legitimitatea proiectului prin implicarea mai multor stakeholderi cheie în cercetarea BICA și în redactarea raportului final;
- promova cercetărilor și recomandărilor BICA;
- crea rețeaua de contacte cu potențiali parteneri de proiect.

Întâlnirea inaugurală a NAG a fost organizată la începutul procesului de evaluare BICA, cu scopul de a primi feedback cu privire la metodologia de cercetare.

Executive Summary

Proiectul Business Integrity Country Agenda (BICA) este implementat cu scopul de a contribui la reducerea gradului de corupție din mediul de afaceri. Prima etapă a proiectului constă în evaluarea integrității mediului de afaceri din România, rezultatul fiind prezentul Raport de cercetare BICA. În a doua etapă are loc transpunerea recomandărilor din raport într-o agendă de reformă operațională de implementat prin acțiune colectivă. BICA se bazează pe ideea că acțiunea colectivă, implicând sectorul public, sectorul privat și societatea civilă, este mai eficientă în promovarea integrității în mediul de afaceri decât acțiunile individuale ale stakeholderilor sau grupurilor de stakeholderi. Implicarea acestor trei categorii de stakeholderi este astfel esențială în desfășurarea ambelor etape ale proiectului.

Cercetarea BICA este realizată pornind de la cele trei categorii mari de stakeholderi care contribuie crearea, menținerea și dezvoltarea unui mediu de afaceri integru: sectorul public, sectorul privat și societatea civilă. Aceste trei categorii mari sunt împărțite la rândul lor în 15 arii tematice, cuprinzând un total de 51 de indicatori. Cercetarea implică gradarea și atribuirea unui cod de culoare fiecărui indicator, în conformitate cu răspunsurile oferite la întrebările adresate, conform metodologiei de cercetare. Scala gradată este reprezentată astfel: 0 sau roșu pentru niciun răspuns pozitiv; 25 sau portocaliu când doar câteva dintre cerințele metodologice sunt respectate; 50 sau galben când jumătate dintre răspunsuri sunt pozitive; 75 sau verde deschis când majoritatea cerințelor sunt respectate; 100 sau verde închis când toate cerințele sunt respectate.

Prezentul Raport de cercetare Business Integrity Country Agenda (BICA) este primul de acest tip elaborat pentru România, pe baza metodologiei Transparency International. Cercetarea necesară în acest scop a fost efectuată de Transparency International Romania și are la bază dovezi strânse din multiple surse: legislație, documente oficiale, studii, date primare, consultări cu stakeholderi și interviuri cu experți în domenii cheie.³ În procesul de evaluare a fost implicat și Grupul Național Consultativ (NAG), din care fac parte reprezentanți ai tuturor grupurilor relevante de stakeholderi pentru analiza BICA, cu rolul de a valida rezultatele cercetării și de a oferi recomandări pentru acțiunea colectivă derulată în etapa a doua a proiectului.

Rezultatele raportului BICA

Context general

În anii 1990, în România a avut loc tranziția către un stat democratic.⁴ În aceeași perioadă, diferiți autori au atras atenția asupra incapacității instituțiilor publice centrale de a controla administrațiile locale și implicit asupra creșterii corupției, prezentă atât la nivel local, cât și central.⁵ În acest context, lupta împotriva corupției a fost una dintre principalele priorități ale Guvernului României, de la începerea negocierilor de aderare la Uniunea Europeană. Numeroase legi și documente strategice au fost adoptate începând cu anul 2000 sau chiar mai devreme, de asemenea, noi instituții specializate

³ Niculae Bădălău (ministru economiei, la momentul acodării interviului); Toni Greblă (secretar general al Guvernului, la momentul acodării interviului); Bogdan Pușcas, (președinte al Agenției Naționale de Achiziții Publice, la momentul acodării interviului); Mihai Ivașcu, consilier al președintelui Camerei de Comerț și Industrie a României; Cristian Ghingheș, reprezentant al Societății Academice din România; Marin Florea, președinte al Asociației Managerilor Publici din România; Liviu Rogojinaru, secretar general al Consiliului Național al Întreprinderilor Private Mici și Mijlocii din România (CNIPMMR), la momentul acodării interviului; Mihai Vilnoiu, consultant, International Consulting Group SRL; Dan Popescu, reprezentant al AECTRA Agrochemicals SRL; Marian Popa, CEO la Deutsche Bank Global Technology; Eva Peter, ofițer de conformitate la Sand Hill Petroleum Romania SRL; Sebastian Văduva, reprezentant al Soluții Avansate SRL; Cătălin Ruben Marian, reprezentant al UtilBen SRL; Adrian Moraru, director al Asociației Institutului pentru Politici Publice; Cristian Sas, reprezentant al Medlife; Răzvan Bălașa, reprezentant al Apostrof SRL; Bogdan Tistea, reprezentant al WebWin SRL.

⁴ Anna Grzymała-Busse et Pauline Jones Luong, *Reconceptualising the State: Lessons from Post-Communism* in „Politics and Society”, vol. 30, no. 4, December 2002, pp. 529-554.

⁵ Maria Cirtautas, *The Post-Leninist State: A Conceptual and Empirical Examination* in „Communist and Post-Communist Studies”, vol. 28, 1995, pp. 379-392.

anticorupție au fost înființate pentru a rezolva această problemă majoră.⁶ Cu toate acestea, performanța limitată în combaterea corupției și în asigurarea independenței și integrității justiției până în 2006 a determinat Comisia Europeană să introducă Mecanismul de Cooperare și Verificare pentru a continua monitorizarea performanțelor înregistrate de România în ceea ce privește domeniul judiciar și principalele sale instituții și mecanisme relevante în combaterea corupției.⁷

Alte vulnerabilități pot fi observate la nivelul cetățenilor, în contextul în care 29% dintre români au recunoscut că au dat mită în ultimele 12 luni (raportat la anul 2015), potrivit Barometrului Global al Corupției, ediția 2016.⁸ Aceste date clasau România pe primul loc în Uniunea Europeană în ceea ce privește gradul de răspândire a corupției mici (*petty corruption*), fiind o dovadă a corupției sistemice. Pe de altă parte, 54% dintre români considerau că majoritatea sau chiar toți parlamentarii sunt corupți, indicând astfel faptul că, în percepția cetățenilor, marea corupție este la un nivel ridicat. Pe lângă corupția din sistemul judiciar, marea corupție și corupția din administrația publică (vizate de politicile monitorizate de MCV), societatea românească se confruntă cu fenomenul corupției și în sistemul de sănătate, cel educațional, în poliție, sistemul vamal și în mediul de afaceri, conform datelor din 2015-2017 prezentate de Barometrul Global al Corupției⁹, precum și de alte sondaje.¹⁰ În ceea ce privește corupția din administrația publică, un studiu referitor la modul în care corupția este prezentată de mass-media arată că cele mai frecvente cazuri de dare și luare de mită sau alte forme de corupție sunt raportate în legătură cu eliberarea unor autorizații, a unor permise sau certificate administrative, dar și în cazuri referitoare la achiziții publice, inspecții administrative sau privind angajarea într-o funcție publică.¹¹

Eforturile în prevenirea corupției au început în 1996, când a fost promulgată legea nr. 115/1996 privind declararea și controlul averii demnitarilor, magistraților, funcționarilor publici și persoanelor cu funcții de conducere din administrația publică. Legea privind liberul acces la informațiile de interes public a fost adoptată în 2001 (legea nr. 544/2001). În ceea ce privește transparența decizională și consultarea publică pentru orice decizie normativă, a fost adoptată legea nr. 52/2003. Prin aceste legi este garantat accesul la informații privind activitatea și documentele realizate de instituțiile publice și de companiile de stat (excepție fac datele cu caracter personal, informațiile confidențiale sau informațiile sensibile care privesc siguranța publică). De asemenea, este reglementat accesul la informații, precum și participarea publicului la procesul decizional; se asigură transparența cu privire la averile și interesele persoanelor alese/numite în posturi publice și ale funcționarilor publici. Simultan cu politicile pentru asigurarea transparenței - element esențial în

⁶ Pentru a implementa toate reformele de care era nevoie, începând cu anul 2005 au fost adoptate anumite documente strategice, precum Strategia Națională Anticorupție 2005-2007, Strategia Națională privind prevenirea și combaterea corupției în sectoarele vulnerabile și administrația publică locală 2005-2020, Strategia Națională Anticorupție 2012-2015, Strategia Națională Anticorupție 2016-2020.

⁷ Conform prezentării Comisiei Europene: "Atunci când au aderat la UE, la 1 ianuarie 2007, România și Bulgaria mai aveau încă probleme legate de nefinalizarea reformei judiciare, de corupție și, în cazul Bulgariei, de criminalitatea organizată. De aceea, Comisia a instituit mecanismul de cooperare și de verificare (MCV), o măsură tranzitorie prin care să poată ajuta cele două țări să remedieze aceste probleme. Comisia continuă să evalueze evoluția Bulgariei și a României după aderare pentru a le ajuta să-și dezvolte și să-și eficientizeze sistemele administrative și judiciare, astfel încât să-și poată îndeplini obligațiile aferente statutului de membru al UE și să poată asigura aplicarea corectă a legislației, politicilor și programelor europene. Reforma sistemului judiciar și combaterea corupției și a criminalității organizate sunt aspecte foarte importante în primul rând pentru cetățenii români și bulgari. Odată atinse obiectivele în domeniu, ei își vor putea exercita pe deplin drepturile care le revin în calitate de cetățeni europeni. În decembrie 2006, Comisia a adoptat o serie de decizii care stabilesc, printre altele, obiectivele de referință pe care ar urma să le atingă cele două țări. Prezentarea este disponibilă la: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/cooperation-and-verification-mechanism-bulgaria-and-romania_ro

⁸ Transparency International, *Barometrul Global al Corupției 2016*, rezultate disponibile online la: https://www.transparency.org/whatwedo/publication/people_and_corruption_europe_and_central_asia_2016

⁹ Cele mai recente date referitoare la predominanța corupției în diferite sectoare de activitate din România abordate în Barometrul Global al Corupției sunt din 2013 și pot fi consultate aici: http://www.transparency.org.ro/politici_si_studii/indici/bgc/2016/index.html

¹⁰ European Commission, *Special Eurobarometer 397. Corruption*, februarie 2014, raport disponibil la: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_397_en.pdf

¹¹ Natalia Milewski, Valentina Dimulescu, *Human Assisted Content Analysis of the print press coverage of corruption in Romania*, report of the Romanian Academic Society and Universita degli Studi di Perugia, June 2016, report available online at: <http://sar.org.ro/english-how-the-media-talks-about-corruption-in-romania-rass-report-for-the-media-corruption-work-package-published/>

prevenția corupției - mai multe legi au fost adoptate cu scopul de a susține lupta împotriva corupției. În anul 2000 a fost adoptată legea specială privind faptele de corupție, care completează și circumscrie prevederile Codului penal: legea nr.78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție, cu modificările și completările ulterioare. Tot în anul 2000 a fost înființat Parchetul pentru combaterea corupției și crimei organizate, prin legea nr.78/2000, instituție reorganizată ulterior ca Direcția Națională Anticorupție (DNA).

Evaluarea sectorului public

Scorurile pentru sectorul public sunt după cum urmează:

	0	25	50	75	100	
1						Scor general: 63
						SECTORUL PUBLIC
1.1.						Interzicerea mituirii oficialilor publici
1.1.1.						Legislație care interzice mituirea oficialilor publici
1.1.2.						Aplicarea legislației care interzice mituirea oficialilor publici
1.1.3.						Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice mituirea oficialilor publici
1.2.						Interzicerea mitei în relații comerciale
1.2.1.						Legislație care interzice mita în relații comerciale
1.2.2.						Aplicarea legislației care interzice mita în relații comerciale
1.2.3.						Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice mita în relații comerciale
1.3.						Interzicerea spălării banilor sau altor beneficii ale infracțiunilor
1.3.1.						Legislație care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor
1.3.2.						Aplicarea legislației care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor
1.3.3.						Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice spălarea banilor
1.4.						Interzicerea înțelegerilor neconcurențiale
1.4.1.						Legislație care interzice înțelegerile neconcurențiale
1.4.2.						Aplicarea legislației care interzice înțelegerile neconcurențiale
1.4.3.						Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice înțelegerile neconcurențiale
1.5.						Avertizări de integritate
1.5.1.						Legislație privind avertizările de integritate
1.5.2.						Aplicarea legislației privind avertizările de integritate
1.6.						Contabilitate, audit și transparență
1.6.1.						Standarde de contabilitate și audit
1.6.2.						Implementarea standardelor de contabilitate și audit
1.6.3.						Furnizori profesioniști de servicii de contabilitate și audit
1.6.4.						Beneficiari reali
1.7.						Interzicerea influențelor nelegitime
1.7.1.						Legislație privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale
1.7.2.						Aplicarea legislației privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale
1.7.3.						Legislație privind lobby-ul
1.7.4.						Aplicarea legislației privind transparența activităților de lobby
1.7.5.						Legislație privind alte conflicte de interese
1.7.6.						Aplicarea legislației privind alte conflicte de interese
1.8.						Achiziții publice
1.8.1.						Proceduri generale în achiziții publice
1.8.2.						Integritatea autorităților contractante
1.8.3.						Pârghii de control extern
1.8.4.						Reglementări privind sectorul privat / operatorii economici
1.9.						Fiscalitate și vamă
1.9.1.						Proceduri generale privind fiscalitatea și vama
1.9.2.						Integritatea autorităților de administrare fiscală
1.9.3.						Pârghii de control extern

Ariile tematice referitoare la sectorul public abordează conceptul integrității în relația cu mediul privat din prisma unor teme precum mituirea oficialilor/funcționarilor publici, mita în relații comerciale, spălarea de bani, concurența neloială, avertizarea de integritate, audit și transparență, traficul de influență, achizițiile publice și administrarea taxelor și impozitelor. Cu excepția activităților de lobby, care nu sunt reglementate în România, prevederile legale pentru majoritatea subiectelor abordate de ariile tematice sunt bine sau foarte bine adaptate nevoilor sistemului instituțional, economic și social pentru a susține integritatea în afaceri.

Cu toate acestea, rezultate mai puțin pozitive ale evaluării sunt generate din prisma gradului de punere în aplicare a legilor existente. În majoritatea cazurilor, există două motive pentru aceste limitări. În primul rând, slaba capacitate instituțională, incluzând aici lipsa unei pregătiri eficiente în cazul oficialilor și funcționarilor publici. Al doilea motiv se referă la faptul că instituțiile de control existente nu sunt suficient de eficiente, iar cooperarea lor cu mediul de afaceri și societatea civilă este minimă.

Recomandări pentru sectorul public

Recomandări pe termen scurt

- Elaborarea și aplicarea unui cadru de evaluare a performanței parchetelor, pentru a crește capacitatea de a urmări mita comercială și alte forme de corupție din sectorul privat;
- Evaluarea în profunzime a vulnerabilităților și riscurilor la corupție din procedura judiciară pentru a îmbunătăți capacitatea sistemului judiciar de a sancționa mita comercială și alte forme de corupție din sectorul privat;
- Întărirea cadrului legal de sancționare a corupției și mitei în sectorul privat. Este necesară o analiză exhaustivă pentru a identifica cauzele pentru numărul foarte redus de investigații privind faptele de corupție și luare de mită în sectorul privat și soluțiile pentru corectarea acestui aspect;
- Acompanierea transpunerii Directivei Europene privind Avertizarea de Integritate cu recomandări clare și linii directoare privind procedurile instituționale, în special pentru departamentele de achiziții publice, agenții fiscale și vamale și în alte instituții care efectuează inspecții administrative. De o importanță deosebită sunt procedurile menite să faciliteze avertizările de integritate, investigarea cazurilor sesizate, precum și asigurarea confidențialității și anonimatul avertizorilor de integritate.
- Pentru a evita abuzurile, ar trebui adoptate de către guvern linii directoare generale pentru achiziții publice directe și modele de proceduri instituționale; măsuri necesare pentru proceduri exceptate prin Directiva 2014/24, precum și prin legea care o transpune (Legea nr. 98/2016) (în special pentru achizițiile menționate în Anexa II a Directivei 2014/24). În plus, pentru o mai bună valorificare a cheltuielilor publice, pentru estimarea prețurilor utilizate în procedurile de achiziții publice ar putea fi utilizate *standarde de cost* (așa cum este recomandat în unele proiecte finanțate cu fonduri europene).
- Revizuirea și accelerarea punerii în aplicare a reglementărilor privind *pantouflage-ul* și perioadele de *cooling-off*, pentru a preveni conflictele de interese și actele de corupție.
- Implementarea programului de digitalizare a Agenției Naționale de Administrare Fiscală și punerea în aplicare a unui sistem puternic de monitorizare, pentru a limita interacțiunile personalului cu contribuabilii. Spre exemplu, conectarea digitală a companiilor private la sistemul fiscal pentru a crește capacitatea de monitorizare a Agenției Naționale de Administrare Fiscală, reducând astfel riscul de evitare a plății impozitelor și totodată limitând substanțial riscul de corupție aferent inspecțiilor fiscale la fața locului.

- Asigurarea accesului monitorilor independenți din cadrul pactelor de integritate la cererile de ofertă în faza de selecție (nu numai după ce contractul este atribuit) și implementarea pactelor de integritate pentru achizițiile care prezintă riscuri ridicate de corupție, cu participarea tuturor ofertanților și subcontractanților.
- Accelerarea digitalizării administrației publice prin intermediul Codului de procedură administrativă și elaborarea unui **registru național de conformitate pentru întreprinderi și cetățeni**, pentru a evita corupția în controalele și inspecțiile efectuate la entitățile din sectorul privat.

Recomandări pe termen lung

- Îmbunătățirea și facilitarea dialogului dintre sectorul public și sectorul de business pentru a asigura reglementări mai bune. Asigurarea aplicării legii cu privire la transparența decizională și la cerința consultării publice, ca parte a acesteia. Consultările cu sectorul privat trebuie să fie eficiente și oneste, nu doar formale.
- Creșterea capacității tuturor autorităților cu rol anticorupție și de supraveghere, cu rol în implementarea standardelor de integritate în afaceri. Aceasta ar trebui să se facă implicând sectorul privat și prin dezvoltarea de instrumente și standarde anticorupție aplicabile, precum și prin instruire periodică și coaching adresate angajaților acestor autorități. O atenție specială necesită sporirea capacității autorităților de supraveghere de a verifica în mod eficient declarațiile privind beneficiarii reali ai companiilor în conformitate cu noua lege privind spălarea banilor, rezultată în urma transpunerii Directivei 5 a Uniunii Europene privind spălarea banilor.
- Creșterea gradului de conștientizare și formarea funcționarilor publici care se ocupă de achizițiile publice pe teme de anticorupție și integritate. În acest scop ar trebui creat un program național de formare, precum și parteneriate cu universitățile.
- Evaluarea și modificarea dispozițiilor legale pentru a lărgi sfera de aplicare și definire a conflictului de interese și pentru a include toate tipurile de interese, nu numai interesele financiare și generate de relațiile de familie. În prezent, potrivit legislației române, există un conflict de interese atunci când un funcționar public decide asupra unui contract pentru un membru al familiei apropiate, dar nu există niciun conflict de interese dacă beneficiarul contractului este un prieten apropiat sau un fost partener de afaceri.
- Consolidarea dispozițiilor privind răspunderea contabililor și auditorilor pentru a asigura o mai bună aplicare a standardelor de contabilitate și audit. Reintroducerea sancțiunilor penale trebuie să fie luată în considerare în acest context.
- Simplificarea sistemului de impozitare pentru a asigura o mai bună colectare a impozitelor și identificarea erorilor fiscale în rândul contribuabililor.

Evaluarea Sectorului Privat

Scorurile pentru sectorul privat sunt după cum urmează:

2	Scor general: 27	SECTORUL PRIVAT
2.1.		Managementul integrității
2.1.1.		Existența politicilor de integritate
2.1.2.		Implementarea în practică a politicilor de integritate
2.1.3.		Avertizări de integritate
2.1.4.		Gestiunea partenerilor de afaceri
2.2.		Audit și asigurări
2.2.1.		Control intern și structuri de monitorizare
2.2.2.		Audit extern
2.2.3.		Asigurări independente
2.3.		Transparență
2.3.1.		Transparența programelor anticorupție
2.3.2.		Transparența structurii organizaționale
2.3.3.		Transparența operațiunilor, în fiecare țară în care o companie operează
2.3.4.		Alte elemente de transparență
2.4.		Implicarea factorilor interesați (stakeholderilor)
2.4.1.		Relații cu stakeholderii (în domeniul integrității)
2.4.2.		Inițiative anticorupție ale mediului de afaceri
2.4.3.		Organizații ale mediului de afaceri
2.5.		Organisme de conducere ale companiilor
2.5.1.		Supraveghere și control
2.5.2.		Remunerația membrilor organismelor de conducere
2.5.3.		Conflicte de interese

Spre deosebire de sectorul public, care are un cadru legal relativ bine dezvoltat, aliniat practicilor și recomandărilor internaționale, puține companii din sectorul de afaceri din România au adoptat standarde internaționale de integritate, adecvate mediului privat. Inițiativele de promovare a integrității în companiile românești sunt rare și slabe. Majoritatea companiilor naționale care operează la nivel local nu au politici și programe anticorupție; doar unele dintre companiile mai mari, care operează și în străinătate, utilizează astfel de instrumente. În general, chiar dacă mulți antreprenori adoptă un discurs prin care condamnă corupția, acest lucru nu se reflectă în strategiile lor de management. De obicei, corporațiile multinaționale care operează și în România aplică propriile politici și standarde anticorupție.

Recomandări pentru sectorul privat

Recomandări pe termen scurt

- Companiile medii și mari (cu peste 50 de angajați sau cu cifra de afaceri de peste 10 milioane de euro sau active totale de peste 43 de milioane de euro) ar trebui să dezvolte și să facă publică propria politică anti-corupție, prin care să afirme clar poziția împotriva corupției. Companiile ar trebui să facă publice politicile și activitățile anticorupție derulate, atât prin intermediul rapoartelor anuale cât și pe site-urile lor oficiale. Fiecare companie ar trebui să fie ghidată de reguli derivate dintr-o astfel de politică, reguli care definesc clar practicile acceptabile și pe cele nepermise. În mod ideal, punerea în aplicare a acestei politici ar trebui supravegheată de către Consiliul de Administrație. Publicarea politicii și programelor corporative anticorupție este importantă, deoarece acestea generează conștientizarea publică asupra punctelor de vedere ale companiei cu privire la problemele de corupție.

- Companiile naționale, în special IMM-urile care operează în zone cu risc ridicat de corupție, ar trebui să își îmbunătățească integritatea afacerilor prin adoptarea de politici și proceduri interne, inclusiv coduri de conduită, canale dedicate avertizărilor de integritate, etc. **Pentru a face acest lucru posibil, un parteneriat public-privat sau o altă formă de cooperare inter-sectorială ar trebui să stabilească un registru național de conformitate pentru IMM-uri, care să cuprindă toate obligațiile de conformitate și alte instrumente pe care companiile le pot folosi pentru a-și asigura conformitatea și integritatea.** Asociațiile de afaceri și ONG-urile pot oferi îndrumări.
- Companiile naționale și internaționale, în special dacă au peste 50 de angajați, ar trebui să stabilească mecanisme care să asigure anonimatul și protecția avertizorilor de integritate, astfel încât să încurajeze angajații de la toate nivelurile să raporteze cazuri de corupție sau alte nereguli din cadrul companiei.
- Creșterea transparenței mediului de afaceri prin publicarea rapoartelor de activitate anuale, precum și a concluziilor și rezultatelor din auditurile independente efectuate. O transparență sporită poate fi răsplătită prin includerea companiei/întreprinderii respective pe o *listă albă* (*whitelist*) în domeniul integrității.
- **Asociațiile de business ar trebui să identifice punctele de referință care asigură integritatea în afaceri pentru fiecare industrie, și totodată să recunoască și să recompenseze companiile care le îndeplinesc, prin acordarea de premii și includerea acestora pe o *listă albă*. Pentru a operaționaliza această recomandare este necesar un parteneriat încheiat între stakeholderi.**
- Crearea de standarde clare și cuprinzătoare pentru a îmbunătăți transparența în întreprinderile deținute de stat și în întreprinderile deținute de municipalități. Standardele utilizate pentru evaluarea transparenței în raportarea corporativă (TRAC) ar trebui să fie minimul necesar.

Recomandări pe termen lung

- Companiile ar trebui să solicite partenerilor și furnizorilor diligențe anticorupție și să creeze o bază de date cu companii curate pentru a colabora cu acestea.
- Asociațiile de afaceri și Camera de Comerț ar trebui să devină active în promovarea integrității și a programelor anticorupție. Acestea ar trebui să se angajeze, împreună cu alte părți interesate, în programe pe termen lung, în promovarea integrității în afaceri și reducerea corupției din mediul privat. De asemenea, acestea ar trebui să promoveze standardele de integritate în rândul membrilor lor, să organizeze ateliere de lucru pe teme de integritate și conformitate, precum și să se angajeze în dialog cu instituțiile publice pentru a identifica cele mai bune soluții în promovarea integrității în mediul privat.

Evaluarea sectorului societate civilă

Scorurile pentru societatea civilă sunt după cum urmează:

	0	25	50	75	100	
3	Scor general: 33					SOCIETATEA CIVILĂ
3.1.						Mecanisme de verificare ample
3.1.1.						<i>Independența mass-media</i>
3.1.2.						<i>Implicarea societății civile în construirea unui mediu de afaceri integru</i>
3.1.3.						<i>Monitorizarea integrității mediului de afaceri de către societatea civilă</i>

Cu toate că, în ultimii ani, lupta împotriva corupției a fost un subiect dezbătut la nivel general pe agenda societății civile românești și a generat proteste și mobilizări publice impresionante, atenția organizațiilor societății civile și a mass media este mai degrabă îndreptată către corupția din mediul public, vizând mult mai puțin mediul de afaceri și integritatea acestuia.

Corupția existentă are un impact mare asupra libertății și calității mass-media și acest lucru subminează capacitatea presei de a fi un catalizator al integrității, în special în sectorul de afaceri. Atunci când au o libertate limitată în a alege știrile prezentate, iar întreprinderile mari sau politicienii sunt implicați în deciziile lor editoriale, când nu are nici resursele și nici expertiza pentru a investiga corupția, mass-media nu poate juca un rol în monitorizarea integrității mediului de afaceri și nici în expunerea corupției descoperite în sectorul privat. Mai mult, corupția funcționarilor publici este de obicei folosită în competiția politică / electorală, iar actorii politici pot fi interesați să facă public acest tip de corupție. Pe când dezvăluirile privind corupția din sectorul privat nu contribuie la disputele politice. Prin urmare, lipsa capacității mass-media de a-și construi propria agendă îi slăbește rolul de paznic împotriva corupției din sectorul privat.

Pe de altă parte, folosind internetul și rețelele sociale, unele ONG-uri au reușit să sensibilizeze populația împotriva corupției. Cu toate acestea, abordarea tematicilor precum integritatea mediului de afaceri este redusă sau, în multe cazuri, este menținută pe termen scurt, fără viziune și strategie pe termen lung. Majoritatea ONG-urilor subliniază lipsa resurselor atunci când explică de ce nu se concentrează pe tematica integrității mediului de afaceri. Printre alte motive, donatorii tradiționali ai ONG-urilor din România (Granturi SEE și Norvegia, fonduri europene structurale și de investiții, fundații private ale marilor companii) nu acordă prioritate acestei probleme și, prin urmare, ONG-urile nu se concentrează asupra acesteia și, în plus, nu au posibilitatea de a-și construi singure capacitatea în domeniul dedicat integrității în afaceri.

Recomandări pentru societatea civilă

Recomandări pe termen scurt

- Transparency International Romania ar trebui să continue cercetarea cu privire la modul în care societatea civilă, mediul de afaceri și sectorul public promovează integritatea și combaterea corupției; și totodată să genereze dezbateri cu părțile interesate și acorduri colective cu privire la recomandări și acțiuni concrete menite să îmbunătățească integritatea în mediul de afaceri.
- În cooperare cu sectorul guvernamental, sectorul de afaceri și donatorii, societatea civilă ar trebui să promoveze programe de instruire, susținute prin burse, precum și activități de creșterea a capacității privind integritatea în afaceri, cu scopul de a îmbunătăți frecvența și calitatea informațiilor publicate de media cu privire la mediul de afaceri.

- Promovarea unui angajament prin care să se acorde sprijin (inclusiv financiar) organizațiilor societății civile care realizează analize și evaluări independente privind guvernanta și integritatea corporativă (inclusiv practicile anticorupție, drepturile consumatorilor, drepturile angajaților etc.);
- Îmbunătățirea standardelor de transparență, integritate și guvernanta în cadrul ONG-urilor.

Recomandări pe termen lung

- Creșterea capacității societății civile de a monitoriza sectorul de afaceri prin alianțe și parteneriate cu organizațiile civice din societatea civilă și cu alte părți interesate, cum ar fi organizațiile media, asociațiile de afaceri și sindicatele.
- Crearea unui trust/fond pentru jurnalismul de investigație constituit prin contribuția companiilor care prețuiesc integritatea ca una dintre principalele lor valori; managementul independent poate fi o formă prin care să fie finanțată mass-media independentă, în special jurnalismul de investigație, care este mai costisitor, fără presiunea din partea partidelor politice sau a corporațiilor.

Context general al raportului de cercetare BICA în România

Contextul țării

Situația politică actuală

România este a șasea țară ca mărime din Uniunea Europeană, cu peste 19,4 milioane de locuitori rezidenți. Conform Constituției românești din 1991 (modificată în 2003), „demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate”.

Din 1948 până în 1989, România a fost republică socialistă, cu un singur partid, guvernată de Partidul Comunist Român ca fiind singura formațiune politică din punct de vedere juridic. Deși au trecut 30 de ani de la căderea comunismului, unele aspecte ale culturii politice românești sunt încă marcate de moștenirea guvernării comuniste.

În prezent, României este republică semi-prezidențială, prim-ministrul este șeful guvernului și responsabil cu majoritatea politicilor, inclusiv politica economică. Președintele are rolul de a reprezenta statul în plan internațional și de a promulga legile aprobate de Parlament, fiind totodată comandantul suprem al Forțelor Armate și responsabil de numirea persoanelor în funcții cheie, inclusiv procurorii șefi.. România are un sistem pluripartit și un Parlament bicameral (format din Camera Deputaților și Senat). Conform Constituției, sistemul judiciar este independent de cel executiv și cel legislativ.

Economist Intelligence Unit a evaluat România drept „democrație defectuoasă” în anul 2016¹². Un număr mare de oameni, majoritatea făcând parte din clasa de mijloc, au participat la proteste masive în ultimii ani, organizate în cele mai mari orașe românești, împotriva guvernării social-democrate. Sub presiune, deși cu o majoritate mare în Parlament, Partidul Social Democrat și-a schimbat propriul Guvern de trei ori în trei ani. După ce a scăzut substanțial în sondajele de opinie și a pierdut alegerile europarlamentare din 2019, PSD¹³ a fost destituit prin moțiune de cenzură în octombrie 2019. Un guvern de dreapta minoritar, care a preluat guvernarea în noiembrie 2019, este responsabil de organizarea alegerilor locale și parlamentare în 2020.

Progresul macroeconomic în România și reformele economice actuale

O evaluare a Băncii Mondiale arată că „de la aderarea la Uniunea Europeană (UE), România a înregistrat progrese constante, stopând astfel decalajul economic față de alte state UE în ceea ce privește PIB pe cap de locuitor și productivitate. Cu toate acestea, în ciuda acestei traiectorii pozitive, disparitățile sociale și regionale persistente constituie o provocare de dezvoltare pe termen lung.”¹⁴

Economia românească este o economie mixtă cu venituri medii, în curs de dezvoltare rapidă, cu un indice de dezvoltare umană foarte ridicat și forță de muncă calificată, clasată pe locul 15 în Uniunea Europeană în raport cu PIB nominal total și pe locul 10 ca mărime atunci când este ajustată prin paritatea puterii de cumpărare.¹⁵ Tabelul următor prezintă principalii indicatori economici din ultimii 10 ani: 2010-2019. Pentru comparație, aceasta este în continuare printre cele mai scăzute din UE.

¹² <https://country.eiu.com/romania>

¹³ PSD-Partidul Social Democrat

¹⁴ <https://www.worldbank.org/en/country/romania/overview>

¹⁵ World Economic Outlook Database October 2018 -- WEO Groups and Aggregates Information" .

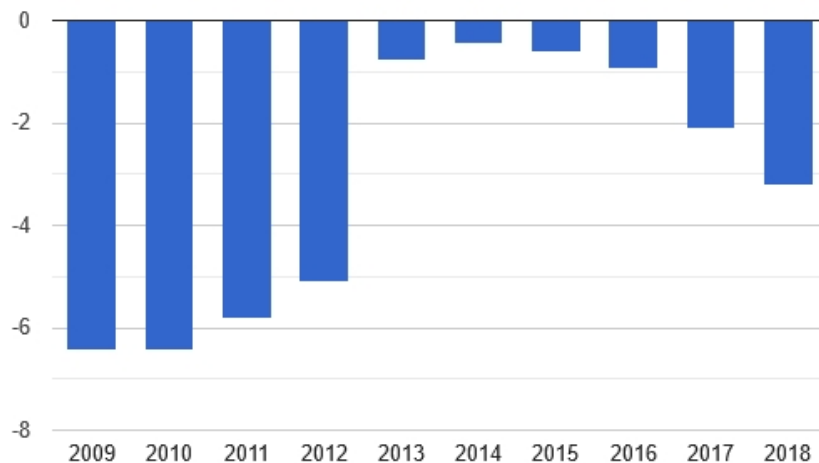
Tabelul 2. Evoluție PIB și PIB pe cap de locuitor, 2010-2019

An	PIB (în mld. US\$ PPC)	PIB pe cap de locuitor (în US\$ PPC)	Creșterea PIB (real)	Rata inflației (în procente)	Datoria publică (în % din PIB)
2009	▼ 339.8	▼ 16,623	▼ -5.9 %	5.6 %	▲ 15.4 %
2010	▼ 334.3	▼ 16,470	▼ -2.8 %	6.1 %	▲ 22.9 %
2011	▲ 348.1	▲ 17,233	▲ 2.0 %	5.8 %	▲ 27.3 %
2012	▲ 358.9	▲ 17,859	▲ 1.2 %	3.3 %	▲ 28.9 %
2013	▲ 377.6	▲ 18,860	▲ 3.5 %	4.0 %	▲ 29.5 %
2014	▲ 396.2	▲ 19,855	▲ 3.1 %	1.1 %	▲ 29.7 %
2015	▲ 416.4	▲ 20,950	▲ 4.0 %	-0.6 %	■ 29.7 %
2016	▲ 442.0	▲ 22,369	▲ 4.8 %	-1.6 %	▼ 27.9 %
2017	▲ 481.5	▲ 24,508	▲ 7.0 %	1.3 %	▲ 28.3 %
2018	▲ 514.5	▲ 28,508	▲ 5.0 %	1.3 %	▲ 28.3 %
2019	▲ 545.5	▲ 29,508	▲ 4.0 %	1.3 %	▲ 28.3 %

Sursa: Fondul Monetar Internațional. PIB – Produsul intern brut;

În ciuda creșterii economice, economia românească este în continuare foarte dependentă de importuri. Soldul comercial ca procent din PIB a variat, influențat de crizele economice, de creșterea de după criză și de politica economică cu mai puține stimulente pentru investiții interne și străine directe din 2016.

Figura 4. Balanța comercială exprimată în procente din PIB, în perioada 2009-2019

Sursa: TheGlobalEconomy.com al Băncii Mondiale

În plus, prognoza economică nu este încurajatoare. Banca Mondială remarcă faptul că „creșterea economică se așteaptă să fie moderată pe termen mediu pe măsură ce spațiul fiscal disponibil se micșorează, piața muncii se restrânge din ce în ce mai mult, și condițiile economice globale se înrăutățesc.”¹⁶

Cele mai importante priorități de politici publice includ:

- reforma instituțiilor publice, cu obiectivul central de a reduce sarcinile administrative pentru cetățeni și întreprinderile care interacționează cu statul;
- dezvoltarea infrastructurii la toate nivelurile, finanțată în mare parte din fonduri europene;
- clarificarea obligațiilor fiscale pentru companiile mari, în special în sectoarele financiar, energetic și de comunicare, urmărind impactul reglementărilor adoptate în decembrie 2018 (Ordonanța de Urgență a Guvernului 114/2018) cu un impact perceput foarte negativ asupra acestor sectoare.

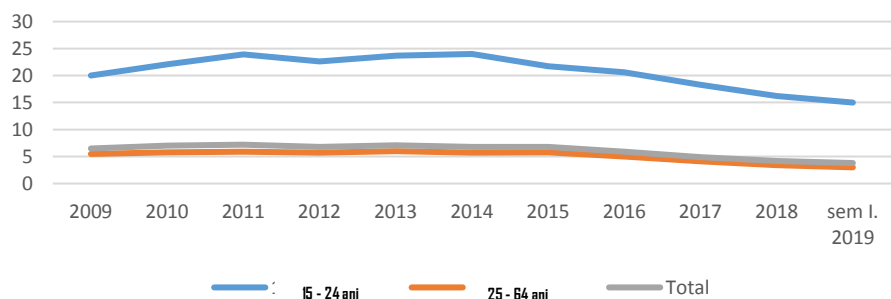
Există, de asemenea, câteva alte priorități de politici publice, cu efecte potențial importante asupra sistemului de integritate și a eforturilor anticorupție. Cereri formulate de cetățeni în timpul protestelor (și susținute de Banca Mondială¹⁷ și alte organizații internaționale¹⁸) includ:

- politici de incluziune socială și măsuri de politici publice pentru creșterea calității educației și a serviciilor de sănătate
- reforma sistemului judiciar pentru a-i asigura independența după câțiva ani în care voința și influențele politice au fost neclare.

Piața muncii

Rata șomajului (după cum este calculată de *International Labour Office*) a crescut în România între 2008 și 2011 din cauza crizei economice, dar apoi a scăzut abrupt din 2014 în contextul creșterii economice. Cu toate acestea, rata șomajului în rândul tinerilor sub 25 de ani este de cinci ori mai mare decât rata șomajului în cazul persoanelor în vârstă. Mai mult, rata șomajului este cu peste 20% mai mare în zonele rurale în comparație cu zonele urbane, la toate grupele de vârstă.

Figura 5. Rata șomajului în România, în perioada 2009-2019, în funcție de vârstă

Sursa: Institutul Național de Statistică. Baza de dat Tempo

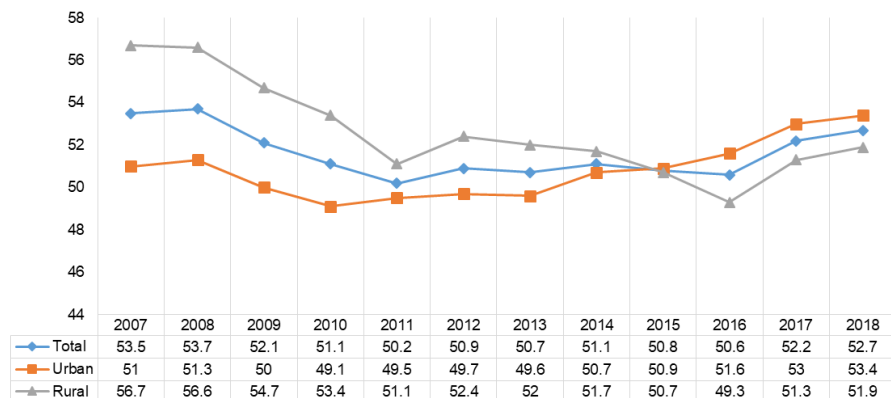
¹⁶ Banca Mondială Romania - Country partnership framework for the period FY19-FY23.

¹⁷ Ibid

¹⁸ Incluzând Consiliul European, UNICEF

După criza economică, rata ocupării a început să se îmbunătățească abia după 2016, deoarece a fost legată de creșterea ratei de ocupare în mediul rural. Cu toate acestea, ratele de ocupare în 2018 rămân semnificativ mai mici decât în cursul anilor care au precedat imediat criza (2007 și 2008). Cu o rată de emigrare foarte mare în rândul populației apte de muncă¹⁹, în ultimii ani România a avut de-a face cu ceea ce este cunoscut sub numele de criză a forței de muncă, companiile având dificultăți în a găsi lucrători calificați. Cu toate acestea, datele statistice arată că România se situează în rândul statelor membre ale UE cu rate scăzute ale locurilor de muncă vacante, în ciuda afirmațiilor de criză generalizată a forței de muncă.²⁰

Figura 6. Rata de angajare în România, între 2007-2018, pentru zona rurală și zona urbană

Sursa: Institutul Național de Statistică. Baza de dat Tempo

Potrivit evaluării Băncii Mondiale, „transformarea structurală incompletă și neuniformă a țării este asociată cu o distribuție inegală a oportunităților. Deși 45% din populație locuiește în zonele rurale, decalajul urban-rural în ceea ce privește venitul net mediu este al doilea cel mai mare din UE, venitul mediu din urban fiind cu aproape 50% mai mare decât venitul mediu din rural.”²¹

Pe de altă parte, România s-a clasat pe primul loc printre țările UE în ceea ce privește creșterea productivității reale a muncii pe persoană angajată în 2018, comparativ cu 2010 (+ 42,7%).²²

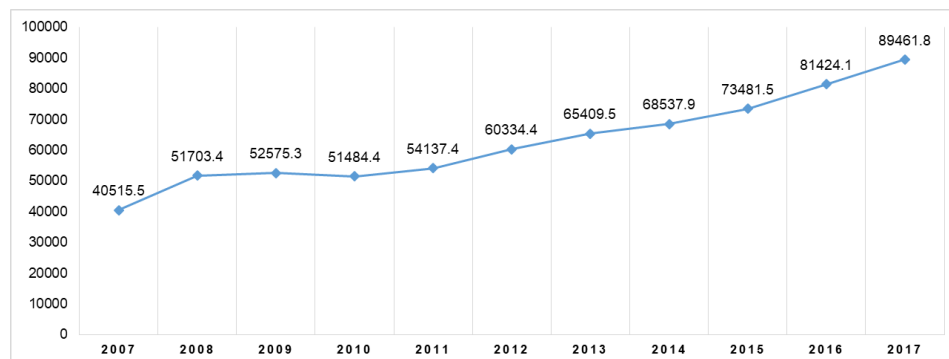
¹⁹ Institutul Național de Statistică. <http://www.insse.ro/cms/ro/tags/comunicat-populatia-rezidenta-si-migratia-internationala> Peste 3,4 milioane de români au emigrat din România între 2007 și 2017, reprezentând 17% din populația țării, majoritatea emigranților părăsind țara pentru oportunități și condiții de muncă mai bune.

²⁰ Vedeți articolele de analiză a afacerilor românești online: *Romania's workforce crisis eases despite strong official GDP growth rate* (20/05/2019) and *Romania's workforce shortage eases to 4-year low on record hiring of foreign workers* (19/08/2019)

²¹ <https://www.worldbank.org/en/country/romania/overview>

²² Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem160/default/table?lang=en>

Figura 7. Productivitatea muncii / lucrător, în România, în perioada 2007-2017

Sursa: Institutul Național de Statistică. Baza de dat Tempo

Investițiile străine directe

În 2018, fluxurile nete de investiții străine directe (ISD) au ajuns la 5.266 milioane de euro. Primele cinci țări, clasate în funcție de ISD, în 2018 sunt: Olanda (23,9% din ISD în 2018), Germania (12,7%), Austria (12,2%), Italia (9,5%) și Cipru (6,2%).²³

În timp ce, în perioada de dinainte de criza din 2008, fluxurile de investiții străine directe în medie au fost de 5 până la 6% din PIB pe an, acestea au scăzut la aproximativ 2% din 2012. Datele monitorizate de Banca Națională a României și publicate anual arată că ISD au mers în mare parte în producție, construcții și sectorul financiar.²⁴ Deși dimensiunea acestora ca proporție din PIB s-a diminuat, valoarea absolută a ISD în România este în creștere. Mai mult, potrivit datelor Băncii Mondiale, ISD au crescut exporturile României la 41,4% din PIB în 2017 și le-a îmbunătățit complexitatea tehnologică.²⁵

Tabelul 3. Evoluția investițiilor străine directe în România, în perioada 2010-2019

An	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ISD (mil. EUR)	52,585	55,139	59,126	59,958	60,198	64,443	70,113	75,851	81,124

Sursa: Banca Națională a României

În timp ce o politică protecționistă pentru investițiile românești nu este posibilă în România datorită reglementărilor europene, investițiile străine sunt încurajate. România a avansat 37 de poziții, de la locul 73 în 2012 la locul 36 în 2016, în clasamentul global privind ușurința de a derula afaceri, însă situația s-a agravat în 2018 și 2019.²⁶ Avantajele mediului

²³ Banca Națională a României, „Investiții străine-directe în România în 2018”, articol publicat online la: <https://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspx?icid=14364>

²⁴ Ibid.

²⁵ Banca Mondială, Romania - Country partnership framework for the period FY19-FY23, p.2.

²⁶ Indicele competitivității globale publicat de Forumul Economic Mondial acoperă 138 de țări și se bazează pe 12 piloni / sub-indici constând din: instituții, infrastructură, mediu macroeconomic, sănătate și educație primară, educație superioară și instruire, eficiența pieței bunurilor, eficiența pieței muncii, dezvoltarea pieței financiare, pregătirea tehnologică, dimensiunea pieței, sofisticarea afacerilor, inovația. Valorile sale sunt cuprinse între 1 și 7 (1 indică cea mai slabă performanță, iar 7 cea mai bună).

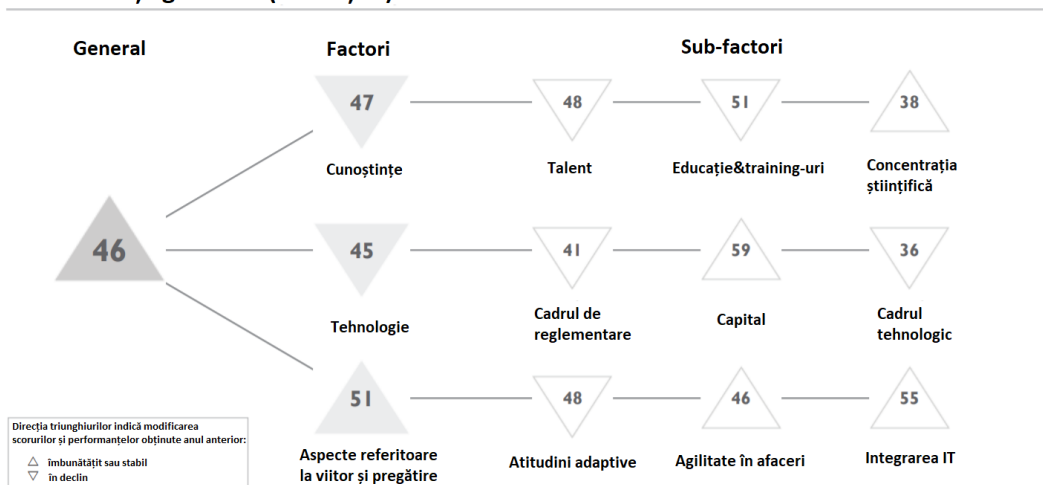
de afaceri românesc sunt impozitele mai mici (contribuțiile sociale au fost reduse), metodele mai simple de plată pentru impozite (prin sisteme electronice), o legislație bună privind executarea contractelor și o procedură îmbunătățită de insolvență (cu introducerea unor condiții de observare și plasare în aplicarea planului de reorganizare).²⁷

Pregătire din punct de vedere digital

România s-a clasat pe locul 46 din 63 de țări în clasamentul mondial al competitivității digitale IMD28, mai bine ca în anii precedenți. Punctele forte ale României sunt viteza internetului, numărul absolvenților de științe exacte și abilitățile digitale ale cetățenilor. Pe de altă parte, țara rămâne în urmă în ceea ce privește managementul digital al orașelor, finanțarea dezvoltării tehnologice și a parteneriatelor public-private.

Figura 8. România în clasamentul IMD World Digital Competitiveness

Performanța generală (63 de țări)

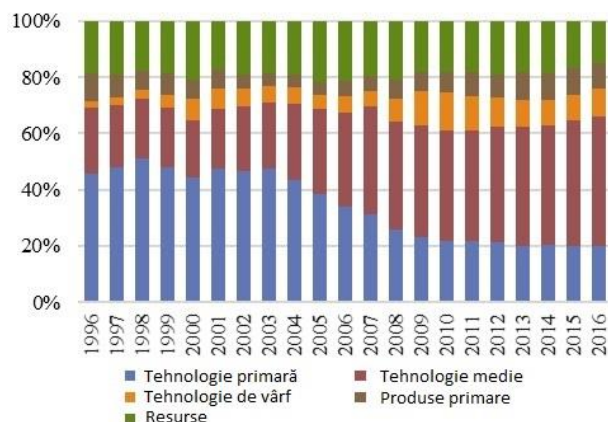
Sursa: Clasamentu IMD World Digital Competitiveness

Exporturile de tehnologie medie au crescut de la 23% în 1996 la 46% în 2016. Cu toate acestea, exporturile de înaltă tehnologie au reprezentat mai puțin de 10% din totalul exporturilor anuale din ultimele două decenii.

²⁷ Raportul Consiliului Investitorilor Străini privind dezvoltarea și impactul ISD în România.

²⁸ IMD World Digital Competitiveness Ranking, <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2019/>

Figura 9. Exporturile de tehnologie au devenit mai intensive

Sursa: Banca Mondială. România – Parteneriat de țară

Competitivitatea digitală românească progresează încet, conform Clasamentului Mondial al Competitivității Digitale IMD.

Tabelul 4. Clasamentul privind competitivitatea digitală, România 2015-2019

Scor România	2015	2016	2017	2018	2019
Per total	51	49	54	47	46
Cunoștințe	50	48	47	45	47
Tehnologie	45	46	46	44	45
Aspecte viitoare	57	57	59	57	51

Sursa: IMD Clasamentul Mondial privind competitivitatea digitală

Resursele naturale

România este o țară bogată în resurse naturale și are un potențial economic considerabil. Datorită dimensiunii și poziției geografice a țării, există peste 10 milioane de hectare de teren agricol și diverse surse de energie (cărbune, sare, petrol, gaze naturale, hidrocentrale, nucleare și eoliene). Resursele naturale din România oferă oportunități foarte bune și pentru investiții turistice.

Cu toate acestea, România a avut o productivitate a resurselor de 0,74 euro pe kilogram în 2017, a doua cea mai mică din Uniunea Europeană (UE), potrivit datelor Eurostat;²⁹ este pe locul 4 în Europa la producția și rezervele de gaz și pe locul 5 pentru rezervele de producție de petrol, conform BP Statistical Review of World Energy. Deși România nu face parte din Inițiativa privind Transparența Industriilor Extractive (EITI), reglementările europene îi sunt aplicabile.

²⁹<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170704-1?inheritRedirect=true>

Conform rapoartelor Consiliului Concurenței, sectoarele cele mai vulnerabile la coluziune sunt: transportul gazelor naturale și al energiei electrice, ceea ce face ca resursele naturale și energia să fie două dintre sectoarele cele mai vulnerabile la corupție.³⁰

Privatizările companiei Astra Ploiești (una dintre cele mai mari companii petroliere europene după al Doilea Război Mondial), operațiunile companiei de distribuție a energiei electrice din Banat (una din regiunile țării), câteva operațiuni miniere, operațiunile de exploatare forestieră au generat scandaluri de corupție notorii în România. Restituirea clădirilor și a terenurilor agricole, în baza unei legi reparatorii pentru abuzurile regimului comunist din România, a generat de asemenea cazuri celebre de corupție.³¹

Sistemul fiscal și economia informală

Sistemul fiscal din România include o cotă de impozitare de 10% care se aplică asupra venitului impozabil în cazul persoanelor fizice și pe profit, pentru întreprinderi. Întreprinderile foarte mici plătesc o taxă de 1-3% din veniturile / vânzările lor totale, iar TVA-ul este de până la 19%, cu excepția sectoarelor, serviciilor și produselor cu TVA mai mic. Așa cum am menționat mai sus, Banca Mondială clasează România pe locul 55 din 190 de economii din punct de vedere al ușurinței de a face afaceri, conform ultimelor evaluări anuale ale organizației. România a decăzut în clasament până la locul 55 în 2019, de la 52 în 2018 și 34 în 2017. Cele mai mari probleme cu care se confruntă companiile din România, conform evaluării Băncii Mondiale, sunt legate de obținerea de energie electrică și gestionarea autorizațiilor de construcție, în timp ce sistemul fiscal nu este identificat de Banca Mondială ca fiind problematic în România.

Cu toate acestea, prin contribuțiile sociale obligatorii, inclusiv asigurări de sănătate și contribuția la piloanele de pensii, România are cea mai mare rată de impozitare a forței de muncă (40,85%, ca pondere din salariul minim brut) din cele 26 de țări membre din Uniunea Europeană, Spațiul Economic European și Elveția care au un salariu minim legal, potrivit unui raport al KMPG.³²

Economia subterană a României a reprezentat, în anul 2016, 22,4% din produsul intern brut (PIB), în valoare de 38 de miliarde de euro, conform datelor provizorii furnizate de Institutul Național de Statistică (INS), preluate în revista economică online Profit.ro.³³ România se află pe locul patru (ca procent din PIB) în UE în ceea ce privește dimensiunea economiei subterane estimate, conform evaluării Fondului Monetar Internațional.³⁴ În acest context, potrivit președintelui Consiliului Fiscal, un factor important al economiei informale mari este povara fiscală.³⁵

³⁰Raport al Consiliului Concurenței din anul 2018, http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/bucket13/id13184/raport_anual_2017.pdf, p. 24 and next.

³¹ Încă de la începutul anilor 2000 Guvernul României a luat la cunoștință problema la prima evaluare a implementării primei Strategii Naționale Anticorupție (pentru perioada 2001-2005). Mai multe detalii online: https://www.gov.ro/fisiere/programe_fisiere/anticoruptie-2002-2.pdf. Mai mult, Transparency International România a identificat problema și a publicat un ghid privind prevenirea corupției în restituirea clădirilor și a terenurilor agricole: <https://www.transparency.org.ro/publicatii/ghiduri/GFondFunciar.pdf>. Aceeași abordare a fost confirmată de Fundația Konrad Adenauer în 2009 în evaluarea riscurilor de corupție și a vulnerabilităților din sistemul judiciar: https://www.kas.de/ic/document_library/get_file?uuid=3aa82403-8d21-bd2f-132c-181792196d98&groupId=252038.

³² KPMG România, Cerințe privind salariile minime în Europa în contextul detașării lucrătorilor Cerințele salariilor minime în Europa în contextul detașării lucrătorilor, mai 2019, pagina 15. <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2011/12/romania-income-tax.html>

³³ <https://www.profit.ro/stiri/economie/economia-subterana-a-contribuit-anul-trecut-cu-38-de-miliarde-de-euro-la-pib-ul-romaniei-17023001>

³⁴ IFM Working Paper, *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?* De Leandro Medina și Friedrich Schneider, Ianuarie 2018, pagina 18.

³⁵ Ionut Dumitru, Romanian Fiscal Council President, *Underground economy in Romania: causes and consequences*, 2018, page 7.

Privatizare

Spre deosebire de alte țări din Europa de Est, care au luat măsuri destul de ambițioase pentru a privatiza rapid sectoarele cheie ale economiilor lor în anii imediat următori căderii comunismului, experiența României cu privatizarea a fost una marcată de întârzieri. Cele mai importante privatizări mari au avut loc de la începutul și până la mijlocul anilor 2000. În ultimii ani, guvernele au reînnoit eforturile de privatizare (încurajate și de UE și FMI) pentru sectoarele rămase care sunt încă în mare parte controlate de stat. Unul dintre cele mai notabile exemple în acest sens este sectorul energetic românesc.³⁶

În ultimii 10 ani, proporția angajaților din sectorul public, comparativ cu sectorul privat (inclusiv întreprinderile de stat) a scăzut de la 17% la 15%. Așa cum este prezentat mai jos, întreprinderile de stat încă existente (neprivatizate) cuprind 4% din numărul total de angajați, exceptând personalul militar din România. Aceste statistici nu includ date referitoare la armată și personalul militar, date care nu sunt furnizate Institutului Național de Statistică.³⁷

Componența sectorului de afaceri

Industrii interne și relația dintre întreprinderile multinaționale și cele naționale

Industria românească a fost în mare parte înființată în perioada 1945 - 1989, deși unele sectoare, precum sectorul petrolului, au o istorie mult mai lungă. Industria românească a cunoscut schimbări structurale semnificative în perioada post-comunistă. La începutul anilor 1990, multe regiuni industriale erau deja grav afectate de valurile mari de restructurare. Potrivit Eurostat, în prezent, cele mai mari industrii în ceea ce privește contribuția lor la valoarea adăugată brută (GVA) sunt cele în legătură cu: alimente, băuturi, tutun, mașini și transport, textile și îmbrăcăminte.³⁸ În plus, România este lider regional în domenii precum IT și producția de autovehicule.

UiPath, un tech start-up fondat de doi antreprenori români din București, s-a dezvoltat în compania software de automatizare a proceselor robotizate (APR), lideră în acest domeniu pe plan mondial, iar acum este evaluată la 7 miliarde de dolari. Deși compania își are acum sediul la New York, aceasta are încă o parte semnificativă a echipei sale de dezvoltare din România, iar acționarii fondatori sunt români. Astfel, UiPath poate fi considerată o companie românească și este în prezent cea mai valoroasă companie românească.

Întrucât privatizarea fostelor companii monopoliste românești s-a făcut prin investiții străine, cele mai mari companii din România, cu câteva excepții, sunt internaționale și au capital străin. Primele 10 companii din România, toate multinaționale, au înregistrat o cifră de afaceri de 131 miliarde de lei (28 miliarde de euro) în 2018, în creștere cu 20% față de 2017.³⁹ În ultimii cinci ani, România a devenit o țară importantă din regiune pentru unele companii internaționale. Acestea oferă servicii clienților regionali și europeni din centre aflate în România.⁴⁰

³⁶ FMI, *25 Years of Transition. Post-Communist Europe and the IMF*

³⁷ Institutul Național de Statistică. Bază de date temporară: <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#!/pages/tables/insse-table>

³⁸ <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/6752/attachments/1/translations>

³⁹ Ziarul Financiar, 16/06/2019. Carmaker Automobile Dacia, parte a grupului francez Renault, și-a menținut primul loc, cu o cifră de afaceri de 24,7 miliarde RON (5,3 miliarde EUR), cu o creștere anuală de 6,8%. Următoarele două companii din clasament au fost distribuitorul de combustibil OMV Petrom Marketing și producătorul de petrol și gaze OMV Petrom, ambele controlate de grupul austriac OMV, cu vânzări de 17,8 miliarde de lei (3,8 miliarde EUR) fiecare. Rafinatorul de petrol Rompetrol Rafinare și brațul său de distribuție Rompetrol Downstream au fost următorii. Al șaselea a fost retailerul german de reduceri Kaufland, care a înregistrat o cifră de afaceri de 10,8 miliarde RON (2,3 miliarde EUR). Producătorul auto Ford România a urcat pe locul 7, după ce a început producția unui nou model la Craiova, cu o cifră de afaceri de 10,5 miliarde RON (2,25 miliarde EUR), mai mult decât dublu față de 2017. Distribuitorul de tutun British American Tobacco (BAT), distribuitorul de combustibil Lukoil România și retailerul Carrefour au completat primele 10 locuri.

⁴⁰ <https://www.romania-insider.com/romania-regional-hub>

Pentru companiile locale, 2018 a fost anul în care pentru prima dată 15 companii românești au depășit cifre de afaceri de peste 1 miliard de lei (0,2 miliarde de euro). Dedeman Bacău, rețeaua de magazine de bricolaj, este cea mai mare afacere antreprenorială din România, cu cifra de afaceri de 7,2 miliarde de lei în 2018, în creștere cu 14% față de anul precedent, cu un profit net de peste 1 miliard de lei și 10.000 de angajați.

Rolul întreprinderilor de stat

Întreprinderile de stat generează 8% din producția totală a corporațiilor nefinanciare din economia românească și reprezintă 4% din numărul total de angajați. Aceste companii sunt prezente în special în sectoarele energiei și transporturilor, cu aport instrumental în ansamblu în economie.

Pe de altă parte, acestea sunt subvenționate cu 2% din totalul cheltuielilor guvernamentale sau cu 0,7% din PIB. Potrivit Ministerului Finanțelor Publice, aceste subvenții sprijină peste 240 de întreprinderi de stat deținute de administrația centrală și peste 1.100 de întreprinderi de stat aflate sub administrație locală. Cu toate acestea, doar 27 dintre aceste întreprinderi angajează mai mult de 2.000 de lucrători.⁴¹

Există două tipuri de întreprinderi de stat în România. Majoritatea sunt societăți comerciale, dar până la 10% din întreprinderi sunt administrații autonome („regii autonome”), o formă juridică specifică a entităților care nu sunt supuse legilor cărora se supun celelalte companii, și folosită pentru acele entități considerate ca nefiind viabile „pentru privatizare”. Acestea includ entitățile de termoficare și transportul public regional.⁴² O altă categorie specială este cea a institutelor de cercetare, aflate în proprietatea publică, dar care concurează cu companiile private de cercetare de pe piață. Conform aceleiași surse, în general, întreprinderile de stat românești tind să producă rezultate mai slabe în comparație cu cele din sectorul privat care operează în același sector. O explicație în acest sens poate fi aceea că întreprinderile de stat sunt mai mari din punct de vedere administrativ și sunt, de obicei, mai puțin moderne în modul lor de operare.⁴³

Ponderea întreprinderilor mici și mijlocii

Întreprinderile mici și mijlocii sunt și mai importante în economia românească. 65,8% din numărul total de angajați din România lucrează pentru un IMM și generează 52,7% din valoarea adăugată brută în economie. Aceste cifre sunt sub mediile UE de 56,4% contribuție la VGV și 66,6% din forța de muncă, dar sunt apropiate de această medie. Pe de altă parte, IMM-urile românești sunt în medie mai mari, angajând în medie 5,5 persoane, față de 3,9 persoane - media europeană. Acest lucru face ca productivitatea medie a IMM-urilor românești, calculată ca valoare adăugată pentru fiecare persoană angajată, să fie de trei ori sub media UE, însemnând aproximativ 15.100 euro/ persoană, comparativ cu aproximativ 44.600 euro/ persoană, cât este media UE.⁴⁴

În perioada 2014-2018, valoarea adăugată a IMM-urilor din România a crescut cu 43,1%, microîntreprinderile generând cea mai mare creștere, la 63,1%, în timp ce ocuparea IMM-urilor a crescut cu 7,0%. În 2017-2018, valoarea adăugată pentru IMM-uri și-a continuat creșterea, crescând cu 14,6%, în timp ce ocuparea forței de muncă pentru IMM-uri a crescut cu 2,6%.⁴⁵

⁴¹ ECFIN Country Focus, Volume 12, *The role of state-owned enterprises in Romania*, 2015, pp. 2-3.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid, p. 4.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Comisia Europeană, SME Performance Review, https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en#sba-fact-sheets

România a aderat la Uniunea Europeană în ianuarie 2007, fiindu-i impus Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV) al Uniunii Europene, o măsură tranzitorie stabilită de Comisie pentru a ajuta țara în vederea obținerii rezultatelor necesare în eforturile de reformă destinate îmbunătățirii sistemului judiciar și combaterii corupției. MCV a rămas în vigoare aproape 13 ani și, deși eficacitatea sa în asigurarea reformelor bune poate fi contestată, longevitatea sa este un indicator foarte bun atât al gravității riscurilor la corupție, cât și al complexității luptei împotriva corupției din România.

Date relevante legate de corupție

După un regim comunist lung și dur, în care au fost necesare plăți informale pentru a depăși deficiențele în sistemul de sănătate, educație și nevoi zilnice, precum și după o tranziție dificilă la democrație și stat de drept, societatea românească suferă încă, atât din cauza corupției la nivel înalt, cât și din cauza corupției sistemice.

Locul României în clasamentul Indicelui de Percepție a Corupției⁴⁷ a progresat de la 66 (din 174 de țări) în 2012 la 70 (din 180 de țări) în 2019.⁴⁸ Prin urmare, mai sunt multe de făcut pentru îmbunătățirea sistemului de integritate și reducerea percepțiilor asupra corupției, dar traiectoria din ultimul deceniu a fost în general încurajatoare.

Numai în 2015, 29% dintre români au admis că au plătit mită în ultimele 12 luni (Global Corruption Barometer⁴⁹ 2016). Aceste date fac din România statul membru al UE cu cea mai răspândită corupție mică, un semn al corupției sistemice. 54% dintre români consideră că majoritatea sau toți membrii Parlamentului sunt corupți, ceea ce indică faptul că percepția cetățenilor cu privire la marea corupție este de asemenea, la un nivel ridicat.

Ca urmare a performanței sale slabe în combaterea corupției și în asigurarea independenței și integrității sistemului judiciar înainte de 2006, când România negocia aderarea la UE, unele aspecte discutate au rămas doar o promisiune. Acest lucru a generat un mecanism unic, fără precedent în UE: România, împreună cu Bulgaria, au devenit state membre ale Uniunii Europene sub o clauză de salvagardare. Comisia Europeană prin Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV) continuă să monitorizeze performanțele țării în ceea ce privește sistemul judiciar, principalele sale instituții și mecanisme legate de corupție.⁵⁰ România a înregistrat progrese constante în combaterea corupției, fapt vizibil în toate evaluările pe această temă. S-au înregistrat progrese în asigurarea transparenței instituțiilor publice, a divulgării activelor și a intereselor, precum și în urmărirea și sancționarea corupției. Din 2017, oficialii europeni au început să

⁴⁶ Textul din această secțiune este o actualizare a articolului scris de Victor Alistar, Irina Lonean și Ruxandra Soare, 2017, "Romania's corruption. A short overview" și "Romania's anti-corruption fight. A brief history" în cartea online *#rezist – Romania's 2017 anti-corruption protests: causes, development and implications* redactată de Ana Adi și Darren G. Lilleker.

⁴⁷ Indexul de Percepție a Corupției (IPC) al Transparency International este probabil cea mai utilizată metodă de măsurare a corupției care punctează și clasează țări raportându-se la cât de corupt este perceput sectorul privat. Este un indice compus bazat pe surse de date de la instituții independente specializate în guvernare și analiza climatului de afaceri, sondaje și evaluări ale corupției.

⁴⁸ Date complete valabile pe website-ul Transparency International: <https://www.transparency.org/research/cpi/overview>. În ce privește Indicele de Percepție a Corupției: România a obținut scorul de 44 din 100 în 2012, la fel și în 2019.

⁴⁹ Raportul complet al Global Corruption Barometer este valabil pe website-ul Transparency International: https://www.transparency.org/whatwedo/publication/people_and_corruption_europe_and_central_asia_2016.

⁵⁰ Obiectivele de referință stabilite de MCV indică principalele vulnerabilități ale sistemului judiciar și reformele anticorupție la acea vreme:

1. lipsa de transparență și eficiență a procesului judiciar, în special în legătură cu capacitatea limitată și responsabilitatea Consiliului Superior al Magistraturii,
2. necesitatea unei agenții de integritate cu responsabilități pentru verificarea averilor, incompatibilităților și potențialelor conflicte de interese ca active nejustificate (uneori rezultate din corupție), incompatibilitățile și conflictele de interese au fost slab monitorizate și controlate,
3. corupția ridicată și capacitatea scăzută a agenților de aplicare a legii de a efectua investigații profesionale și non-partizane cu privire la acuzațiile de corupție la nivel înalt,
4. corupția existentă în administrația publică, în special în administrația locală, cu foarte puține mecanisme de prevenire eficiente pentru a o reduce.

sustină faptul că progresele anticorupție românești nu sunt ireversibile și încă sunt necesare eforturi pentru a asigura implementarea completă a tuturor mecanismelor anticorupție existente și pentru a înlătura lacunele legale care permit desfășurarea actelor de corupție.⁵¹

Prin urmare, corupția rămâne o barieră importantă în calea eficienței politicilor și investițiilor publice. Acest fapt se aplică atât în cazul corupției politice, cât și a corupției mărunte, deoarece este probabil ca cetățenii să se confrunte cu corupție și luare de mită în contactul lor zilnic cu medici, profesori, funcționari publici sau polițiști. În timp ce corupția mărunta rămâne o problemă, în special în sistemul de sănătate, în ultimii ani atenția din România a fost concentrată asupra corupției politice și corupției la nivel înalt.

O scurtă trecere în revistă a Direcției Naționale Anticorupție (DNA - Parchetul specializat în cercetarea și soluționarea cazurilor de corupție mare) arată că, în 2018, aproximativ 556 de inculpați au fost judecați pentru presupuse fapte de corupție, dintre care 501 au fost inculpați prin urmărire penală, iar 55 prin admiterea vinovăției. Dintre aceștia, 65 sunt persoane juridice. Din totalul de 556 de inculpați, 155 au deținut funcții publice de conducere, control, demnitate publică sau alte funcții importante, pe listă fiind inclusiv 2 miniștri, 2 deputați, 22 de primari și 3 președinți ai consiliilor județene (DNA, 2018).⁵² În ultimii 10 ani, mai mulți politicieni au fost urmăriți sau condamnați⁵³ pentru utilizarea frauduloasă a fondurilor publice în scopul finanțării partidelor, sau pentru acordarea de contracte publice importante unor întreprinderi care au sponsorizat partide politice, ca schimb.

În același an (2018), Agenția Națională de Integritate (ANI) - instituția administrativă responsabilă cu verificarea averilor, incompatibilităților și a potențialelor conflicte de interese - a raportat 165 de cazuri de incompatibilitate, 59 de conflicte de interese și 6 cazuri de averi nejustificate (ANI, 2018).⁵⁴ Deși activitatea acestor instituții poate fi criticată din mai multe motive (după cum este discutat mai jos), înregistrarea lor reprezintă o măsură importantă a prevalenței corupției în România.

Propensiune pentru corupție în sectoarele de afaceri și sectoarele sociale dominante

Conform celor mai recente date ale barometrului global al corupției⁵⁵ și ale altor sondaje⁵⁶, corupția din România afectează, de asemenea, sectoare care nu sunt monitorizate de MCV, inclusiv:

- sistemul de sănătate
- sistemul de educație (școli și universități)
- poliția
- obiceiurile de zi cu zi
- afacerile

⁵¹ Toate rapoartele și documentele MCV sunt valabile pe website-ul web Comisiei Europene: : https://ec.europa.eu/info/effective-justice/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/reports-progress-bulgaria-and-romania_en

⁵² Raportul anual al DNA pentru 2018 este valabil online pe website-ul: http://www.pna.ro/bilant_activitate.xhtml?id=44.

⁵³ Printre politicienii condamnați: Adrian Năstase, fost prim-ministru; Liviu Dragnea, fost lider al Partidului Social Democrat și fost ministru al Dezvoltării Regionale și Administrației Publice; Elena Udrea, fost ministru al Dezvoltării Regionale și Turismului; Monica Iacob Ridzi, fost ministru al Tineretului și Sportului; Decebal Traian Remeș și Ioan Avram Mureșan, foști miniștri ai agriculturii,

⁵⁴ Raportul anual al ANI este valabil pe website-ul: https://www.integritate.eu/Files/Files/Noutati/Raport_Activitate_Anual_ANI_2018.pdf

⁵⁵ Ultimele date referitoare la prevalența corupției în România în diferite sectoare de activitate din Barometru global al corupției sunt din 2013. Toate rapoartele și datele obținute din România și figurează în Global Corruption Barometer sunt valabile pe site-ul web al Transparency International Romania:

http://www.transparency.org.ro/politici_si_studii/indici/bgc/2016/index.html.

⁵⁶ Exemplu: Eurobarometru cu privire la corupție, februarie 2014, valabil online: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_397_en.pdf, Barometru de Corupție al INSCOP, comandat de cotidianul "Adevărul", valabil online: <http://www.inscop.ro/wp-content/uploads/2013/06/INSCOP-Coruptie.pdf>.

- activitatea administrativă de eliberare de licențe, autorizații sau certificate administrative
- achizițiile publice
- inspecțiile administrative
- angajarea funcționarilor publici și alte proceduri de resurse umane în instituții publice.⁵⁷

Sistemul de sănătate și cel de educație, precum și infrastructurile mari și proiectele IT au fost afectate de corupția din achizițiile publice, conform comunicărilor și rapoartelor făcute de Direcția Națională Anticorupție (parchetul specializat anticorupție) și mass-media.

Activitatea administrativă de eliberare a licențelor, autorizațiilor sau certificatelor administrative, precum și inspecțiile administrative (sau inspecțiile poliției sau vamale) prezintă riscuri importante. Evenimentele recente din România (după 2015) au arătat cum corupția din aceste sectoare afectează viețile și afacerile oamenilor și poate fi mortală.⁵⁸

Politici și măsuri publice anticorupție

Lupta împotriva corupției a fost una dintre principalele priorități ale Guvernului României de la începutul negocierilor pentru aderarea la Uniunea Europeană. Pentru a implementa toate reformele necesare, începând din 2005 au fost adoptate documente strategice. Nicio strategie nu a fost complet pusă în aplicare, după cum reiese atât din evaluările guvernamentale, cât și din cele independente.⁵⁹

România a semnat și a ratificat convențiile internaționale împotriva corupției, inclusiv Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției, Convenția privind dreptul penal asupra corupției și Convenția de drept civil privind corupția, ale Consiliului Europei. Chiar înainte de aceste convenții, au fost făcuți primii pași în prevenirea corupției, inclusiv:

- în 1996 a fost adoptată legea privind declararea și controlul averii demnitarilor, magistraților, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcții de conducere (Legea nr. 115/1996);
- Legea privind liberul acces la informații publice a fost adoptată în 2001 (Legea nr. 544/2001);
- „*the sunshine law*”, legea care reglementează transparența și consultarea pentru orice decizie normativă, a fost adoptată în 2003 (Legea nr. 52/2003).

Cumulativ, aceste legi reglementează accesul la informații despre activitățile și documentele produse de instituțiile publice și companiile deținute de stat (cu excepții în general clare referitor la date cu caracter personal, informații confidențiale și informații sensibile privind siguranța publică). Această legislație reglementează, de asemenea, accesul la informații și participarea publicului la luarea deciziilor, precum și asigurarea transparenței bunurilor și intereselor funcționarilor publici.

Pentru a consolida lupta împotriva corupției au mai fost adoptate și alte acte normative.. Printre acestea se numără legea specială privind infracțiunile de corupție (Legea nr. 78/2000), care completează și circumscrie prevederile Codului penal și mai multe legi care modifică atât dispozițiile privind infracțiunile de corupție, cât și reglementările privind declarațiile de avere și de interese. Au fost adoptate modificări pentru a clarifica dispozițiile și pentru a permite aplicarea legilor pentru toate categoriile de funcționari publici. Mai multe dintre aceste modificări au avut ca bază recomandările

⁵⁷<http://sar.org.ro/english-how-the-media-talks-about-corruption-in-romania-rass-report-for-the-media-corruption-work-package-published/>

⁵⁸ Cazurile Colectiv și Hexipharma sunt importante în acest context

⁵⁹ Ministerul Justiției (MJ) (2016). *Raport final privind implementarea Strategiei Naționale Anticorupție 2012-2015*. Ministerul Justiției (MJ) și Rețeaua anticorupție pentru Europa de Est și Asia Centrală (ACN) din OCDE (2016). *Evaluarea independentă a implementării Strategiei Naționale Anticorupție 2012-2015 în România*.

făcute de Grupul de state împotriva corupției (GRECO)⁶⁰. În ceea ce privește finanțarea partidelor, recomandările GRECO⁶¹ au fost implementate recent, în 2015 și 2016⁶².

Un nou Cod penal și un nou Cod de procedură penală au intrat în vigoare în 2014, continuând să reglementeze mita și traficul de influență ca infracțiuni de corupție. Ca urmare a procedurii de „avansare rapidă” folosită pentru elaborarea⁶³ și adoptarea⁶⁴ codurilor, mai multe dispoziții ale ambelor coduri au fost declarate neconstituționale de Curtea Constituțională. Prin urmare, sunt necesare modificări, iar articolele pertinente pentru combaterea corupției trebuie modificate (de exemplu, în legătură cu conflictele de interese).

În 2000, a fost înființat Parchetul pentru corupție și crimă organizată. Instituția a fost reorganizată ulterior și în 2003 a fost înființat Parchetul Național Anticorupție, ulterior reorganizat ca Direcția Națională Anticorupție (DNA). Continuarea investigațiilor pentru cazuri de corupție la înalt nivel este unul dintre punctele de referință ale Mecanismului de Cooperare și Verificare (MCV)⁶⁵ și, prin urmare, activitatea DNA a fost atent monitorizată de Uniunea Europeană.

Consolidând cadrul instituțional, o agenție administrativă pentru controlul averilor și al intereselor (incompatibilități și conflicte de interese) a fost fondată prin Legea nr. 144/2007, drastic modificată ulterior în 2010. Mai mult, au fost înființate departamente speciale pentru lupta anticorupție și menținerea integrității în instituții deosebit de vulnerabile, precum Ministerul Afacerilor Interne (Direcția Generală Anticorupție, fondată în 2005) și Agenția Națională de Administrare Fiscală (Direcția Generală de Integritate, fondată în 2013).

Alte politici anticorupție adoptate includ:

- România este membră a Parteneriatului pentru o Guvernare Deschisă, din anul 2011⁶⁶;
- câte un consilier de etică este numit în fiecare instituție publică;
- declarațiile de avere și de interese sunt disponibile public și pot fi căutate pe site-ul ANI;
- un registru electronic de transparență a intereselor a fost elaborat în anul 2016⁶⁷;
- au fost elaborate ghiduri pentru asigurarea transparenței, pentru prevenirea incompatibilităților și a conflictelor de interese;
- datele deschise generate de instituțiile publice sunt publicate într-un formular centralizat pe acest⁶⁸ website;
- un website care centralizează locurile de muncă în administrația publică a fost sprijinit de guvern ⁶⁹(după dezvoltarea sa ca inițiativă a societății civile),

⁶⁰ Toate rapoartele de evaluare GRECO și rapoartele de conformitate sunt valabile pe website-ul GRECO: <http://www.coe.int/en/web/greco/evaluations/romania> (accesat la data de 9 iunie 2017).

⁶¹ Recomandări privind finanțarea partidelor menționate: clarificarea sistemului contabil pentru sucursalele părților și organizațiile asociate, clarificarea procedurilor de raportare financiară și aplicarea rolului de monitorizare, supraveghere și control al Autorității Electorale Permanente, clarificarea gestionării împrumuturilor, limitarea donațiilor care nu sunt înregistrate în conturile bancare (în natură sau în numerar) etc.

⁶² Prin Legea nr. 113/2015 și Legea nr. 78/2016 pentru modificarea Legii nr. 334/2006 privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale și a Hotărârii Guvernului nr. 10/2016 - Normele metodologice din Legea nr. 334/2006.

⁶³ Redactarea Codului penal și a Codului de procedură penală nu a respectat prevederile Legii nr. 52/2003 privind transparența decizională, dezbaterile publice fiind evitate de guvern, pentru a accelera procesul de elaborare a legii. O inițiativă a societății civile: <Oprăți Codurile> a fost inițiată în 2009 împotriva acestor proceduri, dar, în ciuda opoziției societății civile, codurile redactate în acest mod au fost adoptate.

⁶⁴ Codul penal a fost adoptat prin angajarea răspunderii Guvernului în fața celor două Camere ale Parlamentului (art. 114 din Constituția României), procedură care nu permite nicio dezbateră asupra legislației propuse de guvern.

⁶⁵ Comisia a instituit Mecanismul de Cooperare și Verificare (MCV) ca o măsură tranzitorie pentru a ajuta România să remedieze deficiențele în domeniul reformei judiciare și al combaterii corupției.

⁶⁶ <http://ogp.gov.ro/nou/>

⁶⁷ www.ruti.gov.ro

⁶⁸ www.data.gov.ro

⁶⁹ www.posturi.gov.ro

- România a fost unul dintre primele și puținele state europene cu o lege specială privind protecția avertizorilor de integritate (Legea nr. 571/2004).

Activități de integritate a afacerii

Inițiativele de integritate în mediul de afaceri românesc sunt rare. Conform interviurilor, anticorupția nu este o prioritate a companiilor din România, în ciuda creșterii gradului de conștientizare a riscurilor de corupție ale afacerilor. Prin urmare, companiile nu colaborează în mod regulat cu părțile interesate din sectorul public și / sau societatea civilă pentru a consolida practicile anticorupție. Cooperarea între întreprinderi, dar și între sectorul privat, sectorul public și organizațiile societății civile este limitată, rară și întreprinsă de un număr mic de companii.⁷⁰

Ministerul Justiției are o platformă de cooperare cu sectorul privat, implementată în cadrul Strategiei Naționale Anticorupție, care include 22 de membri (de ex.: 4 ambasade, 3 camere de comerț, Consiliul Investitorilor Străini, Asociația Băncii Române și 10 companii importante). Membrii platformei s-au întâlnit de două ori pe an din 2012 pentru a discuta subiecte de interes comun pentru comunitatea de afaceri și administrația publică. Subiectele discutate includ: sisteme de conformitate, programe anti-mită în companii, utilizarea clauzelor anticorupție în relațiile cu furnizorii și distribuitorii, procedurile de achiziții publice, transparența activităților de lobby și date deschise. OCDE afirmă că aceste „discuții au determinat adoptarea de măsuri preventive, cum ar fi controlul ex-ante al conflictelor de interese în achizițiile publice și deschiderea de contracte ca parte a angajamentelor pentru o guvernare deschisă (Open Government).”⁷¹

Centrul de Integritate în Business (CIB) este un centru pentru resurse prin care Transparency International România promovează soluții sustenabile pentru consolidarea bunei guvernări bazate pe principii etice și totodată prin intermediul căruia încearcă să dezvolte parteneriate între sectorul public, sectorul privat și societatea civilă. Centrul constituie o platformă pentru dialog social activ între aceste trei sectoare. În plus, CIB furnizează, de asemenea, instrumentele necesare pentru a menține acest dialog la un nivel înalt. În ultimii ani, Centrul de Integritate în Business, în parteneriat cu companii de top din România, a lansat inițiativa de a construi o platformă pentru integritate și transparență în mediul de afaceri. Platforma este o rețea de companii și organizații, care împărtășesc valorile și obiectivele promovate de Transparency International Romania, întâlnindu-se de mai multe ori pentru a discuta și a propune idei de politici pentru îmbunătățirea integrității mediului de afaceri. Această inițiativă a fost lansată în cadrul unei mese rotunde din iulie 2013, care s-a concretizat ulterior într-un Pact pentru Integritate și Transparență în sectorul de afaceri din România.⁷²

O altă inițiativă a fost lansată de liderii de afaceri români în parteneriat cu Centrul Român pentru Politici Europene și cu sprijinul Raiffeisen Bank, în cadrul proiectului Parteneri pentru Integritate. Aceasta a dus la crearea Coaliției pentru Afaceri Curate în România, care are ca scop dezvoltarea unui parteneriat instituționalizat între oamenii de afaceri români, care la rândul lor vor contribui la reducerea semnificativă a corupției în mediul privat și public românesc.⁷³ Strategia Coaliției își propune să dezvolte:

- a) o componentă tehnică, creând un standard etic și un mecanism de certificare etică, aliniat la standardele europene și globale, dar ținând cont și de specificul local;
- b) o componentă cu privire la relația cu autoritățile publice, constând în advocacy pentru măsuri proactive pe care să le ia statul pentru a reduce stimulentele pentru corupție (grupul informal a fost invitat de Ministerul Justiției să participe la platforma civică pentru supravegherea implementării Strategiei Naționale Anticorupție);

⁷⁰ Informație bazată pe interviuri efectuate pentru raportul actual.

⁷¹ OECD, *“Business Integrity in Eastern Europe and Central Asia”*, 2016. De menționat faptul că România face parte din parteneriatul pentru o guvernare deschisă din 2011.

⁷² <https://www.businessintegrity.ro>

⁷³ http://www.cleanbusiness.ro/?page_id=54

- c) o componentă care se adresează mediului de afaceri românesc, bazat pe presiunea de la egal la egal și pe schimbul de la egal la egal pentru adoptarea normelor etice în afaceri;
- d) o componentă adresată publicului larg, bazată pe o campanie publică împotriva corupției;
- e) o componentă educațională care vizează, pe termen lung, programe de formare în companii pentru implementarea procedurilor și standardelor de management al eticii, precum și promovarea dezvoltării de programe educaționale în domeniul eticii în afaceri, la nivelul universităților de profil.

Din păcate, însă, proiectul pare să fie inactiv din 2015, din lipsa finanțării și a implicării stakeholder-ilor cheie.

Raportul de cercetare BICA

Scoruri generale ale indicatorilor BICA

Această secțiune prezintă o evaluare sumară a celor trei grupuri principale de stakeholderi cuprinse în cercetarea BICA: sectorul public, sectorul de afaceri și societatea civilă. Un punctaj general a fost acordat pentru fiecare grup în parte. În următoarele secțiuni prezentăm analiză mai detaliată a fiecărui indicator cuprins în zonele tematice analizate.

	0	25	50	75	100	
1	Scor general: 63					SECTORUL PUBLIC
1.1.						Interzicerea mituirii oficialilor publici
1.1.1.						Legislația care interzice mituirea oficialilor publici
1.1.2.						Aplicarea legislației care interzice mituirea oficialilor publici
1.1.3.						Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice mituirea oficialilor publici
1.2.						Interzicerea mitei în relații comerciale
1.2.1.						Legislație care interzice mita în relații comerciale
1.2.2.						Aplicarea legislației care interzice mita în relații comerciale
1.2.3.						Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice mita în relații comerciale
1.3.						Interzicerea spălării banilor sau altor beneficii ale infracțiunilor
1.3.1.						Legislația care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor
1.3.2.						Aplicarea legislației care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor
1.3.3.						Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice spălarea banilor
1.4.						Interzicerea înțelegerilor neconcurențiale
1.4.1.						Legislația care interzice înțelegerile neconcurențiale
1.4.2.						Aplicarea legislației care interzice înțelegerile neconcurențiale
1.4.3.						Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice înțelegerile neconcurențiale
1.5.						Avertizări de integritate
1.5.1.						Legislația privind avertizările de integritate
1.5.2.						Aplicarea legislației privind avertizările de integritate
1.6.						Contabilitate, audit și transparență
1.6.1.						Standarde de contabilitate și audit
1.6.2.						Implementarea standardelor de contabilitate și audit
1.6.3.						Furnizori profesioniști de servicii de contabilitate și audit
1.6.4.						Beneficiari finali
1.7.						Interzicerea influențelor nelegitime
1.7.1.						Legislația privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale
1.7.2.						Aplicarea legislației privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale
1.7.3.						Legislație privind lobby-ul
1.7.4.						Aplicarea legislației privind transparența activităților de lobby
1.7.5.						Legislația privind alte conflicte de interese
1.7.6.						Aplicarea legislației privind alte conflicte de interese
1.8.						Achiziții publice
1.8.1.						Proceduri generale în achiziții publice
1.8.2.						Integritatea autorităților contractante
1.8.3.						Pârghii de control extern
1.8.4.						Reglementări privind sectorul privat
1.9.						Fiscalitate și vamă
1.9.1.						Proceduri generale privind fiscalitatea și vama
1.9.2.						Integritatea autorităților de administrare fiscală
1.9.3.						Pârghii de control extern

2	Scor general: 28	SECTORUL PRIVAT
2.1.		Managementul integrității
2.1.1.		<i>Existența politicilor de integritate</i>
2.1.2.		<i>Implementarea politicilor de integritate</i>
2.1.3.		<i>Avertizări de integritate</i>
2.1.4.		<i>Gestiunea partenerilor de afaceri</i>
2.2.		Audit și asigurări
2.2.1.		<i>Control intern și structuri de monitorizare</i>
2.2.2.		<i>Audit extern</i>
2.2.3.		<i>Asigurări independente</i>
2.3.		Transparență
2.3.1.		<i>Transparența programelor anticorupție</i>
2.3.2.		<i>Transparența structurii organizaționale</i>
2.3.3.		<i>Transparența operațiunilor, în fiecare țară în care o companie operează</i>
2.3.4.		<i>Alte elemente de transparență</i>
2.4.		Implicarea stakeholderilor
2.4.1.		<i>Relații cu stakeholderii (în domeniul integrității)</i>
2.4.2.		<i>Inițiative anticorupție ale mediului de afaceri</i>
2.4.3.		<i>Organizații ale mediului de afaceri</i>
2.5.		Organisme de conducere ale companiilor
2.5.1.		<i>Supraveghere și control</i>
2.5.2.		<i>Remunerația membrilor organismelor de conducere</i>
2.5.3.		<i>Conflicte de interese</i>
3	Scor general: 33	SOCIETATEA CIVILĂ
3.1.		Mecanisme de verificare ample
3.1.1.		<i>Independența mass-media</i>
3.1.2.		<i>Implicarea societății civile în construirea unui mediu de afaceri integru</i>
3.1.3.		<i>Monitorizarea integrității mediului de afaceri de către societatea civilă</i>

Raportul de cercetare privind sectorul public

Evaluare generală

Ariile tematice referitoare la sectorul public abordează conceptul integrității în relația cu mediul privat, cum ar fi mituirea funcționarilor publici, mita în relații comerciale, spălarea de bani, concurența neloială, avertizarea de integritate, traficul de influență, achizițiile publice și administrarea impozitelor. Cu excepția activităților de lobby, care nu sunt reglementate în România, prevederile legale pentru majoritatea subiectelor abordate de ariile tematice sunt bine sau foarte bine adaptate nevoilor sistemului instituțional, economic și social și susțin integritatea în afaceri. România are o legislație deosebit de bună în ceea ce privește definirea, investigarea și sancționarea luării de mită și a altor infracțiuni de corupție și a fost printre primele țări europene care a adoptat o lege de protecție a avertizorilor de integritate - funcționari publici și alți angajați din instituțiile publice. Legislația privind spălarea banilor este în conformitate cu cadrul legal european, deși au fost întâmpinate provocări de-a lungul timpului în transpunerea directivei europene și punerea în aplicare a legislației europene privind beneficiarii reali ai companiilor și privind ajutorul de stat. Mai mult, în februarie 2020 România a fost avertizată de Comisia Europeană cu privire la întârzierile în transpunerea Directivei 5 privind spălarea banilor (Directiva 2918/843).⁷⁴

Cu toate acestea, rezultate mai puțin pozitive ale evaluării sunt generate de analiza nivelului de punere în aplicare a legilor existente. În majoritatea cazurilor, există două motive ale acestor limitări. În primul rând poate fi vorba despre o capacitate instituțională slabă, fiind inclusiv vorba despre lipsa efectivă a pregătirii oficialilor și funcționarilor publici. Training-urile adecvate ar putea schimba nu doar setul de cunoștințe deținut, dar și atitudinea manifestată în raport cu cetățenii.⁷⁵ A doua cauză se referă la faptul că instituțiile de control nu sunt suficient de eficiente, iar cooperarea lor cu mediul de afaceri și societatea civilă este minimă.

⁷⁴ La 12 februarie 2020, Comisia Europeană a trimis scrisori de notificare către Cipru, Ungaria, Țările de Jos, Portugalia, România, Slovacia, Slovenia și Spania deoarece nu au notificat nicio măsură de punere în aplicare a celei de-a 5-a directive privind combaterea spălării banilor.

⁷⁵ Mai multe recomandări ale Comisiei Europene și ale Consiliului European, inclusiv cele din semestrul european din perioada 2015-2019, subliniază această problemă.

Aria tematică 1: Interzicerea mituirii oficialilor publici

Legislație care interzice mituirea oficialilor publici

Legislația care interzice mituirea oficialilor publici în România poate fi evaluată la 100 de puncte din 100, întrucât dispozițiile existente în Codul penal acoperă în întregime următoarele aspecte:

- luare de mită activă și pasivă;
- luare de mită directă și indirectă;
- luare de mită acordată și primită pentru o altă persoană fizică sau juridică;
- banii și avantajele necuvenite considerate toate drept mită;
- plăți de facilitare;^w
- luare de mită de către oficiali publici, inclusiv persoane care prestează servicii publice, funcționari publici și oficiali aleși;
- luare de mită de către oficiali străini ai organizațiilor din care România face parte, funcționari publici ai unui stat străin și jurați de la instanțe străine. Regulamentul nu acoperă oficialii organizațiilor internaționale din care România nu face parte;
- deductibilitatea mitei în scopuri fiscale este interzisă, dar mita poate fi dedusă în scopuri fiscale dacă este deghizată în alte tipuri de plăți.

Prevederi legale referitoare la mită, avantaje necuvenite și plăți de facilitare

Codul penal român interzice atât mita activă, cât și mita pasivă în cazul oficialilor publici naționali și străini.

Mita pasivă în cazul funcționarilor publici naționali și străini - luarea de mită - este cea mai gravă infracțiune de corupție prevăzută în Codul penal. Potrivit articolului 289 din Codul penal, se consideră luare de mită **facta funcționarului public⁷⁶ care, direct sau indirect, pentru sine sau pentru altă persoană, pretinde ori primește bani sau alte foloase care nu i se cuvin, ori acceptă promisiunea unor astfel de foloase, în legătură cu îndeplinirea, neîndeplinirea ori întârzierea îndeplinirii unui act ce intră în îndatoririle sale de serviciu sau în legătură cu îndeplinirea unui act contrar acestor îndatoriri.**⁷⁷ Numele infracțiunii prevăzute de textul legal este *luarea de mită*.

Mita activă, denumită „dare de mită”, este definită de articolul 290 din Codul penal, astfel: **Promisiunea, oferirea sau darea de bani ori alte foloase unui funcționar public, în condițiile arătate în art. 289,⁷⁸ , însemnând direct sau indirect, pentru sine sau pentru alte persoane, cu scopul de a-l determina să îndeplinească, să nu îndeplinească sau să întârzie o acțiune ce intră în îndatoririle sale de serviciu, sau în legătură cu îndeplinirea unui act contrar acestor îndatoriri.**

Prin urmare, dispozițiile din Codul penal interzic mita într-un număr foarte mare de situații:

⁷⁶ Art.175 din Codul penal: (1) Funcționar public, în sensul legii penale, este persoana care, cu titlu permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație: a) exercită atribuții și responsabilități, stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor puterii legislative, executive sau judecătorești; b) exercită o funcție de demnitate publică sau o funcție publică de orice natură; c) exercită, singură sau împreună cu alte persoane, în cadrul unei regii autonome, al altui operator economic sau al unei persoane juridice cu capital integral sau majoritar de stat ori al unei persoane juridice declarate ca fiind de utilitate publică, atribuții legate de realizarea obiectului de activitate al acesteia. (2) De asemenea, este considerată funcționar public, în sensul legii penale, persoana care exercită un serviciu de interes public pentru care a fost investită de autoritățile publice sau care este supusă controlului ori supravegherii acestora cu privire la îndeplinirea respectivului serviciu public.

⁷⁷ Codul penal al României (Legea nr. 286/2009 cu modificările ulterioare), Partea specială, Titlul V – Încălcarea legii în timpul funcției și infracțiuni de corupție, Capitolul I - Infracțiuni de corupție, Articolul 289, paragraful 1.

⁷⁸ Codul penal român, Partea specială, Titlul V – Încălcarea legii în timpul funcției și infracțiuni de corupție, Capitolul I - Infracțiuni de corupție, Articolul 290, alin. 1.

- Atât mita directă, cât și cea indirectă sunt interzise, astfel încât oferirea de mită în mod direct unui oficial public sau unei alte persoane în vederea transferării mitei către oficialul public, este considerată aceeași infracțiune de luare de mită, același lucru fiind valabil și pentru luarea de mită pasivă.
- Atât mituirea unui funcționar public, cât și a unei alte persoane, precum un membru al familiei unui funcționar public, intră la categoria infracțiune de mită. Aceasta acoperă și situația în care un oficial public ia mită pentru o persoană juridică, cum ar fi partidul din care face parte. Chiar dacă plata sau avantajul este transferat de către oficialul public către o altă persoană, inclusiv către partidul din care face parte (care este persoană juridică), fapta este considerată în continuare luare de mită;
- Prevederile legale care interzic luarea/darea de mită în Codul penal românesc acoperă atât transferurile de bani, cât și orice alte avantaje necuvenite, chiar dacă nu sunt financiare;
- Prevederile legale care interzic luarea de mită în Codul penal român acoperă atât plățile de facilitare, cât și mita destinate să constrângă un funcționar public să efectueze sau să se abțină de la efectuarea unei acțiuni, întrucât luarea de mită este definită și ca primind bani sau alte avantaje pentru a accelera sau întârzia o acțiune;
- Luarea și darea de mită, așa cum este definit de Codul penal român, se referă nu numai la transferul de bani sau la alte avantaje necuvenite, ci și la promisiuni, care sunt incriminate în același mod ca transferuri reale de avantaje.

Codul penal subliniază că infracțiunea de luare de mită se aplică numai funcționarilor publici în acțiuni legate sau complet opuse funcțiilor lor de funcție publică, limitând în foarte puține cazuri acoperirea infracțiunii definite.⁷⁹

Dacă un funcționar public ia mită pentru a convinge un alt funcționar să efectueze, să nu efectueze, să accelereze sau să întârzie o acțiune, aceasta este o altă infracțiune: trafic de influență, definită de articolele 291 și 292 din Codul penal în forma pasivă, respectiv forma activă. Dacă sancțiunile cu închisoarea, așa cum sunt prevăzute de Codul penal, sunt criteriul, atunci traficul de influență este o infracțiune mai puțin gravă în comparație cu luarea de mită.⁸⁰

Potrivit Codului penal român, art. 175, definiția funcționarului public acoperă toți funcționarii autorităților de stat centrale și locale, inclusiv oficialii aleși, funcționarii publici și personalul contractual, dar și persoanele responsabile de furnizarea serviciilor publice, așadar definiția acoperă o gamă largă de situații de luare de mită.⁸¹

Infracțiunea nu acoperă situațiile în care funcționarii publici iau mită pentru faptele lor dacă primesc sau acceptă banii sau avantajele necuvenite după ce părăsesc funcția publică sau se pensionează. În acest caz, urmărirea penală trebuie să demonstreze că cel puțin acceptarea promisiunii de mită a fost săvârșită în perioada în care funcționarul era în funcția publică.

Prevederi legale referitoare la mituirea funcționarilor publici străini

Art. 294 din Codul penal prevede că dispozițiile privind mita, astfel cum sunt definite prin art. 289 și 290, sunt aplicabile și oficialilor străini, inclusiv:

- a) funcționarilor publici sau persoanelor care își desfășoară activitatea în baza unui contract de muncă sau a altor persoane care exercită atribuții similare în cadrul unei organizații publice internaționale la care România este parte;
- b) membri ai adunărilor parlamentare ale organizațiilor internaționale din care România face parte;

⁷⁹ Codul penal român, Partea specială, Titlul V – Încălcarea legii în timpul funcției și infracțiuni de corupție, Capitolul I - Infracțiuni de corupție, Articolul 289, alin. 2.

⁸⁰ Codul penal român, Partea specială, Titlul V – Încălcarea legii în timpul funcției și infracțiuni de corupție, Capitolul I - Infracțiuni de corupție, Articolele 291 și 292.

⁸¹ Codul penal român, Partea generală, Titlul X – Înțelesul unor termeni sau expresii din legea penală, Articolul 175.

- c) funcționari sau persoane care își desfășoară activitatea pe baza unui contract de muncă sau alte persoane care exercită atribuții similare în cadrul Uniunii Europene;
- d) persoanele care exercită funcții juridice în cadrul instanțelor internaționale a căror competență este acceptată de România, precum și funcționarii publici, precum și funcționarii acestor instanțe;
- e) funcționarii unui stat străin;
- f) membrii adunărilor parlamentare sau administrative ale unui stat străin;
- g) jurații de la instanțele străine.

Mituirea oficialilor străini implicați în organizații la care România nu este parte nu este interzisă în mod explicit.⁸² În anumite circumstanțe, poate fi incriminată în baza aceluiași dispoziții legale ca mita în relațiile comerciale.⁸³

Interzicerea deductiei mitei în scopuri fiscale

Ca orice plată ilegală, deducerea mitei în scopuri fiscale este interzisă în Codul fiscal. Astfel, pentru a putea fi decontată, mita trebuie să fie "deghizată" în plată legală. În acest context, este de menționat, de exemplu, că cheltuielile legate de protocol pot fi deduse doar într-o sumă limitată calculată ca o cotă aplicată profitului întreprinderii.⁸⁴ Dacă se dovedește că este vorba de fapt de mită, o astfel de plată va fi recalculată pentru impozite.

Aplicarea legislației care interzice mituirea oficialilor publici

Capacitatea instituțională de punere în aplicare a legislației care interzice mituirea oficialilor publici poate fi evaluată la 75 din 100 de puncte, deoarece dispozițiile Codului penal, precum și practica judiciară includ:

- existența unui parchet specializat destul de activ pentru infracțiuni de corupție;
- sancțiuni disuasive și proporționale împotriva corupției;
- sancțiuni aplicabile persoanelor fizice și juridice, indiferent de circumstanțele în care are loc darea/luarea de mită;
- un număr relativ mare de persoane condamnate pentru luare de mită potrivit statisticii judiciare, număr considerat totuși insuficient în comparație cu importanța și amploarea problemei în societatea românească, potrivit interviurilor;
- perioada de prescripție legală relativ lungă, proporțională cu sancțiunile mari prevăzute de lege; cu toate acestea, în unele cazuri complexe, dar foarte importante de luare de mită, termenul legal de prescripție s-a dovedit a fi motivul impunității pentru luarea de mită a oficialilor publici de nivel înalt;
- stimulente proporționale, persuasive și eficiente de atenuare pentru denunțarea luării de mită, dar cu efectele perverse existente ale oferirii de impunitate unor persoane care oferă mită, pentru a putea fi acuzați, cercetați și sancționați oficialii publici.

Aplicarea propriu-zisă

Direcția Națională Anticorupție este un organism specializat în urmărirea penală a faptelor de corupție din România, însărcinat cu cazuri mari de corupție, însemnând cazuri în care cel puțin unul dintre suspecți este un oficial de rang înalt

⁸² Codul penal român, Partea specială, Titlul V – Încălcarea legii în timpul funcției și infracțiuni de corupție, Capitolul I - Infracțiuni de corupție, Articolul 294

⁸³ Codul penal român, Partea specială, Titlul V – Încălcarea legii în timpul funcției și infracțiuni de corupție, Capitolul II – Infracțiuni de încălcare a legii în timpul funcției, Articolul 308.

⁸⁴ Codul fiscal (Legea nr. 227/2015 cu modificările ulterioare), titlul II - Impozitul pe profit, capitolul II - calculul rezultatului fiscal, articolul 25 - cheltuieli, paragraful 3, litera a: "Următoarele cheltuieli au deductibilitate limitată: a) cheltuielile de protocol în limita unei cote de 2% aplicată asupra profitului contabil la care se adaugă cheltuielile cu impozitul pe profit și cheltuielile de protocol. În cadrul cheltuielilor de protocol se includ și cheltuielile înregistrate cu taxa pe valoarea adăugată colectată potrivit prevederilor titlului VII, pentru cadourile oferite de contribuabil, cu valoare mai mare de 100 lei."

sau cazuri în care valoarea mitei sau a daunelor generate depășește 200.000 de euro.⁸⁵ Direcția Națională Anticorupție a fost recunoscută ca o agenție anticorupție foarte activă, atât de către Uniunea Europeană, prin Mecanismul de Cooperare și Verificare, cât și de mai multe organizații internaționale și de societatea civilă românească⁸⁶, deși în unele cazuri, propria integritate și independența DNA au fost sub semnul întrebării⁸⁷. Interviuurile realizate cu oficiali publici români și cu ai sectorului privat oferă dovezi ale ambelor perspective, așa cum sunt prezentate în secțiunea de mai jos privind capacitățile de a pune în aplicare legile care interzic mituirea oficialilor/funcționarilor publici.

Am analizat datele referitoare la condamnările de corupție, prin consultarea rapoartelor anuale de activitate publicate de Direcția Națională Anticorupție, precum și a arhivei comunicatelor de presă ale DNA, date disponibile online.

⁸⁵ Ordonanța de Urgență nr. 43/2002, privind înființarea Direcției Naționale Anticorupție, Capitolul III - Competența Direcției Naționale Anticorupție, Articolul 13: Sunt de competența Direcției Naționale Anticorupție infracțiunile prevăzute în Legea nr. 78/2000, cu modificările și completările ulterioare, săvârșite în una dintre următoarele condiții:

a) dacă, indiferent de calitatea persoanelor care le-au comis, au cauzat o pagubă materială mai mare decât echivalentul în lei a 200.000 euro ori dacă valoarea sumei sau a bunului care formează obiectul infracțiunii de corupție este mai mare decât echivalentul în lei a 10.000 euro;

b) dacă, indiferent de valoarea pagubei materiale ori de valoarea sumei sau a bunului care formează obiectul infracțiunii de corupție, sunt comise de către: deputați; senatori; membrii din România ai Parlamentului European; membrul desemnat de România în Comisia Europeană; membri ai Guvernului, secretari de stat ori subsecretari de stat și asimilații acestora; consilieri ai miniștrilor; judecătorii Înaltei Curți de Casație și Justiție** și ai Curții Constituționale; ceilalți judecători și procurori**;

membrii Consiliului Superior al Magistraturii**;

președintele Consiliului Legislativ și locțiitorul acestuia;

Avocatul Poporului și adjuncții săi;

consilierii prezidențiali și consilierii de stat din cadrul Administrației Prezidențiale;

consilierii de stat ai prim-ministrului;

membrii și auditorii publici externi din cadrul Curții de Conturi a României și ai camerelor județene de conturi;

guvernatorul, prim-viceguvernatorul și viceguvernatorii Băncii Naționale a României;

președintele și vicepreședintele Consiliului Concurenței;

ofițeri, amirali, generali și mareșali;

ofițeri de poliție;

președinții și vicepreședinții consiliilor județene;

primarul general și viceprimarii municipiului București;

primarii și viceprimarii sectoarelor municipiului București;

primarii și viceprimarii municipiilor;

consilieri județeni;

prefecți și subprefecți;

conducătorii autorităților și instituțiilor publice centrale și locale și persoanele cu funcții de control din cadrul acestora, cu excepția conducătorilor autorităților și instituțiilor publice de la nivelul orașelor și comunelor și a persoanelor cu funcții de control din cadrul acestora;

avocați;

comisarii Gărzii Financiare;

personalul vamal;

persoanele care dețin funcții de conducere, de la director inclusiv, în cadrul regiilor autonome de interes național, al companiilor și societăților naționale, al băncilor și al societăților comerciale la care statul este acționar majoritar, al instituțiilor publice care au atribuții în procesul de privatizare și al unităților centrale financiar-bancare;

persoanele prevăzute la art. 293 și 294 din Codul penal.

⁸⁶ În ultimul deceniu, Mecanismul de cooperare și verificare al UE instituit pentru România și Bulgaria (pentru a supraveghea progresele lor în lupta împotriva corupției) a sprijinit acțiunile Direcției Naționale Anticorupție. Mai jos găsiți câteva exemple:

- MCV 2016, Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele din România în cadrul Mecanismului de cooperare și verificare, pp. 10-11.
- MCV 2017, Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele din România în cadrul Mecanismului de cooperare și verificare, pp. 12-13.
- MCV 2018, Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind progresele din România în cadrul Mecanismului de cooperare și verificare, pp. 13-15.

Alte rapoarte internaționale care au lăudat activitatea DNA au fost rapoartele GRECO: unele exemple pot fi consultate aici:

- Raport ad-hoc despre ROMÂNIA, adoptat de GRECO la cea de-a 79-a ședință plenară (Strasbourg, 19-23 martie 2018), p.3.
- A patra rundă de evaluare, prevenirea corupției în ceea ce privește membrii parlamentului, judecătorii și procurorii, raportul provizoriu de conformitate România, adoptat de GRECO la cea de-a 83-a ședință plenară (Strasbourg, 17-21 iunie 2019), p. 8-9.
- Cea de-a treia rundă de evaluare, al doilea raport de conformitate privind România, adoptat de GRECO la cea de-a 66-a ședință plenară (Strasbourg, 8-12 decembrie 2014), p. 8-9.
- Cea de-a treia rundă de evaluare, Raport de conformitate privind România, adoptat de GRECO la cea de-a 58-a ședință plenară (Strasbourg, 3-7 decembrie 2012), p. 6-7.

Sectorul ONG din România este foarte activ și reacționează în special pe teme legislative și de anticorupție. De-a lungul timpului, au existat și opinii pozitive și negative cu privire la activitatea DNA. Ca exemplificare, există câteva comunicate de presă ale ONG-urilor care apreciază activitatea DNA și rezultatele lui Justitia Curata (Clean Justice) sau Freedom House Romania.

⁸⁷ Evaluarea sistemului anticorupție din România a inclus câteva rapoarte internaționale care criticau metodele și rezultatele DNA, precum: *Drepturile omului în România: încălcări sistematice și eforturi anticorupție*. Acest raport a fost lansat în 2018 de Drepturile Omului fără Frontiere Internaționale (HRWF). În 2019, dr. Martin Mendelski a lansat studiul său asupra sistemului anticorupție din România, criticând unele aspecte privind activitatea DNA - mai multe informații aici: 15 ani de anticorupție în România: Augmentare, Aberare și Accelerare, februarie 2019, Institutul Max Planck pentru Studiul societăților din Köln, Germania. Centrul pentru Resurse Juridice a publicat unele comunicate de presă mai critice cu privire la activitatea DNA sau la modificările legale care vizează consolidarea puterii sale.

Principala concluzie este aceea că, între 2010 și 2019, au existat 2.278 de condamnări definitive în cazuri de corupție, dintre care:

- 720 condamnări legate de luare / dare de mită, dar nicio condamnare pentru oficiali străini;
- 348 condamnări pentru abuz de putere;
- 116 condamnări pentru fals;
- 34 condamnări pentru conflicte de interese.⁸⁸

Pentru cazurile care nu sunt calificate drept corupție la nivel înalt, investigarea competențelor revine parchetelor generale. Potrivit statisticilor Ministerului Justiției, între ianuarie 2016 și septembrie 2019, au fost 501 condamnări definitive pentru luare de mită și 339 condamnări definitive pentru dare de mită.

Conform datelor primite, se pare că majoritatea cazurilor de luare de mită finalizate printr-o condamnare definitivă au avut loc în timpul proceselor de:

- achiziții publice;⁸⁹
- obținere de autorizații și aprobări;
- evitare a sancțiunilor atunci când sunt controlate sau inspectate părțile inculpate, inclusiv de inspecții fiscale sau controale vamale etc.⁹⁰

Sanctiuni

Acceptarea unei mite este pedepsită cu strictețe în România, cu pedepse de la 3 la 10 ani de închisoare, în funcție de circumstanțele exacte. Darea de mită este pedepsită cu închisoare de la 2 la 7 ani, la fel și traficul de influență, atât în forma pasivă, cât și în cea activă. Cu toate acestea, oferirea de mită nu este considerată infracțiune dacă persoana care dă mită este constrânsă să facă acest gest de către cel care urmează să ia mita respectivă.

În cazul în care nu este implicată nicio constrângere, sancțiunile legate de mituire sunt aplicabile pentru orice infracțiune de acest tip, inclusiv pentru:

- *mituire activă de către o persoană care conduce sau lucrează, în orice calitate, pentru o entitate din sectorul privat;*
- *pentru supraveghere insuficientă / încălcare a datoriei de supraveghere de către orice persoană care conduce sau administrează, în orice calitate, o entitate din sectorul privat.*

Cu toate acestea, astfel de cazuri apar rareori în practică. Cazurile urmărite de Direcția Națională Anticorupție includ, în general, mita plătită de către entitățile de afaceri private pentru a influența deciziile în favoarea lor, mai degrabă, decât pentru ca oficialii/funcționarii publici să întreprindă acțiuni împotriva intereselor concurenților lor. Acest lucru are, totuși, un efect puternic asupra concurenței și creează dezavantaje nejustificate pentru entitățile private curate, care nu plătesc mită.

Persoanele juridice pot fi urmărite și sancționate pentru oferirea de mită, iar acesta poate fi cazul întreprinderilor care caută un avantaj ilegal în relația lor cu funcționarii și instituțiile publice, de exemplu în procedurile de achiziții publice. De asemenea, persoanele juridice pot fi sancționate pentru primirea de mită, de exemplu partidele politice pot fi sancționate penal pentru că au primit indirect o mită.

⁸⁸ Rapoartele de activitate ale DNA pot fi consultate la: <https://www.pna.ro/results.xhtml>. Arhiva digitală a condamnărilor definitive: https://www.pna.ro/comunicate_condamnari.xhtml

⁸⁹ Condamnări definitive privind luarea de mită în cazurile de achiziții publice regăsite în comunicatele de presă ale DNA la: <https://www.pna.ro/comunicate.xhtml>

⁹⁰ Condamnări definitive pentru darea / luarea de mită în timpul controalelor de conformitate sau a altor controale de rutină (ANAF, inspecție sanitară, control vamal etc.): <https://www.pna.ro/comunicate.xhtml>.

În România, persoanele juridice pot fi răspunzătoare pentru infracțiunile comise de orice persoană care acționează fie individual, în numele persoanei juridice, fie ca membru al unui organism de conducere (consiliul de administrație) al persoanei juridice, de către manageri, factorii de decizie din cadrul persoanei juridice sau de către orice persoană cu atribuții de control asupra deciziilor persoanei juridice. Mai mult, o persoană juridică poate fi trasă la răspundere în cazul în care lipsa supravegherii sau a controlului a fost cauza sau factorul care a permis infracțiunile comise de o persoană fizică aflată sub autoritatea sa, în numele persoanei juridice respective.⁹¹ Pentru infracțiunile săvârșite în interesul sau în numele unei persoane juridice, aceasta din urmă poate fi trasă la răspundere chiar dacă persoana fizică ce comite infracțiunile nu este oficial și / sau legal un reprezentant sau angajat al persoanei juridice, precum beneficiarul real al unei afaceri sau un administrator / manager „de facto”.⁹² Răspunderea penală a persoanelor juridice din sistemul juridic românesc este directă, diferită și autonomă de răspunderea penală a persoanelor fizice care comit efectiv fapte penale, care acționează în numele persoanei juridice sau care au neglijat să acționeze, deși cele două sunt conectate.⁹³ În acest context, cauzele impunității, justificările sau circumstanțele agravante vor fi examinate și decise separat pentru persoanele juridice și persoanele fizice.⁹⁴

În sistemul juridic român, persoanele juridice pot fi răspunzătoare pentru orice infracțiune perpetuată pentru activitățile lor principale de activitate, în interesul lor sau în numele lor, ca urmare a unei decizii intenționate a organelor de conducere sau de control, sau ca urmare a lipsei sau deficienței mecanismelor de supraveghere sau de control.⁹⁵

Persoanele juridice pot fi responsabile penal pentru infracțiuni de corupție, spălare de bani, fraudă și infracțiuni împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene dacă sunt îndeplinite condițiile de mai sus. Pedepsa penală principală pentru persoanele juridice este o amendă monetară.⁹⁶

Valoarea exactă a amenzii, în circumstanțele cauzei, în limitele prevăzute de lege și aplicarea uneia sau a mai multor sancțiuni suplimentare este decisă de judecător în conformitate cu natura și gravitatea infracțiunii.⁹⁷

Mai mult, prevederile legale privind confiscarea specială și extinsă și dispozițiile privind spălarea banilor sunt puternice în România, cu șanse considerabile de recuperare a beneficiilor din infracțiunile de corupție.⁹⁸

⁹¹ Codul penal, art. 135. Evaluarea făcută în acest raport de țară se bazează pe analiza literaturii de specialitate privind răspunderea penală a persoanelor juridice, după cum urmează:

- Maria D. COSTIN, *Răspunderea persoanei juridice în dreptul penal român*, Universul Juridic, București, 2010;
- Andra-Roxana TRANDAFIR-ILIE, *Răspunderea penală a persoanei juridice - Rezumat și comentarii legate de jurisprudență*, C.H Beck, București, 2013;
- Andra-Roxana TRANDAFIR-ILIE, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, membră a Consiliului Superior al Magistraturii și a Institutului Național al Magistraturii, Conferințe despre Noul Cod penal, 2015;
- Anca JURMA, *Persoana juridică - subiect activ al răspunderii penale*, C.H. Beck, București, 2010

⁹² Ibid.

⁹³ Andra-Roxana TRANDAFIR-ILIE, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, membră a Consiliului Superior al Magistraturii și a Institutului Național al Magistraturii, Conferințe despre Noul Cod penal, 2015.

⁹⁴ Andra-Roxana TRANDAFIR-ILIE, *Răspunderea penală a persoanei juridice - Rezumat și comentarii legate de jurisprudență*, C.H Beck, București, 2013.

⁹⁵ Ibid. Principiile dreptului penal român impun o condiție de subiectivitate pentru vinovăția de a comite o infracțiune. În cazul persoanelor juridice, elementul subiectiv este îndeplinit fie dacă infracțiunea este rezultatul unei decizii intenționate a persoanelor sau organismelor responsabile, fie rezultatul lipsei de mecanisme de supraveghere sau de control (inclusiv, fără a se limita la: organizare internă deficitară, măsuri de protecție a muncii insuficiente, restricții bugetare) în cadrul persoanelor juridice care au permis perpetuarea infracțiunii.

⁹⁶ Codul penal, articolul 136.

⁹⁷ Codul penal, articolul 137.

⁹⁸ Transparency International Romania, Raport Național – Procedura de confiscare extinsă în România, 2015.

<https://www.transparency.org.ro/sites/default/files/download/files/RaportNationalProceduraConfiscareExtinsa.pdf>

Perioada de prescripție

În ceea ce privește statutul termenelor de prescripție, perioada este calculată raportându-se la numărul maxim de ani de detenție conform Codului penal⁹⁹ referitor la fapta în cauză, așa cum se arată în tabelul de mai jos:

Încadrarea sancțiunii	Termen de prescripție
<1 ani	3 ani
1-5 ani	5 ani
5-10 ani	8 ani
10-20 ani	10 ani
>20 ani	15 ani

Întrucât în cazul funcționarilor publici pedeapsa maximă de închisoare pentru luare de mită este de 10 ani, termenul de prescripție este de 8 ani. Experții precizează că termenele de prescripție stabilite special pentru faptele de corupție nu sunt necesare, deoarece limitările prevăzute de lege pentru faptele penale comise sunt cuprinzătoare și, de asemenea, suficiente și pentru infracțiunile de corupție. Autoritățile în cauză ar trebui să poată realiza urmărirea penală privind faptele de corupție în perioada stabilită de lege.¹⁰⁰

Cu toate acestea, recent, statutul de prescripție s-a dovedit a fi una dintre cele mai mari bariere în investigarea cazurilor mari de corupție și luare de mită.¹⁰¹

Proportionalitatea atenuării pedepsei

Stimulentele de atenuare a pedepsei sunt prevăzute de lege. Cu toate acestea, prevederile legale referitoare la atenuarea pedepsei (generarea unei pedepse reduse, bazată pe faptul că făptuitorul își recunoaște faptele și acoperă toate daunele produse) nu sunt aplicabile și infracțiunilor de corupție.¹⁰²

⁹⁹ Codul penal, articolul 115.

¹⁰⁰ Transparency International Italia, Transparency International Romania, *Raport privind impactul termenelor de prescripție în cazurile de corupție care afectează interesele financiare ale UE - o comparație europeană*, 2016, <https://www.transparency.org.ro/en/content/impact-statutes-limitation-corruption-cases-affecting-eu-financial-interests-%E2%80%93-european>

¹⁰¹ De exemplu, cazul Microsoft este un scandal de corupție din România despre contractele de licență Microsoft pentru școli. Ancheta penală a început în 2014, când DNA a solicitat declanșarea procedurilor de urmărire penală pe numele a 10 foști miniștri. Principalele acuzații ale procurorilor au fost abuzul de putere, luarea de mită, traficul de influență și spălarea de bani, încălcarea atribuțiilor de serviciu, precum și comiterea infracțiunilor de corupție de către persoanele vizate de anchetă. Cazul a fost împărțit în două părți: prima vizează achizițiile publice lansate pentru licența Microsoft (semnată la 15 aprilie 2004), iar cea de-a doua vizează Programului "Sistem Educațional Informatizat" (SEI) – o achiziție publică a unui pachet IT menit să finalizeze achiziția vizată de prima parte a anchetei. Termenul general de prescripție pentru infracțiunea de abuz de putere este de 10 ani (Conform deciziei nr. 18 / 30.01.2014 a Înaltei Curți de Casație și Justiție). Problema prescrierii cazului Microsoft a apărut atunci când au existat interpretări diferite cu privire la calculul celor 10 ani. Inițial, termenul de prescripție a fost calculat de la data efectuării plăților contractuale (15 aprilie 2009 - data la care s-a înfăptuit propriu-zis prejudiciul) și, în aceste condiții, a fost solicitată aprobarea Parlamentului pentru începerea urmăririi penale în 2014 a parlamentarilor vizati de anchetă, imediat ce faptele au fost descoperite după un control de rutină al Corpului Control al prim-ministrului la Ministerul pentru Societatea Informațională. Dacă ultima faptă penală ar fi fost considerată din start data semnării contractului (21.10.2004 - data ultimei acțiuni - moment de la care a început să curgă termenul general de prescripție a răspunderii penale), atunci s-ar fi putut înțelege imediat că faptele s-au prescris înainte de deschiderea anchetei. Procurorul de caz a considerat că termenul de prescripție este calculat din momentul ultimei plăți (sfârșitul efectelor infracțiunii). Judecătorii de caz au emis în 2018 decizia finală, stabilind că faptele au fost prescrise, potrivit practicii judiciare, chiar înainte de deschiderea dosarului penal. În acest context, procurorul de caz este cercetat de Inspekția Judiciară pentru a stabili dacă a fost săvârșit sau nu vreun delict disciplinar. În ceea ce privește cazul Microsoft, DNA a publicat mai multe comunicate de presă pe parcursul anchetei penale și a avut luări de poziție și în privința prescripției.

¹⁰² Codul penal, articolul 75, paragraful (1), litera (d).

Pe de altă parte, în mod special pentru darea de mită, făptuitorul nu este pedepsit dacă denunță infracționalitate înainte ca autoritățile responsabile să afle de existența acesteia. Această excepție nu se aplică și persoanei care ia sau acceptă mita.

Un alt aspect este și faptul că dacă un individ este constrâns să dea mită nu este considerat făptuitorul infracțiunii. În plus, denunțarea actelor de mituire este încurajată prin faptul că persoana care dă mită nu este pedepsită dacă, și numai dacă, denunță acțiunea de dare de mită înainte ca instituțiile abilitate să descopere singure infracțiunea respectivă. Această prevedere din Codul penal - art. 290 este menită să motiveze cetățenii să raporteze actele de corupție care implică oficiali și funcționari publici. Cu toate acestea, percepția societății civile și a oamenilor de afaceri intervievați este că această prevedere poate avea exact efectul opus, prin asigurarea impunității autorilor infracțiunii de dare de mită. Acest lucru este cauzat de faptul că, dacă plătitorii de mită simt sau știu că sunt într-un pericol real de a fi prinși, se grăbesc să își recunoască fapta și apoi continuă să acționeze în mod corupt și în alte situații.

Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice mituirea oficialilor publici

Capacitatea României de implementare a legilor referitoare la interdicția mituirii oficialilor publici poate fi evaluată la 75 din 100 de puncte, având în vedere că dispozițiile existente în Codul de procedură penală, cadrul legal care organizează sistemul judiciar și practicile acestuia, arată că:

- Parchetul specializat pentru infracțiuni de corupție are o capacitate peste media instituțiilor publice românești și chiar peste instituțiile din sistemul judiciar, incluzând aici și parchetele, dar percepția asupra independenței acestei instituții este afectată de scandalurile recente legate de sistemul judiciar românesc.
- Cooperarea inter-instituțională din România este asigurată prin lege și sprijină aplicarea normelor împotriva corupției. Cu toate acestea, în practică pot exista întârzieri în investigații și schimburi de informații limitate, din cauza interoperabilității limitate a bazelor de date. Astfel, rezolvarea acestei probleme este o țintă a mai multor proiecte implementate de autoritățile române.
- Cooperarea internațională și asistența juridică reciprocă sunt asigurate de cadrul legal românesc, iar reprezentantul instituțional în acest proces este Ministerul Justiției, prin urmare, autoritățile naționale cooperează cu autoritățile străine în aplicarea legii.

Finanțarea și personalul autorităților anticorupție

În ceea ce privește aplicarea legilor referitoare la mituirea a funcționarilor publici, instituția specializată în combaterea infracțiunilor de corupție a oficialilor publici de nivel înalt este Direcția Națională Anticorupție. Pe de altă parte, pentru cazurile care nu implică un act de corupție major, investigațiile sunt realizate de parchetele de pe lângă judecătoriile teritoriale.

Direcția Națională Anticorupție (DNA) din cadrul Parchetului General este un parchet specializat în infracțiuni de corupție medii și mari și infracțiuni conexe. DNA este o entitate independentă în raport cu alte instanțe, parchete sau autorități publice. DNA este subordonat procurorului general al României și își desfășoară activitatea sub autoritatea Ministerului Justiției.¹⁰³ Structura centrală a DNA (București) coordonează alte 14 filiale din teritoriu, fiecare acoperind un teritoriu geografic sub jurisdicția unei anumite Curți de Apel. Procurorii Direcției Naționale Anticorupție sunt numiți prin decizia procurorului șef al Direcției, cu aprobarea Consiliului Superior al Magistraturii (CSM). Recrutarea procurorului șef al DNA se face pe criterii profesionale, însă fără organizarea unui concurs deschis, ci la recomandarea Ministerului

¹⁰³ Conform prevederilor articolului 131 din Constituție, procurorii își desfășoară activitatea în conformitate cu principiul legalității, imparțialității și controlului ierarhic sub autoritatea ministrului justiției. Aceasta nu înseamnă că Ministerul Public și instituțiile sale sunt subordonate ministrului Justiției. Cu toate acestea, în timp ce judecătorii sunt independenți și inamovibili, potrivit legii, procurorii, care sunt de asemenea magistrați, se bucură doar de independență și stabilitate decizională, fiind sub autoritatea ministrului justiției.

Justiției. Procurorul șef este numit pe o perioadă de 3 ani, cu posibilitatea de a fi reînvestit în funcție, o singură dată, de către președintele României, după ce a primit propunerea ministrului justiției, cu aprobarea CSM. Procurorul șef trebuie să aibă o experiență de cel puțin 10 ani în calitate de procuror sau judecător.

Structura DNA include procurori, ofițeri de poliție și experți tehnici.¹⁰⁴ Pe de altă parte, deciziile Curții Constituționale din 2018 au limitat cooperarea DNA cu serviciile de informații pentru suport tehnic, afectând astfel capacitatea acesteia.¹⁰⁵

De-a lungul anilor, bugetul DNA a crescut și putem observa o cale ascendentă a sumei alocate activităților DNA și sustenabilității, inclusiv pentru combaterea acțiunilor de corupție, pentru salariile personalului și alte nevoi materiale.¹⁰⁶ Față de imaginea generală a bugetelor și finanțării sistemului judiciar românesc, Direcția Națională Anticorupție se află într-o situație favorabilă.

Independența operațională

În perioada 2017 - 2019, legile referitoare la sistemul judiciar românesc au fost modificate de mai multe ori, și o serie de alte amendamente au fost propuse, dar nu au mai fost adoptate în cele din urmă. Aceste reglementări au afectat capacitatea și independența DNA, conform observatorilor naționali și internaționali. Printre noile reglementări cu impact asupra capacității DNA se numără cele privind interpretarea dispozițiilor constituționale referitoare la autonomia procurorilor,¹⁰⁷ noile reglementări privind transferul, detașarea și delegarea procurorilor, care limitează numărul de procurori delegați la DNA de la alte parchete dacă nu au o vechime de cel puțin 10 ani, precum și înființarea unui parchet special pentru infracțiunile magistraților: Secția de Investigare a Infracțiunilor din Justiție.¹⁰⁸

¹⁰⁴ În structura DNA, există: 195 de posturi de procurori; 220 de posturi de ofițeri de poliție judiciară; 65 posturi de specialitate; 109 posturi de personal auxiliar specializat; 89 posturi de personal economic și administrativ.

¹⁰⁵ Referitor la cooperarea între DNA și serviciile de informații, trebuie avute în vedere aspectele legate de capacitatea sistemului judiciar de a monitoriza activitățile serviciilor de informații și influența acestora asupra urmăririi penale, a justiției în general și a respectării drepturilor omului în acest caz. Dar, în scopul acestei evaluări, este important de menționat și faptul că Direcției i-a fost afectată capacitatea tehnică, în urma deciziilor recente privind cooperarea sa cu serviciile de informații.

¹⁰⁶ În ceea ce privește finanțarea DNA, cheltuielile instituționale sunt acoperite de la bugetul de stat, fondurile DNA fiind în evidența Parchetului General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Anual, cel puțin 2 milioane de lei (aproximativ 418.217,71 euro) sunt direcționate pentru acțiuni privind organizarea și depistarea infracțiunilor flagrante de corupție. Fluctuația bugetară a DNA a cunoscut, de asemenea, scăderi în timp, dar nu majore, având în vedere tendința bugetului național. Bugetul alocat DNA în 2019 a fost de 174.749.000 lei; 176.085.000 lei în 2018; 176.885.000 lei în 2017; 124.959.000 lei în 2016; 127.940.000 lei în 2015; 9.0351.000 lei în 2014. Mai multe detalii se pot găsi pe site-ul DNA la: <https://www.pna.ro/bugetul.xhtml>.

¹⁰⁷ Comisia de la Veneția a sugerat că "Independența sau autonomia parchetului nu are o natură la fel de categorică ca cea a instanțelor. Chiar și în cazul în care parchetul ca instituție este independent, poate exista un control ierarhic asupra deciziilor și activităților procurorilor, altul decât cel al procurorului general". În special, Comisia de la Veneția a subliniat că, deși modificarea articolului 3 (1) din Legea nr. 303/2004 reflecta textul actualei Constituții, se observă o tendință generală de reducere a independenței procurorilor, contrar recomandărilor Comisiei de la Veneția pentru România (Opinia Comisiei de la Veneția cu privire la modificările aduse Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară și Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii din România: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2018\)017-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2018)017-e))

GRECO constată că forma anterioară a articolului 3 alineatul (1) din Legea nr. 303/2004 garanta în mod expres faptul că procurorii se bucură de stabilitate și independență, în condițiile legii. Versiunea modificată a Legii nr. 303/2004 reduce independența procurorilor de a soluționa cazurile în lucru. În acest sens, GRECO face referire la observațiile Comisiei de la Veneția, reflectate în ultimul său document cu privire la modificările propuse pentru cele trei legi ale justiției.

¹⁰⁸ Comisia de la Veneția a criticat și unele dintre noile reglementări, în special noua Secție pentru Investigarea Infracțiunilor din Justiție. Un organism destul de similar a funcționat și până în 2018 în cadrul DNA, dar odată cu modificările legilor justiției, noua Secție urmează să funcționeze ca un organism judiciar independent, în cadrul Ministerului Public. Ultimul document emis de Comisia de la Veneția cu privire la modificările aduse legilor justiției menționează că „există temeri că noua structură ar servi drept instrument (suplimentar) pentru intimidarea și exercitarea presiunii asupra judecătorilor și procurorilor - mai ales dacă este asociată cu alte noi măsuri care îi privesc pe aceștia, cum ar fi noile dispoziții privind răspunderea materială a magistraților – iar aceste temeri pot fi considerate legitime și nu ar trebui ignorate.”

Pe de altă parte, nu s-au efectuat încă evaluări cu privire la impactul noilor reglementări asupra capacității parchetelor și a luptei anticorupție din România. Interviuurile realizate pentru acest raport arată o îngrijorare în creștere cu privire la independența și integritatea Direcției Naționale Anticorupție și a celorlalte parchete. Astfel de îngrijorări au fost exprimate de unii observatori cu privire la realizarea de investigații selective, favorizând oficiali publici asociați cu anumite partide politice. De asemenea au fost relevate și exemple în care, neglijența și administrarea deficitară a cazurilor a avut ca rezultat achitarea oficialilor publici, pentru că probele au fost gestionate greșit sau eforturile de investigare au fost foarte superficiale.¹⁰⁹

Cooperarea instituțională și internațională

Cooperarea dintre instituțiile naționale anticorupție, parchete, autorități în domeniul concurenței, autorități fiscale, de reglementare financiară este asigurată de cadrul legal românesc și funcționează bine în conformitate cu evaluările și revizuirile internaționale. Cu toate acestea, cooperarea interinstituțională reprezintă unul dintre cele mai vulnerabile și subdezvoltate elemente ale capacității administrative din România și, în general, orice proces, inclusiv investigațiile de luare de mită, care necesită cooperare interinstituțională, necesită mai mult timp.¹¹⁰ Una dintre cele mai importante chestiuni legate de cooperarea interinstituțională se referă la lipsa de interoperabilitate a bazelor de date, atunci când aceste baze de date sunt gestionate de instituții diferite. Aceasta este o problemă și trebuie să fie recunoscută de autoritățile române, deoarece sunt în derulare deoarece mai multe proiecte finanțate la nivel european sunt în derulare pentru creșterea capacităților de cooperare interinstituțională, inclusiv crearea de infrastructură și software pentru îmbunătățirea interoperabilității, în special în ceea ce privește datele.¹¹¹

În ceea ce privește cooperarea internațională și asistența juridică reciprocă, Codul de procedură penală din România prevede dispoziții specifice referitoare la cooperarea internațională și asistența juridică reciprocă. În cadrul Ministerului Justiției funcționează un birou special pentru cooperare internațională. Evaluarea UNCAC la adresa României cu privire la capacitatea și practicile de cooperare internațională este o evaluare în general pozitivă.¹¹² Conform interviurilor și declarațiilor făcute de procurori în spațiul public, în ciuda beneficiilor aduse de cooperarea internațională, procesele pot fi foarte lungi, atunci când se apelează la o astfel de colaborare. În orice caz, mecanismele de cooperare nu au fost încă utilizate pentru investigarea, urmărirea penală și desfășurarea proceselor de judecată privind cazuri de dare de mită oficialilor străini.

Vedeți și: Raport de *follow-up* al Raportului ad hoc privind România (articolul 34 din Regulament), adoptat de GRECO în cea de-a 83-a ședință plenară (Strasbourg, 17-21 iunie 2019), pagina 7. Raportul ad-hoc GRECO critică și el înființarea noii secții: GRECO a recomandat renunțarea la crearea noii Secții pentru Investigarea Infracțiunilor din Justiție.

¹⁰⁹ Criticile aduse DNA au fost formulate de Asociația Magistratilor din România, Asociația Procurorilor din România și Asociația Judecătorilor pentru Drepturile Omului.

¹¹⁰ Androniceanu, A. 2008. Management public. Studii de caz din instituții și autorități ale administrației publice, Bucharest: Editura Universitară. A Matei, TC Dogar, 2013, "Coordination of Public Policies in Romania. An Empirical Analysis" in *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 81, 28 June 2013, Pages 65-71, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.389>

¹¹¹ Un proiect cu finanțare europeană pentru patru ani este implementat din 2016 de Ministerul Comunicațiilor și Societății Informaționale (codul proiectului: SIPOCA 20) pentru a asigura guvernarea electronică și interoperabilitatea datelor pentru administrația publică din România; de asemenea, un nou proiect de lege pentru interoperabilitate a fost lansat în consultare publică în iunie 2014. <https://www.comunicatii.gov.ro/mcsi-lanseaza-consultare-publica-proiect-realizarea-interoperabilitate-instituti/>

¹¹² A se consulta revizuirea implementării UNCAC, raportul ciclului I despre România, rezumatul executiv publicat de UNODC: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1387398e.pdf>

Aria tematică 2: Interzicerea mitei în relații comerciale

Legislația care interzice mita în relații comerciale

În România, legislația care interzice mituirea în relațiile comerciale poate fi evaluată la 100 din 100 de puncte, întrucât prevederile Codului penal acoperă interdicția de a acorda:

- mită comercială activă și pasivă;
- mită comercială directă și indirectă;
- mită comercială dată și primită pentru o altă persoană, fizică sau juridică;
- bani și foloase necuvenite considerate ca mită, inclusiv în cazul mitei comerciale;
- deductibilitate mitei comerciale în scopuri fiscale.

Legislația referitoare la infracțiunea de luare de mită, foloase necuvenite și plăți de facilitare

Infracțiunile de corupție, inclusiv luarea de mită, sunt interzise de Codul penal românesc atât atunci când beneficiarul este un funcționar public (așa cum este prezentat mai sus în acest raport în *Aria tematică 1: Interzicerea mituirii oficialilor publici*), cât și sub formă de corupție comercială și luare de mită.

Soluția legală din Codul penal român a fost ca pentru luarea de mită comercială / sau luarea de mită care afectează doar relația dintre entitățile private să se aplice aproape aceleași reguli ca cele aplicabile pentru luarea de mită în cazul funcționarilor publici. Codul penal al României include o secțiune (titlul V din partea specială) și două capitole dedicate infracțiunilor de corupție și infracțiunilor legate de abuzuri săvârșite în funcția publică. Majoritatea acestor infracțiuni sunt legate de conduita funcționarilor publici, astfel cum este definită în art. 175 din Codul penal și au fost prezentate mai sus în acest raport (în *Aria tematică 1: Interzicerea mituirii oficialilor publici*). **Conform art. 308 din Codul penal, infracțiunile de mituire (luarea și darea de mită), traficul de influență sub formă activă și pasivă, delapidarea, estorcarea, abuzul de putere și dezvăluirea informațiilor nepublice sunt infracțiuni, de asemenea, atunci când sunt comise de către, pentru sau în legătură cu o persoană care exercită, permanent sau temporar, cu sau fără o remunerație, o însărcinare de orice natură în serviciul unei persoane fizice sau în cadrul oricărei persoane juridice.**¹¹³ Dispoziția face referire deci și la mita comercială și alte forme de corupție, cum ar fi formele pe care le poate avea mituirea funcționarilor publici:

- luare de mită activă și pasivă;
- luare de mită directă și indirectă;
- luare de mită dată și primită pentru o altă persoană, fizică sau juridică;
- bani și foloase necuvenite, considerate toate drept luare de mită;
- plăți de facilitare.

Mita comercială este, de asemenea, interzisă în raport cu instanțele de arbitraj. Arbitrii și grefierii pot fi vinovați de luarea de mită, așa cum este definit de art. 289 din Codul penal, sub toate formele și instanțele prevăzute de articolul citat (art. 293 din Codul penal). Această dispoziție se aplică instanțelor de arbitraj organizate conform legislației române, dar și în conformitate cu alt sistem juridic, și prin urmare include funcționarii internaționali ai instanțelor de arbitraj.¹¹⁴

¹¹³ Codul Penal, articolul 308.

¹¹⁴ Art. 293 din Codul penal.

Interzicerea deductibilității luării de mită în scopuri fiscale

Așa cum este menționat mai sus în acest raport, deductibilitatea mitei în scopuri fiscale este reglementată. Deductibilitatea mitei date către entități private (mita comercială) în scopuri fiscale este interzisă. Cu toate acestea, ca și în cazul mitei către funcționarii publici, mita către entități private poate fi dedusă în scopuri fiscale dacă este deghizată în alt tip de plăți.

Aplicarea legislației care interzice mita în relații comerciale

Punerea în aplicare a legislației care interzice mita în relații comerciale poate fi evaluată la 50 de puncte din 100, întrucât prevederile Codului Penal și practicile existente includ:

- existența unui parchet specializat destul de activ pentru infracțiuni de corupție;
- sancțiuni disuasive și proporționale pentru luarea de mită comercială și alte infracțiuni de corupție în sectorul privat;
- termenul de prescripție relativ lung, proporțional cu sancțiunile prevăzute de lege, deși cu perioade de prescripție mai scurte decât cele prevăzute în cazurile de mită la funcționarii publici;
- stimulente proporționale, persuasive și eficiente de atenuare pentru a denunța mita comercială.

Cu toate acestea, numărul condamnărilor pentru luare de mită comercială este extrem de scăzut, arătând lipsa de interes pentru aceste infracțiuni la nivelul parchetelor.

Aplicarea efectivă

Pentru cazurile de luare de mită comercială, competențele de anchetă nu sunt deținute de Direcția Națională Anticorupție (parchetul special, responsabil cu cazuri de mare corupție), ci de parchetele generale. Toate constatările privind activitățile lor în general, prezentate în secțiunea anterioară a acestui raport, sunt aplicabile în cazul investigațiilor pentru luare de mită comercială.

Statisticile generale privind investigațiile și condamnările pentru luare de mită care nu implică un funcționar public, prin urmare în temeiul art. 308 din Codul penal, arată că acest tip de infracțiune nu este o prioritate pentru procurori. În perioada ianuarie 2016 (prima dată cu înregistrare națională completă accesibilă acestei cercetări) și 20 septembrie 2019, doar 6 persoane au fost condamnate în România pentru infracțiuni de corupție sau abuz în funcție în temeiul art. 308 din Codul penal, și anume infracțiuni de corupție sau abuz în funcție comise de alte persoane, care nu sunt oficiali publici. Nu este posibilă separarea statisticilor generale privind infracțiunea, incluzând luarea de mită comercială, de condamnările pentru această infracțiune. Cu toate acestea, este clar că interesul pentru acest tip de infracțiuni este extrem de scăzut la nivelul parchetelor.¹¹⁵

Sanctiuni

Acest lucru este subliniat și de faptul că luarea de mită în sectorul privat, fără a implica niciun oficial public, deci reglementată separat în temeiul art. 308, este considerată o infracțiune mai puțin gravă, iar sancțiunile sunt mai mici decât în cazul luării de mită de către oficiali publici. Art. 308 alin. (2) prevede că limitele de pedeapsă cu închisoarea aplicabile funcționarilor publici se reduc cu o treime în cazul fiecărei infracțiuni reglementate ca atare pentru sectorul privat, inclusiv mituirea (luarea și darea de mită), traficul de influență în formă activă și pasivă, delapidarea, extorcarea,

¹¹⁵ Statisticile judiciare au limite importante în România. Nu este posibilă înregistrarea mai multor condamnări pentru aceeași persoană după un singur proces (multitudinea de infracțiuni). Aceasta poate fi explicația pentru numărul foarte mic de condamnări. Pe de altă parte, interviurile cu reprezentanți ai sistemului judiciar și ai Ministerului Justiției arată că există, într-adevăr, un număr foarte redus de condamnări pentru infracțiuni de corupție în relațiile de afaceri.

abuzul de putere și dezvăluirea de informații non-publice. Astfel, un angajat din mediul privat poate fi sancționat cu până la 6,6 ani de închisoare pentru luarea de mită și cu până la 4,6 ani de închisoare pentru că darea de mită unui alt angajat din mediul privat.

Sancțiunile sunt aplicabile pentru orice infracțiune de mituire în rândul oficialilor privați, inclusiv:

- *pentru luare de mită împotriva oricărei persoane care conduce sau lucrează, în orice calitate, pentru o entitate din sectorul privat, în calitate de angajat poate fi sancționat pentru primirea unei mite pentru a acționa împotriva companiei sale etc .;*
- *pentru supraveghere insuficientă/ încălcare a datoriei de supraveghere de către orice persoană care conduce sau administrează, în orice calitate, o entitate din sectorul privat, în calitate de angajat poate fi sancționat pentru primirea unei mite cu scopul de a se abține de la îndatoririle de supraveghere a unei entități private - compania sa, un furnizor, un partener, o sucursală etc.*

Persoanele juridice pot fi urmărite și sancționate pentru că au oferit mită, iar acesta poate fi cazul firmelor care caută un avantaj ilegal în relația lor cu celelalte companii private, de exemplu în procedurile de achiziții competitive¹¹⁶, după cum este detaliat mai sus, în acest raport.

Perioada de prescripție legală adecvată

În ceea ce privește perioada de prescripție, având în vedere că sancțiunile sunt diminuate în comparație cu luarea de mită în cazul funcționarilor publici, termenul de prescripție în mediul privat este de 5 ani. În opinia experților, ar trebui să fie o perioadă suficient de lungă, dacă ar exista alte elemente legate de capacitatea instituțională necesare pentru realizarea investigațiilor.¹¹⁷

Stimulente de atenuare proporțională a pedepselor

Stimulentele de atenuare, inclusiv impunitate pentru oferirea de mită, sunt aplicate pentru a crește șansele procurorilor de a descoperi cele mai grave infracțiuni; sunt aplicabile în același mod ca și pentru infracțiunile de luare de mită a oficialilor publici, prezentate în secțiunea anterioară a acestui raport. Nu există alte dispoziții referitoare la *stimulentele de atenuare*. O circumstanță juridică generală de atenuare: generarea unei pedepse reduse, bazată pe faptul că făptuitorul își recunoaște infracțiunile și acoperă toate daunele, nu este aplicabil în cazul nici unei infracțiuni de corupție¹¹⁸.

¹¹⁶ Transparency International Romania, *The preventive role of the judiciary in protecting the financial interest of the European Union. A comparative analysis for improved performance*, 2017; Andra-Roxana TRANDAFIR-ILIE, *Răspunderea penală a persoanei juridice – Jurisprudența rezumată și comentată*, C.H Beck, București, 2013; Andra-Roxana TRANDAFIR-ILIE, "Răspunderea penală a persoanei juridice" în Consiliul Superior al Magistraturii și Institutul Național al Magistraturii, *Conferințele Noului Cod Penal*, 2015

¹¹⁷ Raport al Transparency International Italy în parteneriat cu Transparency International Romania cu privire la impactul statutelor de limitare în cazurile de corupție care afectează interesele financiare ale UE - O comparație europeană, 2016, <https://www.transparency.org/en/content/impact-statutes-limitation-corruption-cases-affecting-eu-financial-interests-%E2%80%93-european>

¹¹⁸ Art. 75, alin. (1), litera (d) din Codul penal.

Capacitatea de aplicare a legislației care interzice mita în relații comerciale

Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice mita în relații comerciale poate fi evaluată la 50 de puncte din 100, întrucât dispozițiile din Codul de procedură penală, cadrul legal care organizează sistemul judiciar și practica arată că:

- Parchetele însărcinate cu investigația infracțiunilor de luare de mită comercială au o capacitate medie, dar percepția asupra independenței acestora este afectată de scandalurile recente legate de sistemul judiciar românesc;
- Cooperarea interinstituțională din România este asigurată de lege și sprijină aplicarea legii împotriva luării de mită. Cu toate acestea, în practică poate duce la întârzieri în investigații și la schimburi limitate de informații, din cauza interoperabilității limitate a bazelor de date. Astfel, aceasta este o țintă a mai multor proiecte implementate de autoritățile române;
- Cooperarea internațională și asistența juridică reciprocă sunt asigurate de cadrul legal românesc, iar cadrul instituțional pentru acest tip de colaborare este asigurat la Ministerul Justiției. Prin urmare, autoritățile naționale cooperează cu autoritățile străine pentru investigare și aplicarea legii.

Finanțare și personal pentru autoritățile de aplicare a legii

Având în vedere capacitățile existente de aplicare a legilor care interzic mituirea oficialilor publici, instituția specializată în aplicarea legii pentru combaterea mitei în rândul oficialilor publici de rang înalt este Direcția Națională Anticorupție. Pe de altă parte, pentru cazurile care nu intră în categoria cazurilor de mare corupție, competențele de investigare aparțin parchetelor generale. Mita comercială intră sub jurisdicția parchetelor generale atunci când este sub 200.000 de euro (întrucât mita care depășește acest prag este de competența DNA). Așa cum este menționat anterior, independența și autonomia operațională a procurorilor au fost puse sub presiune și discuții prin modificările de legislație din perioada 2017-2019.

În ceea ce privește resursele umane, este disponibil un număr mai mare de funcții, comparativ cu numărul magistraților care lucrează efectiv, situație cauzată de numărul mare de magistrați delegați la CSM, Ministerul Justiției și la alte instituții publice, precum și din cauza politicilor precare de management al resurselor umane. În încercarea de a rezolva această problemă, sistemul a acceptat ca practicieni, magistrați cu experiență între 5 și 10 ani, recrutați printr-o procedură simplificată, ceea ce a dus la acuzații de nepotism și la o calitate foarte slabă a resurselor umane. Legea a fost modificată ulterior, în urma acuzațiilor și a scandalurilor.

Având în vedere capacitatea financiară a parchetelor și a sistemului judiciar din România, nu există o reglementare specifică privind bugetul total al sistemului judiciar, cum ar fi procentul disponibil din bugetul public. În plus, administrarea sa este extrem de împărțită între mai multe structuri. Înalta Curte de Casație și Justiție are un buget propriu, inclus în bugetul public. Parchetele au bugete proprii, administrate de Ministerul Public, iar CSM are de asemenea un buget propriu, autogestionat. Bugetul instanțelor (Curțile de Apel, Tribunalele și alte instituții judiciare) este administrat de Ministerul Justiției.

Independența operațională

GRECO și Comisia de la Veneția au alertat autoritățile române, în Raportul ad-hoc elaborat recent, cu privire la faptul că permit procurorilor ierarhic superiori să invalideze deciziile procesuale pe baza faptului că acestea nu au fost întemeiate, coroborat cu independența generală redusă a procurorilor, riscând să submineze capacitatea procurorilor

tineri de a investiga / urmări penal infracțiuni (inclusiv de corupție) fără să le fie limitată independența.¹¹⁹ Mai mult, GRECO și Comisia de la Veneția sunt de părere că sistemul de răspundere personală a judecătorilor și procurorilor privind exercitarea funcțiilor lor este problematic, deoarece poate avea un efect nefast asupra independenței lor față de executiv. De exemplu, acesta ar putea fi folosit ca mijloc de influență nejustificată asupra sistemului judiciar, dacă nu este însoțit de garanții suficiente.¹²⁰

Cooperarea instituțională și internațională

Evaluarea cooperării interinstituționale și internaționale este în conformitate cu cea prezentată pentru evaluarea capacităților de aplicare a legilor care interzic mituirea oficialilor publici: mecanismele de cooperare sunt în vigoare și cooperarea juridică internațională este apreciată ca fiind bună de către organizațiile internaționale. Cu toate acestea, aceste mecanisme de cooperare nu au fost încă utilizate pentru investigarea, urmărirea penală și judecarea infracțiunii de dare de mită oficialilor străini sau în tranzacțiile internaționale.

Aria tematică 3: Interzicerea spălării banilor sau altor beneficii ale infracțiunilor

Legislația care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor

Legislația care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor poate fi evaluată la 75 din 100 de puncte, având în vedere domeniul de aplicare și acoperirea extinsă a reglementărilor românești privind spălarea banilor, care au transpus directivele europene 1-5 în domeniul spălării banilor. Spălarea beneficiilor infracțiunii este interzisă de legislația națională, incluzând:

- conversia, transferul, achiziția, deținerea sau utilizarea bunurilor, știind că este produsul infracțiunii, în scopul ascunderii sau deghizării originii ilicite a proprietății;
- ascunderea sau deghizarea adevăratei naturi, sursei, locației, amplasării, circulației, proprietății sau a drepturilor cu privire la proprietate, știind că o astfel de proprietate este produsul infracțiunii;
- dobândirea sau deținerea de bunuri, știind, la momentul primirii, că o astfel de proprietate este produsul infracțiunii;
- mai multe forme de participare, asociere sau conspirație de a comite, încercări de a comite și de a ajuta, favoriza, facilita și de a consilia comiterea oricăreia dintre infracțiunile menționate mai sus.

Cu toate acestea, în februarie 2020, România a fost avertizată de Comisia Europeană cu privire la întârzierile în transpunerea Directivei 5 privind spălarea banilor (Directiva 2918/843), ceea ce generează evaluarea la 75, nu la 100.

Prevederile legale referitoare la spălarea produselor infracțiunii

Spălarea produselor infracțiunii este interzisă și sancționată printr-o lege penală specială din jurisprudența românească, Legea nr. 129/2019, care transpune directivele europene în domeniul spălării banilor.¹²¹ Aceleași tipuri de infracțiuni au fost prevăzute până în 2019 în Legea nr. 656/2002, cu modificările și completările ulterioare.

¹¹⁹ Avizul Comisiei de la Veneția cu privire la modificările aduse Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară și Legea nr. 317/2004 privind Consiliul superior pentru magistratură în România:

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2018\)017-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2018)017-e)
¹²⁰ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805afb78

¹²¹ Legea pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea actelor normative.

Articolul 49 din legea privind prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului definește spălarea de bani ca fiind:

- a) schimbul sau transferul de bunuri, știind că acestea provin din săvârșirea infracțiunilor, pentru a ascunde originea ilicită a acestor bunuri sau pentru a ajuta persoana care a săvârșit infracțiunile din care provin bunurile să se sustragă de la urmărirea penală, judecarea sau executarea pedepsei;
- b) ascunderea sau deghizarea adevăratei naturi, sursei, locației, amplasării, dispunerii, circulației sau proprietății bunurilor sau drepturilor acestora, știind că bunurile provin din săvârșirea infracțiunilor;
- c) achiziția, deținerea sau utilizarea de bunuri de către o persoană, alta decât subiectul activ al infracțiunii, de la care provin bunurile, știind că provin din săvârșirea infracțiunilor.¹²²

Diferite aspecte ale incriminării spălării banilor

Tentativa de a comite o astfel de infracțiune de spălare de bani este de asemenea reglementată și pedepsită ca o infracțiune.¹²³

Diferite forme de participare la infracțiune, inclusiv: asocierea, conspirația, ajutorarea, comiterea, facilitarea și consilierea în vederea comiterii oricărei forme de spălare de bani sunt de asemenea infracțiuni, în conformitate cu reglementările generale prevăzute de Codul penal, art. 46-52.

În 12 februarie 2020, Comisia Europeană a trimis scrisori de notificare către Cipru, Ungaria, Olanda, Portugalia, România, Slovacia, Slovenia și Spania în care le atenționează că nu au luat nicio măsură de punere în aplicare a celei de-a cincea directive privind combaterea spălării banilor.¹²⁴ Abia în iulie 2020, România a transpus a cincea Directivă pe tema combaterii spălării banilor (prin Ordonanța de urgență nr. 111/2020 a Guvernului României).

Aplicarea legislației care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor

Punerea în aplicare a legislației care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor poate fi evaluată la 75 de puncte din 100. Au fost înființate agenții de aplicare a legii pentru a investiga spălarea banilor, care sunt destul de active. Se aplică sancțiuni diferențiate, proporționale, eficiente. Statutul prescripției este proporțional cu sancțiunile și este evaluat după caz.

Cu toate acestea, scorul ține cont și de scăderea activităților de control ale Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor în anul 2017, precum și de lipsa de transparență a instituției în ceea ce privește activitatea acesteia în anul 2018. Scorul ia în considerare, de asemenea, și faptul că nu există stimulente de atenuare pentru a genera sprijin pentru agențiile de aplicare a legii.

Aplicarea propriu-zisă

Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor este Unitatea de Informații Financiare din România (UIF). Instituția este responsabilă de elaborarea, coordonarea și implementarea sistemului național de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului. Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor și-a început activitatea în 1999, este un organism specializat cu personalitate juridică aflat în subordinea Guvernului și sub coordonarea prim-ministrului până în noiembrie 2019, când a fost trecut în subordinea Ministerului Finanțelor Publice. Oficiul primește,

¹²² Art. 49 alin. (1) din legea nr. 129/2019 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea actelor normative.

¹²³ Art. 49 alin. (2) din legea nr. 129/2019

¹²⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_20_202

analizează și prelucrează informații financiare și notifică, dacă este necesar, Parchetul General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Principalele funcții ale Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor sunt următoarele:

- Primirea, analiza și procesarea informațiilor financiare. Dacă din analiza datelor și informațiilor prelucrate la nivel instituțional, rezultă suspiciuni de spălare de bani, Oficiul notifică Parchetul General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție;
- Supravegherea, verificarea, controlul și aplicarea sancțiunilor internaționale entităților raportoare care nu sunt, potrivit legii, sub supravegherea altei autorități;
- Primirea, procesarea și analiza cererilor de informații venite din partea altor UIF-uri și instituții relevante privind spălarea banilor.

În raportul anual publicat de Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor în 2016 sunt înregistrate 8.555 de rapoarte privind tranzacții suspecte la nivel național. În 2016, numărul de reclamații a crescut cu 85,57% față de anul precedent.¹²⁵ În același an, un total de 11.629.339 de euro au fost blocate pentru 52 de tranzacții financiare suspecte. Tot în 2016, 274 de entități au fost controlate și 189 au fost sancționate cu amenzi în valoare totală de peste 1,35 milioane de lei. Anul 2017 s-a dovedit a genera rezultate mai puțin impresionante: în total, 244 de entități au fost controlate și 93 au fost sancționate cu amenzi în valoare totală de peste 845.000 de lei. În 2017, 619 cazuri au fost înaintate spre urmărire penală sub suspiciunea de infracțiune. Pe de altă parte, în anul 2017 au fost înregistrate doar 326 de rapoarte privind tranzacții suspecte la nivel național¹²⁶. Un raport pentru anul 2018 nu a fost încă publicat, până la data ultimei consultări a website-ului oficial.

La nivelul Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism (DIICOT), parchetul specializat pentru criminalitate organizată, inclusiv spălare de bani, în 2018 au fost soluționate în total 52 de cazuri de spălare de bani. Aproximativ 2% din cazurile cercetate de DIICOT sunt legate de spălarea de bani.¹²⁷

Sanctiuni

Spălarea de bani este pedepsită cu strictețe în România, cu închisoare de la 3 la 10 ani, în funcție de circumstanțe. Sancțiunile sunt aplicabile pentru orice caz de spălare de bani, inclusiv:

- *împotriva oricărei persoane care conduce sau lucrează, în orice calitate, pentru o entitate din sectorul privat;*
- *împotriva persoanelor juridice;*

Persoanele juridice pot fi sancționate pentru spălare de bani. Tipurile de sancțiuni sunt prezentate în secțiunea anterioară din acest raport, în *Aria tematică 1: interzicerea mituirii oficialilor publici*.

În ceea ce privește sentințele penale, între ianuarie 2016 (prima dată cu înregistrare națională completă accesibilă acestei cercetări) și 20 septembrie 2019, 213 persoane fizice și 8 persoane juridice au fost condamnate pentru spălare de bani. Cu toate acestea, statisticile privind condamnările nu fac discriminare între spălarea produselor provenite din infracțiunile de corupție și alte infracțiuni de spălare de bani.

¹²⁵ Raport al ONPCSB pentru 2016, <http://www.onpcsb.ro/pdf/sa2016.pdf>, p. 5

¹²⁶ Raport al ONPCSB pentru 2017, <http://www.onpcsb.ro/pdf/raport%20final%202017.pdf>, pp. 11-14

¹²⁷ Raport al activității DIICOT pentru 2018, https://www.diicot.ro/images/documents/rapoarte_activitate/raport2018.pdf, pp. 14-18

Perioada de prescripție legală adecvată

În ceea ce privește prescripția, termenul de prescripție este de 8 ani¹²⁸. Evaluarea experților este că termenii specifici pentru infracțiunile de corupție nu sunt necesari, deoarece perioada de prescripție este suficientă și pentru infracțiunile de corupție. Autoritățile ar trebui să poată urmări infracțiunile de corupție în acea perioadă.¹²⁹

Stimulente de atenuare proporțională a pedepselor

În legislația privind spălarea banilor nu există dispoziții speciale legate de *stimulentele de atenuare*. Există o circumstanță legală generală de atenuare a pedepsei. O persoană poate beneficia de o reducere a pedepsei dacă recunoaște infracțiunile și acoperă toate pagubele rezultate. Cu toate acestea, această circumstanță de atenuare nu se aplică în cazul infracțiunilor de spălare a banilor și nici infracțiunilor de corupție.¹³⁰

Capacitatea de aplicare a legislației care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor

Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice spălarea banilor și a altor beneficii ale infracțiunilor poate fi evaluată la 75 de puncte din 100, ținând cont de:

- ultimele evoluții legate de independența operațională a Oficiului Național de Prevenire și Combateră a Spălării Banilor;
- limitările de facto ale independenței Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism din anii precedenți.

Deși aceste instituții au finanțare adecvată, independență operațională prevăzută de lege, se descurcă bine în cooperarea internă și internațională, independența lor poate fi în continuare limitată în practică, în anumite circumstanțe.

Finanțarea și personalul autorităților anticorupție

În ceea ce privește lupta împotriva infracțiunilor de spălare a banilor, pentru activitatea procurorilor se aplică elementele menționate mai sus cu privire la capacitatea Parchetului General. Majoritatea cazurilor sunt însă cercetate de Direcția pentru Investigarea Criminalității Organizate și Terorismului (DIICOT). Numărul și complexitatea cazurilor soluționate de DIICOT a crescut de-a lungul anilor cu aproximativ 10% pe an, în timp ce numărul procurorilor a rămas în mare parte neschimbat. Cu toate acestea, în 2016 și 2018, structura DIICOT a fost consolidată, prin creșterea numărului de personal tehnic necesar pentru urmărire penală și pentru concentrarea activităților de urmărire penală asupra terorismului și infracțiuni mafioate. Infracțiuni precum evaziunea fiscală și cerșitul nu mai sunt urmărite de DIICOT¹³¹.

Cu toate acestea, deciziile luate în 2018 privind vechimea necesară pentru procurorii din cadrul Parchetului General afectează atât activitatea DIICOT, cât și pe cea a Direcției Naționale Anticorupție.

Direcției de Investigare a Criminalității Organizate și Terorismului i se aplică aceleași garanții generale, dar și limite, legate de independența parchetului anticorupție, riscuri de interferențe politice. Riscul de interferențe politice în chestiuni operaționale este totuși mai mic, pur și simplu datorită faptului că persoanele expuse politic sunt mai puțin expuse riscului de a fi anchetate de DIICOT. Cu toate acestea, observatorii au remarcat numirea unor aliați politici pentru

¹²⁸ Codul penal, art. 115.

¹²⁹ Raport al Transparency International Italy în parteneriat cu Transparency International Romania cu privire la impactul statutelor de limitare în cazurile de corupție care afectează interesele financiare ale UE - O comparație europeană, 2016, <https://www.transparency.org.ro/en/content/impact-statutes-limitation-corruption-cases-affecting-eu-financial-interests-%E2%80%93-european>

¹³⁰ Art. 75, alin. (1), litera (d) al Codului penal.

¹³¹ Ordonanța de urgență a Guvernului nr.78 / 2016 aprobată cu modificări prin Legea nr.120 / 2018. Raport de activitate DIICOT pentru anul 2018, https://www.diicot.ro/images/documents/rapoarte_activitate/raport2018.pdf, p. 5

funcțiile de conducere din DIICOT.¹³² Mai mult, o recomandare generală din cadrul Mecanismului de Cooperare și Verificare se referă la elaborarea, de către Ministerul Justiției, a unei metodologii clare pentru numirea procurorilor șefi la DIICOT, Parchetul General și Direcția Națională Anticorupție. Această metodologie nu a fost încă aprobată de Ministerul Justiției.

Atât Oficiul Național de Prevenire și Combateră a Spălării Banilor cât și DIICOT primesc bugete conform cererilor pe care aceste instituții le transmit către Ministerul Finanțelor Publice (într-un proces complex de bugetare). Merită subliniat faptul că bugetele par să fie adecvate. Aceste instituții nu suferă de subfinanțare, dar folosesc de asemenea toate finanțările disponibile.¹³³

Independență operațională

Oficiul Național de Prevenire și Combateră a Spălării Banilor a fost independent operațional până în noiembrie 2019, cât timp a fost în subordinea Guvernului, sub coordonarea prim-ministrului, având independență operațională explicit reglementată. Decizia luată de Guvern în luna noiembrie 2019, de a trece Oficiului în subordinea Ministerului Finanțelor Publice, a subminat, în mod cert, independența operațională a acestuia.

Cooperare instituțională și internațională

Oficiul Național de Prevenire și Combateră a Spălării Banilor - Unitatea de Informații Financiare din România (UIF), precum și Direcția de Investigare a Criminalității Organizate și Terorismului (DIICOT) cooperează cu autoritățile naționale și internaționale, pentru a-și îndeplini în mod operativ activitățile și misiunea. Pentru a realiza analize și investigații complexe, care implică operațiuni financiare cu elemente străine, UIF română și DIICOT sunt implicate activ la nivel internațional, îmbunătățind schimbul de informații cu instituții străine cu funcții similare, pentru a preveni și combate spălarea banilor sau finanțarea terorismului, în conformitate cu prevederile legale.¹³⁴ Unitatea de Informații Financiare din România trimite și primește în fiecare an aproximativ 200 de solicitări internaționale de informații în investigațiile legate de spălarea banilor¹³⁵. DIICOT se ocupă anual de 800 – 1.200 de fapte care necesită cooperare internațională, conform rapoartelor sale. Cu toate acestea, nu există informații clare despre câte dintre aceste fapte sunt legate de spălarea banilor sau de alte infracțiuni (terorism, trafic de persoane sau droguri, contrabandă).¹³⁶

¹³² Procurorul șef al DIICOT în perioada mai 2018 - noiembrie 2019 a fost condamnat pentru favorizarea și ajutarea unui inculpat, fost politician, într-o anchetă penală și proces sub responsabilitatea DIICOT. Era cunoscut ca un bun prieten al unor lideri politici de seamă.

¹³³ Conform rapoartelor lor de activitate.

¹³⁴ Rapoarte de activitate ale Oficiului Național de Prevenire și Combateră a Spălării Banilor, Unitatea de Informații Financiare din România (UIF), precum și rapoartele de activitate ale Direcției de Investigare a Criminalității Organizate și Terorismului.

¹³⁵ <http://www.onpcsb.ro/relatii-internationale-onpcsb/schimb-de-informatii>

¹³⁶ <https://www.diicot.ro/informatii-de-interes-public/raport-de-activitate>

Aria tematică 4: Interzicerea înțelegerilor neconcurențiale

Legislația care interzice înțelegerile neconcurențiale

Legislația care interzice înțelegerile neconcurențiale poate fi evaluată la 100 de puncte din 100, întrucât prevederile legislației generale și specifice acoperă interdicția privind:

- fixarea prețurilor;
- efectuarea de oferte frauduloase (licitații neconcurențiale), considerate în anumite circumstanțe ca infracțiuni;
- stabilirea cotelor de restricții a producției;
- partajarea sau împărțirea piețelor prin alocarea clienților, furnizorilor, teritoriilor sau liniilor comerciale.

Legislația administrativă și comercială care interzice înțelegerile neconcurențiale

O lege specială în materie de concurență este în vigoare în România din 1996 și, de atunci, a suferit un număr mare de modificări, în parte datorită transpunerii legislației europene¹³⁷. Conform articolului 5 alin. (1) din Legea nr. 21/1996 cu modificările ulterioare, „orice acorduri între întreprinderi, decizii ale asociațiilor de companii și practici concertate, care au ca obiect sau ca efect împiedicarea, restricționarea sau denaturarea concurenței pe piața românească sau pe o parte din ea sunt strict interzise”. Aceste acorduri includ în special situațiile în care:

- a) stabilesc, direct sau indirect, prețuri de cumpărare sau de vânzare sau orice alte condiții de tranzacționare;
- b) limitează sau controlează producția, comercializarea, dezvoltarea tehnică sau investițiile;
- c) împart piețele sau sursele de aprovizionare;
- d) includ aplicarea de condiții inegale, în raporturile cu partenerii comerciali, pentru beneficii echivalente, creând astfel un (dez)avantaj competitiv pentru aceștia;
- e) condiționează încheierea contractelor de acceptarea de către parteneri a unor prestații suplimentare care, prin natura lor sau în conformitate cu uzanțele comerciale, nu au legătură cu obiectul contractelor respective.

Orice astfel de acorduri sunt strict interzise de legea privind achizițiile publice¹³⁸, legea privind achizițiile sectoriale¹³⁹ și legea privind concesiunile de bunuri și servicii publice¹⁴⁰. Acestea funcționează sub aceleași principii ca și cele privind achizițiile publice, licitația concluzivă fiind considerată o încălcare gravă a principiilor și reglementărilor privind achizițiile publice.

Legislația penală care interzice înțelegerile neconcurențiale

Mai mult, Codul penal include o infracțiune cu privire la trucarea achizițiilor publice, inclusiv prin oferte coluzive, definită astfel: „actul de a elimina, prin constrângere sau corupție, un participant dintr-o licitație publică sau **acordul dintre participanți pentru denaturarea prețului de atribuire**”¹⁴¹

Aplicarea legilor care interzic înțelegerile neconcurențiale

Capacitatea autorităților de aplicare a legislației care interzice înțelegerile neconcurențiale poate fi evaluată la 50 de puncte din 100, având în vedere că:

- instituția de aplicare a legii - Consiliul Concurenței - arată implicarea activă în cazurile de combatere a coluziunii;

¹³⁷ Legea nr. 21/1996 privind concurența cu modificările ulterioare.

¹³⁸ Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice cu modificările ulterioare.

¹³⁹ Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale cu modificările ulterioare.

¹⁴⁰ Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de bunuri și servicii publice cu modificările ulterioare.

¹⁴¹ Art. 246 din Codul penal.

- sancțiunile disuasive, proporționale și eficiente sunt aplicate pentru cazurile de coluziune, dar nu și în cazul licitațiilor trucate;
- se aplică perioade de prescripție, dar acestea nu sunt adecvate, deoarece nu sunt suficient de lungi;
- la identificarea cazurilor se aplică un singur stimulente de atenuare menit să genereze sprijin pentru agențiile abilitate cu aplicarea legii.

Aplicarea propriu-zisă

Consiliul Concurenței este responsabil pentru punerea în aplicare a legii concurenței din 1996. Autoritatea sa derivă din dreptul concurenței în sine, precum și din dreptul european. Consiliul Concurenței este un organism administrativ autonom care vizează protejarea și stimularea concurenței pentru a asigura un mediu competitiv normal, în interesul consumatorilor. Rolul Consiliului Concurenței are două dimensiuni majore: o dimensiune corectivă - restabilirea și menținerea unui mediu competitiv, respectiv o dimensiune preventivă - monitorizarea piețelor și observarea comportamentului actorilor care participă la astfel de piețe.

Cele mai importante domenii care au fost monitorizate de Consiliu în ultimii ani sunt: gazele naturale, transportul energiei electrice, sectoarele financiar și farmaceutic. Acordurile de cartel și / sau abuzul de poziție dominantă pe piață au fost detectate în 95% din acțiunile cercetate. Spre deosebire de anii precedenți, în 2017, Consiliul Concurenței a înregistrat mai multe încălcări ale regulilor de concurență prin acorduri de cartel și abuzul de poziție dominantă, înțelegeri între producători și distribuitori, sau acorduri similare.¹⁴²

Sanctiuni

Consiliul Concurenței publică rapoarte anuale menite să monitorizeze situația concurenței în România. În 2018, Consiliul Concurenței a estimat că activitatea sa din ultimii 20 de ani a protejat 1 miliard de euro în beneficiul consumatorilor și a colectat amenzi evaluate la un total de 574 milioane de euro, toate cu un buget de 158,7 milioane de euro.¹⁴³

Consiliul Concurenței monitorizează cu atenție piețele și, ca urmare, majoritatea investigațiilor au fost inițiate din oficiu de către Consiliu. În 2017, au fost aplicate sancțiuni unui număr de 156 de entități, însumând amenzi de 123.114.190 lei (aproximativ 27 milioane de euro), în urma sancțiunilor aplicate unui număr de 156 de entități, valoarea amenzilor crescând cu 60% față de anul precedent. Cu toate acestea, numărul entităților sancționate este în scădere față de anii precedenți. În anul 2015 numărul total de agenți economici sancționați a fost de 202, în anul 2016 au fost 162 de agenți economici sancționați, iar în 2017 un total de 156. Numărul acestora a scăzut cu aproape 33% în 2017 față de 2015.¹⁴⁴ Aceste variații sunt date de faptul că multe dintre investigațiile Consiliului durează mai mult de un an și, destul de des, sancțiunile aplicate sunt distribuite inegal în ani diferiți.

În ceea ce privește ofertele coluzive, acestea sunt teoretic sancționate prin eliminarea ofertanților din procedura de achiziție publică respectivă. Cu toate acestea, pentru a putea aplica sancțiunile, autoritatea contractantă trebuie să aibă indicii de coluziune între ofertanți, precum și aprobarea Consiliului Concurenței pentru a exclude ofertanții respectivi. În practică, un număr foarte limitat de oferte coluzive este împiedicat prin sancționarea ofertanților vinovați, în timpul procedurilor de achiziție. În 2017, Consiliul Concurenței a finalizat două investigații privind încălcarea legii concurenței în contextul procedurilor de licitație. Amenzile percepute au fost în valoare totală de 81,1 milioane de lei (aproximativ 18 milioane de euro) pentru opt companii.¹⁴⁵

¹⁴²Raportul Consiliului Concurenței din 2018, http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/bucket/13/id13184/raport_anual_2017.pdf p. 24.

¹⁴³Rapoarte ale Consiliului Concurenței, <http://www.consiliulconcurentei.ro/ro/publicatii/rapoarte-anuale.html>

¹⁴⁴Ibid.

¹⁴⁵Ibid.

În ceea ce privește sancțiunea penală pentru trucarea ofertelor, Codul penal prevede de la 1 la 5 ani de închisoare, în funcție de circumstanțe. În ceea ce privește sentințele penale pentru această infracțiune, potrivit statisticilor de la Ministerul Justiției, nu există nicio condamnare pentru această infracțiune decisă de instanțele românești din 2016 până în 2019.¹⁴⁶

Deoarece regulamentul este general, se aplică sancțiuni și pentru cazurile de coluziune:

- *împotriva oricărei persoane care conduce sau lucrează, în orice calitate, pentru o entitate din sectorul privat;*
- *împotriva persoanelor juridice.*

Termene de prescripție

Conform legii concurenței din 1996, termenul de prescripție pentru infracțiunile de coluziune sancționate de Consiliul Concurenței cu amendă este de 5 ani. Conform Codului Penal, termenul de prescripție pentru trucarea ofertelor este de 5 ani,¹⁴⁷ reprezentând o perioadă de prescripție suficient de lungă, deși un efect mai bun de descurajare ar putea fi obținut dacă s-ar implementa un termen de prescripție mai lung.

Stimulente de atenuare

Nu există stimulente de atenuare reglementate oficial menite să genereze sprijin pentru agențiile de aplicare a legii. În cazul infracțiunilor de trucare a ofertelor este aplicabilă circumstanța generală de atenuare legală, bazată pe faptul că făptuitorul își recunoaște infracțiunile și acoperă toate daunele, generând astfel o pedeapsă redusă.¹⁴⁸

Capacitatea de aplicare a legislației care interzice înțelegerile neconcurențiale

Capacitatea instituțională de aplicare a legislației care interzice înțelegerile neconcurențiale poate fi evaluată la 75 de puncte din 100, având în vedere că:

- sunt disponibile fonduri adecvate și personal pentru autoritățile de executare; cu toate acestea, din cauza complexității cazurilor de concurență neloială de investigat, Consiliul Concurenței are nevoie de instrumente speciale (inclusiv instrumente de avertizare timpurie);
- autoritățile au independență operațională;
- agențiile naționale anticorupție, parchetele, autoritățile de concurență și impozite, precum și autoritățile de reglementare financiară cooperează în vederea aplicării legii;
- autoritățile naționale cooperează cu autoritățile străine la investigarea și aplicarea legii (asistență juridică reciprocă).

Finanțarea și personalul autorităților responsabile de aplicare a legii

Consiliul Concurenței își elaborează propriul buget, pe care Ministerului Finanțelor Publice și Parlamentul îl aprobă (într-un proces complex de bugetare). Merită menționat faptul că bugetele astfel elaborate și aprobate par a fi adecvate. Instituția nu suferă de subfinanțare, dar utilizează și toate finanțările disponibile.¹⁴⁹

Consiliul este format din 7 membri: un președinte (cu rang de ministru), 2 vicepreședinți (cu rang de secretar de stat) și 4 consilieri de concurență (cu rang de secretar de stat adjunct). Membrii Consiliului sunt numiți de președintele

¹⁴⁶ Există o singură condamnare dată pentru amenajarea unei achiziții publice în 2017, dar este legată de faptele autorității contractante, nu de coluziune între ofertanți.

¹⁴⁷ Art. 154 al Codului Penal

¹⁴⁸ Art. 75, alin. (1), litera (d) a Codului Penal

¹⁴⁹ Conform rapoartelor lor de activitate.

României, la propunerea Guvernului. Durata mandatului pentru membrii Consiliului Concurenței este de 5 ani, mandatul putând fi reînnoit o singură dată. Membrii Consiliului nu reprezintă autoritatea care i-a numit și sunt independenți în luarea deciziilor. Statutul membrilor Consiliului Concurenței este incompatibil: cu orice alte activități profesionale sau de consultanță, cu participarea la conducerea sau administrarea altor entități publice sau private, cu deținerea unei funcții sau demnități publice, cu excepția activității didactice în instituțiile de învățământ superior. Membrii Consiliului și inspectorii de concurență nu pot fi membri ai partidelor politice sau ai altor organizații politice.

Inspectorilor de concurență care lucrează în cadrul Consiliului Concurenței, cu excepția debutanților, le-au fost încredințate prin lege competențe speciale de inspecție pentru investigarea încălcărilor Legii concurenței nr. 21/1996, cu modificările și completările ulterioare, și ale Legii nr. 117/2006 privind ajutorul de stat, cu modificările și completările ulterioare.

Cu toate acestea, din interviurile realizate și din opiniile membrilor Grupului Național Consultativ reiese că, având în vedere complexitatea cazurilor de coluziune de investigat, în cadrul Consiliului Concurenței sunt necesare instrumente speciale (inclusiv instrumente de avertizare timpurie).

Independența operațională

Consiliul Concurenței este un organism administrativ autonom, instituțional independent de guvern, conform statutului, aranjamentelor și structurii organizatorice. Nu există indicatori clari de încercări de interferență cu activitatea Consiliului Concurenței, în practică.

Pentru a asigura stabilitatea și independența instituției, atât organizarea și structura personalului, cât și procedurile de funcționare ale Consiliului Concurenței sunt stabilite prin lege.

Cooperarea instituțională și internațională

Consiliul Concurenței cooperează cu autoritățile naționale și internaționale, pentru a-și îndeplini activitățile și misiunea. Pentru a realiza analize și investigații complexe, care implică elemente străine, Consiliul Concurenței este implicat activ la nivel internațional, sporind schimbul de informații cu instituții străine care au atribuții similare.¹⁵⁰ Drept urmare, anul în 2018 Consiliul Concurenței din România a participat la peste 190 de investigații la nivel european pentru fuziuni și coluziuni economice și la peste 300 astfel de investigații în anii 2017 și 2016.¹⁵¹

¹⁵⁰Raportul Consiliului Concurenței din 2018, http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/bucket13/id13184/raport_anual_2017.pdf

¹⁵¹Rapoarte ale Consiliului Concurenței: <http://www.consiliulconcurentei.ro/ro/publicatii/rapoarte-anuale.html>

Aria tematică 5: Avertizarea de integritate

Legislația privind avertizarea de integritate

Legislația privind avertizările de integritate poate fi evaluată la 75 de puncte din 100, având în vedere că legea oferă:

- o acoperire limitată a organizațiilor, oferind reglementare și protecția avertizorilor numai pentru instituțiile din sectorul public;
- o definiție largă a infracțiunilor raportabile care dăunează sau amenință interesul public;
- o definiție limitată a „avertizorului”, ale cărui dezvăluiri sunt protejate numai dacă acesta este angajat sau voluntar în cadrul instituțiilor din sectorul public (inclusiv din autorități și alte structuri publice), neacoperind contractanții sau angajații din mediul privat;
- protecția împotriva represaliilor administrative directe și urmării penale și, dacă este nevoie, protecția martorilor, dar nu protecția împotriva represaliilor indirecte și deghizate;
- remedii disponibile numai în procesele legate de relațiile de muncă și procesele de muncă.

Legea nu prevede:

- cerințe cuprinzătoare pentru ca organizațiile să aibă proceduri interne de avertizare.
- sancțiuni penale și / sau disciplinare împotriva celor responsabili de represalii.

Acoperirea legislației privind avertizarea de integritate

România are o lege specifică privind protecția avertizorilor de integritate încă din anul 2004, Legea nr. 571/2004 privind protecția personalului din autoritățile publice, instituțiile publice și din alte unități care semnalează încălcări ale legii, pe scurt "Legea avertizării de integritate". România a fost prima țară din sistemul legislativ continental care a adoptat un act normativ cuprinzător privind protecție a avertizorilor de integritate.

Legea nr. 571/2004 a fost elaborată din necesitatea de a reglementa sistemul de integritate a sectorului public și de a dispune de instrumente care să poată proteja angajații din sectorul public de represalii, atunci când se confruntă cu repercusiunile raportării unui act de corupție către autoritățile corespunzătoare. Legea a apărut ca urmare a unei campanii de advocacy inițiată de Transparency International România, ca parte a unui proiect mai mare menit să consolideze și să îmbunătățească integritatea în sectorul public.¹⁵²

Definiție largă a infracțiunilor ce pot fi raportate

Semnalarea unor încălcări ale legii, comportamente nepotrivite, contravenții sau infracțiuni pot face obiectul unei avertizări în interes public și se pot referi la încălcări ale legii precum: infracțiuni de corupție, infracțiuni împotriva intereselor financiare ale Comunităților Europene, tratamente preferențiale sau discriminatorii, încălcarea dispozițiilor referitoare la incompatibilități și conflicte de interese, părtinirea politică în exercitarea prerogativelor de serviciu (cu excepția persoanelor alese sau numite politic), neglijență sau incompetență la locul de muncă, trecerea atribuțiilor administrative în interes obscur sau privat, împotriva interesului public, gestionarea defectuoasă a patrimoniului public etc.

¹⁵² Transparency International Romania, 2009, "Alternative to silence", <https://www.transparency.org.ro/en/tironews/alternative-silence-between-casting-and-whistle-0>

Definiția avertizorului de integritate

În conformitate cu legea românească privind avertizarea de integritate¹⁵³, un avertizor este persoana care face o sesizare cu bună credință, cu privire la orice faptă care presupune o încălcare a legii, a deontologiei profesionale sau a principiilor bune administrări, eficienței, eficacității, economicității și transparenței. Pentru a fi tratați ca avertizori, cei care raportează infracțiunile trebuie să fie angajați într-una dintre autoritățile și instituțiile publice din administrația publică centrală, administrația publică locală, în aparatul de lucru al Parlamentului, aparatul de lucru al Administrației Prezidențiale, aparatul de lucru al Guvernului, în autoritățile administrative autonome, instituțiile publice culturale, din domeniile educației, sănătății și asistenței sociale, companiile cu capital de stat.

Protecția avertizorilor

Scopul legislației românești privind avertizarea de integritate este de a proteja personalul public care sesizează încălcări ale legii în cadrul instituțiilor publice și altor unități publice din categoria celor menționate mai sus, fapte săvârșite de persoane din cadrul instituțiilor publice și din cadrul altor unități finanțate din bugetul de stat.

Dacă face o dezvăluire, avertizorul este protejat, prin urmare se presupune că a acționat cu bună-credință, până la proba contrarie. De asemenea, în cazul în care persoana împotriva căreia este depusă sesizarea este un superior ierarhic direct sau indirect sau are atribuții de control, inspecție și evaluare a avertizorului, comisia de disciplină sau un alt organism similar va asigura protecția avertizorului, păstrând secretul identității acestuia. În cazul avertismentelor de interes public cu privire la infracțiuni de corupție sau infracțiuni împotriva intereselor financiare ale Comunităților Europene, protecția datelor de identitate ale martorilor din Legea nr. 682/2002 privind protecția martorilor, se aplică din oficiu.

Limitările legislative privind avertizarea de integritate

Legea nu prevede:

- cerințe cuprinzătoare pentru organizații să aibă proceduri interne de avertizare (de exemplu, cerințe pentru stabilirea canalelor de raportare, pentru a avea proceduri interne de investigație și pentru a avea proceduri pentru sprijinirea și protejarea avertizorilor interni).
- sancțiuni penale și / sau disciplinare împotriva celor responsabili de represalii. Cu toate acestea, victima unor astfel de represalii poate folosi prevederi legale generale cu privire la acordarea de despăgubiri, pentru a aplica sancțiuni civile responsabililor de represalii.

Din păcate, Legea nr. 571/2004 nu este aplicabilă sectorului privat¹⁵⁴, ceea ce înseamnă că angajații din companiile private nu au nicio protecție legală împotriva represaliilor dacă decid să raporteze acte de corupție de la locul lor de muncă. Astfel, angajații din sectorul privat sunt mult mai puțin dispuși să dezvăluie acte de corupție în comparație cu angajații din sectorul public, care au legea de partea lor. Companiile private își pot aproba propriile reguli privind avertizarea de integritate, prin reglementări interne, dar acest tip de măsuri nu este încă obligatoriu (până la transpunerea Directivei Europene privind avertizarea de integritate). Prin urmare, în funcție de fiecare program de integritate (sau anticorupție) al companiei, definiția și canalele pentru avertizorii de integritate pot varia.

¹⁵³ Legea nr. 571/2004

¹⁵⁴ Legea nr. 571/2004 nu are nicio prevedere privind sectorul privat.

Aplicarea legislației privind avertizările de integritate

Punerea în aplicare a legislației privind avertizările de integritate poate fi evaluată la 25 de puncte din 100 având în vedere:

- existența limitată a procedurilor și a canalelor de avertizare;
- limite în transparența și cuantificarea efectelor aplicării legii;
- lipsa canalelor anonime de avertizare prin care angajații să raporteze informații sensibile;
- lipsa agențiilor independente care să investigheze dezvăluirile făcute de avertizorii de integritate;
- lipsa unei supravegheri speciale din partea unei autorități independente sau a unui tribunal de investigare a avertizărilor.

Legea privind protecția avertizorilor din România este puternică în teorie, acoperind o gamă largă de tipuri de sesizări și oferind protecție pentru avertizori din sectorul public, dar suferă în practică, deoarece mulți funcționari publici cunosc prea puțin sau deloc prevederile acestei legi, iar instituțiile publice se dovedesc reticente în aplicarea prevederilor legii. Este un act normativ care beneficiază de un statut special, având prioritate în fața legilor generale, ceea ce, în teorie, îi mărește eficacitatea. Percepția generală cu privire la rolul avertizorilor de integritate începe să se schimbe și în România. Înainte de apariția Legii privind protecția avertizorilor, opinia generală era că aceștia ar fi "trădători, turnători". Acum, prin eforturile depuse în promovarea acestei legi, situația se îmbunătățește, deși încet. În timp ce sunt din ce în ce mai mulți oameni care au o părere bună despre avertizori și chiar merg până la susținerea activă a acestora, va mai trece destul de mult timp până când mentalitatea comună va fi complet schimbată.¹⁵⁵ În anii precedenți, mai multe instituții au elaborat reglementări interne privind avertizările de integritate, inclusiv proceduri de avertizare internă utilizate pentru a proteja în mod adecvat angajații care raportează infracțiuni. Cu toate acestea, practica nu este încă răspândită.¹⁵⁶

Aplicarea transparentă și cuantificabilă a legii privind avertizarea de integritate

Nu există o evidență transparentă și cuantificabilă în ceea ce privește aplicarea acestei legi, întrucât instituțiile nu fac raportări publice cu privire la avertizările de integritate primite și măsurile aplicate în consecință, iar canale de raportare prin care angajații să sesizeze informații sensibile fără teama de a fi expuși, sunt rareori disponibile. Mai mult, nu există o agenție independentă care să investigheze dezvăluirile și sesizările depuse de avertizori și care să supravegheze modalitatea în care se asigură protecția acestora. Drept urmare, majoritatea instituțiilor publice din România raportează că nu permit avertizări de integritate.¹⁵⁷

Canalele de raportare

Avertizarea de integritate poate fi făcută în mod confidențial, dar nu anonim (avertizorul trebuie să-și dezvăluie numele, dar poate solicita confidențialitate). Sesizarea poate fi depusă, alternativ sau cumulativ, prin canale interne sau externe, către:

- șeful ierarhic al persoanei care a încălcat prevederile legale;

¹⁵⁵Evaluarea Transparency International Romania asupra implementării Legii privind protecția avertizorilor de integritate, https://www.transparency.org.ro/politici_si_studii/studii/avertizarea_de_integritate_europa/RomaniaCountryReport.pdf. Interviuurile efectuate pentru acest raport confirmă constatarea

¹⁵⁶ Rapoartele de monitorizare a implementării Strategiei Naționale Anticorupție 2016-2020, publicate de Ministerul Justiției la:

<http://sna.just.ro/Rapoarte+de+monitorizare>

¹⁵⁷ Ibid.

- conducătorul autorității publice, instituției publice sau al unității bugetare din care face parte persoana care a încălcat prevederile legale sau în care se semnalează practica ilegală, chiar dacă nu se poate identifica exact făptuitorul;
- comisiile de disciplină sau alte organisme similare din cadrul autorității publice;
- organele judiciare (Parchetul, Poliția);
- organismele responsabile cu constatarea și cercetarea conflictelor de interese și a incompatibilităților (în România, un astfel de organism este Agenția Națională de Integritate);
- comisiile parlamentare (mai precis Comisia pentru cercetarea abuzurilor, corupției și pentru petiții din Camera Deputaților);
- mass-media;
- organizații profesionale, sindicale sau patronale;
- organizații non-guvernamentale.

Instituții responsabile

Prin urmare, un număr mare de instituții și organizații pot primi avertizări și plângeri ale avertizorilor de integritate. Cu toate acestea, cele mai multe dintre ele nu sunt dedicate acestui lucru și nu există o supraveghere specială care să fie efectuată de o autoritate independentă sau tribunal, care să aibă atât rol în soluționarea problemelor semnalate de avertizori, cât și în protejarea avertizorilor.

Aria tematică 6: Contabilitate, audit și transparență

Standarde de contabilitate și audit

Standarde de contabilitate și audit pot fi evaluate la 75 de puncte din 100, având în vedere că:

- companiile trebuie să pregătească situații financiare periodice care respectă standardele internaționale de contabilitate recunoscute, precum Standardele Internaționale de Raportare Financiară;
- standardele interzic actele contabile necorespunzătoare; cu toate acestea optimizarea fiscală este practică pe scară largă, iar standardele și reglementările contabile nu garantează că aplicarea cadrului legal fiscal este corectă pentru toți contribuabilii;
- companiile sunt obligate să păstreze registre contabile exacte și înregistrări fiscale disponibile pentru inspecție, care să documenteze corespunzător și corect toate tranzacțiile financiare;
- companiile sunt obligate să mențină sisteme de control intern eficiente, susținute - acolo unde este justificat de dimensiuni sau niveluri de risc - de o funcție de audit intern;
- companiile care sunt listate public, precum și marile companii nelistate sau deținute privat, cu activități internaționale substanțiale, trebuie să fie auditate extern, publicate anual pe baza standardelor de audit intern recunoscute, ca de exemplu Standardele Internaționale de Audit (SIA).

Reglementări contabile

România are o lege specială privind contabilitatea, Legea nr. 82/1991, adoptată la numai doi ani după schimbarea regimului comunist, dar modificată de mai multe ori în timp. Legea contabilității prevede că persoanele juridice și persoanele fizice autorizate au obligația de a:

- pregăti situații financiare periodice¹⁵⁸ care respectă standardele internaționale de contabilitate recunoscute, precum Standardele Internaționale de Raportare Financiară;¹⁵⁹
- păstra registre contabile și înregistrări fiscale precise disponibile pentru inspecție, care documentează corespunzător și corect toate tranzacțiile financiare;¹⁶⁰

Reglementarea controalelor și auditurilor interne

Conform normelor în vigoare, societățile sunt obligate prin lege să aibă controale interne. Situațiile financiare anuale ale anumitor entități sunt supuse auditului intern, în timp ce altor companii li se solicită numai verificarea informațiilor din documentele contabile respective, cu ajutorul cenzorilor. Cerințele generale privind auditul situațiilor financiare anuale sunt incluse în Legea nr. 162/2017, Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 1802/2014 și Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 10/2019. Conform acestor reglementări, situațiile financiare anuale ale entităților medii și mari, precum și ale companiilor naționale, companii deținute de stat în totalitate sau prin pachetul majoritar, și ale regiunilor autonome sunt auditate de unul sau mai mulți auditori statutari sau firme de audit, audituri interne și externe fiind necesare. În plus, entitățile care la data bilanțului depășesc limitele a cel puțin două dintre următoarele criterii sunt supuse auditului:

- total active: 16.000.000 lei;
- cifra de afaceri netă: 32.000.000 lei;
- numărul mediu de angajați pe parcursul anului fiscal: 50.

Pentru entitățile enumerate mai sus, obligația de audit se aplică atunci când depășesc limitele respective în doi ani financiari consecutivi. De asemenea, sunt scutite de obligația de a audita situațiile financiare anuale dacă limitele a două dintre cele trei criterii menționate nu sunt depășite în doi ani financiari consecutivi.¹⁶¹

Standarde internaționale

Standardele Internaționale de audit sunt aplicabile în conformitate cu legea tuturor auditurilor¹⁶², inclusiv celui pentru companiile care sunt listate public, precum și marilor companii nelistate sau private, cu activități internaționale substanțiale. După cum este menționat mai sus, Standardele Internaționale de Raportare Financiară sunt aplicabile pentru contabilitate.

Cadrul legal existent interzice actele contabile necorespunzătoare, fiind considerate infracțiuni administrative și sancționate cu amendă. Referitor la fraudă contabilizată, a fost reglementată ca infracțiune specială, până în 2012. În prezent, contabilitatea necorespunzătoare poate fi considerată infracțiune numai dacă se dovedește că este vorba de fraudă sau fals intenționate.

Optimizarea fiscală este practică pe scară largă, iar standardele și reglementările contabile nu garantează aplicarea corectă a cadrului legal fiscal pentru toți contribuabilii. În acest context, lipsa răspunderii penale pentru contabili este o slăbiciune a sistemului.

¹⁵⁸ Art. 5 și 6 din Legea contabilității nr. 82/1991, cu modificările ulterioare.

¹⁵⁹ Art. 28 din Legea contabilității nr. 82/1991, cu modificările ulterioare și Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 2844/2016.

¹⁶⁰ Art. 5 și 6 din Legea contabilității nr. 82/1991, cu modificările ulterioare.

¹⁶¹ Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 1802/2014 și Ordinul Ministerului Finanțelor nr. 10/2019.

¹⁶² Art. 32-34 din Legea nr. 126/2017 privind auditul legal.

Implementarea standardelor de audit și contabilitate

În România, implementarea standardelor de audit și contabilitate poate fi evaluată la 50 din 100 de puncte, având în vedere că:

- instituțiile responsabile cu verificarea nerespectării standardelor de contabilitate și audit sunt: Agenția Națională de Administrare Fiscală și Autoritatea pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar (ASPAAS).
- sistemul instituțional de supraveghere existent la nivel național contribuie parțial la aplicarea eficientă a standardelor de contabilitate și audit;
- sancțiuni civile și administrative eficace, proporționale și disuasive se aplică pentru: nerespectarea, omiterea și/sau falsificarea registrelor, evidențelor contabile în scopul ascunderii corupției. Sancțiunile penale au fost abrogate în anul 2012;
- activitățile desfășurate în scopul implementării standardelor nu sunt raportate ca atare public, ci doar ca parte a rapoartelor trimestriale.

Aplicarea legii și sistemul de supraveghere instituțională

Instituția publică însărcinată cu verificarea nerespectării standardelor de contabilitate și audit este Agenția Națională de Administrare Fiscală (ANAF) și, potrivit reprezentanților mediului de afaceri intervievați pentru acest raport, instituția arată o implicare activă în acest sens. Mai mult, în ceea ce privește auditul, Autoritatea pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar (ASPAAS) este responsabilă cu supravegherea auditorilor și a activității acestora.

Totuși, sistemului de supraveghere îi lipsește consistența. ANAF efectuează inspecții la marii plătitori de impozite și la companii cu risc ridicat de evaziune fiscală, cum ar fi companiile din industria ospitalității. Dar, dacă riscul nu este legat de evaziunea fiscală, ci mai degrabă de corupție, inspecțiile autorității nu sunt unele planificate și regulate.¹⁶³

Pe de altă parte, Corpului Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România (CECCAR)¹⁶⁴ și Camera Auditorilor Financiari din România (CAFR)¹⁶⁵ nu sunt agenții de supraveghere, ci asociații profesionale. Acestea promovează standarde și pot aplica sancțiuni profesionale contabililor și auditorilor, dar nu au o putere publică puternică. Drept urmare, cea mai importantă sancțiune pentru nerespectarea standardelor contabile și de audit este interzicerea desfășurării activității profesionale, pentru o perioadă de timp. Chiar și în urma aplicării sancțiunii amintite, contabilul, auditorul în cauză pot efectua o parte din activitățile de contabilitate și audit, dar nu au dreptul să semneze documentele reieșite din presarea activității.

Răspunderi și sancțiuni

În ceea ce privește răspunderea penală a contabililor și auditorilor, infracțiunea de contabilitate frauduloasă a fost abrogată în 2012. Sancțiunile administrative sunt aplicate de asociațiile profesionale în cazul contabililor și auditorilor, respectiv de Agenția Națională de Administrare Fiscală în cazul companiilor. Acestea pot pretinde în continuare răspunderea civilă a contabilului vinovat pentru neregulile identificate de Agenția Națională de Administrare Fiscală în documentele contabile.

Raportarea publică a sancțiunilor

Agenția Națională de Administrare Fiscală publică rapoarte trimestriale, însă nu publică un raport special cu privire la activitățile de sancționare.

¹⁶³ ANAF, studiu de evaluare în cadrul proiectului „Creșterea integrității în Agenția Națională de Administrare Fiscală prin cooperare instituțională și consolidarea capacității” - finanțat prin Mecanismul Norvegian, 2015

https://static.anaf.ro/static/10/GranturiNorvegiene/studiu_evaluare.htm

¹⁶⁴ http://ceccar.org/en/?page_id=82

¹⁶⁵ <https://new.cafr.ro/en/misiune/>

Furnizori profesioniști de servicii de contabilitate și audit

Furnizarea serviciilor profesionale în domeniul contabilității și auditului poate fi evaluată la 75 de puncte din 100, având în vedere că:

- furnizorii de servicii profesionale de audituri contabile și financiare (inclusiv furnizorii de servicii pentru trusturi și companii) fac obiectul licențelor formale;
- furnizorii de servicii profesionale își execută serviciile în mod autonom, în conformitate cu standardele proprii, care le asigură independența față de agențiile guvernamentale și companii, în conformitate cu legile și reglementările profesionale;
- există organisme profesionale de supraveghere care pot avea rol de supraveghere tehnică, și pot impune sancțiuni pentru performanțe slabe și/sau comportament lipsit de etică;
- cu toate acestea, în practică, auditul performanței și alte forme de audit, cu excepția celui financiar, sunt mult mai puțin reglementate. Mai mult, neregulile (cel mai des descoperite în domeniul fondurilor europene, în ultimii 5 ani în România) arată că organismele de supraveghere și standardele profesionale existente nu sunt întotdeauna eficiente.

Licențierea serviciilor profesionale

Furnizorii de servicii profesionale de contabilitate și audit, inclusiv persoane fizice și juridice de orice fel (inclusiv trusturi) își desfășoară activitatea în prisma licențierii lor de către organismele profesionale, respectiv: Corpului Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România (CECCAR) și Camera Auditorilor Financiarilor din România (CAFR).¹⁶⁶

Conform reglementării legislative în materie, auditorii își prestează serviciile în mod autonom, fiind asigurată independența față de agențiile guvernamentale și companii. Aceste prevederi nu sunt în legea contabilității, dar autonomia contabililor este asigurată de codul deontologic al Corpului Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România.¹⁶⁷

Organismele profesionale care asigură autonomia și supravegherea

Înființat în 1921, Corpului Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România este organismul reprezentativ al profesiei, în România. Organismul susține și promovează practici profesionale de înaltă calitate prin preocuparea specială pentru competența, aptitudinile și etica specialiștilor contabili. Datorită principiilor sale fundamentale, CECCAR asigură calitatea serviciilor furnizate de membrii săi, garantează educația inițială și dezvoltarea continuă a specialiștilor contabili, supraveghează modul în care sunt cunoscute și aplicate prevederile codului de etică în rândul profesioniștilor în domeniul contabil. Prin activitățile pe care le desfășoară, CECCAR încurajează experții contabili să respecte valorile morale esențiale pentru această profesie, monitorizează dacă experții contabili români, prin serviciile pe care le oferă, îndeplinesc întotdeauna cerințele pieței, cerințele mediului de afaceri și interesul public. Cooperarea internațională a fost și rămâne cheia succeselor obținute de CECCAR, care aplică standardele Federației Internaționale a Contabililor (IFAC), directivele și recomandările Comisiei Europene și direcțiile stabilite de instituția ce gestionează profesia de contabil la nivelul Uniunii Europene, *Accountancy Europe* (în trecut FEE).¹⁶⁸

Misiunea Camerei Auditorilor Financiarilor din România este de a construi identitatea și recunoașterea publică a profesiei de audit financiar în România, având ca obiectiv principal dezvoltarea durabilă a profesiei și consolidarea acesteia, în

¹⁶⁶ <https://new.cafr.ro/en/misiune/>

¹⁶⁷ Codul de etică al Corpului Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România, 2015, <http://ceccar.org/en/wp-content/uploads/2012/03/NATIONAL-CODE-OF-ETHICS-EN-aprilie-2012.pdf>

¹⁶⁸ http://ceccar.org/en/?page_id=82

conformitate cu Standardele de audit și Codul deontologic și de conduită profesională, prin asimilarea completă a Standardelor internaționale de audit și a Codului deontologic emis de Federația Internațională a Contabililor (IFAC), care permite auditorilor financiari români să furnizeze servicii de înaltă calitate, pentru interesul public, în general, și pentru mediul de afaceri, în special.¹⁶⁹

În practică, auditul performanței și alte forme de audit, cu excepția celui financiar, sunt mult mai puțin reglementate.

Mai mult, neregulile (cel mai des descoperite în domeniul fondurilor europene, în ultimii 5 ani în România) arată că organismele de supraveghere și standardele profesionale existente nu sunt întotdeauna eficiente.¹⁷⁰

Beneficiarii reali

Dispozițiile din România referitoare la beneficiarii reali pot fi evaluate la 50 de puncte din 100, având în vedere că:

- registrele în care sunt înscrși beneficiarii reali ai companiilor nu sunt pe deplin disponibile public, în format deschis. Registrele privind beneficiarii reali sunt în stadiul de elaborare, pe baza prevederilor legale în vigoare din iunie 2019. Legea prevede tipurile de informații disponibile publicului, cu respectarea Regulamentului general privind protecția datelor, care poate reprezenta o restricție. Pe de altă parte, legea nu prevede formate care pot fi citite automat, deși instituțiile responsabile (Registrul comerțului și Ministerul Justiției) au o bună experiență în furnizarea datelor de acest tip.
- registrul reglementat de lege include numele complet, luna și anul nașterii, naționalitatea și țara de reședință, precum și o descriere a modului în care se exercită proprietatea sau controlul (cum ar fi procentul acțiunilor deținute);
- administratorii sunt obligați să colecteze informații despre beneficiarii reali și fiduciarii trusturilor pe care le administrează, pentru a le face accesibile autorităților fiscale și celor de aplicare a legii, precum și să raporteze activitățile suspecte;
- directorii sau acționarii sunt trecuți în registru, inclusiv numele beneficiarului real din spatele administratorului;
- prezentarea greșită a informațiilor cu privire la beneficiarii reali și lipsa transparenței privind directorii sau acționarii oferă motive pentru sancțiuni administrative, amenzi și, dacă nu se fac corecțiile necesare, acestea sunt motive pentru dizolvarea societății. Nu există sancțiuni penale reglementate pentru prezentarea greșită a beneficiarilor reali.

Registrele privind beneficiarii reali

În sensul legii privind spălarea banilor - Legea nr. 129/2019, care transpune directivele europene în domeniul combaterii spălării banilor,¹⁷¹ prin „beneficiarul real al unei companii” se înțelege orice persoană fizică ce deține sau controlează în cele din urmă compania și/sau persoana fizică în numele căreia se efectuează o tranzacție, o operațiune sau o activitate. Legea oferă, de asemenea, câteva criterii de referință pentru a ajuta la identificarea persoanei care deține sau controlează o companie.¹⁷²

¹⁶⁹ <https://new.cafr.ro/en/misiune/>

¹⁷⁰ <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/fraud-in-cohesion-6-2019/en/index.html>

¹⁷¹ Legea nr. 129/2019 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative.

¹⁷² Definiția se regăsește la articolul 4 din Legea nr. 129/2019. În cazul companiilor reglementate prin Legea nr. 31/1990 (privind societățile comerciale) beneficiarul real este cel care, în final, deține sau controlează o entitate juridică prin deținerea în proprietatea directă sau indirectă a unui număr de acțiuni sau drepturi de vot suficient de mari pentru a asigura controlul sau printr-o participație la acea entitate juridică sau prin control prin alte mijloace. Acest criteriu este considerat a fi îndeplinit în cazul deținerii a cel puțin 25% + 1 din acțiuni sau a unei participații de peste 25% în cadrul respectivei entități juridice.

Registrul beneficiarilor reali a fost introdus la Registrul Comerțului în anul 2019. Legea prevede informații disponibile publicului, cu respectarea Regulamentului general privind protecția datelor, care poate reprezenta o restricție. Pe de altă parte, legea nu prevede formate care pot fi citite automat, deși instituțiile responsabile (Registrul comerțului și Ministerul Justiției) au o bună experiență în furnizarea de date de acest tip.

Pentru crearea unui astfel de registru care să conțină informațiile necesare identificării beneficiarii reali ai companiilor înregistrate la Registrul Comerțului, Legea nr. 129/2019 prevede dispoziții tranzitorii și termene limită atât pentru autoritățile publice care trebuie să creeze cadrul administrativ necesar, cât și pentru companii, în vederea conformării noilor obligații impuse. Astfel, companiile înregistrate după intrarea în vigoare a acestei legi (cu excepția administrațiilor autonome și a companiilor naționale), sunt obligate, atât la înregistrare, cât și ulterior (anual sau ori de câte ori este necesar), să depună prin reprezentantul legal declarația privind beneficiarii reali. Pentru companiile deja înregistrate, legea stabilește un termen de 12 luni de la data intrării în vigoare, deci din iulie 2019, pentru ca obligațiilor legale impuse să fie îndeplinite. Din cauza stării de urgență decretate la nivel național în contextul pandemiei COVID-19, termenul limită a fost prelungit până la 1 noiembrie 2020.

În Legea privind combaterea spălării banilor se prevede că registrele centrale care conțin informații adecvate, exacte și actualizate despre proprietarii beneficiari ar trebui înființate, în termen de 120 de zile de la intrarea în vigoare a acestei legi, pentru asociații și fundații (la Ministerul Justiției) și pentru companii (la Agenția Națională de Administrare Fiscală).

Companiile listate pe piețele bursiere trebuie să declare informațiile privind beneficiarii reali în cadrul unei proceduri separate.¹⁷³

Legea prevede ca accesul la Registrul beneficiarilor reali va fi în conformitate cu regulile privind protecția datelor cu caracter personal, care impune Oficiului Registrului Comerțului să ia măsurile adecvate atât pentru stocarea datelor respective într-un mod sigur și confidențial, cât și pentru asigurarea că destinatarii informațiilor furnizate vor lua măsuri minime pentru protejarea datelor obținute, și că nu le vor folosi în alte scopuri decât cele menționate. În prezent, nu există mecanisme care să poată controla astfel de situații, dar o clarificare a problemei ar fi utilă, poate prin introducerea unor obligații clare și specifice aplicabile destinatarilor informațiilor, cu atât mai mult cu cât autoritățile publice intră în sfera de aplicare a Regulamentului general privind protecția datelor și trebuie să respecte pe deplin reglementările în materie.

Conținutul Registrului Beneficiarilor Reali

Legea nr. 129/2019 prevede în mod expres detaliile pe care persoanele interesate le vor afla despre beneficiarii reali, și anume: numele, luna și anul nașterii, naționalitatea și țara de reședință, precum și detalii privind proprietatea efectivă.

Informații despre beneficiarii reali ai companiilor

Conform Legii nr. 129/2019, art. 4 alin. (2) și art. 19, administratorii sunt obligați să colecteze informații despre beneficiarii reali și fondatorii companiilor pe care le administrează, să facă aceste informații accesibile autorităților fiscale și celor de aplicare a legii, precum și să raporteze activitățile suspecte.

¹⁷³ Legea nr. 297/2004 privind piața de capital, cu modificările și completările ulterioare.

Membrii Consiliilor de Administrație sau acționari

Legea care reglementează persoanele juridice comerciale, legea registrului comerțului, legea ONG-urilor și legea dialogului social care reglementează sindicatele și patronate, precum și legile specifice privind asociațiile profesionale¹⁷⁴ reglementează divulgarea informațiilor privind membrii Consiliilor de Administrație sau acționarii. Majoritatea dispozițiilor referitoare la publicarea informațiilor despre beneficiarii reali sunt însă concentrate în legea privind spălarea banilor, sursă deja citată.

Sanctiuni

Încălcarea acestei dispoziții legale privind divulgarea beneficiarilor reali se pedepsește cu amenzi de până la 10.000 de lei (aproximativ 2.200 de euro), iar în cazul în care reprezentantul legal nu depune declarația în termen de 30 de zile de la data aplicării amenzii, Registrul Comerțului poate dispune dizolvarea companiei. Pe de altă parte, nu există sancțiuni penale reglementate pentru prezentarea greșită a beneficiarilor reali.

Aria tematică 7: Interzicerea influenței nejustificate

Legislația privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale

Legislația privind finanțarea partidelor politice poate fi evaluată la 75 de puncte din 100, având în vedere că:

- există un mecanism transparent pentru a identifica finanțarea publică directă pentru campaniile electorale; cu toate acestea, sistemul încurajează dependența partidelor față de companii care le împrumută bani pentru campaniile electorale, și încurajează acordarea de împrumuturi private către membrii de partid, împrumuturi care ulterior se transformă în donații pentru campaniile acestora;
- utilizarea resurselor publice în favoarea sau împotriva partidelor politice și a candidaților independenți este interzisă;
- există o interdicție în ceea ce privește contribuțiile anonime, însă unele contribuții pot rămâne confidențiale (nedeclarate) până la o anumită sumă-limită;
- trebuie raportate de asemenea contribuțiile financiare și cele în natură, precum și împrumuturile către partidele politice și candidații independenți;
- există limite în privința donațiilor din partea corporațiilor către partidele politice și candidații independenți.

Finanțarea directă a campaniilor electorale din fonduri publice

Potrivit legislației naționale privind partidele politice și finanțarea campaniilor electorale - Legea nr. 334/2006 cu modificările și completările ulterioare, campaniile electorale sunt în totalitate finanțate de la bugetul de stat, în baza unui mecanism de rambursare a cheltuielilor raportate de partide.

Pe lângă finanțarea campaniilor electorale, în România, partidele politice primesc lunar subvenții de la bugetul de stat, în funcție de numărul de voturi pe care acestea le-au primit la alegerile parlamentare și locale. Legea prevede că fondurile pot fi cheltuite în scopuri legate de managementul partidului, publicitate, deplasări, consultanță, plata penalităților etc. (lista completă a cheltuielilor eligibile se regăsește în textul legii). Nu există dispoziții legale specifice

¹⁷⁴ Vezi Legea nr. 31/1990 privind persoanele juridice comerciale, cu modificările ulterioare; Legea nr. 26/1990 privind Registrul comerțului, cu modificările ulterioare; Ordonanța Guvernului nr. 26/2000 privind asociațiile și fundațiile, cu modificările ulterioare; Legea nr. 62/2011 – Legea dialogului social, cu modificările ulterioare.

privind restituirea sau reținerea cuantumului subvenției neplătite la sfârșitul anului fiscal. Plata subvențiilor poate fi suspendată din mai multe motive, inclusiv pentru ascunderea de informații publice, plata unor costuri neprevăzute sau pentru neprezentarea de documente la solicitarea făcută de Autoritatea Electorală Permanentă. Reglementările privind cotele alocate partidelor de la bugetul de stat au fost modificate în 2018, când cotele alocate au crescut. Conform art. 18 din legea amintită, "suma alocată anual partidelor politice de la bugetul de stat este de cel puțin 0,01%, dar nu mai mult 0,04% din Produsul Intern Brut. Pentru partidele politice care promovează femeii pe listele electorale, pe locuri eligibile, suma alocată de la bugetul de stat va fi dublată, proporțional cu numărul mandatelor obținute în alegeri de candidații femeii." Modificările din 2018 au dus la o creștere semnificativă a sumelor alocate partidelor politice, până la un total de aproximativ 37 de milioane de euro. Potrivit unei analize a organizației neguvernamentale Expert Forum „subvențiile alocate în 2018 au crescut de peste 20 de ori față de cele din urmă cu un deceniu, mult peste rata inflației sau a creșterii PIB.”¹⁷⁵

Interzicerea utilizării altor resurse publice

În plus față de prevederile din Legea nr. 334/2006, utilizarea resurselor publice în favoarea sau împotriva partidelor politice și a candidaților independenți este interzisă de Codul administrativ și de alte acte normative. Mai mult, există o interdicție a donațiilor din partea corporațiilor, fie naționale sau internaționale, pentru candidați și campanii electorale.¹⁷⁶

Împrumuturi către partidele politice

Din mai 2019, partidele politice pot folosi subvențiile și donațiile primite de-a lungul anilor pentru a-și finanța campaniile electorale, iar cheltuielile sunt ulterior rambursate. Dacă aceste fonduri nu sunt suficiente, părțile pot folosi două surse de finanțare:

- donații din partea propriilor membrii de partid sau din venituri proprii (de exemplu: venituri realizare din chirii), care sunt, de regulă, doar o mică parte din finanțarea necesară și utilizată;
- împrumuturi de la companii private sau persoane fizice, care sunt restituite creditorilor după rambursarea de către Autoritatea Electorală Permanentă a cuantumului cheltuielilor făcute pentru campaniile electorale.

Prin urmare, mecanismul încurajează dependența partidelor de companiile care le împrumută bani pentru campanii și totodată încurajează împrumuturile private acordate membrilor de partid, bani care ulterior devin donații pentru campaniile de partid.¹⁷⁷

¹⁷⁵ <https://expertforum.ro/en/political-subsidies/>

¹⁷⁶ Conform art. 33 din Legea nr. 334/2006: "Se interzice finanțarea în orice mod a campaniei electorale a unui partid, a unei alianțe a acestora sau a unui candidat independent de către o autoritate publică, instituție publică, regie autonomă, companie națională, societate reglementată de Legea nr. 31/1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare, ori instituție de credit, la care sunt acționari majoritari statul sau unități administrativ-teritoriale, ori de către societăți reglementate de Legea nr. 31/1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare, care desfășoară activități finanțate din fonduri publice. Interdicția se aplică în cazul societăților reglementate de Legea nr. 31/1990, republicată, cu modificările și completările ulterioare, care, cu 12 luni înainte de începerea campaniei electorale, au desfășurat activități finanțate din fonduri publice. (2) Se interzice finanțarea în orice mod a campaniei electorale a unui partid politic, a unei alianțe politice, a unei alianțe electorale, a unei organizații a cetățenilor aparținând minorităților naționale și a unui candidat independent de către sindicate, culte religioase, asociații ori fundații de naționalitate română sau de altă naționalitate decât cea română."

¹⁷⁷ În septembrie 2019, Parlamentul European a respins propunerea României pentru postul de comisar european din cauza unui potențial conflict de interese. Unul dintre motivele principale au fost două împrumuturi în valoare de aproape 1 milion de euro pe care persoana nominalizată pentru postul de comisar nu le-a trecut în declarația financiară inițială. Comitetul Parlamentului European a pus sub semnul întrebării, în special, o donație de 800.000 de lei (aprox. 170.000 de euro) pe care comisarul propus a făcut-o Partidului Social Democrat, în urma unui împrumut de la o „persoană fizică care activează profesional în domeniul turismului.” Europarlamentarii au declarat că nu este clar cum „acest împrumut restant va fi rambursat într-un mod deschis și transparent”, potrivit unei scrisori trimise PE. (<https://www.politico.eu/article/romania-and-hungary-european-commission-picks-rovana-plumb-laszlo-trocsanyi-rejected-for-second-time/>)

Contribuții confidențiale, alte interdicții și limite

Partidele au voie să primească contribuții și donații care să rămână confidențiale, însemnând că trebuie să cunoască identitatea contribuitorului (în acest sens, contribuțiile anonime nu sunt permise), dar numele acestuia poate rămâne confidențial și nedeclarat public dacă donația este sub 10 salarii minime/economie (în 2019, salariul minim pe economie era de cca. 415 de euro) și dacă valoarea totală a contribuției este de până la 0,006% din finanțarea publică totală a partidului.

Contribuția internațională (de la persoane juridice sau fizice), în bani sau în natură, nu este permisă pentru finanțarea campaniilor electorale, nici pentru funcționarea cotidiană a unui partid.

Contribuțiile individuale (de la o singură persoană) sunt limitate și nu pot fi utilizate pentru finanțarea campaniilor electorale, ci doar pentru funcționarea de zi cu zi a partidelor politice.

Toate contribuțiile primite de partidele politice, atât pentru funcționarea de zi cu zi, cât și pentru campaniile electorale, inclusiv împrumuturile, trebuie raportate Autorității Electorale Permanente.¹⁷⁸

Aplicarea legislației privind finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale

În România, aplicarea legislației referitoare la finanțarea partidelor politice și campaniilor electorale poate fi evaluată la 75 de puncte din 100, având în vedere că:

- informațiile privind finanțarea partidelor politice sunt monitorizate de Autoritatea Electorală Permanentă și de Curtea de Conturi, ambele fiind instituții independente, conform legislației în vigoare;
- partidele politice și candidații independenți raportează detaliat contribuțiile de care au beneficiat și cheltuielile pe care le-au realizat, atât în perioada campaniilor electorale, cât și în afara acestora;
- cetățenii pot accesa informațiile financiare ale tuturor partidelor politice și ale fiecărui candidat independent, dar accesul nu este întotdeauna ușor;
- rezultatele investigațiilor sau auditurilor efectuate de autorități sunt publicate.

Monitorizarea finanțării partidelor politice

Autoritatea Electorală Permanentă monitorizează informațiile privind finanțarea partidelor politice. Conform Legii nr. 334/2006 privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale, cu modificările și completările ulterioare, partidele politice și candidații independenți raportează detaliat contribuțiile de care au beneficiat și cheltuielile pe care le-au realizat, atât în perioada campaniilor electorale, cât și în afara acestora.

Autoritatea Electorală Permanentă este responsabilă de:

- monitorizarea finanțărilor;
- asigurarea transferurilor financiare către partidele politice, conform legislației în vigoare, de la bugetul de stat;
- verificarea rapoartelor privind cheltuielile electorale și rambursarea cheltuielilor electorale;
- desfășurarea de controale pentru verificarea conformității financiare a partidelor politice, în acord cu prevederile Legii nr. 334/2006.

Mai mult, Curtea de Conturi este responsabilă de verificarea gestionării financiare a partidelor politice, deoarece, conform legii, partidele politice sunt încadrate ca persoane juridice publice.

¹⁷⁸ Mai multe detalii sunt disponibile în Legea nr. 334/2006 cu modificările ulterioare, precum și în evaluările realizate de Institutul Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (International IDEA): <https://www.idea.int/data-tools/country-view/252/55>

Rapoarte privind finanțarea partidelor politice și accesul publicului la aceste informații

Cetățenii pot accesa pe site-ul Autorității Electorale Permanente informații despre fondurile acordate sau sumele rambursate de AEP către partidele politice.¹⁷⁹ Cu toate acestea, rapoartele financiare ale partidelor politice sunt accesibile publicului doar la cerere. O hotărâre recentă a unei instanțe judecătorești din România arată că partidele politice trebuie să răspundă solicitărilor privind cheltuielile lor, în baza Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informații de interes public.¹⁸⁰

Investigații sau audituri privind finanțarea partidelor politice

Rezultatele controalelor și investigațiilor desfășurate de Autoritatea Electorală Permanentă și de Curtea de Conturi sunt documente publice. Autoritatea Electorală Permanentă publică aceste rezultate din oficiu,¹⁸¹ în timp ce majoritatea rapoartelor Curții de Conturi sunt disponibile publicului doar la cerere.

Legislația privind lobby-ul

În România, reglementarea privind participarea societății civile și mediului de afaceri la luarea deciziilor poate fi evaluată la 25 de puncte din 100, având în vedere lipsa unei reglementări obligatorii cu privire la lobby. Pe de altă parte, normele cu privire la transparența decizională, contribuie la participarea părților interesate, a stakeholderilor, în procesul de luare a deciziilor de interes public.

În legislația națională nu există prevederi referitoare explicit la activitatea de lobby. Cu toate acestea, România este pe cale să adopte o reglementare a lobby-ului, inspirată din modelul austriac, un proiect de lege în acest sens fiind aprobat de Senat în aprilie 2019.¹⁸² Pentru a intra în vigoare, actul normativ respectiv mai are nevoie să fie aprobat de Camera Deputaților, iar apoi să fie promulgat de președintele țării. Mulți analiști consideră că linia dintre activitatea de lobby și traficul de influență este foarte subțire, drept urmare acest aspect trebuie clarificat atât în proiectul de lege, cât și în practica activității de lobby, chiar înainte de reglementarea acesteia.

Pe de altă parte, în România transparența administrației publice și participarea cetățenilor la procesul decizional sunt reglementate de Legea nr. 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică și de Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public. Legea nr. 52/2003 stabilește norme procedurale minime aplicabile pentru a asigura transparența decizională în cadrul administrației publice locale și centrale, alese sau numite (art. 1). Mai mult, legea se aplică și altor instituții publice care utilizează resurse financiare publice (art. 4). Legea privește relațiile stabilite între aceste autorități și cetățeni, precum și asociațiile lor înființate legal (art. 1, alin. 2). Întrucât legea stabilește doar cerințele minime, fiecare dintre aceste autorități poate adopta reguli care ajută la augmentarea gradului de transparență.

Scopul poate fi: 1. creșterea responsabilității administrației publice față de cetățeni, ca beneficiari al deciziilor administrative luate; 2. angajarea participării active a cetățenilor la luarea deciziilor administrative și în procesul de elaborare a legislației; 3. creșterea transparenței în administrația publică (art. 1, alin. 2).

Cele două căi principale prin care cetățenii pot participa la procesul de luare a deciziilor sunt: organizarea dezbaterilor publice la care să participe atât cetățeni, cât și autoritatea publică inițitoare, precum și prin participarea la ședințele

¹⁷⁹ <https://finantarepartide.ro/>

¹⁸⁰ În mai 2019, revenind cu o hotărâre definitivă în noiembrie 2019, instanțele românești au obligat Partidul Social Democrat să comunice jurnalistului solicitant sursele de finanțare și bugetul pentru un eveniment organizat de partid în 2018. <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/psd-e-obligat-sa-publice-sursele-de-finanțare-ale-mitingului-impotriva-abuzurilor-din-piata-victoriei-1215814> .

¹⁸¹ <http://www.roaep.ro/finantare/controlul-finantarii/>

¹⁸² http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=11970

publice ale factorilor de decizie. În paralel cu distincția de elaborare / adoptare, legea face diferența efectivă între două tipuri de adunări publice: 1) dezbateri publice, dedicate interacțiunii dintre cetățeni și oameni desemnați special din autoritatea publică (inițiatori, experți); și 2) întâlniri (de obicei ale consiliile locale / județene) în care organismul decizional al autorității publice deliberază și cetățenii pot interveni (art. 7-10). În timp ce întâlnirile de tipul celor enunțate la pct.2) fac parte din procesul de adoptare a actului normativ/administrativ, dezbaterile de tipul celor enunțate la pct. 1) vor fi organizate numai la cererea scrisă a celor interesați să participe. Atât în versiunea inițială, cât și în versiunea revizuită a legii, procesul-verbal al ședințelor trebuie făcut public.

Aplicarea legislației privind transparența activităților de lobby

Având în vedere că activitatea de lobby nu este reglementată în România, nu este posibilă evaluarea punerii în aplicare a legislației și nici cea privind publicarea informațiilor legate de activitatea de lobby. Pentru coerență metodologică, indicatorul va primi un scor de 0 puncte din 100.

În 2016, Guvernul a promovat un instrument numit „Registrul de transparență”¹⁸³, bazat pe modelul registrului european de transparență,¹⁸⁴ dar este folosit efectiv doar de un număr foarte mic de factori de decizie.

Infracțiunea de influență nejustificată a sectorului privat asupra celui public, identificată ca trafic de influență, este prevăzută în Codul penal la art. 291 și art. 292. Toate constatările prezentate mai sus în acest raport privind aplicarea și capacitatea de a pune în aplicare dispozițiile legale privind mita funcționarilor publici sunt aplicabile și în cazul traficului de influență.

Legislația privind alte conflicte de interese

Legile românești cu privire la alte conflicte de interese pot fi evaluate la 50 de puncte din 100, având în vedere că:

- oficialii publici și funcționarii publici trebuie să își facă publice și în mod regulat declarațiile de averi și interese, incluzând investițiile financiare realizate, cadourile și beneficiile primite de la entitățile din sectorul privat, precum și orice formă de venit produs din funcții deținute în sectorul privat. Cu toate acestea, există unele deficiențe legate de elemente din declarații care nu sunt publicate conform legii (de exemplu: beneficiarul real, funcțiile deținute dar care nu sunt plătite, averile deghizate - deținute în practică, dar nu și pe hârtie).
- perioadele de cooling-off sunt reglementate doar pentru angajarea post-publică a unei persoane, și doar pentru o scurtă perioadă de timp (de 1 an pentru funcționarii publici care au fost implicați în achiziții publice, respectiv de 3 ani pentru funcționarii publici care au fost implicați în monitorizarea și controlul companiilor private). Persoanele implicate în gestionarea fondurilor europene trebuie să respecte o perioadă de 5 ani de cooling-off înainte de angajarea într-o companie sau ONG care beneficiază de finanțare europeană.

Publicarea informațiilor referitoare la averi și interese

Oficialii publici și funcționarii publici trebuie să depună anual declarații de avere și interese. Declarațiile sunt mai apoi verificate de Agenția Națională de Integritate, dar sunt și publicate din oficiu la data depunerii. Fiecare instituție publică trebuie să încarce aceste declarații pe site-ul propriu. Declarațiile de avere includ:

- imobile și orice obiect valoros aflate în proprietatea declarantului (mașini, obiecte de artă, bijuterii etc.);
- orice venit impozabil obținut în anul precedent (pe baza acestor informații, Agenția Națională de Integritate, responsabilă cu controlul administrativ al conflictelor de interese, sau orice persoană interesată, poate deduce toate funcțiile plătite pe care declarantul le-a deținut în mediul privat);

¹⁸³ <http://ruti.gov.ro>

¹⁸⁴ https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/service-standards-and-principles/transparency/transparency-register_en

- investițiile financiare pe care declarantul le-a făcut în mediul privat;
- împrumuturi către și de la companii sau alte persoane fizice;
- cadourile de valoare și beneficiile, inclusiv cele de protocolul cu o valoare de peste 500 de euro primite de la entități din sectorul privat. Mai mult, conform Legii nr. 251/2004, oficialii publici (atât cei aleși/numiți cât și funcționarii publici) nu au voie să păstreze cadourile primite în baza funcției lor oficiale, dacă valoarea bunului respectiv depășește suma de 200 de euro. Prin urmare, declarațiile de avere acoperă și cadourile, beneficiile primite în orice context privat, în perioada în care dețin o funcție publică.

Declarațiile de interes includ:

- interesele declarantului ca acționar în companii private;
- funcții de membru în organizații profesionale sau sindicate;
- poziții de conducere în companii private sau ONG-uri;
- poziții de conducere în partide politice;
- contracte semnate cu orice instituție publică de către declarant, soțul/soția, părinții sau copiii acestuia, în calitate de persoane fizice sau ca reprezentanți ai unei companii.

Declarațiile de avere și interese nu includ:

- bunuri imobile sau bunuri de valoare aflate în posesia funcționarului public/oficialului public, dar care nu figurează legal în proprietatea acestuia. Aceasta înseamnă că funcționarii și/sau oficialii nu trebuie să declare bunurile pe care le dețin indirect (al căror beneficiari reali sunt în fapt), dar care sunt deținute legal/formal de alte persoane;
- funcțiile deținute în sectorul privat care nu sunt plătite și nu sunt la nivel managerial, chiar dacă oficialul public poate astfel să dezvolte interese nefinanciare sau interese financiare indirecte pentru prieteni și membri de familie;
- poziția de beneficiar real al declarantului, în cazul în care aceste poziții nu sunt de acționariat sau de conducere.

Deși nu acoperă toate situațiile expuse anterior, faptul că declarațiile de avere și de interese sunt completate de toți oficialii publici (incluzând oficialii aleși și funcționarii publici) și că aceste declarații sunt publice pentru orice cetățean, jurnalist, ONG etc. interesat, face ca transparența în România din acest punct de vedere să fie relativ puternică. Cu toate acestea, numărul declarațiilor este covârșitor de mare raportat la capacitatea Agenției Naționale de Integritate de a le verifica.

Situații de *pantouflage* și perioade de *cooling-off*

Pe de altă parte, perioadele de *cooling-off*, de "răcire" sunt prea puțin reglementate. Nu există o perioadă de *cooling-off* reglementată pentru persoanele care au deținut funcții de conducere în mediul privat și care vor să devină funcționari publici în grad înalt sau să dețină funcții guvernamentale, prin urmare nu există o reglementare prin care să se verifice înainte de angajare potențialele conflicte de interese.

În ceea ce privește perioadele de *cooling-off* aplicabile posturilor publice, sunt reglementate doar 3 situații foarte specifice:

- o perioadă de 1 an de *cooling-off* impusă oficialilor și funcționarilor publici implicați în atribuirea de contracte de achiziții publice, dacă acesta intenționează să se angajeze la una dintre companiile selectate în procesul de achiziție;¹⁸⁵

¹⁸⁵ Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice, cu modificările și completările ulterioare, articolul 61.

- o perioadă de 3 ani de *cooling-off* impusă numai funcționarilor publici (nu și altor tipuri de oficiali publici) care vor să se angajeze la companii private pe care le-au monitorizat, controlat sau auditat prin funcția publică deținută;¹⁸⁶
- o perioadă de 5 ani de *cooling-off* impusă numai persoanelor implicate în evaluarea propunerilor de proiecte pentru obținerea de fonduri europene, dacă aceste persoane doresc să se angajeze într-o companie sau ONG beneficiară de finanțare europeană.¹⁸⁷

Aplicarea legislației privind alte conflicte de interese

Aplicarea legislației în vigoare și publicarea informațiilor privind alte conflicte de interese pot fi evaluate la 25 de puncte din 100, având în vedere că:

- rata de conformitate la completarea și depunerea la timp a declarațiilor de avere și interese este relativ ridicată; cu toate acestea, unele elemente sunt omise în mod regulat, ceea ce limitează monitorizarea eficientă a conflictelor de interese;
- conflictele de interese sunt monitorizate de o autoritate de supraveghere independentă; cu toate acestea, Agenția Națională de Integritate are o capacitate limitată de a monitoriza toate conflictele de interese și, în practică, unele elemente lipsesc din declarații, ceea ce face monitorizarea și mai dificilă;
- foarte puține perioade de angajare post-publice, vizate de reglementările existente prin perioade de *cooling-off*, sunt rar sau deloc monitorizate.

Monitorizarea conflictelor de interese

Prin lege, conflictele de interese sunt monitorizate de o agenție administrativă specializată: Agenția Națională de Integritate (ANI). Mandatul instituției este larg, iar responsabilitățile sale au fost evaluate de Comisia Europeană (prin intermediul MCV) ca fiind adecvate controlului conflictelor de interese.¹⁸⁸ Cu toate acestea, există aproximativ 300.000 de funcționari publici care completează declarații de avere și de interese în fiecare an,¹⁸⁹ iar ANI nu are capacitatea de a verifica toate declarațiile.

Respectarea reglementărilor privind declararea averilor și intereselor, precum și cele referitoare la conflictele de interese

De-a lungul timpului, rata de conformitate referitoare la completarea și depunerea la timp a declarațiilor de avere și de interese, precum și performanța instituțională a ANI au crescut.¹⁹⁰ Cu toate acestea, capacitatea sa este limitată din punct de vedere al resurselor umane, materiale și financiare disponibile.¹⁹¹ Compensând lipsa de capacitate a ANI, toate declarațiile sunt disponibile public și orice persoană poate notifica ANI despre orice suspiciune cu privire la o posibilă situație de conflicte de interese.¹⁹²

¹⁸⁶ Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, cu modificările și completările ulterioare, articolul 94, paragraful (3).

¹⁸⁷ Ordonanță de Urgență nr. 66/2011 privind prevenirea, constatarea și sancționarea neregulilor apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora.

¹⁸⁸ Vezi rezultatele monitorizării Comisiei Europene prin intermediul Mecanismului de cooperare și verificare pentru România la: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/assistance-bulgaria-and-romania-under-cvm/reports-progress-bulgaria-and-romania_en

¹⁸⁹ Raport privind 10 ani de activitate ai Agenției Naționale de Integritate, disponibil la: <https://www.integritate.eu/Home/Brosura-A.N.I.aspx>

¹⁹⁰ *Ibidem*.

¹⁹¹ Rezultatul unei cercetări efectuate de Agenția Națională de Integritate în parteneriat cu Transparency International România.

¹⁹² Articolul 12, Legea nr. 176/2010 cu modificările ulterioare.

Există unele limite în punerea în aplicare a dispozițiilor legale cu privire la declararea averilor și a intereselor. Deși beneficiile trebuie declarate, întrucât nu sunt completări permanente la bunurile deținute de o persoană, aceste elemente sunt de cele mai multe ori neglijate atunci când sunt completate declarațiile. Limitarea cea mai importantă a acestei reglementări este aceea că personalul auxiliar (în funcții de secretariat și suport logistic) din instituțiile publice nu este obligat să depună declarații de avere și de interese. În practică, în unele instituții, funcțiile cheie și influente pe care în mod normal ar trebui să le dețină funcționarii publici au fost organizate ca funcții de sprijin, iar ocupanții acestora nu au obligativitatea de a-și face publice averile și interesele.¹⁹³

Aplicarea reglementărilor pentru *pantouflage* și perioade de *cooling-off*

Perioadele de "cooling-off" care sunt reglementate sunt foarte rar sau deloc monitorizate, iar majoritatea instituțiilor românești nu au nicio strategie de monitorizare a situațiilor de pantouflage.¹⁹⁴

Aria tematică 8: Achizițiile publice

Reglementări în achiziții publice

Procedurile generale în achizițiile publice din România pot fi evaluate la 75 din 100 de puncte, având în vedere că:

- informațiile privind aspectele cheie ale procesului de achiziții publice sunt puse la dispoziția publicului, în conformitate cu legislația privind achizițiile publice și transparența decizională, dar nu în formate deschise, utilizate pe scară largă;
- procedurile administrative limitează domeniul de luarea a deciziilor discreționare, datorită prevederilor legale detaliate privind procedurile de achiziție.
- contractele dintre autoritatea contractantă și contractanți, prestatori și furnizori de servicii nu solicită în mod explicit părților să respecte politici anticorupție stricte, deși, datorită dispozițiilor legale puternice împotriva corupției, aceste elemente sunt implicate în contract;
- contractele de achiziții publice care depășesc un anumit prag financiar sunt supuse ofertării competitive;
- „Pactele de Integritate” sunt implementate în România prin cooperarea dintre trei organizații ale societății civile și patru mari autorități contractante (ministere și autorități naționale).

Transparența în achizițiile publice

România a transpus noile directive ale UE în domeniul achizițiilor publice în 2016, patru legi fiind adoptate de Parlament în luna mai 2016: Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice; Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale; Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii; Legea nr. 101/2016 privind remediile și căile de atac. Cu toate acestea, legile au fost modificate de mai multe ori din acel moment până în prezent.

Legile privind achizițiile publice, remediile și căile de atac, coroborate cu Legea nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, contribuie la asigurarea unei transparențe solide a aspectelor-cheie ale procesului de achiziții publice (planificare, licitație, evaluare, implementare și monitorizare). Informațiile de interes public privind procesul unei achiziții și datele necesare potențialilor ofertanți pentru a-și pregăti ofertele sunt publicate pentru toate părțile interesate pe platforma electronică națională de achiziții publice. Întregul „dosar de achiziție”, incluzând toate

¹⁹³ Rezultatul unei cercetări efectuate de Agenția Națională de Integritate în parteneriat cu Transparency International România (nepublicată până la elaborarea prezentului raport).

¹⁹⁴ Rapoartele de monitorizare a implementării Strategiei Naționale Anticorupție 2016-2020, publicate de Ministerul Justiției la: <http://sna.just.ro/Rapoarte+de+monitorizare>.

documentele privind achizițiile publice, poate fi solicitat în baza Legii nr. 544/2001 privind liberul acces la informațiile de interes public, documentele fiind publice doar după atribuirea contractului. Pe de altă parte, deși accesul la date deschise progresează în România, nu există dispoziții legale privind disponibilitatea informațiilor privind achizițiile în formate deschise.

Proceduri care limitează domeniul de decizie discreționar în achizițiile publice

În România se folosește o platformă electronică pentru achiziții publice, concepută pentru a asigura publicarea transparentă a ofertelor, numele câștigătorilor și a prețurilor de atribuire, precum și pentru a găzdui toate comunicările legate de procedurile în derulare, într-un mod care poate fi monitorizat și controlat.¹⁹⁵ Mai mult, la sfârșitul anului 2016 a fost instituit un nou sistem numit *PREVENT*, care permite impunerea de controale ex-ante asupra proceselor de achiziții publice.¹⁹⁶

Procedurile administrative descrise de legea privind achizițiile publice și, de asemenea, de legea privind contractele de achiziții și concesi sectoriale, sunt eficiente în limitarea sferei de luare a deciziilor discreționare. Procedurile și etapele detaliate sunt descrise în legislația în domeniu.¹⁹⁷

Așa cum s-a prezentat mai sus în acest raport, Codul penal prevede o infracțiune legată de trucarea ofertelor în achizițiile publice, incluzând și înțelegerile neconcurențiale. Este o infracțiune „eliminarea, prin constrângere sau corupție, a unui participant dintr-o licitație publică”. Înțelegerea făcută de participanții la o achiziție cu scopul de a denatura prețul de atribuire este de asemenea infracțiune.¹⁹⁸

Clauze sau programe anticorupție

Chiar dacă Agenția Națională pentru Achiziții Publice a propus un model tip de contract care să includă elemente de integritate și anticorupție, nu există nicio cerință legală explicită prin care părțile să fie obligate să se conformeze unor politici anti-corupție stricte.

Competitivitatea în achizițiile publice

În conformitate cu directivele UE în domeniul achizițiilor publice din 2016, contractele publice care depășesc un anumit prag fac obiectul ofertelor competitive. Mai mult decât atât, și contractele a căror valoare este sub pragul prevăzut de Directiva UE 24/2014 privind achizițiile publice trebuie să aplice o procedură de oferte competitive dacă valoarea contractelor este de aproximativ 30.000 de euro pentru livrări și servicii, respectiv de aproximativ 100.000 de euro pentru lucrări. Pentru achiziții directe încadrate sub acest al doilea prag, nu este necesară licitarea competitivă, dar autoritățile contractante trebuie să compare ofertele primite.

Pactele de Integritate

În ceea ce privește Pactele de Integritate, acestea nu sunt cerute de lege, dar sunt prevăzute în Strategia Națională Anticorupție 2016-2020,¹⁹⁹ iar proiectele pilot care testează pactele de integritate sunt în curs de implementare până în

¹⁹⁵ <https://sicap-prod.e-licitatie.ro/pub>

¹⁹⁶ Legea nr. 184/2016, privind instituirea unui mecanism de prevenire a conflictului de interese în procedura de atribuire a contractelor de achiziție publică.

¹⁹⁷ Hotărârea Guvernului nr. 395/2016, cu modificările și completările ulterioare.

¹⁹⁸ Codul penal, art. 246.

¹⁹⁹ Strategia Națională Anticorupție 2016-2020, Obiectiv specific 3.6 - Creșterea integrității, reducerea vulnerabilităților și a riscurilor de corupție în domeniul achizițiilor publice.

2021.²⁰⁰ Cu toate acestea, există câteva limite pentru Pactele de Integritate pilotate în România: nu sunt obligatorii pentru ofertanți și nu acoperă subcontractanți. Accesul monitorului independent, parte a Pactului de Integritate, la faza de evaluare a ofertelor este de asemenea limitat, fiind permis numai după atribuirea contractului. Monitorul independent are acces direct la achiziții, pregătirea ofertelor și execuția contractului, dar poate evalua doar ex-post procesul propriu-zis de evaluare a ofertelor.²⁰¹

Integritatea autorităților contractante

Integritatea autorităților contractante poate fi evaluată la 50 din 100 de puncte, având în vedere că:

- autoritățile contractante și personalul din cadrul acestora se angajează să respecte politici anticorupție stricte, ca parte a codului de conduită, reglementat prin Codul administrativ; unele instituții au coduri de conduită proprii și declarații explicite prin care aderă la principiile enunțate în Strategia Națională Anticorupție.
- autoritățile contractante și angajații acestora beneficiază de instruire cu privire la politicile anticorupție, dar această practică nu este reglementată, în prezent fiind condiționată de fondurile europene disponibile în acest scop;
- organismele de control intern și de audit funcționează independent la nivelul autorităților contractante;
- declararea averilor și a intereselor, ca și controlul conflictelor de interese sunt prevăzute de lege și sunt create mecanisme speciale pentru implementarea acestora; cu toate acestea, nu sunt eficiente în prevenirea tuturor conflictelor de interese;
- protecția avertizorilor din sectorul public este prevăzută de lege, dar sunt rare mecanismele sigure, care să accepte inclusiv sesizările anonime;
- există sancțiuni disuasive și proporționale pentru autoritățile contractante și angajații acestora, după constatarea faptei de corupție;
- nu există dispoziții specifice cu privire la remunerarea personalului care se ocupă de achiziții și, în practică, aceasta este foarte eterogenă.

Politicile anticorupție și codurile de conduită

Conform legislației românești în domeniul administrației publice, autoritățile contractante și personalul din cadrul acestora își iau angajamentul să respecte o politică anticorupție strictă, ca parte a codului de conduită inclus în Codul administrativ.²⁰² În plus, unele dintre autoritățile contractante și-au dezvoltat propriul cod de conduită, și-au luat angajamentul să respecte o politică anticorupție strictă, prin semnarea unei declarații privind aderarea și susținerea principiilor enunțate în Strategia Națională Anticorupție 2016-2020.

Training-uri pe teme de integritate

Pregătirea periodică a personalului din sectorul public este reglementată, însă, în practică, nu este asigurată în toate instituțiile. Cu toate acestea, rezultate bune în asigurarea pregătirii pe teme de anticorupție și integritatea, pregătire necesară în rândul personalului din cadrul autorităților contractante, sunt generate de proiecte finanțate prin fonduri europene, în cadrul Programului Operațional Capacitate Administrativă, care a alocat fonduri pentru implementarea Strategiei Naționale

²⁰⁰ Pentru mai multe informații referitoare la acțiunea de implementare a pactelor de integritate în România între 2016 și 2020, accesați:

<https://www.pactedeintegritate.ro/> și <https://www.romaniacurata.ro/contracte-curate/>

²⁰¹ Ibid.

²⁰² Începând cu anul 2019, Codul administrativ include și Codul de conduită a funcționarilor publici din România (care era anterior prevăzut în Legea nr. 7/2004).

Anticorupție 2016-2020 la nivel local și central. În total, 42 de instituții sunt beneficiare de finanțare în acest scop, proiecte care includ deseori pregătire profesională, dar și alte intervenții, precum dezvoltarea de proceduri anticorupție specifice.

Organele de control intern și de audit

Conform cadrului legal de finanțare publică,²⁰³ instituțiile publice trebuie să stabilească structuri și funcții de control intern și de audit, care sunt responsabile de verificarea tuturor contractelor și cheltuielilor, inclusiv a achizițiilor publice. Aceste structuri și funcții sunt reglementate ca autonome la nivelul instituțiilor publice / autorităților contractante. Cu toate acestea, așa cum este cazul întregii administrații publice românești, acestea sunt supuse riscului unei influențe politice nejustificate.²⁰⁴

Declararea averilor și a intereselor. Controlul conflictelor de interese

Toți oficialii publici, funcționarii publici și angajații contractuali din cadrul autorităților contractante trebuie să semneze o declarație de imparțialitate. Mai mult decât atât, toți funcționarii publici și oficialii publici sunt obligați să depună declarații de avere și de interese, măsură luată în încercarea de a se asigura transparența intereselor. În plus, pentru controlul conflictelor de interese, o lege dedicată a instituit un proces de verificare pentru toate procedurile de achiziții. Toate procedurile sunt verificate în funcție de datele de la Agenția Națională de Integritate, Registrul Comerțului și registrele de identitate ale persoanelor, pentru a se asigura că nu există relații familiale strânse între reprezentanții autorității contractante și persoanele implicate în evaluarea ofertelor, pe de o parte, respectiv reprezentanții ofertanților, de cealaltă parte.²⁰⁵ Cu toate acestea, definiția conflictelor de interese acoperă doar relații de familie foarte strânse, multe alte conflicte de interese reale, între prieteni sau membrii familiei mai îndepărtate au rămas nereglementate.

Sistemul de achiziții publice din România este perceput ca fiind vulnerabil la nereguli: companiile percep mita și plățile ilicite ca fiind utilizate pe scară largă în schimbul obținerii de contracte publice (peste jumătate dintre firme raportează că au întâlnit criterii de evaluare neclare și conflicte de interese în achizițiile publice). Prin urmare, există o puternică percepție publică cu privire la faptul că autoritățile care derulează achiziții și licitații dau dovadă de favoritism în acordarea contractelor publice, după cum reiese din Raportul Anti-corupție al Uniunii Europene.²⁰⁶

Sanțiuni

În cazul în care integritatea achizițiilor este încălcată, autoritățile contractante pot fi amendate de Curtea de Conturi și, în plus, autoritatea poate sancționa funcționarul public vinovat atât administrativ (sanțiuni disciplinare care pot merge până la concedierea acestuia) cât și civil (solicitând despăgubiri).²⁰⁷ În cazuri foarte grave care pot fi dovedite drept infracțiuni, sancțiunile penale pentru trucarea achizițiilor sunt prevăzute în Codul penal și constau în pedeapsa cu închisoare de la 1 la 5 ani.

Protecția avertizorilor de integritate

Nu în ultimul rând, așa cum este prezentat în detaliu în aria tematică dedicată avertizării de integritate, există puține mecanisme sigure puse la dispoziția potențialilor avertizori de integritate de către autoritățile contractante.

²⁰³ Legea nr. 672/2002 privind auditul public intern, cu modificările și completările ulterioare; Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, cu modificările și completările ulterioare.

²⁰⁴ Comisia Europeană, 2018, Performanța și caracteristicile administrației publice în EU28: România, disponibil la: <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/90311e18-95fe-11e8-8bc1-01aa75ed71a1>

²⁰⁵ Legea nr. 184/2016 privind instituirea unui mecanism de prevenire a conflictului de interese în procedura de atribuire a contractelor de achiziție publică.

²⁰⁶ Raportul Anticorupție al Uniunii Europene, 2014, citat de: <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/romania/>

²⁰⁷ Codul administrativ (OUG 53/2019), Partea VI, Titlul II, Capitolul VIII, art. 492-497 și Partea VII, privind răspunderea administrativă, Titlul II, art. 568-571.

Remunerarea personalului responsabil cu achizițiile publice

Nu există dispoziții speciale cu privire la remunerarea adecvată a personalului responsabil cu achizițiile publice. În practică, remunerarea personalului responsabil cu achizițiile publice este foarte eterogenă de la o autoritate publică la alta, în ciuda faptului că există legislație privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice.²⁰⁸

Pârghii de control extern

Pârghiile de control extern aplicabile în România referitor la integritatea în achizițiile publice pot fi evaluate la 50 din 100 de puncte, având în vedere că:

- corpul de control extern și de audit - Curtea de Conturi a României - funcționează independent, iar rapoartele instituționale sunt disponibile publicului larg;
- există proceduri robuste, independente și eficiente de apel pentru ofertanții nedreptățiți;
- există mecanisme pentru raportarea acuzațiilor de corupție, dar nu sunt specifice achizițiilor publice;
- este prevăzut un program de avertizare de integritate care permite companiilor să raporteze fapte de corupție în schimbul atenuării sancțiunilor ce în mod normal le-ar fi aplicate, dar acest lucru este limitat și se aplică numai situațiilor de luare de mită;
- participarea organizațiilor societății civile în calitate de monitori independenți este încercată în perioada 2016-2021, dar în prezent monitorii independenți nu au voie să participe în niciun fel în etapa de evaluare a ofertelor.

Supravegherea externă

Conform legii, consilierii de conturi din cadrul Curții de Conturi a României sunt numiți de Parlament. Astfel, există riscuri mari de politizare a managementului și activităților Curții. Rapoartele Curții sunt dezbătute de Parlament cu mari întârzieri. În cazul în care există informații confidențiale care au fost auditate și la care se referă rapoartele, aceste documente nu sunt făcute publice. Deoarece rapoartele sunt publice doar în varianta finală, aprobată, iar o anchetă a Curții de Conturi a României poate dura ani de zile până la finalizare, uneori informațiile nu sunt făcute publice în timp util. În schimb, cadrul legislativ pentru asigurarea responsabilității și a integrității Curții de Conturi asigură un cod special de conduită pentru auditorii externi care formează personalul din cadrul Curții de Conturi. Acesta este un element pozitiv pentru a asigura integritatea în practică.²⁰⁹

În ceea ce privește eficiența Curții de Conturi în îndeplinirea rolului său, nu există date privind punerea în aplicare a recomandărilor Curții. Neaplicarea recomandărilor de către funcționarul public este infracțiune.²¹⁰

Controlul poate fi de asemenea exercitat și de Corpurile de control de la nivel ministerial și de către Corpul de control al primului ministru, dar funcționarea acestora este mai puțin independentă, deoarece depind, într-o măsură mai mare sau mai mică, de miniștri și de prim-ministru. Mai mult, rapoartele lor nu sunt publice, iar controalele efectuate de acestea nu generează efecte juridice directe, fiind folosite mai degrabă pentru a sesiza nereguli către alte autorități, inclusiv către Curtea de Conturi și Parchetul General.

²⁰⁸ Legea nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice permite instituțiilor locale din administrația publică, inclusiv autorităților contractante locale, să stabilească singure salariile angajaților, în baza principiului autonomiei locale (cu o marjă foarte mare între cel mai mic și cel mai mare salariu posibil).

²⁰⁹ Dispoziții speciale aplicabile personalului din cadrul Curții de Conturi, disponibile la: <http://www.curteadeconturi.ro/Regulamente.aspx>

²¹⁰ Legea nr. 94/1992 privind Curtea de Conturi, cu modificările și completările ulterioare, art. 64.

Recursul - căile de atac

În ceea ce privește procedurile de contestație în achiziții publice, Legea nr. 101/2016 cu modificările ulterioare oferă o procedură de apel simplă și rapidă.²¹¹ Acest mecanism este completat de posibilitatea de a apela la instanțe. Cu toate acestea, din 2018, accesul la Consiliul național de Soluționare a Contestațiilor²¹² a fost limitat, deoarece este necesară o garanție financiară pentru a depune o contestație.

Mecanisme și programe de avertizare de integritate

Mecanismele pentru raportarea acuzațiilor de corupție nu sunt specifice proceselor de achiziții publice și se bazează pe plângeri penale către procuror sau poliție. Singurul stimulent disponibil pentru încurajarea companiilor de a raporta corupția este cel prezentat în Aria tematică 1, privind raportarea dării de mită. Dacă este șantajată să plătească mită, o persoană nu este considerată făptuitor al infracțiunii; denunțarea faptelor de dare/luare de mită este încurajată prin faptul că persoana care oferă mita nu este pedepsită, dacă și numai dacă, anunță autoritățile despre fapta respectivă înainte ca acestea să afle singure. Această prevedere din art. 290 din Codul penal este menită să motiveze denunțarea oficialilor publici corupți. Cu toate acestea, percepția reprezentanților din societatea civilă și mediul de afaceri intervievați este aceea că prevederea respectivă poate avea efectul opus celui estimat – de asigurare a impunității făptașilor, deoarece, imediat ce simt sau știu că sunt în pericol să fie prinse, persoanele care au dat mită raportează fapta, scapă nevinovați și după aceea pot continua să aibă același comportament. Nu sunt prevăzute programe speciale de avertizare care să permită companiilor să raporteze fapte de corupție în schimbul atenuării sancțiunilor.

Monitorizarea independentă

Așa cum s-a prezentat mai sus, participarea organizațiilor societății civile ca monitori independenți în toate etapele procesului de achiziții publice este testată în prezent, folosind metodologia și instrumentele Pactelor de Integritate. Anumite limite legale au fost deja atinse, deoarece monitorii independenți nu au voie să participe în niciun fel la etapa de evaluare a ofertelor, implicarea acestora fiind limitată la monitorizarea etapelor de pregătire și implementare a ofertelor.

²¹¹ Procedura de soluționare este realizată de Consiliul Național de Soluționare a Contestațiilor, care are atribuții în domeniul achizițiilor publice.

²¹² Consiliul Național de Soluționare a Contestațiilor se ocupă strict de litigii legate de achiziții.

Reglementări pentru sectorul privat

Reglementările pentru sectorul privat / operatorii economici în contextul procedurilor de achiziții publice poate fi evaluat la 75 de puncte din 100, având în vedere că:

- companiile au voie să liciteze fără să prezinte în mod transparent structura conducerii și nu este necesar să aibă un cod de conduită. Cu toate acestea, dacă au condamnări relevante anterioare, ofertanții respectivi sunt neeligibili pentru contractele de achiziții. Dacă este condamnat, un ofertant își poate dovedi integritatea dezvoltând și aplicând un cod de conduită și un program anticorupție;
- sancțiunile împotriva companiilor și a reprezentanților acestora sunt eficiente, proporționale și descurajante, și includ atât sancțiuni monetare, cât și nemonetare (de ex: excluderea);
- sunt disponibile mecanisme și proceduri de decontare;
- nu sunt oferite stimulente/avantaje pentru companiile cu programe eficiente de combatere a corupției.

Acces limitat la achiziții publice pentru ofertanți

Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice oferă motive pentru excluderea candidatului / ofertantului dintr-o procedură de achiziții publice. Astfel, conform art. 164, autoritatea contractantă exclude din procedura de atribuire orice operator economic care a fost condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă pentru una dintre următoarele infracțiuni: înființarea unui grup infracțional organizat, corupție, infracțiuni împotriva intereselor financiare ale UE, terorism, spălare de bani, trafic de persoane sau fraudă.²¹³ Autoritatea contractantă va stabili motivul excluderii pe baza informațiilor și documentelor transmise de ofertant sau dacă autoritatea contractantă „cunoaște altfel” cu privire la acest motiv. În conformitate cu Directiva 2014/24, autoritatea contractantă poate exclude un operator economic dacă „persoana condamnată prin hotărâre definitivă este membru al organismului administrativ, de conducere sau de supraveghere al acelui operator economic sau are competențe de reprezentare, decizie sau control acolo”.

Articolul 165 din Legea nr. 98/2016²¹⁴ prevede că autoritatea contractantă exclude de la procedura de atribuire orice operator economic care și-a încălcat obligațiile cu privire la plata impozitelor, datoriilor sau contribuțiilor la bugetul general consolidat. Criteriile de excludere funcționează în două situații: când există o decizie judiciară sau administrativă care a stabilit încălcarea obligațiilor sau când autoritatea contractantă poate dovedi încălcarea obligațiilor, prin orice mijloace adecvate.²¹⁵ Autoritatea contractantă poate face excepții de la aceste criterii de excludere pe motive de interes național, sănătate publică sau protecție a mediului. Tot la excepții intră situațiile în datoriile la bugetul general consolidat sunt sub 4.000 de lei (aproximativ 870 de euro) și sub 5% din totalul impozitelor și contribuțiilor datorate de operatorul economic.

În baza Directivei 2014/24, articolul 167 din Legea nr. 98/2016²¹⁶ prevede că autoritatea contractantă exclude orice operator economic care:

²¹³ A se vedea, de asemenea, și articolul 177 din Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale, precum și articolul 79 din Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii.

²¹⁴ A se vedea, de asemenea, și articolul 178 din Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale, precum și articolul 80 din Legea nr. 100/2016, privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii.

²¹⁵ Cu toate acestea, potrivit art. 167 din Legea nr. 98/2016, operatorul economic nu este exclus dacă plătește impozitele, datoriile sau contribuțiile (sau astfel de datorii sunt stinse în orice alt mod legal, de exemplu, prin compensarea cu alte plăți la bugetul de stat). La nivel administrativ, autoritatea contractantă poate face excepție de la excluderea în cazul datoriilor către bugetul public, din motive de interes național, sănătate publică sau protecție a mediului; de asemenea tot la excepții intră situațiile în care datoriile la bugetul general consolidat sunt sub 4.000 de lei (aproximativ 870 de euro) și sub 5% din totalul impozitelor și contribuțiilor datorate de operatorul economic.

²¹⁶ A se vedea, de asemenea, și articolul 180 din Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale, precum și articolul 81 din Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii.

- a) a încălcat obligația de a indica în ofertă că a luat în considerare obligațiile relevante în domeniul protecției mediului, domeniul muncii și protecției sociale iar autoritatea contractantă poate demonstra acest lucru prin orice mijloc de probă adecvat, cum ar fi decizii ale autorităților competente prin care se constată încălcarea acestor obligații;
- b) se află în procedura insolvenței sau în lichidare, în supraveghere judiciară sau în încetarea activității;
- c) a comis o abatere profesională gravă care îi pune în discuție integritatea, iar autoritatea contractantă poate demonstra acest lucru prin orice mijloc de probă adecvat, cum ar fi o decizie a unei instanțe judecătorești sau a unei autorități administrative;
- d) a încheiat cu alți operatori economici acorduri care vizează denaturarea concurenței în cadrul sau în legătură cu procedura în cauză, iar autoritatea contractantă are suficiente indicii rezonabile/ informații concrete în acest sens;
- e) se află într-o situație de conflict de interese în cadrul sau în legătură cu procedura în cauză, iar această situație nu poate fi remediată în mod eficient prin alte măsuri mai puțin severe;
- f) a participat anterior la pregătirea procedurii de atribuire, ceea ce a condus la o distorsionare a concurenței, iar această situație nu poate fi remediată prin alte măsuri mai puțin severe;
- g) și-a încălcat în mod grav sau repetat obligațiile principale ce-i reveneau în cadrul unui contract de achiziții publice, al unui contract de achiziții sectoriale sau al unui contract de concesiune încheiate anterior, iar aceste încălcări au dus la încetarea anticipată a respectivului contract, plata de daune-interese sau alte sancțiuni comparabile;
- h) s-a făcut vinovat de declarații false în conținutul informațiilor transmise la solicitarea autorității contractante în scopul verificării absenței motivelor de excludere sau al îndeplinirii criteriilor de calificare și selecție, nu a prezentat aceste informații sau nu este în măsură să prezinte documentele justificative solicitate;
- i) a încercat să influențeze în mod nelegal procesul decizional al autorității contractante, să obțină informații confidențiale care i-ar putea conferi avantaje nejustificate în cadrul procedurii de atribuire sau a furnizat din neglijență informații eronate care pot avea o influență semnificativă asupra deciziilor autorității contractante privind excluderea din procedura de atribuire a respectivului operator economic, selectarea acestuia sau atribuirea contractului de achiziție publică/acordului-cadru către respectivul operator economic.

Sanțiuni pentru ofertanți

Conform articolului 169 din Legea nr. 98/2016,²¹⁷ un operator economic poate fi exclus în orice moment din procedura de atribuire, pentru acțiuni sau inacțiuni comise înainte sau în timpul procedurii de atribuire, dacă acestea intră în categoria motivelor de excludere enumerate mai sus. Prin urmare, contractele existente (deja adjudecate) pot fi reziliate chiar dacă fapta de corupție iese la iveală după semnarea contractului.

Articolul 171 din Legea nr. 98/2016²¹⁸ prevede că operatorul economic poate oferi dovezi că a luat măsuri suficiente pentru a-și demonstra credibilitatea. Prin urmare, operatorul economic nu poate fi exclus dacă autoritatea contractantă consideră că probele depuse de acesta sunt suficiente și relevante. Conform articolului 168 din Legea nr. 98/2016 (art.181 din Legea nr. 99/2016 / art.82 din Legea nr. 100/2016), autoritatea contractantă trebuie să facă acest lucru, dacă sunt furnizate dovezi, precum certificate, caziere penale sau alte documente echivalente emise de autoritățile competente.

²¹⁷ A se vedea, de asemenea, și articolul 182 din Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale, precum și articolul 83 din Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii.

²¹⁸ A se vedea, de asemenea, și articolul 184 din Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale, precum și articolul 84 din Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de lucrări și concesiunile de servicii.

Sanctiunea excluderii din procedurile de achiziții publice pentru o perioadă de la 1 la 3 ani prevăzută de Codurile penale se aplică persoanelor juridice pentru orice participare la procedurile de achiziții publice. În schimb, motivele de excludere prevăzute de Legea nr. 98/2016 se aplică pentru fiecare procedură în parte, dar depind de temeinicia cu care autoritatea contractantă verifică toate motivele de excludere, pentru fiecare dintre ofertanți.

Structura opacă a conducerii și lipsa unui program de integritate nu sunt motive pentru excluderea ofertanților, deoarece nu fac parte din cauzele limitate de excludere prevăzute în Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice.

Răspunderea penală a corporațiilor este un concept relativ nou în dreptul penal din România. Abia în anul 2006 (prin Legea nr. 278 din 4 iulie 2006) a fost modificat Codul penal în vigoare din 1968 („Codul penal din 1968”), pentru a include dispoziții în acest sens. Legiuitorul a adoptat un nou cod penal în 2019 („Codul penal”) pentru a-l înlocui pe cel existent din 1968, păstrând noțiunea și principalele caracteristici ale răspunderii penale a persoanelor juridice din regulamentul din 2006. Potrivit Codului penal, răspunderea penală a persoanelor juridice se aplică tuturor persoanelor juridice, cu excepția autorităților și instituțiilor publice. În general, entitățile corporative pot răspunde penal pentru infracțiuni comise în legătură cu domeniul lor legal de activitate, în interesul lor sau în numele lor. În prezent nu sunt clar reglementate regulile prin care să se facă distincția între aplicarea răspunderii doar pentru directorii entităților corporative sau pentru directori și corporații în solidar. Cu toate acestea, o corporație poate fi considerată răspunzătoare penal dacă, prin intermediul organismului său de conducere individuală sau colectivă, a fost conștientă, a încurajat sau a consimțit săvârșirea unei infracțiuni de către o persoană fizică în domeniul legal de activitate al corporației. Dacă abaterea constatată este una de neglijență, entitatea corporativă este răspunzătoare numai dacă abaterea respectivă a fost cauzată de lipsa de supraveghere sau control. Răspunderea penală a unei entități corporative nu exclude răspunderea civilă sau administrativă a acesteia. Pe lângă amendă, instanțele pot aplica una sau mai multe pedepse auxiliare; aplicarea acestora este obligatorie dacă așa prevede legea pentru infracțiuni specifice. Sanctiunile auxiliare includ dizolvarea entității corporative, suspendarea tuturor activităților entității respective (sau a uneia dintre activitățile acesteia) pentru o perioadă cuprinsă între 3 luni și 3 ani, **închiderea unora dintre unitățile de lucru ale entității corporative pentru o perioadă de la 3 luni la 3 ani, interzicerea de a participa la proceduri de achiziții publice pentru o perioadă cuprinsă între 3 luni și 3 ani și / sau obligația de a publica informații despre condamnare.**

În anul 2016 România a transpus Directiva UE 2014/24, ceea ce face ca toate motivele de excludere prevăzute la articolul 57²¹⁹ să fie obligatorii pentru autoritățile contractante, impunând astfel un regim mult mai restrictiv de excludere din achizițiile publice decât majoritatea celorlalte state membre ale UE.

²¹⁹ Directiva UE 24/2014 privind achizițiile publice, articolul 57, referitor la motivele de excludere, paragraful 1: "Autoritățile contractante exclud un operator economic de la participarea la o procedură de achiziții publice în cazul în care au stabilit, prin verificare în conformitate cu articolele 59, 60 și 61, sau au cunoștință în alt mod că operatorul economic respectiv a făcut obiectul unei condamnări pronunțate printr-o hotărâre definitivă, pentru unul dintre următoarele motive:

- (a) participarea la o organizație criminală, în sensul articolului 2 din Decizia-cadru 2008/841/JAI a Consiliului;
- (b) corupție, așa cum este definită la articolul 3 din Convenția privind lupta împotriva corupției care implică funcționari ai Comunităților Europene sau funcționari ai statelor membre ale Uniunii Europene și la articolul 2 alineatul (1) din Decizia-cadru 2003/568/JAI a Consiliului, sau așa cum este definită în legislația internă a autorității contractante sau a operatorului economic;
- (c) fraudă, în sensul articolului 1 din Convenția privind protejarea intereselor financiare ale Comunităților Europene;
- (d) infracțiuni teroriste sau infracțiuni legate de activitățile teroriste, așa cum sunt definite la articolul 1, respectiv la articolul 3 din Decizia-cadru 2002/475/JAI a Consiliului, sau instigare, complicitate sau tentativă de a săvârși o infracțiune, în sensul articolului 4 din respectiva decizie-cadru;
- (e) spălare de bani sau finanțarea terorismului, așa cum sunt definite la articolul 1 din Directiva 2005/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului;
- (f) exploatarea prin muncă a copiilor și alte forme de trafic de persoane, astfel cum sunt definite la articolul 2 din Directiva 2011/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului.

Mecanisme de decontare

Art. 171 din Legea nr. 98/2016 prevede că orice operator economic care se poate găsi în oricare dintre situațiile de excludere prezentate mai sus²²⁰ poate furniza dovezi care să demonstreze că a luat suficiente măsuri pentru a-și demonstra credibilitatea. Măsurile luate includ plata tuturor daunelor, cooperarea activă cu instituțiile de urmărire și investigare, reorganizarea sau orice altă decizie internă / de management care ar putea elimina riscurile pentru perpetuarea infracțiunilor sau a abaterilor profesionale, inclusiv concedierea persoanelor vinovate.

Stimulente anticorupție

După cum confirmă atât analiza de birou cu privire la legislația în vigoare, cât și interviurile derulate în contextul elaborării prezentului raport de cercetare, nu există prevederi legale pentru acordarea de stimulente/avantaje operatorilor economici care au programe eficiente anticorupție (de exemplu, ca criteriu de eligibilitate inclus între condițiile solicitate pentru participarea la achiziții).

Aria tematică 9: Fiscalitate și vamă

Proceduri generale privind fiscalitatea și vama

Procedurile generale din România privind fiscalitatea și vama pot fi evaluate la 50 de puncte din 100, ținând cont de faptul că:

- procedurile de calcul, plată și încasare sunt prevăzute de lege și, prin urmare, sunt standardizate; cu toate acestea, nu sunt unele simple și transparente, din cauza complexității și lipsei de claritate a dispozițiilor legale privind fiscalitatea și vama;
- tehnologia este utilizată în administrarea impozitelor și a taxelor vamale cu scopul de a limita puterile discreționare ale funcționarilor, respectiv de a limita interacțiunea plătitorilor de taxe cu funcționarii fiscali și vamali. Cu toate acestea, interacțiunile directe față-în-față sunt încă foarte des practicate în cazul inspecțiilor vamale și fiscale, iar riscul de corupție rămâne ridicat în aceste cazuri;
- informațiile privind impozitele și taxele vamale colectate și sursele acestora, precum și detalii despre oferte/afaceri fiscale, sunt publice. Cu toate acestea, nu este ușor de accesat aceste informații.

Procesul de taxare și utilizarea tehnologiei

Prevederile legale fiscale și vamale din Codul fiscal, Codul vamal și Codul de procedură fiscală includ: dispoziții privind procesele de stabilire, plată și colectare a impozitelor; dispoziții privind numărul de taxe fiscale sau vamale; reglementarea impozitelor între autoritățile centrale și cele locale; nivelul cotelor de impozitare și al taxelor vamale; numărul și criteriile privind scutirile de taxe aplicabile. Mai mult, interacțiunile dintre contribuabili și funcționarii fiscali și vamali sunt din ce în ce mai limitate, datorită posibilității de înregistrare și plată electronice, folosite aproape exclusiv

Obligația de a exclude un operator economic se aplică și în cazul în care persoana condamnată printr-o hotărâre definitivă este membru al organismului de administrare, de conducere sau de control al respectivului operator economic sau are putere de reprezentare, de decizie sau de control în cadrul acestuia.”

²²⁰ Articolul 164 (referitor la condamnări penale anterioare ca motiv al excluderii unui ofertant dintr-o procedură de achiziție publică) și articolul 167 (sanțiuni penale sau administrative ce pot sta la baza excluderii unui ofertant dintr-o procedură de achiziție publică) – Legea nr. 98/2016, privind achizițiile publice, cu modificările și completările ulterioare.

pentru persoanele juridice în 2019.²²¹ Pentru a limita evaziunea fiscală, Ministerul Finanțelor Publice a pus în practică, începând cu anul 2020, o serie de măsuri așteptate de multă vreme, prin conectarea digitală a casele de marcat la baza de date a Agenției Naționale a Administrației Fiscale.

Drept urmare, puterile discreționare ale funcționarilor fiscali sunt limitate. S-au obținut progrese mai mici în limitarea interacțiunilor dintre plătitori și funcționarii vamali, iar limitarea puterilor discreționare ale acestor funcționari este o provocare din cauza inspecției directe a mărfurilor. Mai mult decât atât, interacțiunile dintre firme și funcționarii fiscali sunt încă foarte frecvente, deoarece funcționarii fiscali efectuează inspecții la fața locului în cazul firmelor. Prin urmare, în practică, competențele discreționare ale funcționarilor sunt foarte ridicate din cauza lipsei unor dispoziții concrete care să le limiteze.²²²

Una dintre principalele vulnerabilități la corupție în ceea ce privește taxele fiscale și vamale este legislația fiscală instabilă, greoaie și uneori inconsecventă (inclusiv dispoziții neclare sau aparent contradictorii). Această vulnerabilitate a fost identificată atât în sondaje, cât și în interviuri, de către toate grupurile țintă consultate în 2016 pentru evaluarea riscurilor de corupție de către Agenția Națională de Administrare Fiscală. Grupurile țintă consultate au inclus cetățeni, întreprinderi, funcționari fiscali și vamali. De asemenea, analiza legislației a confirmat această percepție.²²³

Deși legislația națională este armonizată cu legislația europeană, există ambiguități în legislația vamală care nu sunt observate numai de contribuabili, ci și de funcționarii vamali. De exemplu, nu este clar ce tipuri de bunuri provenite din alte țări pot fi considerate ajutor umanitar.²²⁴

Unele dintre persoanele intervievate au subliniat că recuperarea TVA și operațiunile vamale sunt printre cele mai vulnerabile la corupție. Vulnerabilitatea cauzată de modificările frecvente aduse legislației fiscale, complexitatea și lipsa de claritate a acesteia poate genera corupție atunci când contribuabilii încearcă să evite o amendă pentru erorile pe care le-au comis fără intenție, din cauza unei interpretări greșite sau a unei insuficiente cunoașteri a legii, plătind mită („o mică atenție”).²²⁵

Aceeași evaluare arată că funcționarii fiscali și vamali preferă să interacționeze cu contribuabilii la ghișeu și consideră că este una dintre cele mai eficiente forme de informare și comunicare. Cu toate acestea, se poate observa că există o vulnerabilitate crescută la corupția mică în interacțiunea directă cu contribuabilii, la ghișeu, deoarece această formă de comunicare nu permite o monitorizare continuă și sistematică. De asemenea, atât contribuabilii cât și cercetătorii care au analizat situația au semnalat două aspecte: lipsa de organizare în ceea ce privește acest tip de interacțiune la ghișeu, (necesitatea deplasării la mai multe ghișee sau birouri) și atitudinea nepoliticoasă pe care angajații din birourile fiscale teritoriale o au față de contribuabili.²²⁶

Accesul la informații cu privire la colectarea impozitelor și taxelor vamale

Agenția Națională de Administrare Fiscală (ANAF) publică în rapoartele sale informații privind impozitele și taxele vamale colectate și sursele acestora,²²⁷ dar informațiile nu sunt ușor accesibile și clare pentru cetățenii și oamenii de afaceri care nu cunosc în detaliu activitatea și jurisprudența ANAF. Acordurile fiscale încheiate cu companii naționale și

²²¹ A se vedea prevederile Codului fiscal, ale Codului Vamal și cele ale Codului de procedură fiscală, precum și prezentarea proiectelor pentru digitalizare: https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/Relatii_R/Prezentare_RAMP_ianuarie2016.pdf

²²² ANAF, Studiu de evaluare în cadrul proiectului „Creșterea integrității în Agenția Națională de Administrare Fiscală prin cooperare instituțională și consolidarea capacității”, finanțat prin Granturi Norvegiene, https://static.anaf.ro/static/10/Granturi_Norvegiene/Studiu_ANAF_RO.pdf

²²³ Ibid.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Rapoartele ANAF sunt publicate online la: https://www.anaf.ro/anaf/internet/ANAF/despre_anaf/Strategii_ANAF/Rapoarte_studii/

multinaționale, inclusiv hotărârile fiscale în avans sunt strict reglementate, deoarece România este în conformitate cu principiile europene privind concurența, ajutoarele de stat și alte forme de sprijin public acordat companiilor. Cu toate acestea, tranzacțiile fiscale nu sunt publicate din oficiu. Informațiile pot fi accesate la cerere, în baza Legii nr. 544/2001 privind accesul la informații publice.

Integritatea autorităților de administrare fiscală

Integritatea autorităților de administrare fiscală din România poate fi evaluată la 50 de puncte din 100, având în vedere că:

- administrația fiscală și vamală și angajații din cadrul acesteia sunt supuși unor reglementări stricte privind corupția;
- există sancțiuni disuasive și proporționale pentru angajații din administrația fiscală și vamală, precum și pentru personalul din sectorul privat, aplicabile atunci când corupția este descoperită;
- procedurile și instruirea împotriva corupției sunt asigurate de administrația fiscală și vamală, dar impactul și calitatea acestora sunt încă sub nivelul optim;
- organele de control intern și de audit funcționează independent, efectiv și eficient în cadrul administrației fiscale și vamale, generând un nivel destul de scăzut al corupției percepute. Cu toate acestea, riscurile de corupție nu sunt pe deplin atenuate, după cum indică mai multe scandaluri de corupție care au afectat ANAF.
- în sectorul public sunt asigurate mecanisme de protecție a avertizorilor de integritate, dar acestea nu sunt pe deplin eficiente, mai degrabă din cauza limitelor culturale și de încredere, decât din cauza reglementărilor;
- remunerația pentru funcțiile oficiale fiscale și vamale este peste medie în România, dar încă nu este considerată bine adaptată competențelor și responsabilităților necesare pentru aceste funcții.

Angajamentul anticorupție

Personalul din cadrul Agenției Naționale de Administrare Fiscală (ANAF), inclusiv funcționarii fiscali și vamali, se angajează să respecte politica anticorupție, ca parte a reglementărilor generale pentru funcția publică. Instituția are două coduri de conduită: unul pentru funcționarii care lucrează în servicii de sprijin pentru contribuabili și unul pentru funcționarii care lucrează în inspecția fiscală. Numai acesta din urmă include prevederi explicite referitoare la anticorupție. Cu toate acestea, așa cum este prezentat mai sus în acest raport, România are un cadru legal destul de puternic care interzice comportamentul corupt al funcționarilor publici, chiar și în absența unor astfel de prevederi în codurile de conduită specifice.

Sancțiuni

Infracțiunile de corupție în domeniul fiscal și vamal sunt sancționate la fel ca în alte sectoare. Prin urmare, constatările subliniate în acest raport în Ariile tematice 1 și 2 sunt valabile și pentru această secțiune.

Control intern și instruire

Un departament special al ANAF este responsabil cu integritatea și sunt organizate sesiuni de pregătire internă, precum și controale și audituri interne. Cu toate acestea, evaluarea riscurilor de corupție efectuată în anul 2016 pentru ANAF arată că între jumătate și o treime din cazuri, agenții fiscali și vamali prelucrați nu au putut fi depistați prin evidențe scrise. Mai mult, interviurile cu funcționarii ANAF dezvăluie că aceștia nu găsesc în procedurile existente criteriile care stau la baza formării echipelor de lucru și alocării sarcinilor acestor echipe de lucru. De exemplu, procedurile nu conțin dispoziții prin care să se asigure că o persoană nu este supraîncărcată cu sarcini. De asemenea, dincolo de declarația agentului fiscal, în procedură nu au fost identificate prevederi prin care să asigure că unui funcționar nu i se dau atribuții de verificare a documentelor sau pentru inspecția unui contribuabil cu care ar putea fi în conflict de interese. În plus,

absența unor criterii clare în procedurile de desemnare a echipelor de inspecție poate duce la formarea de echipe de inspectori neinstruiți sau supraîncărcați de muncă.²²⁸

Sondajul realizat în 2016 a arătat că ANAF nu este percepută ca o instituție cu un nivel foarte ridicat de corupție. Majoritatea întreprinderilor chestionate, după ce au fost verificate de ANAF, 81% consideră că pe parcursul controalelor inspectorii ANAF au respectat toate reglementările în vigoare, 7% cred că sunt respectate majoritatea reglementărilor. Doar 4 din 438 de respondenți (aproximativ 1 %) au spus că a trebuit să ofere „cadouri” (bunuri, bani etc.) funcționarilor cu care au interacționat pentru a putea soluționa cererile pentru care s-au adresat ANAF. Cu toate acestea, cercetarea arată că, în rândul unora dintre contribuabili există, în continuare, percepția conform căreia controlul poate fi „îmblânzit”, un demers poate fi facilitat prin plata unei mite, iar orice control sau inspecție se va finaliza cu plata unei amenzi sau a unei mite. Acest tip de percepție încurajează corupție și pune presiune pe funcționarii fiscali și vamali.²²⁹ Mai mult decât atât, riscurile de corupție nu sunt pe deplin atenuate la nivel înalt, deoarece mai multe scandaluri de corupție la nivel înalt au afectat ANAF.²³⁰

Protecția avertizorilor de integritate

Pentru funcționarii publici din cadrul ANAF sunt prevăzute mecanisme care permit avertizorilor să depună sesizări anonime, bazate pe o procedură dezvoltată de Direcția de Integritate a Agenției. Cu toate acestea, aceste mecanisme nu sunt utilizate foarte mult, din aceleași motive pentru care canalele de avertizare nu sunt eficiente nici în alte instituții.

Resurse umane disponibile și remunerarea funcționarilor fiscali și vamali

Aceeași evaluare arată că 21% dintre persoanele fizice și 14% dintre persoanele juridice sunt nemulțumiți de timpul necesar ANAF pentru a rezolva solicitările primite de la contribuabili. Interviuurile și observațiile confirmă că există probleme în instituție în ceea ce privește oferirea de răspunsuri prompte la solicitările contribuabili, arătând că, pentru unele dintre cele mai importante sarcini, numărul personalului este insuficient în raport cu numărul de contribuabili deserviți. Mai mult, în 2016, nivelul de salarizare al funcționarilor fiscali și vamali nu a fost corelat cu abilitățile și responsabilitățile acestora, fiind considerat neatractiv și fără capacitatea de a motiva performanța și integritatea. Cu toate acestea, reglementările privind salariile din sectorul public din România s-au schimbat în 2017 și 2018, crescând nivelul remunerațiilor pentru funcționarii fiscali și vamali. Nu există o evaluare disponibilă cu privire la impactul pe care creșterea salariilor l-a avut asupra performanței, dar din interviuri reiese că este încă dificil pentru autoritățile fiscale și vamale să angajeze și să păstreze cei mai buni experți calificați. Această situație este legată, potrivit aceluiași interviu, nu numai de nivelul de salarizare, ci și de cultura organizațională și lipsa unui sistem eficient pentru evaluarea, motivarea și recompensarea performanței profesionale.²³¹

²²⁸ ANAF, Studiu de evaluare în cadrul proiectului „Creșterea integrității în Agenția Națională de Administrare Fiscală prin cooperare instituțională și consolidarea capacității”, finanțat prin Granturi Norvegiene, https://static.anaf.ro/static/10/GranturiNorvegiene/Studiu_ANAF_RO.pdf

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Mai mulți directori și foști președinți ai ANAF au fost condamnați definitiv pentru fapte de corupție (printre acestea dare și luare de mită, trafic de influență) săvârșite în timpul mandatelor lor. Ca exemplu, fostul președinte ANAF, Sorin Blejnar, a fost condamnat în luna mai 2019 pentru luare de mită și trafic de influență (<http://www.ziare.com/sorin-blejnar/dna/fostul-sef-al-anaf-sorin-blejnar-condamnat-definitiv-la-5-ani-de-inchisoare-pentru-corupție-1560594>)

²³¹ Mai multe recomandări ale Comisiei Europene și ale Consiliului European, inclusiv cele din semestrul european din perioada 2015-2019, subliniază această problemă.

Pârghii de control extern

Pârghiile de control extern existente în România cu privire la colectarea taxelor și impozitelor pot fi evaluate la 75 din 100 de puncte, ținând cont de faptul că:

- este utilizat un singur număr de identificare fiscală și vamală pentru urmărirea fiecărei companii;
- există mecanisme de reclamație, interne (pentru funcționarii publici fiscali) și externe (pentru companii) pentru raportarea acuzațiilor de corupție; acestea nu sunt pe deplin eficiente, întrucât linia directă anticorupție nu prea este promovată de administrația fiscală și vamală, și nu se oferă stimulente contribuabililor pentru raportarea corupției;
- mai multe instituții asigură control financiar, administrativ sau judiciar pentru administrația fiscală și vamală: Curtea de Conturi a României, Agenția Națională de Integritate și parchetele; acestea au garanții legale și practice de independență, așa cum se arată mai sus în acest raport.

Număr unic de identificare fiscală și vamală

În momentul înregistrării în România, fiecare persoană juridică primește un număr unic de identificare fiscală și vamală, ceea ce face simplă urmărirea istoricului fiscal și obligațiilor fiscale ale acestora.²³²

Mecanisme de sesizare

O linie anti-corupție este disponibilă pentru contribuabili pentru a raporta acuzațiile de corupție, însă acest sistem nu este prea bine promovat (de ex: nu este afișat pe pagina principală a site-ului ANAF; nu este deloc prezentat pe site-ul DG Vamă, dar este prezent pe paginile specifice ale direcțiilor regionale pentru administrația taxelor). Nu există un program de divulgare voluntară, care să permită companiilor să raporteze fapte de corupție în schimbul atenuării sancțiunilor.

Control financiar sau administrativ

Principalul organism de control și audit al administrației fiscale și vamale este Curtea de Conturi a României, care este moderat eficientă.²³³ Atât activitatea funcționarilor fiscali și vamali, cât și gestionarea ANAF fac obiectul conflictelor de interese monitorizate de Agenția Națională de Integritate. Investigațiile penale pentru corupție din cadrul ANAF sunt efectuate de Direcția Națională Anticorupție și de alte parchete. Evaluarea garanțiilor de independență juridică și practică pentru Agenția Națională de Integritate și parchetele este prezentată mai sus în acest raport.

²³² Dispozițiile fac parte atât din Codul fiscal, cât și din legislația privind crearea unei persoane juridice: firme și organizații neguvernamentale.

²³³ A se vedea mai sus: Pârghii de control extern pentru procesele de achiziții publice, unde sunt prezentate performanțele Curții de Conturi.

Raportul de cercetare privind sectorul privat

Evaluare generală

Spre deosebire de sectorul public care are un cadru legal relativ bine dezvoltat, în conformitate cu practicile internaționale, sectorul de afaceri din România nu a adoptat standarde internaționale de integritate corporativă la scară largă. Inițiativele pentru promovarea integrității sunt rare și slabe.

În general, corporațiile multinaționale preiau politicile și standardele anticorupție de la compania mamă, în timp ce companiile naționale sunt mult mai puțin interesate de aceste aspecte. Deși mulți antreprenori condamnă corupția în mod public, acest lucru nu se reflectă în strategiile lor de management.

Mediul economic românesc este dominat de lipsa de încredere în ceilalți și în statul român. Dar, din cauza percepției greșite potrivit căreia corupția ar fi necesară pentru a derula unele contracte în România - din cauza funcționarilor publici corupți - problemele de corupție nu sunt neapărat cele mai relevante pentru companii în procesele lor de *due diligence* și de monitorizare a partenerilor, fiind rareori un *deal breaker*.

Aria tematică 10: Managementul integrității

Existența politicilor de integritate

Existența politicilor de integritate în mediul de afaceri din România poate fi evaluată la 50 din 100 de puncte, având în vedere că:

- doar câteva companii au politici formale clare, publice și accesibile care interzic corupția;
- atunci când există, aceste politici abordează riscurile cele mai răspândite de corupție, cum ar fi conflictele de interese, mita, contribuții politice, contribuții caritabile și sponsorizări, plăți de facilitare, cadouri, cheltuieli de protocol, spălare de bani și coluziune;
- în majoritatea cazurilor, atunci când există, politicile sunt vizibile pentru toate părțile din cadrul companiei și din afara acesteia;
- în general, respectarea politicilor este obligatorie și se aplică la toate nivelurile, funcțiile și domeniile din cadrul companiei.

Politicile anticorupție și sfera lor de aplicare

Ministerul Justiției are o platformă dedicată de cooperare cu mediul afaceri în cadrul Strategiei Naționale Anticorupție. Platforma cuprinde 22 de membri (inclusiv 4 ambasade, 3 camere de comerț, Consiliul Investitorilor Străini, Asociația Română a Băncilor și 10 companii majore) și se întâlnește de două ori pe an, din 2012. Membrii platformei discută subiecte de interes comun, cum ar fi sistemele de conformitate, programe anti-mită în companii, utilizarea clauzelor anticorupție în relațiile cu furnizorii și distribuitorii, procedurile de achiziții publice, coduri de etică, transparența activităților de lobby și a datelor deschise. Discuțiile au determinat adoptarea de măsuri preventive, cum ar fi controlul ex-ante al conflictelor de interese în achizițiile publice și deschiderea contractelor, ca parte a angajamentelor pentru o Guvernare Deschis. Responsabilii de conformitate din marile companii românești și-au împărtășit expertiza și cele mai

bune practici cu consilierii de integritate care lucrează în instituții publice, au evaluat mecanismele anticorupție din diferite administrații centrale și locale, ministere și alte agenții publice.²³⁴

În 2013, Centrul de Resurse Juridice din România a realizat o cercetare ce viza companii private și publice, având ca teme etica și conformitatea. "Celor mai mari o mie de companii, în funcție de numărul de angajați și cifra de afaceri anuală, le-a fost solicitat să completeze sondajul online, dar numai 52 de companii au răspuns, ceea ce autorii studiului interpretează ca un semn al <interesului redus și disponibilității scăzute a companiilor din România de a participa la cercetări și consultări privind etica și conformitatea>". Dintre respondenți, 66% erau companii cu capital străin. Dintre companiile chestionate:

- 68% aveau un cod intern sau un ghid de etică în afaceri (sau au aplicat codul intern sau ghidul de etică în afaceri stabilit de grupul de companii din care făceau parte), ceea ce era distinct de politica sa de reglementare internă;
- 38% aveau un departament de etică și conformitate sau o persoană desemnată care avea calitatea de ofițer de etică și conformitate;
- 77% aveau proceduri de prevenire a mitei;
- 75% aveau proceduri pentru prevenirea conflictelor de interese;
- 36% aveau anul trecut (2012) cel puțin un training pe teme de etică pentru angajați sau management;
- 68% aveau mecanisme prin care angajații pot raporta anonim incidente de etică, fapte de corupție sau conflicte de interese.

Fiecare dintre elementele prezentate a fost considerabil mai frecvent în rândul companiilor cu capital străin prin comparație cu companiile cu capital românesc.²³⁵

Vizibilitatea politicilor anticorupție și acoperirea acestora

Doar 11 companii românești fac parte din Global Compact Network Romania, lansată în 2015, inclusiv 6 IMM-uri. Aceste companii au politici formale clare, vizibile și accesibile care interzic corupția. Nu sunt singurele, însă cercetările ulterioare arată că managementul integrității nu este reglementat formal în multe dintre companiile românești, deși poate fi un motiv de îngrijorare pentru mulți antreprenori și oameni de afaceri.

Cele mai mari companii românești au coduri de etică și politici anticorupție care abordează riscurile cele mai răspândite de corupție, cum ar fi conflictele de interese, mită, contribuții politice, contribuții caritabile și sponsorizări, plăți de facilitare, cadouri, cheltuieli de protocol, spălare de bani. Aceste coduri și politici anticorupție se aplică în general la toate nivelurile, funcțiile și domeniile din cadrul companiei. Cu toate acestea, puține politici sunt vizibile publicului și partenerilor din afara companiei.²³⁶

Pe de altă parte, interviurile arată că firmele mici nu au politici anticorupție, întrucât nu le percep ca fiind necesare. Managementul anticorupție este în genere ad-hoc și nu este formalizat în aceste cazuri. Aceleași interviuri arată că administratorii / acționarii firmelor mici declară că, deși nu există o reglementare scrisă în ceea ce privește prevenirea

²³⁴ OECD, "Business Integrity in Eastern Europe and Central Asia", 2016.

²³⁵ Centrul pentru Resurse Juridice (2013), Etica și conformitatea în companiile din România, raport de cercetare, București; <http://www.araco.org/media/articole/2013/RAPORT.pdf>, citat de OCDE în „Integritatea afacerilor în Europa de Est și Asia Centrală”, 2016.

²³⁶ Centrul pentru Integritate în Business al Transparency International Romania, multiple publicații între anii 2012-2014, <https://www.transparency.org.ro/ro/tiropage/centrul-pentru-integritate-business>.

corupției, există legi așa-numite legi „nescrise” pentru a preveni corupția (de exemplu: ele iau în considerare riscul urmăririi penale și al condamnărilor și astfel se abțin de la un comportament ilegal).

Implementarea politicilor de integritate

Implementarea politicilor de integritate în mediul de afaceri din România poate fi evaluată cu 25 de puncte din 100, având în vedere că:

- doar câteva companii implementează un program care reflectă riscurile, circumstanțele și abordarea lor referitoare la fenomenul corupției;
- în cazul în care există un astfel de program, directorul executiv sau proprietarul companiei este responsabil să se asigure că programul este realizat în mod constant cu linii clare de autoritate;
- în timpul implementării programelor anticorupție se țin training-uri de instruire pentru manageri și angajați, dar nu este clar cât de multe dintre aceste programe se bazează pe o evaluare a riscurilor și care este impactul acestora asupra gestionării resurselor umane, comunicării interne și mecanismelor de feedback. Nu este clar nici în ce măsură aceste programe sunt implementate în sinergie cu alte programe corporative.
- 67% din programele anticorupție studiate pentru acest raport sunt obligatorii pentru toți angajații;
- pe de altă parte, nicio informație nu este făcută publică în ceea ce privește implementarea programelor, revizuirilor, sancțiunilor aplicate de companii în cadrul programelor;
- existența unor cazuri concrete, în care persoane importante din corporații sunt acuzate de fapte de corupție sau mărturisesc fapte de corupție, arată că aceste tipuri de programe nu sunt complet implementate, companiile nu cooperează întotdeauna în mod corespunzător cu autoritățile relevante în legătură cu investigațiile în cazurile de corupție.

Existența unor programe anticorupție

Deși majoritatea companiilor incluse în sondajele derulate de Transparency International România în 2011 și 2016 au cod de etică și proceduri interne pentru prevenirea mitei și a conflictelor de interese, acestea nu au mecanisme de implementare a procedurilor (mecanisme precum instruirea etică sau departamente de conformitate). Mecanismul principal pentru implementarea procedurilor interne pare să fie trimiterea anonimă a incidentelor etice către un ofițer de etică / anticorupție din cadrul companiei. În 2016, 70% dintre companiile intervievate au acordat note bune mecanismelor de conformitate, respectiv practicilor de implementare a valorilor etice în companiile lor, iar 60% au evaluat pozitiv sistemul de raportare a neregulilor / liniei de avertizare a integrității.²³⁷ Cu toate acestea, aceste cifre se bazează pe autoevaluările companiilor și trebuie evaluate, punând în perspectivă toate celelalte date disponibile. Mai mult, companiile care răspund la sondaj sunt mai degrabă cele care au deja politici și programe anticorupție eficiente atunci când încep să completeze chestionarul și nu reprezintă un eșantion reprezentativ pentru companiile românești în general.

Persoana responsabilă de implementarea programului anticorupție

Conform interviurilor realizate pentru acest raport de cercetare, există două abordări pentru a se asigura că programul este realizat în mod coerent cu linii clare de autoritate: fie CEO-ul își asumă această responsabilitate, fie politicile anticorupție includ numirea unui ofițer de conformitate. Cu toate acestea, nu este clar cât de multe dintre aceste politici corporative anticorupție se bazează pe evaluări ale riscurilor și cum influențează gestionarea resurselor umane, comunicarea internă sau mecanismele de feedback.

²³⁷ Ibid.

Acoperirea programelor anticorupție și training

67% din programele anticorupție studiate pentru acest raport sunt obligatorii pentru toți angajații. În acest context, cei mai mulți intervievați au subliniat că programele corporative anticorupție pe care le cunosc includ sesiuni de instruire pentru angajați. Dar nu sunt disponibile informații cu privire la sancțiunile aplicate de companii și gradul de conformare.

Cooperarea cu autoritățile din domeniul anticorupție

Potrivit interviurilor, dacă sunt interesate să aibă o imagine curată, companiile cooperează bine cu autoritățile relevante în derularea investigațiilor privind corupția. Cu toate acestea, deși își asumă un anumit grad de responsabilitate cu privire la acuzațiile de corupție, marile corporații multinaționale recunosc că mecanismele lor anticorupție nu sunt întotdeauna eficiente în prevenirea corupției în țările cu risc ridicat de corupție. De exemplu, în 2013, compania Microsoft a fost cercetată de autoritățile de reglementare din SUA cu privire la fapte similare din România, Italia și China.²³⁸

Avertizări de integritate

Implementarea mecanismelor de avertizare de integritate la nivelul sectorului privat din România poate fi evaluat cu 25 de puncte din 100, având în vedere că:

- o linie de raportare dedicată avertizărilor de integritate lipsește din peste 50% din companiile mari examinate de Transparency International România;²³⁹ totuși, acesta nu este cazul IMM-urilor care, în principiu, nu au deloc;
- în aceste cazuri, în care sunt disponibile canale de avertizare, angajații care avertizează managementul cu privire la potențiale nereguli, sunt protejați împotriva represaliilor;
- nu există informații despre implementarea efectivă în cadrul companiilor a politicilor privind avertizarea de integritate, nici dacă informațiile furnizate de avertizori sunt tratate prompt, pe baza unei proceduri prestabilite. Aceste informații nu sunt incluse în rapoartele corporative.

Canalele de avertizare

Conform sondajului realizat de Transparency International România în 2011 și 2016, mai puțin de 50% din marile companii participante la sondaj au o linie dedicată primirii avertizărilor de integritate. În plus, peste 48% dintre respondenți au declarat că societatea/compania lor nu are de gând să dezvolte un canal de avertizare de integritate în viitorul apropiat.²⁴⁰

Protecția avertizorilor

La nivel declarativ, companiile oferă canale sigure și accesibile pentru a raporta încălcări ale regulilor, fără riscul de represalii. În principiu, acestea nu sunt canale de avertizare, ci canale de comunicare interne reglementate. În astfel de cazuri, nu există reglementări scrise în companii cu un număr mic de angajați, însă directorii susțin că angajații lor sunt încurajați să anunțe și să raporteze suspiciunile de corupție.

Atunci când regulile scrise nu sunt prezente, nu există nicio garanție că angajații care alertează abuzuri vor fi și protejați de represalii. În egală măsură, nu există certitudinea că informațiile furnizate de către persoanele respective vor fi tratate

²³⁸ În momentul acestei investigații, Microsoft a spus: „Într-o companie de mărimea noastră, se vor face afirmații de această natură din când în când. Este, de asemenea, posibil să existe uneori angajați individuali sau parteneri de afaceri care încalcă politicile noastre și încalcă legea. Într-o comunitate formată din 98.000 de persoane și 640.000 de parteneri, nu este posibil să spunem că nu va fi niciodată o faptă greșită.”

<https://www.siliconrepublic.com/companies/microsoft-bribery-sec-hungary>

²³⁹ Centrul pentru Integritate în Business al Transparency International Romania, multiple publicații între anii 2012-2014, <https://www.transparency.org.ro/ro/tiropage/centrul-pentru-integritate-business>.

²⁴⁰ Ibid.

prompt și printr-un proces prestabilit, sau că orice altă acțiune întreprinsă este comunicată persoanei care a făcut raportarea respectivă.

Codul Muncii oferă un nivel minim de protecție pentru angajați. Este vorba mai degrabă de remedii legale aplicabile în cazul în care represaliile și hărțuirea apar după depunerea avertizării de integritate, însă în prezent nu există reglementări de prevenire eficiente. În acest context, se preconizează că transpunerea în legislația națională a Directivei europene privind avertizarea de integritate va aduce îmbunătățiri semnificative.

Managementul partenerilor de afaceri

În România, punerea în aplicare a politicilor corporative anticorupție de către partenerii de afaceri poate fi evaluată la 25 de puncte din 100, având în vedere că:

- companiile care au un program anticorupție îl implementează în toate entitățile comerciale asupra cărora au efectiv control;
- companiile fac o verificare prealabilă a entităților comerciale cu care urmează să aibă relații de afaceri (*due diligence*), inclusiv fuziuni, achiziții și investiții semnificative derulate de viitorii parteneri;
- companiile efectuează monitorizarea rezonabilă și proporțională a relațiilor lor de afaceri semnificative, inclusiv dreptul de inspecție a registrelor contabile și înregistrări fiscale, în cazul relațiilor de afaceri foarte strânse și importante;
- cu toate acestea, companiile își folosesc rareori influența pentru a încuraja implementarea unui program echivalent în entitățile de afaceri în care au o investiție semnificativă sau cu care au relații de afaceri semnificative, dar asupra cărora nu au un control efectiv; unul dintre motivele este legat de percepția privind omniprezența fenomenului de corupție.

Pentru a evalua acest indicator, informațiile au fost colectate numai prin interviuri cu persoane-cheie, cu expertiză relevantă în domeniu.

Promovarea programelor anticorupție către entități controlate

În mod regulat, acele companii mari care au o politică sau un program anticorupție le implementează în toate entitățile comerciale asupra cărora au un control eficient și își „amintesc” valorile anticorupție atunci când investesc în alte entități.

Verificarea prealabilă și monitorizarea partenerilor de afaceri

Companiile fac de regulă o verificare prealabilă a entităților comerciale cu care urmează să colaboreze (inclusiv fuziuni, achiziții și investiții semnificative ale acestora) și, de asemenea, efectuează o monitorizare rezonabilă și proporțională a relațiilor lor de afaceri semnificative, inclusiv dreptul de inspecție a registrelor contabile și înregistrărilor fiscale, în cazul unor relații de afaceri importante.

Cu toate acestea, datorită percepției cu privire la răspândirea pe scară largă a corupției în rândul comunității de afaceri, în special pentru asigurarea contractelor publice, riscurile de corupție nu sunt neapărat o prioritate pentru companii în procesele lor de *due diligence* și de monitorizare a partenerilor, acestea fiind rareori un factor de dezbinare. Așa cum reiese din evaluarea dispozițiilor și practicilor de luare de mită și mită corporativă, sancțiunile pentru corupție sunt mult mai des aplicate funcționarilor publici în comparație cu companiile. Drept urmare, riscurile de corupție nu sunt încă suficient de descurajante pentru întreprinderile românești.

Pe de altă parte, firmele mici răspund la provocările de corupție pe o bază ad-hoc, adesea fără niciun program de prevenire împotriva corupției și fără să acorde suficientă atenție practicilor implementate de partenerii lor de afaceri.

Aria tematică 11: Audit și asigurări

Control intern și structuri de monitorizare

Furnizarea de structuri de control și monitorizare corporativă în companiile românești poate fi evaluată la 50 din 100 de puncte, având în vedere că:

- numai companiile mari mențin un sistem eficient de control intern asupra practicilor de contabilitate financiară și de păstrare a evidenței și a altor procese de afaceri, stabilind controale și bilanțuri financiare și organizaționale interne; majoritatea acestor mecanisme sunt impuse de lege.
- companiile trebuie să păstreze, disponibile pentru inspecție, registre contabile și înregistrări fiscale care să documenteze corect și complet toate tranzacțiile financiare;
- numai companiile mari dispun de structuri de audit intern independente, cu resurse suficiente; companiile mici nu sunt obligate prin lege să aibă astfel de structuri și, de regulă, nu au;
- numai pentru companiile mari, eficacitatea funcției de audit intern este evaluată anual de o echipă de revizuire externă, așa cum prevede legea; întrucât legea este considerată cuprinzătoare, există foarte puține companii care efectuează verificări externe suplimentare;
- numai pentru companiile mari, un comitet de audit (sau un organism echivalent) ajută la supravegherea integrității situațiilor financiare ale companiei și la respectarea cerințelor legale și de altă natură, iar CEO și CFO certifică, într-o declarație scrisă către Consiliul de Administrație sau Consiliul de Supraveghere, că situațiile financiare prezintă o imagine fidelă și corectă a afacerilor companiei; majoritatea acestor elemente sunt, de asemenea, obligatorii prin lege;
- mecanismele de control lipsesc adesea în cazul întreprinderilor mici și mijlocii.

Controale interne, inspecția registrelor contabile și înregistrărilor fiscale

În 2017, prin Legea nr. 162/2017 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate și de modificare a unor acte normative, au fost aduse modificări semnificative auditurilor statutare efectuate în România, ca urmare a transpunerii în legislația națională a pachetului legislativ al reformei de audit al UE. Situațiile financiare anuale ale entităților medii și mari sunt auditate de unul sau de mai mulți auditori statutari sau firme de audit. Entitățile care, la data bilanțului, depășesc limitele a cel puțin două dintre următoarele criterii sunt supuse auditului:

- active totale: 16.000.000 lei;
- cifra de afaceri netă: 32.000.000 lei;
- numărul mediu de angajați pe parcursul anului fiscal: 50.

Toate companiile care trebuie să efectueze un audit extern sunt, de asemenea, obligate să efectueze un audit intern. În 2017, legea a introdus penalități de la 50.000 de lei până la 100.000 de lei pentru neefectuarea unui audit intern, în cazul companiilor care au această obligație conform legii. De asemenea, reiterează cerința ca auditorii care coordonează auditurile interne să fie auditori financiari activi.

Legea din 2017 este deosebit de importantă pentru filialele din România ale companiilor multinaționale care până atunci organizau audituri interne la nivel de grup (adică în afara României). Aceste audituri la nivel de grup au acoperit, de asemenea, entitatea română, precum și companii care și-au externalizat auditurile interne către un furnizor de servicii din afara României. Începând cu 2017, aceste companii trebuie să se asigure că auditorii interni responsabili de organizarea și desfășurarea auditului intern sunt auditori financiari activi înregistrați în România, adică membri activi ai Camerei Auditorilor Financiari din România (CAFR), autorizați de Autoritatea pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar (ASPAAS).

Legea nu se aplică băncilor și companiilor de asigurări, dar auditul în cazul acestora este obligatoriu în conformitate cu cadrul legal care le reglementează activitățile.

Resurse pentru audituri interne

Prin urmare, efectuarea de audituri interne profesionale este obligatorie pentru marile companii românești. Dar aceste companii mari dispun de resursele necesare pentru audituri, care nu reprezintă o povară substanțială.

Persoanele intervievate pentru acest raport sunt de acord că tonul este dat de marile companii. Aceleași surse arată că auditurile interne pot ajuta la prevenirea corupției în companii, iar companiile cu o intenție sinceră de a preveni corupția păstrează registre contabile și înregistrări fiscale exacte, care documentează corect toate tranzacțiile financiare.²⁴¹

Responsabilități pentru registre contabile și înregistrări fiscale și audituri

Directorul general și directorul financiar dintr-o companie își asumă responsabilitatea și certifică într-o declarație scrisă Consiliului de Administrație că situațiile financiare prezintă o imagine fidelă și corectă asupra afacerilor companiei.²⁴²

Pe de altă parte, persoanele intervievate pentru prezentul raport de cercetare sunt de acord că firmele mici nu sunt obligate să efectueze audituri interne și că, în practică, puține fac acest lucru.

Audit extern

Auditul extern pentru raportarea financiară a companiilor din România poate fi evaluat la 50 din 100 de puncte, având în vedere că:

- pentru companiile mari, auditul anual este realizat de un auditor independent, competent și calificat pentru a oferi consiliului de administrație și acționarilor o asigurare externă și obiectivă că situațiile financiare reprezintă în mod echitabil poziția financiară și performanța companiei în toate privințele; companiile mici nu au obligația prin lege de a efectua audituri și de obicei nu fac acest lucru;
- atunci când efectuează audituri externe, companiile românești (mari și mijlocii) utilizează auditori externi autorizați, deoarece acest lucru este obligatoriu prin lege. Auditorii externi trebuie să fie independenți de oficialii companiei, de membrii consiliului și de familiile acestora și să nu aibă alte contracte cu compania auditată;
- există unele dovezi, bazate pe interviuri, potrivit cărora furnizorii de servicii de audit extern sunt schimbați periodic de majoritatea companiilor; nu există informații suplimentare despre cât de des se întâmplă această schimbare;
- în general, companiile nu raportează public auditurile externe.

Competențele auditorilor externi

Auditul extern este realizat de companii mari în fiecare an, în conformitate cu legea.²⁴³ Furnizorii de servicii profesionale de audit, inclusiv persoanele fizice și juridice (inclusiv trusturile) sunt supuse licențierii oficiale de către Camera Auditorilor Financiar din România (CAFR).²⁴⁴ Doar auditorii externi autorizați sunt contractați de companii atunci când efectuează audituri.

²⁴¹ Ionela-Corina Chersan, (2016), *Studii privind practici și tendințe în auditul intern în România și în lume. Audit Financiar*, vol. XIV, no. 9(141)/2016, pp. 987-1002, DOI: 10.20869/AUDITF/2016/141/987.

²⁴² Informație extrasă din interviurile realizate pentru prezentul raport.

²⁴³ Legea nr. 126/2017 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate și de modificare a unor acte normative, cu modificările și completările anterioare, articolele 32-34.

²⁴⁴ Legea nr. 162/2017 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate și de modificare a unor acte normative, cu modificările și completările anterioare.

Standardele internaționale de audit sunt aplicabile în conformitate cu legea tuturor auditurilor,²⁴⁵ inclusiv companiilor care sunt tranzacționate public, precum și marilor companii nelistate sau private, cu activități internaționale substanțiale. Se oferă astfel o asigurare că auditorii își îndeplinesc serviciile în mod autonom, fiind independenți de instituțiile guvernamentale și companii. Din acest motiv, auditorii trebuie să fie independenți de oficialii companiei, de membrii consiliului și de familiile acestora și nu trebuie să aibă alte contracte de fond cu compania auditată. Acest lucru este respectat în mare măsură în practică, deoarece Camera Auditorilor Financiari din România și Autoritatea pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar verifică astfel de situații.

Rotirea auditorilor

Pe de altă parte, nu este clar dacă companiile rotesc auditorii și cât de des. Nu există surse generale pentru aceste informații, iar interviurile efectuate pentru prezentul raport de cercetare au furnizat informații bazate pe diferite exemple izolate. Deși aceasta este considerată o bună practică de către unele companii, nu este necesară o practică generalizată.

Publicarea rapoartelor de audit

Mai mult, companiile nu raportează public asupra auditurilor externe, deși unele companii sunt considerate o bună practică.²⁴⁶

Ca și în cazul auditurilor interne, companiile mici nu sunt obligate și, de regulă, nu efectuează audituri externe.²⁴⁷

Asigurări independente

Folosirea asigurării independente voluntare cu privire la proiectarea, implementarea și / sau eficacitatea programelor anticorupție ale companiilor românești poate fi evaluată la 0 puncte din 100, având în vedere că, de regulă, companiile nu sunt supuse unei asigurări independente voluntare cu privire la proiectarea, implementarea și / sau eficacitatea programelor lor anticorupție. Singurele informații disponibile pentru acest indicator au fost furnizate prin interviuri cu membrii Grupului Național Consultativ.

În mod obișnuit, asigurarea este legată de asigurarea riscului și, de obicei, se realizează pe baza standardelor ISO. Standardul internațional privind angajamentele de asigurare (ISAE 3000) nu este utilizat pe scară largă în România. În acest context, prin cercetarea de birou și interviurile realizate pentru prezentul raport, nu am fost în măsură să identificăm niciun caz de asigurare independentă voluntară cu privire la proiectarea, implementarea și / sau eficacitatea programelor anticorupție ale companiilor și a opiniilor de asigurare aferente publicate de companii.

²⁴⁵ <https://new.cafr.ro/en/misiune/>

²⁴⁶ Informație extrasă din interviurile realizate pentru prezentul raport.

²⁴⁷ Ibid.

Aria tematică 12: Transparența

Transparența programelor anticorupție

Transparența programelor anticorupție din companiile românești poate fi evaluată la 25 din 100 de puncte, având în vedere că mai puțin de o treime dintre cele mai mari companii românești evaluate pe baza metodologiei privind transparența în raportarea corporativă (TRAC)²⁴⁸ dezvăluie toate elementele relevante ale politicilor anticorupție pe care le aplică. Mai exact:

- 53% dezvăluie angajamentul lor anticorupție, însă doar 41% dintre acestea au prezentat în mod explicit sprijinul acordat de conducere pentru combaterea corupției;
- 67% dezvăluie că politica anticorupție / codul de conduită se aplică în mod explicit tuturor angajaților; dar doar 42% aplică politica anticorupție agenților și altor intermediari, precum și contractanților, subcontractanților și furnizorilor;
- 30% dezvăluie că au un program propriu de training anticorupție pentru angajați și directori;
- 44% dezvăluie că au o politică ce definește cadourile adecvate / necorespunzătoare, cheltuielile de protocol și de călătorie;
- 38% dezvăluie că există o politică ce interzice în mod explicit plățile de facilitare (dar acest lucru poate fi parțial explicat prin faptul că plățile de facilitare sunt considerate mită în România și orice politică anti-mită include automat interzicerea plăților de facilitare);
- 52% dezvăluie că compania interzice represalii pentru raportarea încălcărilor politicii anticorupție, dar doar 25% dezvăluie că au canale dedicate avertizărilor de integritate;
- 36% dezvăluie că în companie este monitorizat periodic programul anticorupție;
- 17% dezvăluie că există, în cadrul companiei, o politică privind contribuțiile politice.

Un număr de 68 dintre cele mai mari companii românești, compuse din 26 de firme locale și 42 de filiale ale corporațiilor internaționale, au fost evaluate în anii 2016 și 2018, pe baza metodologiei dezvoltate de Transparency International pentru Transparența în Raportarea Corporativă (TRAC).²⁴⁹ Doar 36 din totalul de 68 de companii (53%) au avut un angajament public împotriva corupției. În timp ce 36 s-au angajat public să respecte toate legile relevante, inclusiv legile anticorupție, numai în 28 de cazuri conducerea companiei demonstrează sprijin pentru combaterea corupției prin instituirea unui program anticorupție. În cazul altor 12 companii, angajamentul nu include explicit combaterea corupției, ci se referă mai degrabă comportamentul etic.

Pentru 41 de companii (60%), codul de conduită sau de etică este public, iar pentru 39 (67%) dintre ele, acest cod se aplică în mod explicit tuturor angajaților și directorilor și include elemente clare anticorupție. Doar 24 din companii (38%) interzic în mod explicit plățile de facilitare, dar acest lucru poate fi parțial explicat prin faptul că plățile de facilitare sunt considerate mită în România și orice politică anti-mită include automat interzicerea plăților de facilitare.

Pentru 29 dintre companiile evaluate (peste 42%), programul anticorupție al companiei se aplică persoanelor sau entităților care furnizează bunuri sau servicii sub contract (de exemplu: contractori, subcontractanți, furnizori), dar numai în 17 cazuri toate părțile interesate relevante au fost luate în considerare.

²⁴⁸ Aceste evaluări au fost realizate de Transparency International România, ca parte a activităților Centrului de Integritate în Afaceri. Acesta a inclus 68 dintre cele mai mari companii românești, compuse din 26 de firme locale și 42 de filiale ale corporațiilor internaționale, listate ca fiind cele mai mari din țară, după rezulatele anuale, în 2016. Au rămas cele mai relevante companii de pe piața românească și în 2019.

²⁴⁹ Aceste evaluări au fost realizate de Transparency International România, ca parte a activităților Centrului de Integritate în Afaceri. Cu toate acestea, nu au fost publicate până în acest moment. Evaluările se bazează pe studiul programelor și rapoartelor publicate de companii pe website-urile lor și a unui chestionar trimis companiilor.

Doar 19 companii (30%) au un program propriu de training pe teme de anticorupție pentru angajați și directori, iar 11 dintre companiile analizate au alte tipuri de programe de formare care cuprind doar unele elemente de anticorupție.

Doar 28 de companii (44%) au în vigoare o politică privind cadourile, cheltuielile de protocol și de călătorie, și alte 4 companii au politici parțiale pe aceste subiecte (cadouri, protocol și cheltuieli de călătorie). Doar 11 (17%) dintre companiile analizate au politici clare cu privire la contribuțiile politice, politici care fie interzic acest tip de contribuții, fie prevăd ca astfel de contribuții să fie făcute public.

În cazul a 33 de companii (52%), programul permite angajaților și altora să raporteze încălcări (ale programului) fără riscul de represalii, dar doar 16 (25%) oferă un canal prin care angajații pot raporta încălcări ale politicilor anticorupție, în mod confidențial și / sau anonim.

Doar 23 de companii (36%) au un proces de monitorizare descris de politica anticorupție, însă doar 15 dintre ele au făcut publice rezultate ale procesului de monitorizare.

Transparența structurii organizaționale

Transparența în structurile organizaționale ale corporațiilor românești poate fi evaluată la 25 din 100, având în vedere că un număr foarte mic de companii românești își fac publice informațiile privind lista filialelor și structura lor organizatorică.

În cazul celor 42 de filiale ale unor corporații internaționale, structurile organizaționale nu au fost evaluate în timpul cercetării TRAC. În cazul companiilor românești din listă, un număr foarte mic dintre acestea își fac publice lista filialelor pe care le dețin.

Modalitatea de dezvăluire a identității beneficiarului real a fost reglementată în anul 2019²⁵⁰ și este implementată începând cu anul 2020.

Transparența datelor financiare, în fiecare țară în care o companie operează

Dezvăluirea datelor financiare cheie ale companiilor din România poate fi evaluată la 0 puncte din 100, având în vedere că, în cazul companiilor internaționale, acestea fac publice datele financiare doar pentru operațiunile din România, în timp ce companiile locale își dezvăluie global datele financiare, prin includerea operațiunilor din România și din străinătate. Cu toate acestea, activitățile de CSR făcute la nivelul comunității nu sunt dezvăluite. Mai mult, companiile nu dezvăluie date financiare separat, pentru fiecare țară în care operează.

Conform legii, datele financiare cheie transmise autorităților fiscale române, inclusiv veniturile / vânzările, cheltuielile de capital, veniturile înainte de impozitare, impozitul pe venit plătit, sunt publicate de autoritățile fiscale române și sunt disponibile oricărei persoane interesate pe website-ul Ministerul Finanțelor Publice.²⁵¹ Cu toate acestea, companiile nu dezvăluie date financiare separat, pentru fiecare țară în care operează.

Pe de altă parte, în 2016 și 2018, niciuna dintre companiile evaluate nu și-a publicat contribuțiile CSR pe care le-au adus comunității. Deși rapoartele anuale sunt publice, suma contribuțiilor de acest tip nu este dezvăluită.

Din cauza numărului foarte mic de companii românești prezente la nivel internațional, acest indicator nu va fi luat în considerare în media punctajului din sectorul privat.

²⁵⁰ A se vedea mai sus, aria tematică referitoare la beneficiarii finali ai companiilor.

²⁵¹ <http://www.mfinante.ro/agentcod.html?pagina=domenii>

Alte elemente de transparență

Dezvăluirile suplimentare privind contribuțiile caritabile, sponsorizările și activitățile de lobby ale companiilor românești pot fi evaluate la 0 puncte din 100, având în vedere că acestea nu fac publice informațiile despre sponsorizări și activitățile de lobby.

Niciuna dintre companiile evaluate în 2016 și 2018 nu a publicat cuantumul sponsorizărilor. Deși unele includ informații despre sponsorizări în raportul anual, nu este clar dacă sunt raportate toate sponsorizările.

Întrucât activitatea de lobby nu este reglementată în România, companiile nu raportează asupra activităților de acest tip.

Aria tematică 13: Implicarea stakeholderilor

Relațiile cu stakeholderii

Angajamentul companiilor românești în inițiativele multipartite împotriva corupției poate fi evaluat la 25 de puncte din 100. Deși peste jumătate dintre managerii chestionați în sondajele TI-România au declarat că satisfacția stakeholderilor a fost obiectivul lor principal, există foarte puține dovezi ale implicării stakeholderilor în procesele de guvernare corporativă, cu excepția participării sindicatelor la deciziile corporative care afectează lucrătorii.

Conform cercetărilor realizate de Transparency International România în 2013 și 2016, peste jumătate dintre managerii români care au răspuns la chestionar (55%) și-au declarat ca obiectiv principal satisfacția stakeholderilor, mai degrabă decât profitul acționarilor. Cu toate acestea, părțile interesate sunt rareori implicate în planurile financiare și de sustenabilitate ale companiei. Pe de altă parte, în companiile mari, stakeholderii sunt deseori implicați în planificarea programelor de responsabilitate socială corporativă (CSR).²⁵²

Așa cum s-a prezentat în secțiunea anterioară, informațiile despre activitatea companiilor nu sunt întotdeauna făcute publice. Cu toate acestea, principalele rezultate financiare sunt publice, fiind o obligație legală în acest sens. Pe baza legii dialogului social, un dialog între companie și angajații acesteia este obligatoriu, dar numai pentru deciziile care afectează în mod direct drepturile existente ale angajaților.²⁵³ Angajații și organisme lor de reprezentare sunt libere să comunice Consiliului de Administrație îngrijorările cu privire la practicile ilegale sau neetice, așa cum este prezentat în secțiunea privind informarea corporativă, însă, așa cum s-a subliniat deja, deși există remedii legale împotriva represaliilor, prevederile legale și politicile corporative cu scopul de a preveni hărțuirea angajaților care se constituie ca avertizori de integritate sunt foarte slabe.²⁵⁴

²⁵² Centrul pentru Integritate în Business al Transparency International Romania, multiple publicații între anii 2012-2014, <https://www.transparency.org.ro/ro/tiropage/centrul-pentru-integritate-business/>

²⁵³ Legea nr. 62/2011 privind dialogul social, cu modificările și completările ulterioare.

²⁵⁴ Legea nr. 53/2003 privind Codul muncii, cu modificările și completările ulterioare.

Inițiative anticorupție ale mediului de afaceri

Inițiativele anticorupție ale mediului de afaceri din România pot fi evaluate la 25 de puncte din 100, cooperarea dintre companii și stakeholderi urmărind rareori și o consolidare a măsurilor anticorupție. În majoritatea cazurilor în care au fost identificate inițiative anticorupție cu privire la mediul de afaceri, acestea nu au fost inițiate de sectorul privat.

Potrivit interviurilor, lupta împotriva corupției nu este o prioritate a companiilor din România, în ciuda creșterii gradului de conștientizare a riscurilor de corupție. Prin urmare, companiile nu colaborează în mod regulat cu părțile interesate din sectorul public și / sau societatea civilă pentru a consolida eforturile anticorupție. Colaborarea pe acest segment este limitată, rară și întreprinsă de un număr mic de companii.²⁵⁵

Ministerul Justiției are o platformă dedicată de cooperare cu mediul de afaceri, în cadrul Strategiei Naționale Anticorupție, platformă care include 22 de membri (de ex: 4 ambasade, 3 camere de comerț, Consiliul Investitorilor Străini, Asociația Română a Băncilor și 10 companii majore). Platforma se întâlnește de două ori pe an, din 2012, pentru a discuta subiecte de interes comun pentru comunitatea de afaceri și administrația publică. Subiectele discutate au inclus sisteme de conformitate, programe anti-mită în companii, utilizarea clauzelor anticorupție în relațiile cu furnizorii și distribuitorii, procedurile de achiziții publice, transparența activităților de lobby și a datelor deschise. OECD a observat că aceste „discuții au determinat adoptarea de măsuri preventive, cum ar fi controlul ex-ante al conflictelor de interese în achizițiile publice și deschiderea contractelor, ca parte a angajamentelor pentru o Guvernare Deschisă”.²⁵⁶

Membrii platformei sunt de asemenea implicați în procesul de monitorizare a implementării Strategiei Naționale Anticorupție, inclusiv prin vizite de evaluare derulate în instituții publice. În discuțiile din cadrul platformei sau a vizitelor de monitorizare, ofițerii de conformitate din marile companii românești și-au împărtășit expertiza și cele mai bune practici cu consilierii de integritate din instituții publice.²⁵⁷

Pe de altă parte, există foarte puține cazuri în care mediul de afaceri a întreprins acțiuni pozitive ca răspuns la acțiuni de advocacy derulate de organizații ale societății civile. În 2013, reprezentanți din IMM-uri, mediul academic, societatea civilă, din companii mari și din sectorul sănătății au semnat Pacte de Integritate pentru sectoarele respective, demonstrând astfel că a fost atinsă o masă critică de integritate. În forma promovată de Centrul pentru Integritatea în Afaceri, pactul de integritate are un mecanism de implementare - Comisia de monitorizare a integrității. În cazul nerespectării obligațiilor din cadrul pactului, Comisia de monitorizare poate emite un avertisment în scris, poate suspenda temporar un membru din pactul de integritate sau poate exclude un membru definitiv (sub rezerva ca decizia în acest sens să fie aprobată de adunarea generală a entităților semnatare).²⁵⁸

Cu toate acestea, toate aceste inițiative au fost demarate la propunerea reprezentanților din sectorul public sau din societatea civilă, nu a celor din mediul de afaceri.

Cooperarea cu reprezentanții din industrie este și mai slabă și nu există activități de publicitate sau de conștientizare realizate de companii pentru a promova beneficiile angajării stakeholderilor în inițiative comune anticorupție.

²⁵⁵ Informație extrasă din interviurile realizate pentru prezentul raport.

²⁵⁶ OECD, “Business Integrity in Eastern Europe and Central Asia”, 2016.

²⁵⁷ Idem.

²⁵⁸ Centrul pentru Integritate în Business al Transparency International Romania, multiple publicații între anii 2012-2014, <https://www.transparency.org.ro/ro/tiropage/centrul-pentru-integritate-business/>.

Asociații de afaceri

Implicarea asociațiilor de afaceri pentru integritatea corporativă din România poate fi evaluată la 25 de puncte din 100, având în vedere că asociațiile de afaceri iau foarte rar o poziție vizibilă împotriva corupției și nu promovează inițiative și instrumente anticorupție.

Asociațiile de afaceri din România sunt destul de active și sunt implicate într-un dialog continuu cu guvernul cu privire la reglementările privind activitățile membrilor lor, dar rareori iau o poziție vizibilă împotriva corupției, așa cum arată interviurile realizate în cadrul prezentului raport de cercetare. De fapt, în România există un număr foarte mic de asociații de afaceri care oferă materiale de sprijin sau alte forme de sprijin companiilor cu privire la modul în care își pot consolida eforturile anticorupție pentru a preveni corupția sau pentru a lua măsuri de remediere, atunci când apare corupția. Un caz identificat în etapa de elaborare a prezentului raport (prin interviuri) este Camera de Comerț Americană din România (AmCham România) care a dezvoltat un set de ghiduri și a organizat workshop-uri pe teme de conformitate și anticorupție pentru companii. AmCham a colaborat de asemenea cu mari companii de stat din România, pentru dezvoltarea programelor de conformitate și anticorupție ale acestora.

După cum am explicat deja, interviurile realizate pentru acest raport dezvăluie faptul că în general firmele nu sunt interesate de tematica privind prevenirea corupției din cauza încrederii limitate în integritate, în România. Având în vedere percepția potrivit căreia în România corupția este necesară pentru a câștiga unele contracte sau pentru a evita amenzi administrative inutile, abordările colective venite din partea companiilor sau asociațiilor de afaceri sunt încă o problemă.²⁵⁹

Aria tematică 14: Organismele de conducere ale companiilor

Supraveghere și control

Rolul de supraveghere deținut de consiliile de conducere ale companiilor din România poate fi evaluat la 50 din 100 de puncte, având în vedere că:

- în marile corporații programele anticorupție se aplică, de regulă, și consiliului de administrație sau consiliilor de supraveghere; de asemenea, aceștia sunt responsabili de monitorizarea eficacității practicilor de guvernanta ale companiei; însă, pentru IMM-uri guvernanta este simplă și foarte adesea personalizată;
- în majoritatea cazurilor, atunci când există, programul anticorupție al companiei este supravegheat de Consiliul de Administrație sau Consiliul de Supraveghere;
- derularea de training-uri pentru membrii Consiliului este rară în România, inclusiv cele pe teme de anticorupție, deși aceștia sunt în mod oficial responsabili cu supravegherea programului anticorupție al companiei;
- datorită reglementărilor europene privind raportarea corporativă, rapoarte privind integritatea sunt publicate de marile companii.

Responsabilitatea monitorizării guvernantei

Conform legislației românești,²⁶⁰ o companie pe acțiuni (spre deosebire de o societate cu răspundere limitată), poate fi organizată în două moduri: 1) cu un sistem de management unitar, prin care un consiliu de administrație numește managerii; sau 2) cu un sistem dual de management, având atât un consiliu de supraveghere, cât și o conducere

²⁵⁹ Informație extrasă din interviurile realizate pentru prezentul raport.

²⁶⁰ Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, cu modificările și completările ulterioare.

(consiliu de administrație sau un director). Pentru societățile cu răspundere limitată, doar managerii (administratorii) sunt obligatorii prin lege, nu și consiliul de administrație.

Majoritatea companiilor românești sunt IMM-uri, care reprezintă aproximativ 60% din valoarea de piață a întregii economii românești. Companiile mici și cele mai multe companii mijlocii sunt societăți cu răspundere limitată (SRL) și nu au o structură formală de guvernare. De obicei, sunt conduse de familii și prieteni, în timp ce directorul general este adesea proprietarul societății. De asemenea, rareori au programe anticorupție, așa cum se arată mai sus în acest raport.

Supravegherea programelor anticorupție

Pentru companiile internaționale sau marile companii naționale, Consiliul de Administrație sau Consiliul de Supraveghere este responsabil de monitorizarea eficacității practicilor de guvernare ale companiei, inclusiv programul anticorupție al companiei. Consiliul de Administrație primește rapoarte periodice de la conducerea companiei. Recent, datorită reglementărilor europene privind raportarea corporativă, aceste rapoarte au început să includă informații legate de elemente de integritate și sunt publice.

Informarea și instruirea Consiliului de Administrație

Consiliile de Administrație sunt informate despre cazurile privind incidente majore de corupție sau încălcări ale integrității, precum și despre acțiunile corective derulate. Totuși, nu este clar, dacă și în ce proporție sunt instruiți membrii consiliilor de administrație pe teme de integritate și anticorupție.

Remunerația membrilor organismelor de conducere

Remunerațiile membrilor din conducerea companiilor din România, din perspectiva integrității, pot fi evaluate la 25 de puncte din 100, având în vedere gradul ridicat de confidențialitate legat de salariile acestora, cu excepția companiilor publice (listate la bursă).

De cele mai multe ori, pentru companiile românești, politica de remunerare a companiei și contractele de muncă pentru membrii consiliului de administrație și directorii-cheie sunt confidențiale, la fel și politicile de recrutare. Nu există informații privind metoda prin care se stabilește nivelul de remunerație. Pachetele de salarizare necesită în mod normal aprobarea acționarilor, dacă structura acționarului este una mică, iar implicarea acționarilor în conducerea companiei este puternică, deși nu întotdeauna formală. Excepțiile sunt generate de numărul limitat de companii listate la bursă.²⁶¹

²⁶¹ Informație extrasă din interviurile realizate pentru prezentul raport de cercetare.

Conflicte de interese

Reglementările și practicile corporative privind conflictele de interese în consiliul de administrație al companiilor din România pot fi evaluate la 25 de puncte din 100, având în vedere că:

- Companiile românești sunt obligate prin dispoziții legale să evite conflictele de interese care implică administratorii și / sau membrii Consiliului de Supraveghere. În cazul sistemelor de management dual, membrii Consiliilor de supraveghere sunt independenți de conducerea companiei.
- Există informații extrem de limitate privind modul în care reglementările legale/ naționale și corporative privind evitarea conflictelor de interese se aplică efectiv. Cercetătorii implicați în elaborarea acestui raport au avut dificultăți în special în identificarea surselor de informații pentru a evalua acest indicator.
- Tranzacțiile bazate pe informații privilegiate sunt interzise de legea societăților comerciale.

Interzicerea conflictelor de interese care implică directorii și supraveghetorii

Membrii Consiliului de Supraveghere, în sistemele de management dual, nu pot face parte din conducere; nu pot gestiona compania și nu pot fi angajați ai companiei. Pe de altă parte, într-un sistem unitar de management, nu există nicio diferență între Consiliul de Administrație și management, însă managerii nu pot fi angajați în nicio altă poziție din companie.

Pentru societățile cu răspundere limitată, numai administratorii sunt obligatorii prin lege. În România există un număr mare de firme mici: peste 95% din numărul firmelor românești sunt mici, iar peste 71% dintre acestea au mai puțin de 49 de angajați.²⁶² Prin urmare, majoritatea companiilor românești sunt societăți cu răspundere limitată. Așa cum am subliniat mai sus, doar companiile mari au structuri de guvernare bazate pe activitatea Consiliilor de Administrație.

Conform Legii nr. 31/1990 privind companiile, membrii Consiliului de Supraveghere, precum și membrii Consiliului de Administrație și cei ai conducerii în sistem de management dual nu pot avea o afacere proprie dacă se află în conflict cu cea pe care o gestionează deja. Administratorii și directorii nu pot participa la administrarea altei corporații fără aprobarea acționarilor. Potențialele conflicte de interese ale conducerii, membrilor din consiliul de administrație și ale acționarilor (inclusiv utilizarea necorespunzătoare a activelor corporative și abuzul în tranzacțiile cu părțile conexe) ar trebui să fie dezvăluite public de către membrii consiliului.²⁶³

Aplicarea reglementărilor privind conflictele de interese pentru directori și supraveghetori

Practica este mai puțin solidă decât reglementarea. Informațiile despre potențialele conflicte de interese ale membrilor din Consiliul de Administrație (și a altor reprezentanți superiori) sunt puse la dispoziția publicului de foarte puține companii. Acest tip de informații ar trebui să includă date despre întâlniri externe, poziții interne paralele, investiții financiare și angajarea rudelor. Interviuurile arată că astfel de informații și date sunt de obicei confidențiale, ceea ce face ca monitorizarea conflictelor de interese să fie complicată și ineficientă.²⁶⁴

Interzicerea tranzacționărilor bazate pe informații privilegiate

Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 28/2002 interzice tranzacționările bazate pe informații privilegiate efectuate de către orice persoană, inclusiv angajați, manageri, dar și directori și supraveghetori.²⁶⁵ Monitorizarea bursei de valori este asigurată de organisme specializate și este considerată destul de eficientă.²⁶⁶

²⁶² Date oferite de Institutul Național de Statistică.

²⁶³ Legea nr. 31/1990, privind societățile comerciale, art. 144¹-144³ și art. 150.

²⁶⁴ Informație extrasă din interviurile realizate pentru prezentul raport.

²⁶⁵ OUG nr. 28/2002 privind valorile mobiliare, serviciile de investiții financiare și piețele reglementate, art. 130-133.

²⁶⁶ <https://m.bvb.ro/AboutUs/MediaCenter/PressItem/Historical-moment.-Romania-is-promoted-to-Emerging-Market-status/5021> .

Raportul de cercetare privind Societatea civilă

Evaluare general

Deși lupta împotriva corupției a fost tema principală a activismului românesc în ultimii ani și a generat mobilizări și proteste publice impresionante, atenția organizațiilor societății civile și a mass-media este îndreptată asupra corupției în sistemul public și cu mult mai puțin asupra corupției și integrității în mediul de afaceri.

Într-un cerc vicios, corupția existentă are un impact mare asupra libertății și calității mass-media, ceea ce subminează capacitatea presei de a genera un impuls eficient pentru integritate, în special în sectorul de afaceri. Pe de altă parte, folosind internetul și social media, unele ONG-uri au reușit să sensibilizeze populația împotriva corupției. Cu toate acestea, activitățile care vizează „partea de ofertă” a corupției pentru a stimula integritatea mediului afaceri sunt rare și, în multe cazuri, pe termen scurt, fără o viziune și o strategie pe termen lung.

Aria tematică 15: Mecanisme de verificare ample

Independența mass-media

Independența mass-media poate fi evaluată la 50 din 100 de puncte având în vedere că:

- mass-media este doar parțial obiectivă și independentă față de sectorul privat, depinzând într-o mare măsură de finanțarea privată și fiind controlată de magnați media;
- mass-media este independentă, iar cenzura nu este permisă prin lege; cu toate acestea, influența guvernamentală este prezentă, inclusiv prin intimidarea mass-media, existând indicii privind apariția situațiilor de autocenzură;
- mass-media este foarte politizată și polarizată, iar standardele de echitate și acuratețe sunt rareori respectate;
- jurnaliștii de investigații au un bun bilanț al descoperirii faptelor de corupție din sectorul public, dar mai puțin al celor din sectorul privat.

Obiectivitatea și independența mass-media

Potrivit *Reporteri fără frontiere*, România este pe locul 47 în Indexul Libertății Presei din 2019, cu un scor de 25,67, unde zero înseamnă o situație bună, iar între 25 și 35 de puncte dezvăluie o situație problematică. Deși foarte aproape de o situație satisfăcătoare (sub 25 de puncte), tendința, atunci când vine vorba de libertatea presei, nu este una pozitivă.

Dispoziții legale privind independența mass-media

Mass-media este independentă, iar cenzura este interzisă,²⁶⁷ dar *Reporteri fără frontiere* subliniază că „lipsa de considerare a guvernului pentru jurnalism și mass-media, cenzura politică în creștere, precum și înmulțirea cazurilor de autocenzură sunt principalele caracteristici ale peisajului actual. Mass-media a fost transformată treptat în instrumente de propagandă politică. Multe sunt politizate, cu mecanisme de finanțare opace sau chiar corupte, iar politicile lor editoriale sunt subordonate intereselor proprietarilor. Acestea sunt fenomenele deranjante care au devenit norma în

²⁶⁷ Constituția României, art. 30.

România.”²⁶⁸ La fel de îngrijorător este și faptul că Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) nu își îndeplinește cu adevărat rolul de reglementare și nu condamnă abuzurile.²⁶⁹

Patronajul mass-mediei

În ceea ce privește patronajul mass-media, în prezent, aproximativ zece proprietari de instituții media sunt vizați de investigații derulate de procurori anticorupție sau de Parchetul General; mulți au legături politice și, deseori, jurnaliștii se plâng (după ce demisionează din entitatea respectivă) de cenzura impusă de către proprietari.²⁷⁰

„Autoritățile presează constant jurnaliștii să își dezvăluie sursele și încearcă să reducă la tăcere orice critică la adresa sistemului. Agenții guvernamentale care se prezintă ca jurnaliști au început recent să se infiltreze în redacțiile de știri. Câteva instituții media independente reușesc să supraviețuiască alături de marile trusturi media, dar sunt supuse unor inspecții arbitrare fiscale și financiare ori de câte ori critică politicieni puternici.”²⁷¹ Mai mult, *Reporteri fără frontiere* subliniază că Regulamentul general privind protecția datelor (GDPR) al UE este utilizat din ce în ce mai mult ca temei pentru a refuza accesul la informații de interes public sau pentru a amenința și a-i da în judecată pe jurnaliști, în legătură cu reportajele de investigație publicate.²⁷²

În ceea ce privește palmaresul mass-media cu privire la succesele în demascarea corupției, jurnaliștii români de investigații se concentrează mai degrabă pe corupția din sectorul public, și mai puțin pe corupția din sectorul privat. De exemplu, în mai multe cazuri de corupție în achiziții publice, privatizări sau alte aspecte în care au fost implicați atât oficiali publici cât și companii private, mass-media a raportat pe larg despre anchetarea oficialilor publici și cu mult mai puțin despre implicarea companiilor private.²⁷³

²⁶⁸ Reporters Without Borders, 2019 World Press Freedom Index, <https://rsf.org/en/romania>. Pentru mai multe informații referitoare la index: <https://rsf.org/en/world-press-freedom-index>

²⁶⁹ A se vedea Rapoartele ActiveWatch asupra independenței presei “FreeEx (2017-2018)”: <https://activewatch.ro/ro/freeex/publicatii/lansarea-raportul-freeex-2017-2018-libertatea-presei-in-romania> și “FreeEx (2018-2019)”: <https://activewatch.ro/ro/freeex/publicatii/lansarea-raportul-freeex-2018-2019-libertatea-presei-in-romania/>

²⁷⁰ Ibid. A se vedea, de asemenea, evaluarea realizată în 2017 de Freedom House asupra libertății presei: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/romania>

²⁷¹ Ibid. A se vedea <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/06/europes-gdpr-elevated-privacy-over-press-freedom/590845/>, 3 Iunie 2019.

²⁷² Ibid.

²⁷³ Informație extrasă din interviurile realizate pentru prezentul raport de cercetare.

Implicarea societății civile în construirea unui mediu de afaceri integru

Implicarea societății civile din România în construirea unui mediu de afaceri integru poate fi evaluată la 50 din 100 de puncte, având în vedere că:

- societatea civilă are un întreg palmares în ceea ce privește lansarea și susținerea de inițiative, pe termen scurt sau pe termen lung, în domenii-cheie pentru sectorul privat, cum ar fi achizițiile publice, și în cooperarea cu autoritățile de aplicare a legii, deși integritatea în mediul de afaceri nu este prioritatea ONG-urilor implicate în lupta împotriva corupției;
- astfel de inițiative implică, în multe cazuri, deși nu întotdeauna, stakeholderi din sectorul public și societatea civilă, și mult mai rar stakeholderi din sectorul privat;
- astfel de inițiative au ca rezultat, în unele cazuri, rezultate tangibile și angajamente, planuri de acțiune din partea stakeholderilor participanți. Cu toate acestea, implicarea sectorului de afaceri rămâne foarte limitată.

Inițiative anticorupție ale organizațiilor societății civile

Societatea civilă a fost unul dintre cei mai importanți actori români în promovarea politicilor anticorupție. Începând cu anii '90, ONG-urile au fost active în demararea de inițiative în domenii cheie pentru sectorul privat, cum sunt cele privind achizițiile publice și cooperarea cu autoritățile de aplicare a legii. Mai recent, în anii 2014-2015 și în 2017, în țară au apărut numeroase mișcări civice, iar în societate se dezvoltă o mișcare anticorupție, în special în rândul tinerilor.²⁷⁴ „Activiștii și protestatarii s-au dovedit a fi o forță puternică în politica românească. Au reușit deja anularea unui proiect minier de amploare, demisia unui prim-ministru ca urmare a unui incendiu mortal într-un club de noapte, precum și retragerea ordonanțelor de urgență menite să crească impunitatea. Organizațiile societății civile au arătat că au o bază puternică și largă de sprijin popular și știu cum să facă presiune”.²⁷⁵

Cooperarea cu stakeholderi anticorupție și rezultatele acesteia

Cu toate acestea, potrivit interviurilor, majoritatea acestor noi mișcări civice anticorupție au mai degrabă un ”rol de pază”, de *watchdogs* în promovarea inițiativelor sistemice anticorupție și mai puțin rol de parteneri pentru stakeholderi din sectorul public și mediul de afaceri.

Pe de altă parte, ONG-urile cu mai multă experiență sunt implicate în parteneriate extinse și strategice cu părțile interesate de anticorupție din sectorul public, sectorul privat și societatea civilă. Cu toate acestea, implicarea sectorului privat rămâne foarte limitată. Astfel de inițiative au avut rezultate de impact, precum cele 5 Pacte de Integritate, inclusiv unul pentru IMM-uri, promovate de Centrul de Integritate în Business, Transparency International România.²⁷⁶

O altă inițiativă a fost inițiată de Fundația Romanian Business Leaders în parteneriat cu Centrul Român de Politici Europene, cu sprijinul Raiffeisen Bank în cadrul proiectului Parteneri pentru Integritate. Au creat Coaliția pentru un Mediu de Afaceri Curat.²⁷⁷ Obiectivele coaliției au fost:

- să promoveze alinierea la standardele de bune practici comerciale aplicabile la nivel european și global;
- adoptarea - de către un număr mare de companii - a unui standard etic, cu scopul de a combate mita;
- autoreglarea sectorului privat prin crearea unui mecanism de certificare etică;

²⁷⁴ #rezist – Romania's 2017 anti-corruption protests: causes, development and implications. Quadriga University of Applied Sciences, http://eprints.bournemouth.ac.uk/29647/1/romanian_protests_2017_publication_FINAL_nk.pdf.

²⁷⁵ <https://www.euronews.com/2019/12/11/romanian-civil-society-proved-its-strength-now-can-help-nurture-a-fragile-democracy-view>

²⁷⁶ Centrul pentru Integritate în Business al Transparency International Romania, multiple publicații între anii 2012-2014, <https://www.transparency.org.ro/ro/tiropage/centrul-pentru-integritate-business>.

²⁷⁷ http://www.cleanbusiness.ro/?page_id=54

- să influențeze deciziile politice în sensul adoptării de politici publice care încurajează afacerile oneste și marginalizează practicile oneroase, educând reprezentanții companiei și publicul larg cu privire la etica în afaceri.

Cu toate acestea, proiectul pare să fie abandonat din 2015.

Monitorizarea integrității mediului de afaceri de către societatea civilă

Monitorizarea integrității mediului de afaceri de către societatea civilă din România poate fi evaluată la 0 puncte din 100 având în vedere că:

- societatea civilă acordă o atenție semnificativă integrității publice,²⁷⁸ nu integrității în afaceri;
- există foarte puține activități, cu profil înalt și de succes ale societății civile, legate de monitorizarea integrității în sectorul privat sau derularea de campanii de advocacy privind integritatea în mediul de afaceri; toate activitățile de acest tip identificate în timpul cercetării pentru prezentul raport erau deja încheiate de cel puțin trei ani;
- există foarte puține cazuri în care companiile au întreprins acțiuni pozitive ca urmare a campaniilor de advocacy derulate de organizații ale societății civile; interesul arătat inițial nu a fost unul susținut în timp, iar lipsa de finanțare a afectat aceste inițiative, potrivit interviurilor.

Rolul de *watchdog* al societății civile

Organizațiile neguvernamentale joacă un rol activ de *watchdog* în ceea ce privește integritatea publică. Cu toate acestea, majoritatea inițiativelor anticorupție și eforturilor depuse de reprezentanții societății civile românești se concentrează mai degrabă asupra corupției și integrității din sectorul public, în detrimentul celor din sectorul privat. Există foarte puține ONG-uri care monitorizează sau care elaborează rapoarte de cercetare privind integritatea în mediul de afaceri din România.

Inițiativele demarate de Transparency International România privind integritatea mediului de afaceri au oferit mai multe rapoarte de cercetare și indicatori între anii 2011 și 2016,²⁷⁹ iar în 2013, Centrul de Resurse Juridice a efectuat o cercetare privind conformitatea și etica în afaceri.²⁸⁰

Advocacy pentru integritatea mediului de afaceri

Transparency International România a inițiat, de asemenea, o amplă campanie de advocacy pentru susținerea și promovarea integrității în afaceri, mobilizând în acest scop mai mulți parteneri din societatea civilă pentru a promova integritatea în afaceri atât în București, cât și în alte orașe și regiuni, prin organizarea de reuniuni regionale.²⁸¹

²⁷⁸ A se vedea: <http://www.romanianprotests.info>, Ana Adi and Darren G. Lilleker (eds.), 2017, “#rezist – Romania’s 2017 anti-corruption protests: causes, development and implications”.

²⁷⁹ Centrul pentru Integritate în Business al Transparency International Romania, multiple publicații între anii 2012-2014, <https://www.transparency.org.ro/ro/tiropage/centrul-pentru-integritate-business>.

²⁸⁰ Centrul de Resurse Juridice (2013), Etica și conformitatea în companiile din România, raport de cercetare, București; <http://www.araco.org/media/articole/2013/RAPORT.pdf>

²⁸¹ <https://www.transparency.org.ro/en/tiropage/center-integrity-business>

Centrul pentru Integritate în Business (CIB) este un centru pentru resurse prin intermediul căruia Transparency International România promovează soluții sustenabile pentru consolidarea bunei guvernări bazate pe principii etice și, totodată caută să dezvolte parteneriate între sectorul public, sectorul privat și societatea civilă. Centrul constituie o platformă pentru dialog social activ între aceste trei sectoare; în plus, CIB furnizează, de asemenea, instrumentele necesare pentru a menține acest dialog la un nivel înalt. În ultimii ani, Centrul pentru Integritate în Business a lansat o inițiativă de constituire a unei platforme pentru integritatea și transparența afacerii, în parteneriat cu companii de top din România. Platforma este o rețea de companii și organizații care împărtășesc valorile și obiectivele promovate de Transparency International România, care se întâlnesc pentru a discuta și pentru a propune idei de politici publice care să ajute la sporirea integrității mediului de afaceri. Această inițiativă a fost lansată în cadrul unei mese rotunde organizate în iulie 2013, care s-a soldat ulterior cu semnarea unui Pact pentru Integritate și Transparență în sectorul de afaceri din România.²⁸²

²⁸² <https://www.businessintegrity.ro>

Recomandări

Recomandări pentru sectorul public

Recomandări pe termen scurt

- Elaborarea și aplicarea unui cadru de evaluare a performanței parchetelor, pentru a crește capacitatea acestora de a urmări mita comercială și alte forme de corupție din sectorul privat.
- Evaluarea în profunzime a vulnerabilităților și riscurile de corupție în procedurile judiciare, pentru a crește capacitatea sistemului judiciar de a sancționa mita comercială și alte forme de corupție din sectorul privat.
- Întărirea cadrului legal pentru sancționarea corupției și mitei în sectorul privat. Este necesară o analiză exhaustivă pentru a identifica atât cauzele pentru numărul foarte redus de investigații privind faptele de corupție și luare de mită derulate în sectorul privat, cât și soluțiile de remediere.
- Acompanierea transpunerii Directivei Europene privind Avertizarea de Integritate cu recomandări clare și linii directoare privind procedurile instituționale aplicabile, în special pentru departamentele de achiziții publice, agenții fiscale și vamale și alte instituții care efectuează inspecții administrative. De o importanță specială sunt procedurile care să încurajeze avertizările de integritate, investigarea cazurilor sesizate și care să asigure confidențialitatea și anonimatul avertizorilor de integritate.
- Pentru a evita abuzurile, ar trebui adoptate de către guvern linii directoare generale pentru achiziții publice directe și modele de proceduri pentru procedurile instituționale exceptate din Directiva 2014/24 și transpunerea în lege a reglementărilor privind achizițiile publice (Legea nr. 98/2016) (în special pentru achizițiile menționate în Anexa II a Directivei 2014/24). În plus, pentru o mai bună valorificare a cheltuielilor publice, pentru estimarea prețurilor utilizate în procedurile de achiziții publice ar putea fi utilizate standarde de cost (așa cum este recomandat în unele proiecte finanțate cu fonduri europene).
- „Revizuirea și accelerarea punerii în aplicare a reglementărilor privind *pantouflage-ul* și perioadele de *cooling-off* pentru a preveni conflictele de interese și actele de corupție.
- Implementarea programului de digitalizare a Agenției Naționale de Administrare Fiscală și punerea în aplicare a unui sistem puternic de monitorizare pentru a limita interacțiunile personalului cu contribuabilii. Spre exemplu, conectarea digitală a companiilor private la sistemul fiscal pentru a crește capacitatea de monitorizare a Agenției Naționale de Administrare Fiscală, reducând astfel riscul de evitare a plății impozitelor și totodată limitând substanțial riscul de corupție aferent inspecțiilor fiscale la fața locului.
- Asigurarea accesului monitorilor independenți din cadrul pactelor de integritate la cererile de ofertă în faza de selecție (nu numai după ce contractul este atribuit) și implementarea pactelor de integritate pentru achizițiile care prezintă riscuri ridicate de corupție, cu participarea tuturor ofertanților și subcontractanților.
- Accelerarea digitalizării administrației publice prin intermediul Codului de procedură administrativă și elaborarea unui registru național de conformitate pentru întreprinderi și cetățeni, pentru a evita corupția în controalele și inspecțiile efectuate de funcționarii responsabili la entitățile din sectorul privat.

Recomandări pe termen lung

- Îmbunătățirea și facilitarea dialogului dintre sectorul public și sectorul de afaceri pentru a asigura reglementări mai bune. Asigurarea aplicării legii cu privire la transparența decizională și la cerința consultării publice, ca parte a acesteia. Consultările cu sectorul privat trebuie să fie eficiente și oneste, nu doar formale.
- Creșterea capacității tuturor autorităților cu rol anticorupție și de supraveghere raportat la standardele de integritate în afaceri și prin implicarea sectorului privat, utilizând instrumente și standarde anticorupție pentru mediul de afaceri. Acest lucru poate fi realizat printr-o instruire periodică și coaching adresate angajaților acestor autorități. O atenție specială necesită sporirea capacității autorităților de supraveghere de a verifica în mod eficient declarațiile privind beneficiarii reali ai companiilor, în conformitate cu noua lege privind spălarea banilor, rezultată în urma transpunerii Directivei 5 a Uniunii Europene privind Spălarea Banilor.
- Creșterea gradului de conștientizare și formarea funcționarilor publici care se ocupă de achizițiile publice pe teme de anticorupție și integritate. În acest scop ar trebui creat un program național de formare, precum parteneriate cu universitățile.
- Evaluarea și modificarea dispozițiilor legale pentru a lărgi sfera de aplicare și definire a conflictului de interese și pentru a include toate tipurile de interese, nu numai interesele financiare generate de relațiile de familie. În prezent, potrivit legislației românești, există un conflict de interese atunci când un funcționar public decide asupra unui contract pentru un membru al familiei apropiat, dar nu există niciun conflict de interese dacă beneficiarul contractului este un prieten apropiat sau un fost partener de afaceri.
- Consolidarea dispozițiilor privind răspunderea contabililor și auditorilor pentru a asigura o mai bună aplicare a standardelor de contabilitate și audit. Reintroducerea sancțiunilor penale trebuie să fie luată în considerare în acest context.
- Simplificarea sistemului de impozitare pentru a asigura o mai bună colectare a impozitelor și identificarea erorilor fiscale în rândul contribuabililor.

Recomandări pentru sectorul privat

Recomandări pe termen scurt

- Companiile medii și mari (cu peste 50 de angajați, sau cu cifra de afaceri de peste 10 milioane de euro sau active totale de peste 43 de milioane de euro) ar trebui să dezvolte și să publice politici anti-corupție, prin care să afirme clar poziția lor împotriva corupției. Companiile ar trebui să facă publice politicile și activitățile anticorupție derulate, atât prin intermediul rapoartelor anuale cât și pe site-urile lor oficiale. Fiecare companie ar trebui să fie ghidată de reguli derivate din această politică, reguli care definesc clar practicile acceptabile și cele nepermise. În mod ideal, punerea în aplicare a acestei politici ar trebui supravegheată de Consiliul de Administrație. Publicarea politicii și programelor corporative anticorupție este importantă, deoarece acestea generează conștientizarea publicului asupra punctelor de vedere ale companiei cu privire la problemele de corupție. Aceste programe anticorupție ar trebui:
 - să cuprindă angajamente clare și acțiuni concrete împotriva corupției, inclusiv angajamentul directorului executiv sau al proprietarului în lupta împotriva corupției;

- să stabilească responsabilități pentru conducerea companiei și pentru Consiliul de Administrație în supravegherea programelor anticorupție;
 - să abordeze cele mai răspândite riscuri de corupție, cum ar fi conflictele de interese, mita, contribuții politice, contribuții caritabile și sponsorizări, plăți de facilitare, cadouri, cheltuieli de protocol, spălare de bani și coluziune;
 - să fie accesibile tuturor stakeholderilor din cadrul companiei și din afara acesteia;
 - să fie aplicabile la toate nivelurile, funcțiile și domeniile din cadrul companiei;
 - să evalueze și să abordeze riscurile specifice mediului de afaceri în ceea ce privește corupția;
 - să includă sancțiuni, dar și un mecanism de monitorizare și evaluare;
 - să includă practici de resurse umane care să arate angajamentul companiei față de program (de exemplu, în procesul de recrutare, promovare, evaluare a performanței);
 - să includă training-uri pentru manageri și angajați pe teme de integritate;
 - să pregătească un regulament de comunicare internă bazat pe transparență, pentru a preveni corupția și pentru a trata cel mai bine riscurile de extorcere și alte riscuri;
 - să ofere platforme pentru mecanisme de feedback și alte procese interne care să sprijine îmbunătățirea continuă a programului.
- Companiile naționale, în special IMM-urile care operează în zone cu risc ridicat de corupție, ar trebui să își îmbunătățească integritatea afacerilor prin adoptarea de politici și proceduri interne, inclusiv coduri de conduită, canale de avertizare de integritate și alte măsuri anticorupție. **Pentru a face acest lucru posibil, un parteneriat public-privat sau o altă formă de cooperare inter-sectorială ar trebui să stabilească un registru național de conformitate pentru IMM-uri, care să cuprindă toate obligațiile de conformitate și alte instrumente pe care le pot folosi companiile pentru a-și asigura conformitatea și integritatea.** Asociațiile de afaceri și ONG-urile pot oferi îndrumări.
 - Companiile naționale și internaționale, în special dacă au peste 50 de angajați, ar trebui să stabilească mecanisme care să asigure anonimatul și protecția avertizărilor de integritate, astfel încât să încurajeze angajații de la toate nivelurile să raporteze cazuri de corupție sau alte nereguli din cadrul companiei.
 - Creșterea transparenței mediului de afaceri prin publicarea rapoartelor de activitate anuale, precum și a auditurilor interne realizate, a concluziilor și rezultatelor din auditurile independente efectuate. O transparență sporită poate fi răsplătită prin includerea companiei/întreprinderii respective pe o *listă albă* (*whitelist*) în domeniul integrității.
 - **Asociațiile de afaceri ar trebui să identifice punctele de referință care asigură integritatea în afaceri pentru fiecare industrie, și totodată să recunoască și să recompenseze companiile care le îndeplinesc, prin acordarea de premii și includerea acestora pe o listă albă. Pentru a operaționaliza această recomandare este necesar un parteneriat încheiat între stakeholderi.**
 - Crearea de standarde clare și cuprinzătoare pentru a îmbunătăți transparența în întreprinderile deținute de stat și în întreprinderile deținute de municipalitate. Standardele utilizate pentru evaluarea transparenței în raportarea corporativă (TRAC) ar trebui să fie minimul necesar.

Recomandări pe termen lung

- Companiile ar trebui să solicite partenerilor și furnizorilor diligențe anticorupție și să creeze o bază de date cu companii *curate* pentru a colabora cu acestea.
- Asociațiile de afaceri și Camera de Comerț ar trebui să devină active în promovarea integrității și a programelor anticorupție. Acestea ar trebui să se angajeze, împreună cu alte părți interesate în programe pe termen lung,

În promovarea integrității în afaceri și reducerea corupției din mediul privat. De asemenea, acestea ar trebui să promoveze standardele de integritate în rândul membrilor lor, să organizeze ateliere de lucru pe teme de integritate și conformitate, precum și să se angajeze în dialog instituțiile publice pentru a identifica cele mai bune soluții în promovarea integrității între companii. Mai mult, asociațiile de afaceri și Camerele de Comerț ar trebui să se angajeze în:

- asigurarea de training pentru membrii, manageri și directori, pe teme de integritate;
- acordarea de sprijin companiilor pentru dezvoltarea de programe anticorupție;
- sprijinirea companiilor în procesul de implementare a unor măsuri eficiente de combatere a corupției, cum ar fi canalele de avertizare de integritate și protecția avertizorilor.

Recomandări pentru societatea civilă

Recomandări pe termen scurt

- Transparency International Romania ar trebui să continue cercetarea cu privire la modul în care societatea civilă, mediul de afaceri și sectorul public promovează integritatea și combaterea corupției; și totodată să genereze dezbateri cu părțile interesate și acorduri colective cu privire la recomandări și acțiuni concrete menite să îmbunătățească integritatea în mediul de afaceri.
- În cooperare cu sectorul guvernamental, sectorul de afaceri și donatorii, societatea civilă ar trebui să promoveze programe de instruire, susținute prin burse, precum și activități de creștere a capacității privind integritatea în afaceri, cu scopul de a îmbunătăți frecvența și calitatea informațiilor publicate de media cu privire la mediul de afaceri.
- Promovarea unui angajament prin care să se acorde sprijin (inclusiv financiar) organizațiilor societății civile care realizează analize și evaluări independente privind guvernanta și integritatea corporativă (inclusiv practicile anticorupție, drepturile consumatorilor, drepturile angajaților etc.).
- Creșterea standardelor de transparență, integritate și guvernanta în cadrul ONG-urilor.

Recomandări pe termen lung

- Creșterea capacității societății civile de a monitoriza sectorul de afaceri prin alianțe și parteneriate cu organizații civice din societatea civilă și cu alte părți interesate, cum ar fi organizațiile media, asociațiile de afaceri și sindicatele.
- Crearea unui trust/fond pentru jurnalismul de investigație constituit prin contribuția companiilor care prețuiesc integritatea ca fiind una dintre principalele lor valori; managementul independent poate fi o formă prin care să fie finanțată mass-media independentă, în special jurnalismul de investigație, care este mai costisitor, fără presiunea din partea partidelor politice sau a corporațiilor.

ANEXA 1 - Efecte posibile ale pandemiei COVID-19 asupra integrității mediului de afaceri din România

În 2018 și 2019 economia românească a fost în creștere (deși rata de creștere a fost mai mică decât în anii anteriori). În 2018, creșterea economică a fost de 4,4%, iar în 2019 de 4,1%. În 2019, o creștere a salariului minim plătit atât în sistemul public cât și în sectorul privat a sporit consumul public și a sprijinit creșterea, împreună cu investițiile robuste susținute de fonduri europene și sectorul construcțiilor. Pe de altă parte, în 2019, deficitul public a crescut la 4,1% din cauza unui cost mai mare al salariilor funcționarilor publici și a creșterii pensiilor pentru limita de vârstă.²⁸³

Pandemia COVID-19 a adus schimbări importante în economie și în mediul de afaceri peste tot în lume. Pentru afacerile românești, primele efecte ale pandemiei au fost legate de încetinirea economică și creșterea șomajului, în special în sectorul auto - care se baza pe cererea externă. Industria serviciilor a fost foarte afectată în timpul stării de urgență decretate la nivel național din 16 martie până pe 14 mai și nu și-a revenit complet nici în lunile următoare. Turismul, precum și industriile conexe (de exemplu, transport, restaurante etc.) sunt foarte afectate.

În iunie, prognoza Comisiei Europene estima pentru România o scădere a PIB-ului cu 6% în anul 2020.²⁸⁴ În iulie, România a început să crească numărul de cazuri COVID-19, devenind astfel una dintre cele mai afectate țări europene în timpul verii. Drept urmare, economia este în continuare afectată de o mare incertitudine și de limitări ale activităților economice (fie impuse de reglementările statului, fie auto-impuse de antreprenori), cât și de scăderea consumului în rândul populației. Această evoluție recentă a cazurilor a afectat atât industria serviciilor – prin restricțiile impuse activității lor și din cauza numărului de clienți, mult mai mic în comparație cu alți ani, cât și industriile de producție - obligate să-și reinventeze / reorganizeze activitățile pentru a asigura distanța fizică între lucrători.²⁸⁵

Încetinirea activității economice a început în martie cu o scădere accentuată a volumului activității economice cu 30%, cu o reducere cu 22% a exporturilor și cu peste 25% a importurilor. În plus, încrederea în economie a ajuns în luna martie la cel mai scăzut nivel, din iulie 2012.²⁸⁶

Pachetul guvernamental de ajutor economic a crescut la 2% din PIB. Majoritatea măsurilor sunt similare celor implementate în alte țări și oferă ajutor economic celor afectați de pandemie, cum ar fi:

- acordarea de garanții pentru împrumuturi de până la 10 miliarde de lei, subvenții pentru dobândă, pentru fondul de rulment, împrumuturi de investiții și facilități pentru companii care întâmpină dificultăți financiare;
- adoptarea unui moratoriu privind rambursarea creditelor bancare care permite suspendarea plății ratelor de împrumut până la 31 decembrie 2020, pentru a ajuta persoanele fizice și companiile afectate de criza COVID-19;
- accelerarea restituirii TVA;
- suspendarea controalelor fiscale în timpul carantinei;

²⁸³ Prezentare generală a Băncii Mondiale asupra României și Comisiei Europene, „Semestrul European 2019: evaluarea progreselor privind reformele structurale, prevenirea și corectarea dezechilibrelor macroeconomice și rezultatele revizuirilor în profunzime în temeiul Regulamentului (UE) nr. 1176/2011”, Raport de țară România 2019.

²⁸⁴ European Commission, Summer 2020 Economic Forecast: A deeper recession with wider divergences. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/summer-2020-economic-forecast-deeper-recession-wider-divergences_en

²⁸⁵ Academia Română, „Impactul pandemiei COVID-19 asupra unor activități economice din domeniul serviciilor și întreprinderilor mici și mijlocii”, Mai 2020, <https://acad.ro/SARS-CoV-2/doc/d12-ImpactCOVID-19-serviciiiiMM.pdf>. A se vedea și: Daniel Anghel, PwC Romania, „Impactul crizei COVID-19 în industria auto. Scenarii privind evoluția din acest an”, în doingbusiness.ro, 10 August 2020.

²⁸⁶ Csaba Bálint, „Impactul „marelui blocaj” asupra economiei prin prisma indicatorilor timpurii”, în OpiniiBNR.ro, 13 iulie 2020.

- extinderea termenelor de plată pentru impozitele locale plătite de populație;
- amânarea plății utilităților și chiriilor pentru întreprinderile mici afectate de restricțiile impuse pentru a preveni răspândirea COVID-19.

Cu toate acestea, indemnizațiile de șomaj au lăsat spațiu pentru fraude și speculații unui număr limitat de companii care au revendicat beneficiile, dar au continuat să lucreze, plătindu-și angajații *“la negru”*, fără a înregistra banii respectivi în evidențele contabile.²⁸⁷ Acest efect al pachetului de ajutor este un indicator pentru riscul reprezentat de creșterea economiei cenușii în urma pandemiei COVID-19. Pentru ca beneficiile disponibile să fie accesibile pentru firmele aflate în nevoie, guvernul a impus condiții administrative foarte ușoare pentru a accesa resursele respective. Acest lucru a fost foarte bun pentru toate firmele afectate de această criză, dar a permis și abuzuri: beneficiile au fost solicitate de firme care nu s-au calificat. Suspendarea oficială a contractelor de muncă, dar continuarea mobilizării lucrătorilor și recompensarea acestora cu plăți *“la negru”* a generat un mediu de lucru riscant pentru angajații respectivi, după cum confirmă și ministrul muncii.²⁸⁸ Pe de altă parte, pentru a reduce costurile, micii comercianți au început să vândă mai mult fără să utilizeze casele de marcat, așa cum s-a constatat din inspecțiile realizate de administrația fiscală în iulie 2020.²⁸⁹

Pe de altă parte, creditele garantate pentru întreprinderi sunt considerate insuficiente de către mediul privat. Imediat după lansarea pachetului de ajutor economic, o problemă legată de platforma digitală a blocat de fapt implementarea acestuia. Ulterior, cererea a depășit ajutorul disponibil și, deși răspunsul de la stat a fost rapid, accesul la împrumuturi este încetinit de procedurile de verificare prealabilă ale băncilor.

În plus, Banca Națională a României (BNR) a implementat rapid un pachet de măsuri excepționale, care a inclus:

- reducerea ratei dobânzii de politică monetară de la 2,5% la 2%;
- menținerea ratei dobânzii pentru facilitarea de depozite la 1,5% (pentru a nu reduce remunerația depozitului în sistemul bancar);
- reducerea ratei dobânzii aferente facilității de creditare la 2,5%, de la 3,5%;
- acordarea de lichidități instituțiilor de credit prin tranzacții *repo* (un acord de răscumpărare pentru titluri de stat), pentru a asigura buna funcționare a pieței monetare și a altor segmente ale pieței financiare;
- achiziționarea de titluri de stat în monedă națională pe piața secundară pentru a consolida lichiditatea structurală a sistemului bancar.

Pandemia COVID-19 a generat o accelerare accentuată a planurilor și proiectelor de digitalizare pentru administrația publică, incluzând câteva elemente suplimentare în administrația fiscală și în comunicarea companiilor cu alte instituții ale statului. Deși benefice și binevenite pentru mediul de afaceri, măsurile de digitalizare au fost uneori grăbite, iar interacțiunea cu sectorul de afaceri este percepută ca fiind „prea complicată”. Doar pentru a deschide un cont în platforma de achiziții publice pentru o firmă care ar putea vinde produse sau ar putea furniza servicii (inclusiv servicii necesare pentru combaterea COVID-19) instituțiilor publice, dacă firma nu a avut contracte similare cu instituții publice anterior deschiderii contului, procesul durează aproximativ 1

²⁸⁷ Riscul folosirii subvențiilor de stat pentru șomaj și, în același timp, mobilizarea angajaților pentru a lucra fără carte de muncă au fost identificate de ministrul Muncii, Violeta Alexandru, în mai multe declarații, în aprilie și mai. Declarațiile au fost preluate de mass-media: (ex.: <https://ziare.com/locuri-de-munca/somaj-tehnic/ministrul-muncii-unii-angajatori-si-au-chemat-angajatii-la-munca-desi-au-depus-actele-pentru-somaj-tehnic-sunt-pestre-600-000-de-romani-beneficiari-1608275>; <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/ce-trebuie-sa-faca-angajatii-care-desi-trecuti-in-somaj-tehnic-au-fost-chemati-la-munca-1296865>; <https://romania.europalibera.org/a/violeta-alexandru-primele-sanctiuni-pentru-incalcari-la-somajul-tehnic-sunt-pregatite/30600695.html>)

²⁸⁸ Ibid.

²⁸⁹ Inspecțiile realizate de administrația fiscală în iulie 2020 au fost preluate de mass-media: <https://stirileprotv.ro/stiri/economie/comerciantii-nu-mai-folosesc-casele-de-marcate-iar-piata-neagra-infloreste.html>

săptămână și necesită mai multe e-mailuri de confirmare. Reprezentanții întreprinderilor intervievate ar aprecia simplificarea comunicării online.

În domeniul achizițiilor publice, pandemia COVID-19 a generat o cerere imensă și urgentă de produse și echipamente pentru sănătate. Ca și în celelalte țări europene, s-au utilizat achiziții directe de urgență (negocieri fără publicare). Recunoașterea acestor proceduri este singura prevăzută de lege și adecvată situației și nevoilor actuale. Cu toate acestea, se creează oportunități sporite de nereguli și chiar de comportament fraudulos. Până în iulie, Direcția Națională Anticorupție a investigat 50 de cazuri de corupție în legătură cu consumabile medicale și de alte tipuri de achiziții efectuate în contextul pandemiei COVID-19.²⁹⁰

Riscurile majore legate de integritatea mediului de afaceri din România în 2020 și în anii următori, generate sau amplificate de pandemia COVID-19 și criza economică ulterioară sunt:

- riscuri de corupție legate de achizițiile publice, în special achizițiile directe de urgență;²⁹¹
- abuzuri și fraude legate de distribuirea și utilizarea pachetelor de ajutor pentru mediul de afaceri, finanțate fie din fonduri guvernamentale, fie din fonduri europene;²⁹²
- creșterea sectorului informal, nereglementat al economiei, pe măsură ce tot mai multe persoane se vor afla în locuri de muncă precare, cu repercusiuni directe asupra gradului de corupție și asupra eficienței politicilor anticorupție;²⁹³
- corupția între partenerii de afaceri (conflicte de interese, mită comercială, abuzuri), cauzată de faptul că firmele/companiile preiau rapid noi terțe părți pentru a le ajuta față de criza, însă, pentru a accelera integrarea și securizarea noilor produse ori servicii, vor fi relaxate sau chiar trecute cu vederea controale altă dată robuste de integrare, controale de evaluare, achiziții și plată.²⁹⁴

Digitalizarea și transparența sunt necesare atât administrației publice și cât și sectorului privat. Accelerarea proceselor de digitalizare este o oportunitate generată de criză. Digitalizarea contribuie la creșterea transparenței și responsabilității, oferind informații și date care pot fi:

- comunicate ușor publicului de către guvern și companii;
- folosite de ONG-uri și jurnaliști pentru descoperirea cazurilor de corupție;
- folosite de autoritățile de supraveghere pentru a controla, fără sarcini administrative suplimentare, și pentru a identifica fraude;
- mai mult, transparența afacerilor în timpul pandemiei COVID-19 este dovadă importantă a valorilor lor integre și îi ajută să identifice parteneri de afaceri de încredere care îmbrățișează aceleași valori.

²⁹⁰ <https://www.bursa.ro/dna-50-de-dosare-de-coruptie-legate-de-pandemia-covid-19-42001047>

²⁹¹ Un caz important este și acela instrumentat de DNA împotriva directorului UNIFARM, compania de stat românească care se ocupă cu achizițiile privind medicamentele și echipamentul medical. Comunicatul de presă al DNA: <https://www.pna.ro/comunicat.xhtml?id=9838>.

²⁹² Riscul este confirmat de experiența anterioară a României (European Commission, "Statistical evaluation of irregularities reported for 2018: own resources, agriculture, cohesion and fisheries policies, pre-accession and direct expenditure", Octombrie 2019, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:22fb14cb-ec11-11e9-9c4e-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_2&format=PDF).

²⁹³ A se consulta referința anterioară care face referire la declarațiile ministrului muncii.

²⁹⁴ Riscul nu este specific României. Pentru mai multe detalii, consultați programul Alianța pentru Integritate pentru promovarea integrității în perioadele de criză: <https://www.allianceforintegrity.org/en/offer/integrity-in-times-of-crisis/index.php> și rezultatul Integrity Marathon din 4 August 2020: <https://www.allianceforintegrity.org/en/events-and-training-activities/events/details.php?id=119>.

ANEXA 2 - Instituții relevante pentru cercetarea BICA

Înalta Curte de Casație și Justiție

Înalta Curte de Casație și Justiție funcționează ca instanța supremă în ierarhia instanțelor judecătorești din România și asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești, potrivit competenței sale, având și rolul a de a judeca recursul în casație. Conducerea Înaltei Curți de Casație și Justiție se exercită de președinte, doi vicepreședinți și colegiul de conducere.

Rolul Adunării Generale a Înaltei Curți de Casație și Justiție este acela de a:

- aproba raportul anual de activitate, care se dă publicității;
- aproba bugetul Înaltei Curți de Casație și Justiție, cu avizul consultativ al Ministerului Finanțelor Publice;
- alege cei doi membri pentru Consiliul Superior al Magistraturii, în condițiile legii.

Abreviere: ÎCCJ

Site oficial: <http://www.scj.ro>

Ministerul Public – Parchetul General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție

Ministerul Public este alcătuit din totalitatea unităților de parchet din țară și formează, alături de instanțe, autoritatea judecătorească în România. Ministerul Public acționează pentru asigurarea permanentă a legalității dispozițiilor emise de procurorii cu funcții de conducere. Ministerul Public este independent în relațiile cu celelalte autorități și își exercită atribuțiile numai în temeiul legii și pentru asigurarea respectării acesteia.

Atribuțiile Ministerului Public sunt în principal următoarele:

- În activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.
- Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, în condițiile legii.
- Parchetele funcționează pe lângă instanțele de judecată, conduc și supraveghează activitatea de cercetare penală a poliției judiciare, în condițiile legii.

Ministerul Public este alcătuit din direcții, secții, servicii și birouri. Sub egida sa funcționează Direcția de Investigare a Infraacțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism (DIICOT) și Direcția Națională Anticorupție (DNA), entități cu personalități juridice și regulamente de funcționare diferite. Ministerul Public este format din 246 de unități de parchet.

Abreviere: PGICCJ

Site oficial: <https://www.mpublic.ro/>

Direcția Națională Anticorupție

Direcția Națională Anticorupție (DNA) este o structură de parchet specializată în combaterea corupției mari și medii, funcționând în cadrul Parchetului General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. Este creată ca un instrument necesar în descoperirea, investigarea și aducerea în fața instanței a cazurilor de corupție ce depășesc un prejudiciu de 200.000 de euro sau au ca obiect bunuri și sume în valoare de peste 10.000 de euro. DNA a fost creată după un model similar structurilor din Spania, Norvegia, Belgia.

Abreviere: DNA

Site oficial: <https://www.pna.ro/>

Direcția de Investigare a Infraacțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism

Direcția de Investigare a Infraacțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism (DIICOT) este o structură în cadrul Parchetului General de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, înființată în anul 2004 prin Legea nr. 508/2004 în scopul destrucurării grupurilor infracționale organizate, frontaliere și transfrontaliere. DIICOT realizează investigații în

materie de infracțiuni grave, definite de Legea nr. 39/2003 privind prevenirea și combaterea criminalității organizate. DIICOT este independentă în raport cu instanțele judecătorești și cu parchetele de pe lângă acestea, precum și în relațiile cu celelalte autorități publice.

Direcția efectuează urmărirea penală exclusiv pentru următoarele infracțiuni:

- Trafic de persoane;
- Trafic de minori;
- Divulgarea informațiilor secrete de stat;
- Pornografie infantilă;
- Infracțiunile contra securității naționale a României;
- Toate infracțiunile de trafic de droguri.

Abreviere: DIICOT

Site oficial: <https://www.diicot.ro/>

Secția pentru Investigarea Infracțiunilor din Justiție

Secția pentru Investigarea Infracțiunilor din Justiție (SIIJ) este o structură operativă în cadrul Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, a cărei activitate a devenit operațională din 23 octombrie 2018. Secția are competența exclusivă de a efectua urmărirea penală pentru infracțiunile săvârșite de judecători și procurori, inclusiv judecătorii și procurorii militari și cei care au calitatea de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii. De asemenea, Secția pentru Investigarea Infracțiunilor din Justiție își păstrează competența de urmărire penală și în situația în care, alături de persoanele menționate anterior, sunt cercetate și alte persoane.

Principale atribuții:

- efectuarea urmăririi penale, în condițiile prevăzute de Legea nr. 135/2010, cu modificările și completările ulterioare, pentru infracțiunile aflate în competența sa;
- sesizarea instanțelor judecătorești pentru luarea măsurilor prevăzute de lege și pentru judecarea cauzelor privind infracțiunile prevăzute la lit. a);
- constituirea și actualizarea bazei de date în domeniul infracțiunilor aflate în domeniul de competență;
- exercitarea și retragerea căilor de atac în cauzele de competența Secției, inclusiv în cauzele aflate pe rolul instanțelor sau soluționate definitiv anterior operaționalizării acestora potrivit Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 90/2018 privind unele măsuri pentru operaționalizarea Secției pentru investigarea infracțiunilor din justiție;
- exercitarea altor atribuții prevăzute de lege.

Abreviere: SIIJ

Site oficial: <https://www.mpublic.ro/ro/content/sec%C8%9Bia-pentru-investigarea-infrac%C8%9Biunilor-din-justi%C8%9Bie>

Direcția Generală Anticorupție

Direcția Generală Anticorupție (DGA) a fost înființată în baza Legii nr.161/2005 și este structura specializată a Ministerului Afacerilor Interne pentru prevenirea și combaterea corupției în rândul personalului ministerului. Obiectivul principal constă în prevenirea și combaterea infracțiunilor de corupție în care poate fi implicat personalul ministerului. DGA stabilește cooperarea cu organizațiile publice și private cu atribuții în prevenirea și combaterea corupției.

Principalele atribuții ale Direcției Generale Anticorupție:

- ia măsuri operative specifice pentru a preveni infracțiunile de corupție, pentru a furniza informații despre / și pentru a combate infracțiunile de corupție ale personalului din cadrul Ministerului Afacerilor Interne;

- primește și soluționează reclamațiile/petițiile cetățenilor referitoare la faptele de corupție în care este implicat personalul din cadrul Ministerului Afacerilor Interne;
- desfășoară activități de cercetare penală, în baza ordonanței de delegare emise de procuror, în conformitate cu prevederile legale;
- efectuează, în condițiile legii și ale normelor interne, testarea integrității profesionale a personalului Ministerului Afacerilor Interne;
- desfășoară activități de cooperare și colaborare internațională, în conformitate cu interesele Ministerului Afacerilor Interne;
- constituie și administrează baza de date a unității cu privire la fapte și infracțiuni de corupție internă;
- analizează evoluția infracțiunilor de corupție ale personalului din cadrul Ministerului Afacerilor Interne pe baza cărora sunt elaborate documentele strategice și informează Ministrul de Interne sau alte organe competente.

Abreviere: DGA

Site oficial: <http://www.mai-dga.ro>

Agenția Națională de Integritate

Agenția Națională de Integritate (ANI) este o autoritate administrativă autonomă din România, cu personalitate juridică, ce funcționează la nivel național ca structură unică, în baza Legii nr.144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative, cu modificările ulterioare și în baza Legii nr. 176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007, amintită anterior. Scopul Agenției este asigurarea integrității în exercitarea demnităților și funcțiilor publice și prevenirea corupției instituționale, prin exercitarea de responsabilități în evaluarea declarațiilor de avere, a datelor și informațiilor privind averea, precum și a modificărilor patrimoniale intervenite, a incompatibilităților și a conflictelor de interese potențiale în care se pot afla persoanele prevăzute la articolul 1 din Legea nr. 176/2010, cu modificările ulterioare, pe perioada îndeplinirii funcțiilor și demnităților publice.

Principalele atribuții ale Agenției Naționale de Integritate:

- verifică declarațiile de avere și de interese ale funcționarilor și oficialilor publici;
- efectuează controlul depunerii la termen a declarațiilor de avere și a declarațiilor de interese de către persoanele prevăzute de lege;
- constată că între averea dobândită pe parcursul exercitării funcției și veniturile realizate în aceeași perioadă există o diferență vădită care nu poate fi justificată și sesizează instanța competentă pentru stabilirea părții de avere dobândită sau a bunului determinat dobândit cu caracter nejustificat, a cărui confiscare o solicită;
- constată nerespectarea dispozițiilor legale privind conflictele de interese și regimul incompatibilităților;
- sesizează organele de urmărire penală dacă există probe sau indicii temeinice privind săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală;
- aplică sancțiunile și ia măsurile prevăzute de lege în competența sa sau, după caz, sesizează autoritățile ori instituțiile competente în vederea luării măsurilor și aplicării sancțiunilor prevăzute de lege.

Abreviere: ANI

Site oficial: <https://www.integritate.eu>

Consiliul Superior al Magistraturii

Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) este instituția ce îndeplinește rolul de garant al independenței justiției, care propune Președintelui României numirea în funcție și eliberarea din funcție a judecătorilor și procurorilor, supraveghind totodată desfășurarea activității profesionale a acestora. CSM este entitatea responsabilă cu recrutarea, promovarea, transferarea, detașarea, sancționarea disciplinară și eliberarea din funcție a judecătorilor și procurorilor. CSM are un rol

important în ceea ce privește formarea inițială și cea continuă a magistraților, dat fiind faptul că instituția coordonează activitățile Institutului Național al Magistraturii (INM) și ale Școlii Naționale de Grefieri, conform prevederilor constituționale.

Consiliul Superior al Magistraturii are rolul de a apăra judecătorii și procurorii împotriva oricărui act de imixtiune în activitatea profesională sau în legătură cu aceasta, care ar putea afecta independența sau imparțialitatea judecătorilor, respectiv imparțialitatea sau independența procurorilor în dispunerea soluțiilor, în conformitate cu Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, cu modificările și completările ulterioare, precum și împotriva oricărui act care ar crea suspiciuni cu privire la acestea.

Abreviere: CSM

Site oficial: <https://www.csm1909.ro/>

Institutul Național al Magistraturii

Institutul Național al Magistraturii este o instituție publică cu personalitate juridică, aflată în coordonarea Consiliului Superior al Magistraturii care funcționează în baza Legii nr. 304/2004 pentru organizarea judiciară, a Legii nr. 303/2004 privind statutul magistraților și a Legii nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii. Regulamentul Institutului Național al Magistraturii a fost aprobat prin Hotărârea nr. 320/2005 a Consiliului Superior al Magistraturii, cu modificările și completările ulterioare. Institutul realizează formarea inițială a viitorilor magistrați (judecători și procurori), formarea profesională continuă a magistraților care sunt deja în funcție, precum și formarea formatorilor, în condițiile legii.

Abreviere: INM

Site oficial: <http://inm-lex.ro/>

Inspekția Judiciară

Inspekția judiciară este o structură cu personalitate juridică din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii; contribuie la îmbunătățirea calității actului de justiție, la eficiența și eficacitatea activității instanțelor și parchetelor, prin intermediul unor verificări independente, în temeiul legii și pentru asigurarea respectării acesteia.

Inspekția judiciară, prin intermediul inspectorilor judiciari, efectuează în principal următoarele tipuri de control:

- controlul privind eficiența managerială și modul de îndeplinire a atribuțiilor, care derivă din legi și reglementări, de către conducerea instanței sau a parchetului;
- controlul privind respectarea normelor procedurale și de reglementare de către judecători / procurori și personalul auxiliar specializat din cadrul instanțelor și parchetelor;
- control tematic;
- controlul privind corectarea deficiențelor constatate ca urmare a verificărilor anterioare.

Site oficial: <http://www.inspectiajudiciara.ro/>

Autoritatea pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar

Autoritatea pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar (ASPAAS) este autoritatea competentă în domeniul supravegherii în interes public a auditului statutar și își exercită atribuțiile potrivit prevederilor Legii 162/2017. ASPAAS este instituție publică, cu personalitate juridică, având rolul de a asigura supravegherea în interes public, potrivit principiilor cuprinse în Directiva 2006/43/CE, cu modificările și completările ulterioare, asigurând aplicarea, implementarea și urmărirea respectării actelor normative emise la nivelul Uniunii Europene, transpuse în legislația națională sau care se aplică direct, în domeniile prevăzute de prezenta lege.

Abreviere: ASPAAS

Site oficial: <https://www.aspaas.gov.ro/>

Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România

Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România (CECCAR) este organismul profesional care gestionează profesia contabilă din România și funcționează în baza Ordonanței Guvernului nr. 65/1994 privind organizarea activității de expertiză contabilă și a contabililor autorizați, republicată, cu modificările și completările ulterioare. Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România este reprezentat în toate cele 41 de județe ale țării și în Municipiul București, prin filiale teritoriale.

Abreviere: CECCAR

Site oficial: <http://ceccar.org>

Camera Auditorilor Financiari din România

Camera Auditorilor Financiari din România (CAFR) este un organism profesional care are misiunea de a construi, pe o bază solidă, identitatea și recunoașterea publică a profesiei de auditor financiar din România, prin dezvoltarea susținută a profesiei și întărirea acesteia cu Standardele de Audit și Codul privind conduita etică și profesională în domeniul auditului financiar; precum prin asimilarea integrală a Standardelor Internaționale și a Codului de etică al IFAC, care să permită auditorilor financiari să ofere servicii de audit financiar de o înaltă calitate, în interesul publicului, în general și al comunității de afaceri, în special. În prezent, există 4.251 practicieni unici, 975 persoane juridice sau entități și 1.640 de stagieri.

Activitatea de audit financiar din România este gestionată, coordonată și autorizată de CAFR, sub supravegherea Autorității pentru Supravegherea Publică a Activității de Audit Statutar. Un obiectiv al Camerei Auditorilor Financiari din România este dezvoltarea profesiei de auditor financiar, asigurându-se că auditorii financiari membri CAFR, aplică cele mai înalte standarde profesionale și etice stabilite de specialiștii europeni și internaționali. Un alt obiectiv important al CAFR este preocuparea de dezvoltare a instituției, de promovare a renumelui ei, de protejare a bunăstării și interesului acesteia, în beneficiul profesiei de auditor financiar din România.

Abreviere: CAFR

Site oficial: <https://www.cafr.ro>

Agenția Națională de Administrare Fiscală

Agenția Națională de Administrare Fiscală (ANAF) a fost înființată la data de 1 octombrie 2003 în subordinea Ministerului Finanțelor Publice, prin Ordonanța Guvernului nr. 86/2003, ca organ de specialitate al administrației publice centrale. Începând cu ianuarie 2004 a devenit operațională, dobândind calitatea de instituție cu personalitate juridică proprie, prin desprinderea direcțiilor cu atribuții în administrarea veniturilor statului din cadrul Ministerului Finanțelor Publice. Având atribuții în aplicarea politicii de administrare fiscală, ANAF își desfășoară activitatea în domeniul administrării veniturilor bugetare, prin intermediul procedurilor de: gestiune, colectare, control fiscal și dezvoltarea unor relații de parteneriat cu contribuabilii.

ANAF are misiunea de a asigura resursele pentru cheltuielile publice ale societății prin colectarea și administrarea eficace și eficientă a impozitelor, taxelor, contribuțiilor și altor sume datorate bugetului general consolidat, precum și de a îmbunătăți starea relațională dintre instituție și contribuabil, prin care se răspunde noilor cerințe ale cetățeanului în dubla sa ipostază de utilizator și beneficiar.

Abreviere: ANAF

Site oficial: <https://www.anaf.ro>

Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor

Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor (ONPCSB) este Unitatea de Informații Financiare a României (FIU) de tip administrativ, cu rol de lider în elaborarea, coordonarea și implementarea sistemului național de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului.

Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor și-a început activitatea în anul 1999, funcționând ca organ de specialitate cu personalitate juridică în subordinea Guvernului României, până în noiembrie 2019 când a fost trecut în subordinea Ministerului Finanțelor Publice.

ONPCSB are ca obiect de activitate prevenirea și combaterea spălării banilor și a finanțării actelor de terorism, scop în care primește, analizează, prelucrează informații și sesizează Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție în condițiile legii, iar în situația în care se constată existența unor operațiuni suspecte de finanțare a unor acte de terorism sesizează de îndată și Serviciul Român de Informații.

Principalele atribuții ale Oficiului Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor:

- Primirea, analizarea și prelucrarea informațiilor financiare;
- Supravegherea, verificarea și controlul entităților raportoare care nu sunt, conform legii, sub supravegherea altei autorități;
- Oficiului este factor responsabil în regimul de sancțiuni internaționale;
- Primirea, procesarea și analiza solicitărilor de informații.

Abreviere: ONPCSB

Site oficial: <http://www.onpcsb.ro>

Consiliul Concurenței

Consiliul Concurenței, în calitatea sa de autoritate națională în domeniul concurenței, instituția pune în aplicare și asigură respectarea prevederilor naționale, dar și a celor comunitare de concurență. În același timp, Consiliul Concurenței are rolul de autoritate națională de contact în domeniul ajutorului de stat între Comisia Europeană, pe de o parte, și instituțiile publice, furnizorii și beneficiarii de ajutor de stat, pe de altă parte.

Consiliului Concurenței îi revine și rolul de a reprezenta România în relațiile cu organizațiile și instituțiile internaționale de profil; de asemenea, este responsabil de relația cu instituțiile Uniunii Europene, potrivit prevederilor relevante din legislația europeană, și cooperează cu alte autorități de concurență. Activitatea Consiliului Concurenței se desfășoară pe două componente principale: una preventivă, de monitorizare a piețelor și supraveghere a actorilor de pe aceste piețe și una corectivă, menită să restabilească și să asigure dezvoltarea unui mediu concurențial normal. Astfel, misiunea autorității române de concurență poate fi definită sintetic ca fiind aceea de a proteja și de a stimula concurența pe piața românească în vederea dezvoltării unui mediu concurențial normal, pentru ca, în final, să se asigure o promovare cât mai bună a intereselor consumatorilor.

Site oficial: <http://www.consiliulconcurenței.ro/en>

Autoritatea Electorală Permanentă

Autoritatea Electorală Permanentă (AEP) este o instituție administrativă autonomă cu personalitate juridică și cu competență generală în materie electorală, care are misiunea de a asigura organizarea și desfășurarea alegerilor și a referendumurilor în România, precum și finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale, cu respectarea Constituției, a legii și a standardelor internaționale și europene în materie.

Misiunea Autorității Electorale Permanente:

- asigurarea și îmbunătățirea constantă a cadrului legal și organizatoric al alegerilor și al oricăror alte consultări, la nivel național sau local, precum și al finanțării partidelor politice, în concordanță cu instrumentele de drept internațional, acquis-ul comunitar și dispozițiile constituționale;

- aplicarea unitară, pe întreg cuprinsul țării, a dispozițiilor legale din domeniul electoral și al finanțării partidelor politice și controlul îndeplinirii atribuțiilor și sarcinilor care revin celorlalte autorități publice cu atribuții în domeniu;
- educarea electoratului și a celorlalți participanți la alegeri;
- reprezentarea în plan extern a statului român ca principal vector de imagine al acestuia în ceea ce privește gradul de democratizare al României, măsurat prin modul de exercitare a drepturilor electorale, egalitatea de șanse în competiția politică și transparența în finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale.

Abreviere: AEP

Site oficial: <https://www.roaep.ro/prezentare>

Curtea de Conturi a României

Curtea de Conturi a României este una dintre instituțiile fundamentale ale statului de drept care se bucură de independență financiară, funcțională, organizatorică și operațională în conformitate cu recomandările Declarației de la Lima privind liniile directe de control al finanțelor publice. Instituția își desfășoară activitatea în mod autonom, prin proceduri de audit public extern prevăzute în standardele proprii de audit, elaborate în conformitate cu standardele de audit internaționale. Asemenea instituțiilor similare din noile state membre ale Uniunii Europene, Curții de Conturi îi revine un rol cheie privind creșterea responsabilității în utilizarea și administrarea fondurilor publice, inclusiv a fondurilor alocate României de Uniunea Europeană și de alte instituții financiare internaționale; contribuind totodată la combaterea risipei și a fraudei și la instaurarea unui climat ferm de respectare riguroasă a disciplinei financiare, potrivit principiilor bunești gestiuni financiare.

Site oficial: <http://www.curteadeconturi.ro>

Consiliul Național al Audiovizualului

Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) este unica autoritate de reglementare în domeniul programelor audiovizuale, o instituție publică autonomă aflată sub control parlamentar, condusă de un consiliu format din 11 membri. Aceștia sunt numiți, pentru un mandat de șase ani, de Parlamentul României, la propunerea Senatului (3), a Camerei Deputaților (3), a Președintelui României (2) și a Guvernului (3).

Misiunea CNA este de a asigura un climat bazat pe libera exprimare și responsabilitatea față de public în domeniul audiovizualului. Se asigură că publicul în general și copiii în special sunt protejați de programele TV și radio inadecvate sau abuzive. Consiliul Național Audiovizual reprezintă, de asemenea, statul în ceea ce privește industria TV și radio din România și eliberează licențe de difuzare; colaborează îndeaproape cu parteneri cheie pentru a înțelege industria și a oferi un rol de sprijin și monitorizare. CNA ține ședințe publice în fiecare săptămână și este împuternicit de Parlamentul României să monitorizeze conținutul editorial al radiodifuzorilor și să ia măsuri în caz de încălcare a normelor ce se aplică acestora.

Abreviere: CNA

Site oficial: <http://www.cna.ro>

Camera de Comerț și Industrie a României

Camera de Comerț și Industrie a României (CCIR) este unul dintre cele mai importante foruri de reprezentare a oamenilor de afaceri români. Exponentă a economiei libere de piață, CCIR a contribuit activ la dezvoltarea mediului de afaceri și, implicit, a României. În concordanță cu misiunea specifică a Rețelei mondiale a camerelor de comerț, CCIR susține comunitatea de afaceri și interesele sale, prin cereri specifice și advocacy, concretizate într-un dialog deschis cu autoritățile administrației publice, mediul asociativ și organismele publice și private internaționale. Camera de Comerț și Industrie a României este poziționată ca un factor de moderare între factorii de decizie politică și mediul privat, fiind pe deplin angajată în conturarea și influențarea politicilor publice de susținere a antreprenorialului și a mediului de

afaceri, menite să stimuleze dezvoltarea și competitivitatea mediului de afaceri. CCIR contribuie la elaborarea politicilor economice în urma consultării cu mediul de afaceri și inițiază proiecte menite să stimuleze atragerea investițiilor străine, aspect esențial pentru dezvoltarea viitoare a României. CCIR este implicată pe deplin în dezbaterile din spațiul public cu privire la proiectele de acte normative cu impact asupra mediului de afaceri și militează pentru cultivarea și extinderea unei culturi transparente a autorităților publice, o condiție esențială pentru o atmosferă economică sănătoasă pe plan intern, dar și pentru promovarea externă a României. CCIR are organizații autonome, teritoriale, neguvernamentale, apolitice, nepatrimoniale, de utilitate publică, cu personalitate juridică, create pentru a reprezenta, apăra și susține interesele comunității de afaceri în zona respectivă.

Abreviere: CCIR

Site oficial: <https://ccir.ro/>

Oficiul Național al Registrului Comerțului

Oficiul Național al Registrului Comerțului (ONRC) este instituția publică, cu personalitate juridică, aflată în subordinea Ministerului Justiției, finanțată integral din bugetul de stat, a cărei activitate este reglementată prin Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Oficiul Național al Registrului Comerțului îndeplinește următoarele atribuții:

- păstrarea evidenței în registrul comerțului;
- emiterea documentelor și informațiilor;
- arhivarea documentelor pe baza cărora se fac înregistrările în registrul comerțului;
- acordarea de asistență pentru persoanele fizice și juridice supuse înregistrării în registrul comerțului;
- editarea și publicarea Buletinului procedurilor de insolvență.

În ceea ce privește serviciile furnizate de ONRC, acestea pot fi grupate după cum urmează:

- Acordarea de asistență persoanelor interesate de înregistrarea în registrul comerțului;
- Identificarea unei firme (cod unic de înregistrare, denumire, sediu);
- Statistici structurate pe diferite criterii;
- Informații privind evoluția companiei de la înregistrare până în prezent;
- Confirmarea inexistenței unei companii sau constatarea radierii acesteia.

Abreviere: ONRC

Site oficial: <https://www.onrc.ro>

Bibliografie

• Acte normative și instrumente legale anticorupție din România

1. Constituția României;
2. Codul de etică al Corpului Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România, 2015;
3. Hotărârea Guvernului nr. 395/2016, cu modificările și completările ulterioare;
4. Legea nr. 26/1990 privind Registrul comerțului, cu modificările și completările ulterioare;
5. Legea nr. 31/1990 privind persoanele juridice comerciale, cu modificările și completările ulterioare;
6. Legea contabilității nr. 82/1991 cu modificările și completările ulterioare;
7. Legea nr. 94/1992 privind Curtea de Conturi, cu modificările și completările ulterioare;
8. Legea nr. 21/1996 privind concurența cu modificările și completările ulterioare;
9. Legea nr. 672/2002 privind auditul public intern, cu modificările și completările ulterioare; Legea nr. 500/2002 privind finanțele publice, cu modificările și completările ulterioare;
10. Legea nr. 53/2003 privind Codul muncii, cu modificările și completările ulterioare;
11. Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, cu modificările și completările ulterioare;
12. Legea nr. 297/2004 privind piața de capital, cu modificările și completările ulterioare;
13. Legea nr. 334/2006 privind finanțarea activității partidelor politice și a campaniilor electorale, cu modificările și completările ulterioare;
14. Legea nr. 286/2009, privind Codul penal, cu modificările și completările ulterioare;
15. Legea nr. 176/2010, privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative, cu modificările și completările ulterioare;
16. Legea nr. 62/2011 privind dialogul social, cu modificările și completările ulterioare.
17. Legea nr. 227/2015, privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare;
18. Legea nr. 98/2016 privind achizițiile publice cu modificările și completările ulterioare;
19. Legea nr. 99/2016 privind achizițiile sectoriale cu modificările și completările ulterioare;
20. Legea nr. 100/2016 privind concesiunile de bunuri și servicii publice cu modificările și completările ulterioare;
21. Legea nr. 184/2016, privind instituirea unui mecanism de prevenire a conflictului de interese în procedura de atribuire a contractelor de achiziție publică, cu modificările și completările ulterioare;
22. Legea nr. 126/2017 privind auditul legal, cu modificările și completările ulterioare;
23. Legea nr. 153/2017 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice cu modificările și completările ulterioare;
24. Legea nr. 162/2017 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate și de modificare a unor acte normative, cu modificările și completările ulterioare.
25. Legea nr. 129/2019 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea actelor normative, cu modificările și completările ulterioare;
26. Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 1802/2014, pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate;

27. Ordinul Ministrului Finanțelor nr. 10/2019, privind principalele aspecte legate de întocmirea și depunerea situațiilor financiare anuale și a raportărilor contabile anuale ale operatorilor economici la unitățile teritoriale ale Ministerului Finanțelor Publice și pentru reglementarea unor aspecte contabile;
 28. Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 26/2000 privind asociațiile și fundațiile, cu modificările și completările ulterioare;
 29. Ordonanța de Urgență a Guvernului, nr. 28/2002 privind valorile mobiliare, serviciile de investiții financiare și piețele reglementate, cu modificările și completările ulterioare;
 30. Ordonanța de Urgență a Guvernului, nr. 43/2002, privind înființarea Direcției Naționale Anticorupție, cu modificările și completările ulterioare;
 31. Ordonanța de Urgență a Guvernului, nr. 66/2011 privind prevenirea, constatarea și sancționarea neregulilor apărute în obținerea și utilizarea fondurilor europene și/sau a fondurilor publice naționale aferente acestora, cu modificările și completările ulterioare;
 32. Ordonanța de urgență a Guvernului, nr.78/2016 aprobată cu modificări prin Legea nr.120 / 2018 cu modificările și completările ulterioare;
 33. Ordonanța de Urgență a Guvernului, nr. 53/2019, privind Codul administrativ, cu modificările și completările ulterioare;
 34. Strategia Națională Anticorupție 2016-2020.
- **Publicații ale forurilor, organizațiilor și instituțiilor internaționale**
 1. Banca Mondială, Romania - Country partnership framework for the period FY19-FY23, 2018.
 2. Banca Mondială, Comisia Europeană, Semestrul European 2019: evaluarea progreselor privind reformele structurale, prevenirea și corectarea dezechilibrelor macroeconomice și rezultatele revizuirilor în profunzime în temeiul Regulamentului (UE) nr. 1176/2011, Raport de țară România, 2019.
 3. European Commission, *Special Eurobarometer 397. Corruption*, 2014, raport disponibil la:
http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_397_en.pdf
 4. European Commission, "Statistical evaluation of irregularities reported for 2018: own resources, agriculture, cohesion and fisheries policies, pre-accession and direct expenditure", 2019:
https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:22fb14cb-ec11-11e9-9c4e-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_2&format=PDF
 5. Eurobarometer on corruption, February 2014, available online:
http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_397_en.pdf
 6. European Commission, Economic Forecast: A deeper recession with wider divergences. 2020:
https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/summer-2020-economic-forecast-deeper-recession-wider-divergences_en
 7. European Commission, SME Performance Review
https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en#sba-fact-sheets
 8. European Union, Anti-Corruption Report, 2014.
 9. ECFIN Country Focus, Volume 12, The role of state-owned enterprises in Romania, 2015.
 10. IFM, 25 Years of Transition. Post-Communist Europe and the IMF, 2014.

11. IFM Working Paper, Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years? De Leandro Medina și Friedrich Schneider, 2018.
 12. IMD World Digital Competitiveness Ranking,
<https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2019/>
 13. OECD, *Business Integrity in Eastern Europe and Central Asia*, 2016
 14. United Nations Convention against Corruption (UNCAC) implementation review, 1st cycle report on Romania, Executive Summary published by UNODC:
<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/ExecutiveSummaries/V1387398e.pdf>
 15. Venice Commission reports on Romania - [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2018\)017-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2018)017-e)
 16. World Economic Forum, The Global Competitiveness Index, 2019
- **Rapoarte de activitate și comunicate de presă ale instituțiilor românești**
 1. Agenția Națională de Administrare Fiscală, Studiu de evaluare în cadrul proiectului „Creșterea integrității în Agenția Națională de Administrare Fiscală prin cooperare instituțională și consolidarea capacității”, finanțat prin Granturi Norvegiene, [https://static.anaf.ro/static/10/Granturi Norvegiene /Studiu ANAF_RO.pdf](https://static.anaf.ro/static/10/Granturi%20Norvegiene/Studiu%20ANAF_RO.pdf)
 2. Agenția Națională de Administrare Fiscală, rapoarte de activitate:
https://www.anaf.ro/anaf/internet/ANAF/despre_anaf/Strategii_ANAF/Rapoarte_studii!/ut/p/a1/hY9NC4JAEIZ_Swev7uiSLN22FEWkIJJ0L7GCX2G7sm7699vCQ0HZ3ObleXhnEEMZYokPbc11KwXvnjvzLpETeZFL3BiO_hYoPpyCIMEOIWCA3ADwYyh8-oQGxt-
 3. Consiliul Concurenței, raport de activitate 2017:
http://www.consiliulconcurentei.ro/uploads/docs/items/bucket13/id13184/raport_anual_2017.pdf
 4. Direcția de Investigare a Infrațiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism, Raport de activitate
https://www.diicot.ro/images/documents/rapoarte_activitate/raport2018.pdf
 5. Direcția Națională Anticorupție, rapoarte de activitate: <https://www.pna.ro/results.xhtml>
 6. Agenția Națională de Integritate, raport de activitate: <https://www.integritate.eu/Home/Brosura-A.N.I.aspx>, 2017
 7. Ministerul Justiției, *Raport final privind implementarea Strategiei Naționale Anticorupție 2012-2015*, 2016;
 8. Ministerul Justiției, Rețeaua anticorupție pentru Europa de Est și Asia Centrală (ACN) din OCDE, *Evaluarea independentă a implementării Strategiei Naționale Anticorupție 2012-2015 în România*, 2016;
 9. Oficiul National de Prevenire si Combatere a Spălării Banilor, raport de activitate 2016;
 10. Oficiul National de Prevenire si Combatere a Spălării Banilor, raport de activitate 2017.
 - **Publicații de specialitate**
 1. Academia Română, Impactul pandemiei COVID-19 asupra unor activități economice din domeniul serviciilor și întreprinderilor mici și mijlocii, 2020;
 2. Andra-Roxana TRANDAFIR-ILIE, Răspunderea penală a persoanei juridice – Jurisprudența rezumată și comentată, C.H Beck, București, 2013;
 3. Andra-Roxana Trandafir-Ilie, Răspunderea penală a persoanei juridice, membră a Consiliului Superior al Magistraturii și a Institutului Național al Magistraturii, Conferințe despre Noul Cod penal, 2015.

4. Androniceanu, A. 2008. Management public. Studii de caz din instituții și autorități ale administrației publice, Bucharest: Editura Universitară. A Matei, TC Dogar, 2013, "Coordination of Public Policies in Romania. An Empirical Analysis" in Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 81, 28 June 2013, Pages 65-71, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.06.389>
5. Anna Grzymała-Busse et Pauline Jones Luong, Reconceptualising the State: Lessons from Post-Communism in „Politics and Society”, vol. 30, no. 4, 2002;
6. Centrul de Resurse Juridice, Etica și conformitatea în companiile din România, raport de cercetare, București, 2013.
7. Csaba Bálint, "Impactul „marelui blocaj” asupra economiei prin prisma indicatorilor timpurii”, în OpiniiBNR.ro, 2020.
8. Daniel Anghel, PwC Romania, "Impactul crizei COVID-19 in industria auto. Scenarii privind evoluția din acest an", în doingbusiness.ro, 2020.
9. Dumitru, Ionut, Romanian Fiscal Council President, Underground economy in Romania: causes and consequences, 2018.
10. Ionela-Corina Chersan, (2016), Studiu privind practici și tendințe în auditul intern în România și în lume. Audit Financiar, vol. XIV, no. 9(141)/2016, pp. 987-1002, DOI: 10.20869/AUDITF/2016/141/987
11. Jurma, Anca, Persoana juridică - subiect activ al răspunderii penale, C.H. Beck Publishing House, Bucharest, 2010.
12. Ionut Dumitru, Romanian Fiscal Council President, Underground economy in Romania: causes and consequences, 2018.
13. KPMG Romania, Minimum wage requirements within Europe in the context of posting of workers Minimum wage requirements within Europe in the context of posting of workers, May 2019 - <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2011/12/romania-income-tax.html>
14. Matei, A; Dogar, T.C. "Coordination of Public Policies in Romania. An Empirical Analysis" in Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 81, 2013.
15. Maria Cirtautas, *The Post-Leninist State: A Conceptual and Empirical Examination* in „Communist and Post-Communist Studies”, vol. 28, 1995.
16. Natalia Milewski, Valentina Dimulescu, *Human Assisted Content Analysis of the print press coverage of corruption in Romania*, report of the Romanian Academic Society and Università degli Studi di Perugia, June 2016
<http://sar.org.ro/english-how-the-media-talks-about-corruption-in-romania-rass-report-for-the-media-corruption-work-package-published/>
17. Quadriga University of Applied Sciences, #rezist – Romania's 2017 anti-corruption protests: causes, development and implications.
http://eprints.bournemouth.ac.uk/29647/1/romanian_protests_2017_publication_FINAL_nk.pdf .
18. Reporters Without Borders, World Press Freedom Index, 2019.
19. Transparency International, Policy Position, Building Corporate Integrity Systems to Address Corruption Risks, #4/2009;
20. Transparency International Romania, Centrul pentru Integritate în Business, publicații 2012-2014, <https://www.transparency.org.ro/ro/tiropage/centrul-pentru-integritate-business/>

21. Transparency International Romania, Raport Național – Procedura de confiscare extinsă în România, 2015;
22. Transparency International Italia, Transparency International Romania, Raport privind impactul termenelor de prescripție în cazurile de corupție care afectează interesele financiare ale UE - o comparație europeană, 2016:
<https://www.transparency.org.ro/en/content/impact-statutes-limitation-corruption-cases-affecting-eu-financial-interests-%E2%80%93-european>
23. Transparency International Romania, Assessment of the implementation of the Whistleblower Protection Act -
https://www.transparency.org.ro/politici_si_studii/studii/avertizarea_de_integritate_europa/RomaniaCountryReport.pdf
24. Transparency International Romania, The preventive role of the judiciary in protecting the financial interest of the European Union. A comparative analysis for improved performance, 2017;
25. Victor Alistar; Irina Lonean, Ruxandra Soare, Romania's corruption. A short overview, 2017.

• **Articole de presă**

1. DIGI24, PSD e obligat să publice sursele de finanțare ale mitingului "împotriva abuzurilor" din Piața Victoriei, published on 12.11.2019 - <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/psd-e-obligat-sa-publice-sursele-de-finantare-ale-mitingului-impotriva-abuzurilor-din-piata-victoriei-1215814>
2. Reporters Without Borders, 2019 World Press Freedom Index, <https://rsf.org/en/world-press-freedom-index>
3. Romania Insider, Romania – a regional hub for international companies, published in 2015 -
<https://www.romania-insider.com/romania-regional-hub>
4. Romania Insider, Romania's underground economy reaches EUR 38 billion in 2016, published in 2017 -
<https://www.romania-insider.com/romaniass-underground-economy-2016>
5. Romania journal, Bucharest Court rules that PSD is compelled to release information on the money spent on 'White Shirts' rally, published in 2019 - <https://www.romaniajournal.ro/politics/bucharest-court-rules-that-psd-is-compelled-to-release-information-on-the-money-spent-on-white-shirts-rally/>
6. Romanian Business Review, Romania's workforce crisis eases despite strong official GDP growth rate, published in 2019 - <http://business-review.eu/business/romaniass-workforce-crisis-eases-despite-strong-official-gdp-growth-rate-201044>
7. Romanian Business Review, Romania's workforce shortage eases to 4-year low on record hiring of foreign workers, published in 2019 - <http://business-review.eu/business/romaniass-workforce-shortage-eases-to-4-year-low-on-record-foreign-workers-hiring-204081>
8. The Atlantic, Online - Privacy Laws Come with a Downside - The European Union tried to protect internet users. It also gave public officials a blunt instrument to wield against journalists, published on 03.06.2019 -
<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/06/europes-gdpr-elevated-privacy-over-press-freedom/590845/>
9. Ziare.com, Fostul sef al ANAF, Sorin Blejnar, condamnat definitiv la 5 ani de inchisoare UPDATE - S-a predat si a fost incarcerat, published on 07.05.2019 - <http://www.ziare.com/sorin-blejnar/dna/fostul-sef-al-anaf-sorin-blejnar-condamnat-definitiv-la-5-ani-de-inchisoare-pentru-coruptie-1560594>
10. Ziarul Financiar, ediția 16/06/2019.

• **Surse Web**

1. <https://www.allianceforintegrity.org/en/offer/integrity-in-times-of-crisis/index.php>

2. <https://www.allianceforintegrity.org/en/events-and-training-activities/events/details.php?id=119>
3. <https://www.bnr.ro/PublicationDocuments.aspx?icid=14364>
4. <https://www.bursa.ro/dna-50-de-dosare-de-coruptie-legate-de-pandemia-covid-19-42001047>
5. <https://www.businessintegrity.ro>
6. http://ceccar.org/en/?page_id=82
7. http://www.cleanbusiness.ro/?page_id=54
8. <https://country.eiu.com/romania>
9. <https://www.comunicatii.gov.ro/mcsi-lanseaza-consultare-publica-proiect-realizarea-interoperabilitate-institutii/>
10. <https://www.crj.ro/rapoartele-greco-vs-realitatea-judiciara/>
11. <https://www.crj.ro/propunerea-de-modificare-a-noului-cod-de-procedura-penala-o-restrangere-nepermisa-a-drepturilor-si-libertatilor-persoanei/>
12. <http://www.curteadeconturi.ro/Regulamente.aspx>
13. <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/ce-trebuie-sa-faca-angajatii-care-desi-trecuti-in-somaj-tehnic-au-fost-chemati-la-munca-1296865>
14. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/6752/attachments/1/translations>
15. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tesem160/default/table?lang=en>
16. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170704-1?inheritRedirect=true>
17. https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/service-standards-and-principles/transparency/transparency-register_en
18. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:22fb14cb-ec11-11e9-9c4e-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_2&format=PDF
19. <https://expertforum.ro/en/political-subsidies/>
20. <https://finantarepartide.ro/>
21. <https://freedomhouse.ro/stiri/evenimente/item/279-comisia-europeana-a-pezentat-luni-primul-raport-anticoruptie-pentru-romania-coruptia-politica-si-mica-coruptie-raman-inca-o-problema>
22. <https://freedomhouse.ro/stiri/watchdog/item/430-cristina-guseth-asistam-la-o-campanie-orchestrata-impotriva-justitiei>
23. <https://www.ganintegrity.com/portal/country-profiles/romania/>
24. https://issuu.com/crjromania/docs/ethics_and_compliance_in_the_romani
25. <https://justitiecurata.ro/anularea-infractiunii-de-abuz-in-serviciu-arunca-in-aer-o-treime-din-dosarele-dna-avertizeaza-kovesi-monica-macovei-nu-mai-votati-penali/>
26. <http://www.mfinante.ro/agentiicod.html?pagina=domenii>
27. <https://new.cafr.ro/en/misiune/>
28. <https://www.pactedointegritate.ro/>
29. <https://www.politico.eu/article/romania-and-hungary-european-commission-picks-rovana-plumb-laszlo-trocsanyi-rejected-for-second-time/>
30. <https://www.pna.ro/bugetul.xhtml>
31. <https://www.pna.ro/comunicate.xhtml>
32. https://www.pna.ro/comunicate_condamnari.xhtml

33. <http://www.pna.ro/comunicat.xhtml?id=5309>
34. <https://www.pna.ro/comunicat.xhtml?id=8379>
35. <http://www.pna.ro/comunicat.xhtml?id=8667>
36. <http://www.pna.ro/faces/comunicat.xhtml?id=8118>
37. <http://www.roaep.ro/finantare/controlul-finantarii/>
38. <https://romania.europalibera.org/a/violeta-alexandru-primele-sanctiuni-pentru-incalcari-la-somajul-tehnic-sunt-pregatite/30600695.html>
39. <https://www.romaniacurata.ro/contracte-curate/>
40. <http://ruti.gov.ro/>
41. <http://sar.org.ro/english-how-the-media-talks-about-corruption-in-romania-rass-report-for-the-media-corruption-work-package-published/>
42. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805afb78
43. <https://sicap-prod.e-licitatie.ro/pub>
44. <https://www.siliconrepublic.com/companies/microsoft-bribery-sec-hungary>
45. <https://stirileprotv.ro/stiri/economie/comerciantii-nu-mai-folosesc-casele-de-marcate-iar-piata-neagra-infloreste.html>
46. <https://www.transparency.org.ro/en/tiropage/center-integrity-business>
47. <https://www.transparency.org/research/cpi/overview>
48. https://www.transparency.org/whatwedo/publication/people_and_corruption_europe_and_central_asia_2016
49. <https://www.worldbank.org/en/country/romania/overview>
50. <https://ziare.com/locuri-de-munca/somaj-tehnic/ministrul-muncii-unii-angajatori-si-au-chemat-angajatii-la-munca-desi-au-depus-actele-pentru-somaj-tehnic-sunt-pestre-600-000-de-romani-beneficiari-1608275>

BUSINESS INTEGRITY COUNTRY AGENDA

Bulevardul General Gheorghe Magheru
nr. 28-30, etaj 3, sector 1, 010336
București, ROMANIA

telefon: +4 031 66 06 000, fax: +4 031 66 06 006
office@transparency.org.ro, www.transparency.org.ro
www.facebook.com/transparencyRO